

อิทธิพลของความคิดทางพุทธศาสนากับความผิดอาญาสมัยรัตนโกสินทร์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ ไม่สังกัดภาควิชา/เทียบเท่า
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2563
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE INFLUENCE OF BUDDHIST THOUGHT AND CRIMINAL OFFENSES IN THE
RATTANAKOSIN PERIOD

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Laws in Laws
Common Course
FACULTY OF LAW
Chulalongkorn University
Academic Year 2020
Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	อิทธิพลของความคิดทางพุทธศาสนากับความผิดอาญาสมัย รัตนโกสินทร์
โดย	น.ส.พีรยา กุลทอง
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์ ดร.ชัชพล ไชยพร

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต

.....	คณบดีคณะนิติศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริณา ศรีวินิชย์)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	
.....	ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์พิเศษธงทอง จันทรางศุ)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัชพล ไชยพร)	
.....	กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.คณพล จันทน์หอม)	
.....	กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ปราโมทย์ เสริมศีลธรรม)	

พริยา กุลทอง : อิทธิพลของความคิดทางพุทธศาสนากับความผิดอาญาสมัย
รัตนโกสินทร์. (THE INFLUENCE OF BUDDHIST THOUGHT AND CRIMINAL
OFFENSES IN THE RATTANAKOSIN PERIOD) อ.ที่ปรึกษาหลัก : รศ. ดร. ชัชพล ไชย
พร

พุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการกำหนดความผิดอาญาไทยมาเป็นเวลานาน ในช่วง
รัตนโกสินทร์ตอนต้น กษัตริย์ไทยทรงให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูพุทธศาสนา อันเป็นบ่อเกิดของ
วัฒนธรรมทั้งหลายรวมถึงกฎหมาย เพื่อจัดระเบียบสังคมไทย ส่งผลให้ข้อคิดทางพุทธศาสนามี
อิทธิพลต่อกฎหมายอาญาในกฎหมายตราสามดวงด้วย

ต่อมาในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา การแผ่
ขยายอิทธิพลของมหาอำนาจของชาติตะวันตกเริ่มรุกรานเข้ามาบริเวณเอเชียอาคเนย์ เพื่อไม่ให้ชาติ
ตะวันตกเข้ายึดครองประเทศไทย จึงต้องปฏิรูปกฎหมายให้สอดคล้องกับตะวันตก โดยจัดทำ
กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ขึ้น เป็นเหตุให้กฎหมายอาญาในขณะนั้นได้รับอิทธิพลจากข้อคิด
ทางพุทธศาสนาน้อยลง และต่อมาได้มีการจัดทำประมวลกฎหมายอาญาขึ้น ซึ่งยังคงหลักการและ
แนวคิดเดิม โดยแก้ไขเพิ่มเติม ปรับปรุงให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

การเปลี่ยนแปลงระดับของอิทธิพลความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนด
ความผิดอาญาในสมัยรัตนโกสินทร์นี้ เกิดขึ้นจากปัจจัยทางสังคมที่ก่อให้เกิดความแตกต่างหลาย
ประการ ฉะนั้น หากจะพิจารณาประเด็นอิทธิพลของข้อคิดทางพุทธศาสนาต่อกฎหมายอาญาที่จะ
ตราขึ้นใหม่ ปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติม หรือยกเลิกในอนาคตให้สอดคล้องกับสภาพสังคมขณะตรา
กฎหมาย ผู้ศึกษาเสนอให้พิจารณาในมิติต่าง ๆ ตามปัจจัยทางสังคมที่ผู้ศึกษาได้เสนอไว้

สาขาวิชา นิติศาสตร์

ปีการศึกษา 2563

ลายมือชื่อนิสิต .....

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

6085993934 : MAJOR LAWS

KEYWORD: Buddhism, Criminal Law, Law Reform, penal code

Peeraya Kulthong : THE INFLUENCE OF BUDDHIST THOUGHT AND
CRIMINAL OFFENSES IN THE RATTANAKOSIN PERIOD. Advisor: Assoc. Prof.
CHACHAPON JAYAPHORN, Ph.D.

Buddhism has influenced Thai criminalization for a long time. In the early Rattanakosin Period, all kings have focused on the Buddhist Revival, which is the ground of all cultures including law, for social ordering purposes resulting in Buddhist thought also influenced criminal law in The Three Seals Code.

Imperialism invaded Southeast Asia's realm during King Rama V's reign. To avoid western colonization, Thailand had to reform its law by enacting the Penal Code of R.S. 127. Because of the reception of the western legal concept of law, the criminal law, at that time, was less influenced by Buddhist thought. Following that, the Criminal Code was formed by preserving the same ideas and concepts and amending the provision more completely.

The degree of influence of Buddhist thought has changed during the Rattanakosin period arising from social variables. As a result, the issue of the influence of Buddhist thought on the criminal law should be taken into account when enacting, reviewing, amending, or repealing the legislation in the future following the social conditions at the time of enacting. The researcher recommends considering the dimensions of those social factors.

Field of Study: Laws

Student's Signature .....

Academic Year: 2020

Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้เพราะได้รับคำแนะนำ คำสั่งสอน ความช่วยเหลือ และความเมตตากรุณาจากผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งรศ. ดร. ชัชพล ไชยพร ที่กรุณารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ โดยให้คำแนะนำและชี้แนะแนวทางในการเขียนวิทยานิพนธ์ รวมถึงแนวทางอื่นใด ทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ตลอดระยะเวลาการศึกษา ผู้ศึกษาจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณศาสตราจารย์พิเศษธงทอง จันทรางศุ ที่กรุณารับเป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ศ. ดร.คณพล จันทน์หอม และอ. ดร.ปราโมทย์ เสริมศีลธรรม ที่ได้กรุณาใช้เวลาอันมีค่าของท่านให้เกียรติเป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งคณะกรรมการทุกท่านได้กรุณาชี้แนะประเด็นอันเป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ นอกจากนี้ ผู้ศึกษาขอกราบขอบพระคุณผศ. ดร.ณัฐพร ไทยจงรักษ์ ที่ได้สละเวลาให้ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ยุคโบราณ และขอกราบขอบพระคุณ อ. ดร.ปราโมทย์ เสริมศีลธรรม อีกครั้งที่ช่วยเป็นธุระในการติดต่อให้

นอกจากนี้ ยังมีบุคคลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ให้โอกาสในการศึกษาเล่าเรียน รวมทั้งเป็นแรงผลักดันและแรงสนับสนุนให้ผู้ศึกษาสามารถทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จลุล่วงได้ คือ นายวรงค์ กุลทอง บิดา นางพจนา กุลทอง มารดา นางสาวภมรี กุลทอง พี่สาว และนางสาวนัยนา อังกระโทก หากปราศจากโอกาสการสนับสนุน และความเข้าใจจากบุคคลดังกล่าว วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ก็ไม่อาจสำเร็จลุล่วงไปได้

ผู้ศึกษาขอขอบคุณนายภูมิ จันทชุม ซึ่งเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ และเป็นกำลังใจทั้งในการทำวิทยานิพนธ์ตลอดจนเรื่องอื่นมาโดยตลอด ขอขอบคุณนางสาวชุตติกาญจน์ ชาญเชิงพานิช และเพื่อน ๆ พี่ ๆ หมวดอาญาทุกท่าน ที่ให้คำแนะนำและให้กำลังใจในการจัดทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณคณะเจ้าหน้าที่หลักสูตรทุกท่าน ที่ให้คำแนะนำและความช่วยเหลือ และขอขอบคุณหัวหน้าและรุ่นพี่ที่บริษัท สุริยะ ทีแอลเอ็น ลีทอลล์ แอดไวเซอร์ จำกัด ที่ให้การสนับสนุนผู้ศึกษา รวมถึงบุคคลอีกหลายท่านที่ไม่อาจกล่าวนามได้ทั้งหมดในที่นี้ สำหรับน้ำใจและคำแนะนำที่มีให้ผู้ศึกษาตลอดมา

ผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่า วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคลทั่วไปและวงการกฎหมายไทย หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อผิดพลาดประการใด ผู้เขียนต้องกราบขออภัยมา ณ ที่นี้ และขออ้อมรับเอาไว้แต่เพียงผู้เดียว

พีรยา กุลทอง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
๑.๓. สมมติฐานของการวิจัย.....	๕
๑.๔. ขอบเขตการวิจัย.....	๕
๑.๕. วิธีดำเนินการวิจัย.....	๕
๑.๖. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๕
บทที่ ๒ ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับกฎหมายอาญาไทย.....	๗
๒.๑. ความเบื้องต้นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและกฎหมายอาญา.....	๗
๒.๑.๑. ความหมายและลักษณะของศาสนาที่ส่งผลต่อกฎหมาย.....	๗
๒.๑.๒. พัฒนาการความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับกฎหมายอาญา.....	๙
๒.๑.๒.๑. ยุคโบราณ.....	๑๐
๒.๑.๒.๒. ยุคกรีก.....	๑๔
๒.๑.๒.๓. ยุคโรมัน.....	๑๖
๒.๑.๒.๔. ยุคกลาง.....	๑๙
๒.๑.๒.๕. ยุคใหม่.....	๒๓

๒.๑.๓. ข้อสรุปความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการกำหนดฐานความผิดทางอาญา	๒๖
๒.๒. พัฒนาการอิทธิพลพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาในกฎหมายยุคก่อนกฎหมายตราสามดวง.....	๓๐
๒.๒.๑. อิทธิพลของพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาในอาณาจักรโบราณเหนือดินแดนประเทศไทยปัจจุบัน	๓๑
๒.๒.๑.๑. กฎหมายโคศาราชฎี	๓๑
๒.๒.๑.๒. มังรายศาสตร์	๓๓
๒.๒.๒. อิทธิพลของพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาสมัยสุโขทัย	๓๖
๒.๒.๒.๑. อิทธิพลพุทธศาสนาที่ปรากฏในศิลาจารึก	๓๗
๒.๒.๒.๒. อิทธิพลพุทธศาสนาต่อกฎหมายในสมัยพระธรรมราชาลิไท (พระมหาธรรมราชาที่ ๑)	๔๐
๒.๒.๓. อิทธิพลของพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาสมัยอยุธยา	๔๕
๒.๓. ข้อสรุปความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับกฎหมายอาญาไทยก่อนยุครัตนโกสินทร์	๔๗
๒.๓.๑. ที่มาในมิติของผู้มีอำนาจตรากฎหมาย	๔๗
๒.๓.๒. ที่มาจากกฎหมายแม่บทที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาให้อำนาจ	๔๗
๒.๓.๓. ที่มาในฐานะที่พุทธศาสนาเป็นศีลธรรมของสังคม	๕๐
๒.๓.๔. ที่มาในฐานะที่พุทธศาสนาเป็นภาพลักษณ์แห่งความสงบเรียบร้อยของสังคม	๕๑
บทที่ ๓ ความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาในกฎหมายตราสามดวง	๕๓
๓.๑. พุทธศาสนาในสมัยรัชกาลที่ ๑ จนถึงรัชกาลที่ ๔	๕๓
๓.๑.๑. พุทธศาสนาในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ ๑)	๕๓
๓.๑.๒. พุทธศาสนาในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ ๒) และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓)	๕๕
๓.๑.๓. พุทธศาสนาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔)	๕๗
๓.๒. ความเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายตราสามดวง	๖๑

๓.๒.๑. ความเป็นมาของกฎหมายตราสามดวง	๖๑
๓.๒.๒. พระธรรมศาสตร์อันเป็นเสมือนกฎหมายแม่บทแห่งกฎหมายตราสามดวง	๖๓
๓.๒.๓. ความผิดทางอาญาในกฎหมายตราสามดวง	๗๑
๓.๓. อิทธิพลของความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดอาญาในกฎหมายลักษณะต่าง ๆ	๗๕
๓.๓.๑. กฎหมายลักษณะกรรมศักดิ์หรือพรมศักดิ์	๗๖
๓.๓.๒. กฎหมายลักษณะผิดเมีย	๗๙
๓.๓.๒.๑. กรณีสถานะผิดเมียที่เกี่ยวข้องกับการบรรพชา และความผิดฐานภิกษุทำ ชำเราหญิง	๘๐
๓.๓.๒.๒. กรณีทำชู้ระหว่างญาติสืบสายโลหิตด้วยกัน ปรากฏในกฎหมายลักษณะผิด เมีย บทที่ ๓๖	๘๔
๓.๓.๓. กฎหมายลักษณะอาญาหลวง	๘๗
๓.๓.๔. กฎหมายลักษณะโจร	๙๑
๓.๓.๕. กฎหมายลักษณะวิวาทดำตี	๙๖
๓.๓.๖. กฎหมายลักษณะกบฏศึก	๙๙
บทที่ ๔ ความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญา ในกฎหมายอาญา ภายหลังการ ปฏิรูปกฎหมาย	๑๐๖
๔.๑. ความเบื้องต้นเกี่ยวกับการปฏิรูปกฎหมาย	๑๐๖
๔.๑.๑. ภูมิหลังการปฏิรูปกฎหมายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๐๖
๔.๑.๒. มูลเหตุแห่งการปฏิรูปกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๑๑๐
๔.๑.๒.๑. การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม	๑๑๑
๔.๑.๒.๒. การจัดทำประมวลกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗	๑๑๓
๔.๒. ความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาในประมวลกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗	๑๑๕

๔.๒.๑. อิทธิพลของคติความเชื่อเรื่องศาสนาต่อการกำหนดฐานความผิดในกฎหมายลักษณะ
 อาญา ร.ศ. ๑๒๗ ..... ๑๑๖

๔.๒.๒. อิทธิพลของความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดฐานความผิดในกฎหมายลักษณะ
 อาญา ร.ศ. ๑๒๗ ..... ๑๑๘

๔.๓. ความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาในประมวลกฎหมายอาญา ... ๑๑๙

๔.๓.๑. มูลเหตุแห่งการจัดทำประมวลกฎหมายอาญา พุทธศักราช ๒๔๙๙ ..... ๑๑๙

๔.๓.๒. อิทธิพลของความคิดทางศาสนาต่อการกำหนดฐานความผิดในประมวลกฎหมายอาญา
 ..... ๑๒๒

๔.๓.๓. อิทธิพลของความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดฐานความผิดในประมวลกฎหมาย
 อาญา ๑๒๕

๔.๓.๓.๑. เหตุฉกรรจ์ความผิดฐานฆ่าบุพการี ตามมาตรา ๒๘๙ (๑) ๑๒๕

๔.๓.๓.๒. เหตุฉกรรจ์ของความผิดฐานลักทรัพย์ตามมาตรา ๓๓๕(๙) และมาตรา ๓๓๕
 ทวิ เหตุฉกรรจ์ของความผิดฐานชิงทรัพย์ตามมาตรา ๓๓๙ ทวิ และเหตุฉกรรจ์
 ของความผิดฐานปล้นทรัพย์ตามมาตรา ๓๔๐ ทวิ ๑๒๘

บทที่ ๕ วิเคราะห์อิทธิพลของความคิดทางพุทธศาสนากับการกำหนดฐานความผิดอาญา ในกฎหมาย
 อาญาสมัยรัตนโกสินทร์ ๑๓๔

๕.๑. บทวิเคราะห์ข้อแตกต่างเกี่ยวกับอิทธิพลของความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดฐาน
 ความผิดอาญาในกฎหมายอาญาสมัยรัตนโกสินทร์ ๑๓๔

๕.๑.๑. อิทธิพลความคิดทางพุทธศาสนาต่อการจำแนกความผิดตามการกระทำ ๑๓๔

๕.๑.๒. อิทธิพลความคิดทางพุทธศาสนาต่อความผิดอาญาเกี่ยวกับสามีภรรยา ๑๓๕

๕.๑.๒.๑. ประเด็นเปรียบเทียบความผิดทางอาญาเกี่ยวกับการร่วมประเวณีระหว่าง
 ญาติพี่น้อง ๑๓๕

๕.๑.๒.๒. ประเด็นเปรียบเทียบความผิดทางอาญาเกี่ยวกับการทำชู้อันเนื่องเนื่องกับการ
 บรรพชา ๑๔๑

๕.๑.๓. อิทธิพลความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาเกี่ยวกับศาสนา
 ..... ๑๔๓

๕.๑.๔. อิทธิพลความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาเกี่ยวกับทรัพย์ ๑๔๕	
๕.๑.๕. อิทธิพลความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาเกี่ยวกับชีวิตและ ร่างกาย	๑๔๙
๕.๑.๕.๑. กรณีหากมีการทำร้ายร่างกายกันจนถึงเลือดตกยางออกบนเรือนของท่าน	๑๔๙
๕.๑.๕.๒. กรณีทำร้ายหรือฆ่าบุคคลที่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมาย	๑๕๐
๕.๑.๖. อิทธิพลความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาเกี่ยวกับภพภูม. ๑๕๑	
๕.๒. บทวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพุทธศาสนากับกฎหมายอาญาไทย ระหว่างกฎหมายก่อนการ ปฏิรูปและหลังการปฏิรูป.....	๑๖๐
๕.๒.๑. ปัจจัยด้านที่มาทางประวัติศาสตร์กฎหมาย.....	๑๖๑
๕.๒.๒. ปัจจัยด้านผู้มีอำนาจตรากฎหมาย.....	๑๖๓
๕.๒.๓. ปัจจัยด้านที่มาในเชิงเนื้อหาของกฎหมาย.....	๑๖๖
๕.๒.๔. ปัจจัยด้านศีลธรรมของสังคมในฐานะที่มาของกฎหมาย.....	๑๖๙
๕.๒.๕. ปัจจัยด้านมุมมองต่อพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นภาพลักษณ์แห่งความสงบเรียบร้อย ของสังคม	๑๗๑
บทที่ ๖ สรุปและเสนอแนะ	๑๗๕
๖.๑. บทสรุป.....	๑๗๕
๖.๒. ข้อเสนอแนะ	๑๘๗
บรรณานุกรม.....	๑๙๓
ประวัติผู้เขียน.....	๒๐๒

สารบัญตาราง

ตาราง ๑	สรุปฐานความผิดตามกฎหมายลักษณะโจรอันเป็นการกระทำความผิดต่อศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา.....	๙๕
ตาราง ๒	เปรียบเทียบกรรมกรณทั้ง ๒๗ ประการที่ปรากฏในคาถาบาลีคำสอนเรื่องพาลบัณฑิตสูตร และเทวทูตสูตรในพระไตรปิฎกกับโทษที่กำหนดในกฎหมายลักษณะกบฏศึก	๑๐๓
ตาราง ๓	ตารางสรุปข้อแตกต่างเกี่ยวกับอิทธิพลของข้อคิดทางพุทธศาสนากับการกำหนดความผิดอาญาสมัยรัตนโกสินทร์	๑๕๔

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การบัญญัติกฎหมายต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพสังคม วัฒนธรรม ประเพณี เศรษฐกิจ รวมถึงการเมืองการปกครองในแต่ละยุคสมัย เช่นเดียวกับกฎหมายอาญา การกำหนดฐานความผิดทางอาญาในแต่ละยุคสมัยก็ย่อมแตกต่างกันไป ด้วยมูลเหตุและปัจจัยหลายประการ แม้การบัญญัติกฎหมายจะเป็นอำนาจหน้าที่ของรัฐชาติ แต่การตรากฎหมายจะต้องมุ่งไปสู่ความคิดทางยุติธรรม (Idea of Justice) ซึ่งสอดคล้องกับสำนักกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law school) เชื่อว่าในธรรมชาติมีกฎเกณฑ์และเหตุผลครอบคลุมทุกสิ่งในจักรวาล กฎหมายมีบ่อเกิดจากธรรมชาติ หลักการและเหตุผลทางกฎหมายต้องสอดคล้องกับหลักการและเหตุผลในธรรมชาติเพื่อนำไปสู่การมีชีวิตที่ดี ความยุติธรรมตามกฎหมายจะต้องสอดคล้องกับความยุติธรรมในธรรมชาติ และจะต้องคำนึงถึงภาวะทางจิตใจและธรรมชาติของมนุษย์เป็นสำคัญ อีกทั้ง เนื่องจากอาชญากรรมก็จัดเป็นปรากฏการณ์ที่ปรากฏขึ้นควบคู่กับสังคมมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ความพยายามที่จะอธิบายปรากฏการณ์อาชญากรรมจึงไม่ใช่เรื่องใหม่ มนุษย์นับแต่โบราณกาลได้พยายามแสวงหาคำอธิบายเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาอาชญากรรมและแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าวตลอดมา แต่ทั้งนี้ คติแนวคิดในการกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาย่อมแตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัย

ในยุคโบราณกาลแนวคิดในการกำหนดฐานความผิดทางอาญาย่อมได้รับอิทธิพลจากปรากฏการณ์ลึกลับหรือปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่มนุษย์ไม่อาจหาคำตอบได้ และมีความเชื่อว่าอำนาจเบื้องหลังเหนือธรรมชาติบางประการบังคับให้เกิดปรากฏการณ์เหล่านี้ เช่น ฟ้าผ่า น้ำท่วม แผ่นดินไหว ทำให้มนุษย์เกิดความกลัว จนต้องอยู่ร่วมกันเป็นสังคม และเมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันเป็นสังคมแล้วก็ย่อมต้องมีระเบียบแบบแผนหรือกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกัน จนเกิดเป็นแนวประเพณีปฏิบัติร่วมกัน

เมื่อแนวปฏิบัติของมนุษย์ในสังคมที่มองว่าเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติและได้ปฏิบัติกันมาอย่างช้านาน แนวทางแห่งการปฏิบัติดังกล่าวจะกลายเป็นจารีตประเพณี และถือว่าเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมยึดถือ ปฏิบัติสืบต่อกันมา และเมื่อสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป แนวคิด คติความเชื่อ และความยึดถือในจารีตประเพณีย่อมเปลี่ยนแปลงตาม ดังนั้นจารีตประเพณีในแต่ละยุคสมัยย่อมสะท้อนให้เห็น

ถึงค่านิยมของคนในสังคมยุคนั้น ๆ ว่ามี “ความเชื่อ” อย่างไร อีกทั้งเมื่อจารีตประเพณีเป็นที่มาของกฎหมาย^๑ ดังนั้น ความเชื่อจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ควรพิจารณาว่าเป็นที่มาของกฎหมายเช่นเดียวกัน เมื่อค่านิยมในคติความเชื่อย่อมแตกต่างกันไปตามสภาพสังคมแต่ละยุคสมัย กฎหมายจึงมีพัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน กล่าวคือ กฎหมายมีลักษณะเป็น “พลวัต”

ศาสนาถือเป็นสถาบันทางสังคมที่ยึดเหนี่ยวจิตใจสมาชิกของสังคมและส่งเสริมให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติต่อกันอย่างถูกต้องตามครรลองคลองธรรมเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม^๒ กฎหมายและศาสนาต่างก็เป็นข้อกำหนดที่ควบคุมความประพฤติเช่นเดียวกัน และหากมนุษย์ฝ่าฝืนกฎที่กำหนดความประพฤตินั้นจะได้รับผลร้าย ดังนั้นการกำหนดบทบัญญัติกฎหมายส่วนมากจึงได้รับอิทธิพลมาจากศาสนา

จากการศึกษากฎหมายไทยแต่เดิมพบว่ากฎหมายอาญาที่ได้บัญญัติไว้แต่ละยุคสะท้อนให้เห็นถึงคติความเชื่อที่แตกต่างกันไป ดังเช่นในสมัยสุโขทัยปรากฏคติความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา ไม่เพียงแต่พุทธศาสนาเพียงเท่านั้น ศาสนาอื่น ๆ ก็มีอิทธิพลเช่นเดียวกัน แต่พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยโบราณมากที่สุด ดังนั้น พุทธศาสนาจึงอยู่เบื้องหลังการบัญญัติกฎหมายต่าง ๆ รวมถึงกฎหมายอาญา เนื่องจากพุทธศาสนามีอิทธิพลเหนืออาณาจักรสุโขทัยมาก แม้อต่อมาเมื่ออาณาจักรอยุธยาเรืองอำนาจ มีการแผ่ขยายอาณาจักรอย่างกว้างขวาง สภาพสังคมก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปจากอาณาจักรสุโขทัย ก่อให้เกิดคติความเชื่อใหม่ ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการกำหนดความผิดทางอาญานอกจากเรื่องศาสนา ได้แก่ คติความเชื่อเรื่องจักรวาล คติความเชื่อทางไสยศาสตร์ คติความเชื่อเรื่องของขี้ผึ้งทองถิ่น เป็นต้น แต่พุทธศาสนาก็ยังมีอิทธิพลอย่างมากต่อการกำหนดความผิดทางกฎหมายอาญา

เมื่อคราวสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเกิดเหตุการณ์สำคัญอันเป็นมูลเหตุให้มีการปฏิรูปกฎหมาย คือ คดีข้อพิพาทระหว่างนายบุญศรีกับอำแดงป้อม พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงมีพระราชดำริถึงปัญหาความไม่ชัดเจนของกฎหมาย จึงมีพระราชกระแสรับสั่งให้ชำระสะสางกฎหมายบ้านเมืองให้ถูกต้องและเรียบร้อยสมบูรณ์ โดยรวบรวมกฎหมายเก่าในสมัยอยุธยาจัดทำเป็นหมวดหมู่และแก้ไขเนื้อหาบทกฎหมายเล็กน้อยบางประการ เหตุที่นำกฎหมายใน

^๑ บวรศักดิ์ อูวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม ๓ ที่มาและนิติวิธี (สำนักพิมพ์นิติธรรม: ๒๕๓๘), หน้า ๒๑๖.

^๒ อัจฉริยา ชูตินันท์, อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ: วิทยุชน, ๒๕๖๑), หน้า ๔๔.

สมัยอยุธยา มาบัญญัติใช้ดังเดิมนั้น เนื่องจากระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม รวมทั้งระบบการปกครองในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์มีลักษณะเช่นเดียวกับสมัยกรุงศรีอยุธยาไม่ผิดเพี้ยน^๓ เมื่อตรวจชำระเสร็จสิ้นแล้ว จึงได้ประกาศใช้กฎหมายดังกล่าวโดยเรียกว่า “กฎหมายตราสามดวง”

ต่อมาในช่วงศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐ การแผ่ขยายอิทธิพลของมหาอำนาจโดยการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตกโดยเฉพาะอังกฤษและฝรั่งเศสเริ่มรุกรานเข้ามาบริเวณเอเชียอาคเนย์ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดีว่า วิธีที่จะต่อต้านการคุกคามของมหาอำนาจตะวันตกคือการปรับปรุงประเทศให้ก้าวหน้าตามแบบตะวันตกนิยม^๔ เนื่องด้วยประเทศตะวันตกมักจะอ้างเหตุผลในการเข้าครอบครองดินแดนอาณานิคมหลากหลายประการ เหตุผลประการหนึ่งที่สำคัญ คือ กฎหมายไทยเดิมขาดหลักประกันทางยุติธรรม บทกำหนดโทษที่รุนแรง และความล้าสมัยของกระบวนการศาลไทย^๕ ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริให้จัดทำประมวลกฎหมายอาญาและระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและการลงโทษให้สอดคล้องกับหลักมนุษยธรรม โดยเลือกสรรกฎหมายเก่าของไทยมาบัญญัติร่วมกับกฎหมายที่ดีที่สุดของตะวันตกในลักษณะผสมผสานเป็นเนื้อหาเดียวกัน^๖ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในยุคนั้นและมีความทันสมัย โดยได้รับอิทธิพลจากกฎหมายประเทศต่าง ๆ อาทิเช่น อินเดีย อิตาลี ญี่ปุ่น เบลเยียม ฝรั่งเศส เยอรมัน จนแล้วเสร็จเป็น “กฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗”

แม้ว่าการนำกฎหมายต่างประเทศมาใช้เป็นต้นแบบในการร่างประมวลกฎหมายใหม่จะทำให้กฎหมายมีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น แต่ข้อควรระวังประการหนึ่ง คือ อำนาจนิติบัญญัติของรัฐในการนำกฎหมายต่างประเทศมาเป็นต้นแบบในการร่างกฎหมายได้มาลดบทบาทของจารีตประเพณีเดิมที่ตั้งอยู่ในสังคมไทยลง รวมถึงอิทธิพลของพุทธศาสนาด้วย อย่างไรก็ตาม ความเชื่อทางศาสนายังมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ กล่าวคือ ความหย่อนยานในการนับถือศาสนาย่อมมีส่วนผลักดันให้มนุษย์ขาดหลักธรรมประจำใจอันนำไปสู่สาเหตุของการก่ออาชญากรรม จึงอาจกล่าวได้ว่าศาสนามี

^๓ ชัชพล ไชยพร, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๖๑), หน้า ๒๒๔-๒๒๕.

^๔ ชาญชัย แสงวงศ์ดี, อิทธิพลของฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๕๘), หน้า ๓๙.

^๕ เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๓-๓๗.

^๖ คณพล จันทน์หอม, "เหตุใดหลักการในกฎหมายลักษณอาญารัตนโกสินทรศก ๑๒๗ จึงทันสมัยข้ามทศวรรษ," ใน กฎหมายลักษณอาญา รัตนโกสินทรศก ๑๒๗, (กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓.

บทบาทต่อการป้องกันและแก้ไขอาชญากรรม^๗ เพราะแม้รัฐจะไม่อาจตัดสินระงับข้อขัดแย้งของคนในสังคมได้ แต่จารีตประเพณีรวมถึงศาสนาก็ยังเป็นเครื่องมือในการที่ถูกผิดอยู่^๘

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาถึงวิวัฒนาการของการกำหนดฐานความผิดทางอาญาว่าได้รับอิทธิพลจากความคิดทางพุทธศาสนาอย่างไร และมีอิทธิพลมากน้อยเพียงใด เป็นการศึกษาเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญและข้อควรพิจารณาเกี่ยวกับอิทธิพลของคติความเชื่อของพุทธศาสนา เพื่อเสนอแนวโน้มความเปลี่ยนแปลงอันจะเป็นการสร้างแนวทางในการกำหนดฐานความผิดอาญาต่อไปในอนาคต

๑.๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาถึงแนวคิดเกี่ยวกับการนำความคิดทางพุทธศาสนามาเป็นเครื่องมือในการกำหนดฐานความผิดอาญาโดยพิจารณาจากกฎหมายตราสามดวง กฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญา เป็นหลัก

๒. เพื่อแสวงหาความคิดทางพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดฐานความผิดอาญาในกฎหมายตราสามดวง กฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญา

๓. เพื่อวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างความคิดทางพุทธศาสนากับการกำหนดฐานความผิดอาญาในกฎหมายไทยสมัยรัตนโกสินทร์ รวมถึงปัจจัยที่มีผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่ออิทธิพลความคิดในการกำหนดฐานความผิดอาญาในแต่ละยุคสมัย

๔. เพื่อเปรียบเทียบความคิดทางพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดฐานความผิดอาญาในกฎหมายตราสามดวง กฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญา

๕. เพื่อเสนอแนวทางการพิจารณาปัจจัยอันส่งผลกระทบต่อระดับอิทธิพลของความคิดทางพุทธศาสนา อันจะเป็นการสร้างแนวทางในการกำหนดฐานความผิดอาญาต่อไปในอนาคต

^๗ อรรถ สุวรรณบุบผา, *หลักอาชญาวิทยา* (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘), หน้า ๒๖.

^๘ กิตติศักดิ์ ปรกติ, *ความเป็นมาและหลักการใช้นิติวิธีในระบบชีวิตลอร์ดและคอมมอนลอว์*, พิมพ์ครั้งที่ ๕ (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๖๐), หน้า ๑๕.

๑.๓. สมมติฐานของการวิจัย

ความคิดทางพุทธศาสนาจะมีอิทธิพลต่อการกำหนดความผิดทางอาญาอย่างน้อยไปตามสภาพสังคมที่เป็น เมื่อสภาพสังคมในยุครัตนโกสินทร์เปลี่ยนแปลงไป อิทธิพลของความคิดทางพุทธศาสนาก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังนั้น การศึกษาปัจจัยที่ทำให้ระดับความคิดทางพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดความผิดทางอาญาที่เปลี่ยนไป ย่อมมีประโยชน์ถึงการนำปัจจัยเหล่านั้น มาพิจารณาประกอบการกำหนดฐานความผิดทางอาญาที่สอดคล้องกับสภาพสังคมและพุทธศาสนาในอนาคต

๑.๔. ขอบเขตการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีขอบเขตการศึกษาจำกัดอยู่เฉพาะประวัติศาสตร์กฎหมาย อิทธิพลจากข้อคิดหลักธรรมที่มีเฉพาะในพุทธศาสนาในลักษณะศีลธรรมศรัทธา บทบัญญัติกฎหมายที่กล่าวถึงพุทธศาสนาเป็นเหตุในการบัญญัติ หรือ บทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นการคุ้มครองพุทธศาสนาเชิงสัญลักษณ์ที่มีผลต่อการกำหนดความผิดทางอาญา สำหรับกฎหมายที่ทำการศึกษา ได้แก่ กฎหมายตราสามดวง กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญา ส่วนบริบทของประวัติศาสตร์กฎหมายและกฎหมายของรัฐต่างประเทศนั้น ได้มุ่งเน้นการศึกษาในภาพกว้าง

๑.๕. วิธีดำเนินการวิจัย

ทำการศึกษาแบบวิจัยเอกสาร โดยค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ทั้งเอกสารภาษาไทยและต่างประเทศ จากตำราทางวิชาการ หนังสือ วารสาร สิ่งพิมพ์ บทความ ตั๋วบทกฎหมาย ความเห็นของนักวิชาการ รายงานวิจัย วิทยานิพนธ์ ข้อมูลทางสถิติ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนฐานข้อมูลบนเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาจัดให้เป็นระบบสำหรับการศึกษาวิเคราะห์ และจัดทำข้อสรุปและข้อเสนอที่เหมาะสมที่สุด

๑.๖. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้เข้าใจถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการนำความคิดทางพุทธศาสนามาเป็นเครื่องมือในการกำหนดฐานความผิดอาญาโดยพิจารณาจากกฎหมายตราสามดวง กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญา

๒. ทำให้ทราบถึงความคิดทางพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดฐานความผิดอาญาในกฎหมายตราสามดวง กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญา

๓. ทำให้ตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างความคิดทางพุทธศาสนากับการกำหนดฐานความผิดอาญาในกฎหมายไทยสมัยรัตนโกสินทร์ รวมถึงปัจจัยที่มีผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่ออิทธิพลความเชื่อทางพุทธศาสนาในการกำหนดฐานความผิดอาญาในแต่ละยุคสมัย

๔. ทำให้ทราบถึงวิวัฒนาการของความคิดทางพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการกำหนดฐานความผิดในกฎหมายตราสามดวง กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญา

๕. ได้ข้อเสนอโดยนำปัจจัยอันส่งผลต่อระดับอิทธิพลของความคิดทางพุทธศาสนา มาสร้างแนวทางในการกำหนดฐานความผิดอาญาต่อไปในอนาคต

บทที่ ๒

ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับกฎหมายอาญาไทย

พุทธศาสนาถือเป็นศาสนาที่มีความสำคัญต่อสังคมไทยมาอย่างยาวนาน เห็นได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีการกล่าวถึงพุทธศาสนาในทุกแง่มุมของสังคม ทั้งในแง่การเมืองการปกครอง รวมถึงในกฎหมายก็มีการกล่าวถึงการอ้างอิงพุทธศาสนาเป็นสำคัญ ซึ่งในขณะเดียวกัน เมื่อพิจารณาถึงรัฐอื่นตั้งแต่ยุคโบราณเป็นต้นมา พบว่า ศาสนาที่มีความสำคัญต่อรัฐต่าง ๆ นั้นมีความแตกต่างกันไป แต่ไม่ว่ารัฐอื่นจะเชื่อถือในศาสนาอื่นใด แต่ศาสนายังมีสำคัญต่อรัฐต่าง ๆ ไม่น้อยนัก ฉะนั้น เนื้อหาในบทที่สองนี้ ผู้ศึกษาจะขอกล่าวถึง ความเบื้องต้นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและกฎหมาย เกี่ยวกับพัฒนาการความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและกฎหมายอาญา เพื่อหาข้อสรุปเปรียบเทียบกับความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนาและกฎหมายอาญาไทย โดยการศึกษาวิวัฒนาการของกฎหมายอาญาไทยก่อนยุครัตนโกสินทร์ว่า พุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับกฎหมายอาญาไทยในมิติใดบ้าง

๒.๑. ความเบื้องต้นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและกฎหมายอาญา

ในหัวข้อนี้จะได้พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับกฎหมายอาญา โดยผู้ศึกษาได้สรุปความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและกฎหมายอาญาตามยุคต่าง ๆ ตั้งแต่ยุคโบราณ ยุคกรีก ยุคโรมัน ยุคกลางและยุคใหม่ ซึ่งจะช่วยให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ชัดเจนต่อไป

๒.๑.๑. ความหมายและลักษณะของศาสนาที่ส่งผลต่อกฎหมาย

ความหมายของคำว่า “ศาสนา” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน^๑ หมายถึง

“ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์อันมีหลัก คือ แสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลกเป็นต้น อันเป็นไปในฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาปอันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งสอนในความเชื่อนั้น ๆ”

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, "[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://dictionary.orst.go.th/>

ส่วนความหมายที่ศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัยได้ให้ไว้ว่า ศาสนา คือ กฎข้อบังคับที่ศาสนาต่าง ๆ ได้กำหนดไว้เพื่อให้มนุษย์ประพฤติคุณงามความดี^๒

เมื่อพิจารณาจากความหมายข้างต้น ศาสนามิที่มาจากความเชื่อ กล่าวคือ เมื่อมนุษย์มีความเชื่อร่วมกันจนเกิดเป็นลัทธิและประกอบพิธีกรรมร่วมกัน โดยลัทธิความเชื่อนั้นมีหลักความเชื่อเกี่ยวกับการจัดระเบียบสังคมโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้มนุษย์ประพฤติคุณงามความดี เช่น การแสดงหลักธรรมเรื่องบาปบุญ หรือศีลธรรม หรือการกล่าวถึงผลของการกระทำที่ตนได้ทำขึ้น สิ่งนั้นย่อมเรียกว่าเป็นศาสนา

นอกจากนี้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศิราพร ฐิตะฐาน ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของศาสนาว่ามีอยู่ ๓ ประการ ดังนี้^๓

๑. ศาสนาเป็นเรื่องของความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ
๒. ศาสนาประกอบด้วยความเชื่อและพิธีกรรม
๓. ศาสนาให้คำอธิบายเกี่ยวกับมนุษย์และระเบียบสังคม

อีกทั้งกลุ่มผู้ศึกษาศาสนาและความเชื่อถือตามโครงการวิจัยพื้นฐานจิตใจของประชาชนชาวไทย สาขาปรัชญา สภาวิจัยแห่งชาติได้ตกลงกันในการประชุมครั้งที่ ๒/๒๕๐๖ กำหนดว่าศาสนาต้องประกอบด้วยลักษณะทั้งหมดหรือส่วนมาก ดังต่อไปนี้

๑. มีศาสดาเป็นผู้ตั้ง
๒. มีคำสอนเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยา
๓. มีหลักธรรมความเชื่อถืออันเป็นที่หมาย
๔. มีพิธีกรรม

^๒ หยุต แสงอุทัย ; แก้ไขปรับปรุงโดย สมยศ เชื้อไทย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐ (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙), หน้า ๓๘.

^๓ ศิราพร ฐิตะฐาน, "แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย," ใน เอกสารการสอบมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ชุดวิชาความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐ (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๙), หน้า ๖.

จากความหมายและคำนิยามข้างต้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การก่อตั้งศาสนาเกิดจากการที่ศาสดาแต่ละท่านมีวัตถุประสงค์เพื่อจะเผยแพร่หลักธรรม แม้แต่ละศาสนาจะมีหลักธรรมที่แตกต่างกันไปบ้าง แต่ทุกศาสนาก็มักมีจุดหมายให้ผู้คนประกอบแต่คุณความดี ละเว้นจากความชั่ว ศาสนาจึงเป็นระบบที่วางกรอบความคิดและให้คำอธิบายเกี่ยวกับสถานภาพของคนในสังคมและวางระเบียบแนวปฏิบัติทางจริยธรรมให้กับคนในสังคม^๔

เมื่อมนุษย์ได้รวมตัวกันเป็นสังคม นอกจากปัจจัยสี่ที่เป็นความจำเป็นต่อการดำรงชีพทางกายแล้ว สังคมก็ย่อมต้องเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตไปได้เช่นกัน เนื่องจากมนุษย์ตั้งแต่พอจำความได้ก็มีความกลัว มีความเคารพมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดซึ่งเชื่อว่าสามารถช่วยดับทุกข์ร้อนได้ เมื่อความเคารพของเขาเหล่านั้นมีหลักที่เชื่อถือปฏิบัติตาม ๆ กันมาเรื่อยกลายเป็นศาสนาอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้ดำเนินชีวิตไปได้ ต่อมาชุมชนจำนวนมากขึ้นคนชั่วก็มี คนดีก็มาก บางคนก็ไม่กลัวบาปตามหลักศาสนาบัญญัติ ก็บังเกิดภาวะแก่รัฐที่จะต้องอาศัยหลักศาสนาที่เห็นชอบกันแล้วนั้นมาเป็นหลักในการกำหนดข้อบัญญัติเป็นกติกากำกับกันในชุมชนนั้นขึ้น มีบทบังคับกำหนดโทษที่แน่นอนแก่ผู้ละเมิดฝ่าฝืน คนดีที่ไม่เกะกะระรานอื่นจะได้อยู่เย็นเป็นสุข^๕ ดังนั้น ศาสนาจึงเป็นสิ่งที่มีความหมาย และศาสนามีอิทธิพลต่อการตรากฎหมายเพื่อกำหนดรูปแบบความประพฤติของมนุษย์ในสังคมให้อยู่ในระบบระเบียบเดียวกัน โดยมีแหล่งที่มาสำคัญของเนื้อหากฎหมายคือ ศีลธรรมทางศาสนา

๒.๑.๒. พัฒนาการความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับกฎหมายอาญา

ศาสนาและกฎหมายมีความสัมพันธ์ต่อกันและกันมาอย่างช้านานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้ศึกษาจึงขอแบ่งการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและกฎหมายอาญาออกเป็น ๕ ยุค ได้แก่ ยุคโบราณ ยุคกรีก ยุคโรมัน ยุคกลาง และยุคใหม่ ดังรายละเอียดที่กล่าวต่อไป

^๔ Greetz Clifford, "Religious as a Cultural System," in The Interpretation of Cultures (New York: Free Press, 1915), p. 388. อ้างอิงใน กุลพล พลวัน, "พุทธศาสนากับกฎหมาย," ใน ธรรมกับกฎหมาย, (กรุงเทพฯ: กรมอัยการ, ๒๕๒๔), หน้า ๑๐.

^๕ หลวงสุทิวาหนฤพุมิ, คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมาย ชั้นปริญญาโท พุทธศักราช ๒๕๑๒ - ๒๕๑๓ (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์), หน้า ๑๖-๑๗.

๒.๑.๒.๑. ยุคโบราณ

เมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสารและมีความสัมพันธ์กันเป็นกลุ่มในลักษณะสังคม ก็ย่อมเกิดความขัดแย้งเป็นปกติธรรมดา ดังนั้นกลุ่มสังคมจึงต้องจัดหาวิธีการเพื่อควบคุมความขัดแย้งและจัดระเบียบสังคมให้เป็นไปในแนวทางปฏิบัติเหมือน ๆ กัน^๖ สังคมดั้งเดิมอาจเกิดขึ้นโดยการรวมตัวกันในหมู่เครือญาติเท่านั้น ดังนั้นสังคมโบราณจึงมีลักษณะความเป็นชุมชนสูง อีกทั้งการติดต่อคมนาคมในสังคมอยู่ในวงแคบ และสังคมไม่มีความซับซ้อนเหมือนสังคมในปัจจุบัน จึงไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรมาควบคุม มีเพียง “จารีตประเพณี” กล่าวคือ เป็นแนวความประพฤติที่ คนในสังคมนั้น ๆ มองว่าเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ^๗ และอาจเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องอาศัยความตกลงของบุคคลหรือหมู่คณะประการใดเลย หากเป็นเรื่องของการนับถือหรือเป็นการประพฤติดุปฏิบัติมาเป็นเวลาช้านาน^๘ จนคนในสังคมเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ตนจำเป็นต้องปฏิบัติตามเพราะความจำเป็น^๙ จึงอาจกล่าวได้ว่า กฎเกณฑ์ที่ใช้ควบคุมสังคมแต่ดั้งเดิมนั้นย่อมมาจากจารีตประเพณีเป็นหลัก ซึ่งจารีตประเพณีดังกล่าวก็มักเกิดจากความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมหมู่่มากที่กำหนดว่า สิ่งใดถูกและสิ่งใดผิด ในลักษณะของศีลธรรมขั้นพื้นฐาน

การพิจารณาทางกฎหมายอาญา ก็จำต้องกล่าวถึงเรื่อง “การลงโทษ” หรือ การลงอาชญาเป็นสำคัญ แต่ปัญหาที่พึงพิจารณาต่อไป คือ เมื่อกฎหมายในยุคโบราณกาลมาจากจารีตประเพณีเป็นสำคัญ โดยไม่มีการบัญญัติกฎหมายขึ้นว่าการกระทำใดเป็นความผิดหรือการกระทำใดต้องได้รับโทษอย่างไร แล้วจะพิจารณาได้อย่างไรว่าการกระทำใดที่จะถือว่าเป็นความผิดพอที่จะเรียกว่าเป็น “อาชญากรรม” ได้ ข้อนี้หลวงสกลสัตยาทรได้ให้ความเห็นไว้ว่า

“ในตัวมนุษย์โดยเฉพาะบุคคลเกิดมีนิสัยขึ้นได้ฉับใด ในหมู่คณะมนุษย์ซึ่งเป็นส่วนรวมก็เกิดมีธรรมนิยมขึ้นได้ฉับนั้น การกระทำใดขัดหรือละเมิดต่อจารีต

^๖ เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, ความรู้พื้นฐานกฎหมายมหาชน (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๕๕), หน้า ๓๖๒.

^๗ เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

^๘ หลวงสุทริวาทนฤพุมิต, คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมาย พิมพ์ครั้งที่ ๗ (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ท่าพระจันทร์, ๒๕๑๗), หน้า.

^๙ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม ๓ ที่มาและนิติวิธี, หน้า ๒๑๖.

ประเพณีนี้ หมู่คณะก็ถือว่าเป็นความผิดและผู้ใดขัดหรือละเมิดนั้น จะต้องได้รับโทษ
โดยมีการกระทำตอบสนอง...”^{๑๐}

หลวงสกลสัตยาทรได้ให้ความเห็นว่า อาชญากรรมครั้งแรกเกิดขึ้นมาจาก อิทธิพลของจารีตประเพณี ด้วยเหตุผลที่ว่า ถ้าไม่มีการก่อตั้งจารีตประเพณีมาก่อน ก็จะไม่มีการมาวัดการกระทำของมนุษย์เพื่อศึกษาอาชญากรรมในยุคโบราณ ดังนั้นการละเมิดประเพณีในสมัย โบราณจึงอาจพอเรียกได้ว่าเป็น “อาชญากรรม” ได้ แม้จะยังไม่มีบทลงโทษเป็นเรื่องเป็นราวก็ตาม^{๑๑} กล่าวคือ ในยุคโบราณไม่ได้มีการกำหนดโทษที่จะลงไว้อย่างชัดเจน มีเพียงการลงโทษผู้ที่ละเมิดจารีต ประเพณีในรูปแบบของโทษทางสังคม (Social Sanction) ภายในกลุ่มสังคมกันเองเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น เมื่อเกิดการละเมิดจารีตประเพณีใด หมู่ชนในสังคมนั้นย่อมเกิดความโกรธแค้นและอาจ ตอบสนองผู้ที่ละเมิดนั้น อาจด้วยการทำร้ายร่างกาย ขับไล่ออกจากชุมชนบุคคลผู้ละเมิดนั้นออกจาก ชุมชน ในขณะที่เดียวกันหากเป็นจารีตประเพณีที่ถือว่าเป็นการวิปริตผิดธรรมชาติ สังคมอาจต้องจัดให้ มีพิธีกรรมเพื่อปัดรังควานและอ้อนวอนสิ่งเหนือธรรมชาติให้ละเว้นการลงโทษ^{๑๒} ดังนั้นในยุคโบราณ การพิจารณาว่าการกระทำใดเป็นอาชญากรรม อาจพิจารณาได้จากจารีตประเพณีของสังคมนั้น ๆ เป็นสำคัญ

อย่างไรก็ตาม การศึกษาจารีตประเพณีจากตัวบทกฎหมายเป็นไปได้ยาก เนื่องจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์หลงเหลืออยู่น้อย อีกทั้งจารีตประเพณีเป็นสิ่งที่แฝงอยู่ใน กฎหมายอันยากจะแยกออกจากกันได้ แต่จากการศึกษาพบว่ามีการบัญญัติกฎหมายโดยนำเอาจารีต ประเพณีมารวบรวมขึ้นเป็นประมวลกฎหมายลายลักษณ์อักษร^{๑๓}มาแต่ครั้งโบราณ ดังนั้นการศึกษาถึง กฎหมายโบราณย่อมต้องศึกษาไปพร้อมกับพิจารณาสภาพสังคม รวมถึงความเชื่ออันเป็นที่มาของ จารีตประเพณีในยุคสมัยต่าง ๆ ด้วย

เมื่อเกิดการรวมตัวกันเป็นหมู่คณะเกิดเป็นสังคมขึ้นก็ย่อมต้องมีการตั้ง ผู้ปกครอง ผู้ปกครองคือผู้มีอำนาจในการกำหนดกฎเกณฑ์ สิทธิ และหน้าที่เพื่อความสงบเรียบร้อย

^{๑๐} หลวงสกลสัตยาทร, "ความรู้เบื้องต้นในวิชาอาชญาวิทยา," นิติสารสิน แผนกสามัญ ๗(๒๔๗๗): ๗๔๐.

^{๑๑} อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, ทัศนศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๕๖), หน้า ๒๒.

^{๑๒} ศรีศักร วัลลิโภดม, กฎหมายตราสามดวงกับความเชื่อของไทย (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, ๒๕๕๕), หน้า ๑๒.

^{๑๓} บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม ๓ ที่มาและนิติวิธี, หน้า ๒๐๘.

วงสังคมนั้น ๆ แต่การออกระเบียบข้อบังคับในยุคสมัยก่อนเพื่อให้ประชาชนเคารพกฎุดีกานั้น มักใช้วิธีสมมติสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้าประกอบ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็จะดลบรรดาลให้คุณแก่ผู้ปฏิบัติตาม และให้โทษแก่ผู้ละเมิดกฎเกณฑ์^{๑๔} ยกตัวอย่างเช่น

ประมวลกฎหมายอูร์-นามมู ถูกสันนิษฐานว่าเกิดขึ้นจากความเชื่อของชนเผ่าว่า กฎหมายนั้นได้ถูกสืบทอดมาจากพระเจ้าเป็นเจ้า ประมวลกฎหมายดังกล่าวมีความยาวประมาณ ๔๐ ย่อหน้า เป็นการบัญญัติความผิดและโทษ ซึ่งรัฐจะเป็นผู้ดำเนินการบังคับใช้กฎหมายโดยผ่านเจตนาธรรมณ์ของพระเจ้า^{๑๕} ปราบกฏบทบัญญัติที่เป็นความผิดและมีโทษตามประมวลกฎหมายดังกล่าวได้แก่

- ผู้ใดลักพาตัวผู้อื่น เขาผู้นั้นต้องถูกจองจำและจ่ายค่าปรับเป็นเงิน^{๑๖} ๑๕ เซเคล^{๑๗}
- ผู้ใดปรากฏตนเป็นพยานและได้เบิกความเท็จ ผู้นั้นต้องจ่ายค่าปรับเป็นเงิน ๑๕ เซเคล
- ผู้ใดชกตาของบุคคลอื่น ผู้นั้นต้องจ่ายค่าปรับเป็นเงิน จำนวนครึ่งมินา^{๑๘} เป็นต้น

ประมวลกฎหมายฮัมมูราบี ถูกค้นพบในแถบตะวันออกกลางเช่นเดียวกับประมวลกฎหมายอูร์-นามมู กฎหมายแห่งเอชุนันนา (the Laws of Eshnunna) กฎหมายของชาวฮิตไทต์(Hittite laws) กฎหมายของชาวอัสซีเรียน(the Assyrian laws) และกฎของโมเสส(Mosaic Law) นอกจากนี้ประมวลกฎหมายฮัมมูราบียังเป็นต้นแบบของประมวลกฎหมายที่เกิดขึ้นภายหลัง

^{๑๔} ยันต์ วินิจฉัยภาค, ศาสนาเป็นที่มาของกฎหมาย พิมพ์แจกในงานศพนางเนย วินิจฉัยภาค (พระนคร: โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๔๙๐), หน้า ๒๒-๒๔.

^{๑๕} Joshua J. Mark, "Ur-Nammu," [Online] Accessed: 12 November 2018. Updated: 16 June 2014. Available from: <https://www.ancient.eu/Ur-Nammu>

^{๑๖} ข้อมูลที่นำมาใช้ คือ คำว่า silver ซึ่งน่าจะหมายถึงเครื่องเงิน

^{๑๗} หน่วยเงินอิสราเอล และหน่วยวัดสมัยโบราณ

^{๑๘} หน่วยวัดโบราณ

เนื่องจากกฎหมายเหล่านี้เกิดขึ้นจากวัฒนธรรมที่เหมือนกัน ดังนั้นลักษณะการบัญญัติหรือเนื้อหา
กฎหมายจึงมีความคล้ายคลึงกันอย่างมาก

ประมวลกฎหมายฮัมมูราบีถูกตราขึ้นในสมัยพระเจ้าฮัมมูราบีผู้เป็นกษัตริย์
องค์ที่ ๖ ของราชวงศ์แรกแห่งกรุงบาบิโลน พระเจ้าฮัมมูราบีมีพระประสงค์อยากให้อาณาจักรที่กว้าง
ใหญ่ของพระองค์เป็นปึกแผ่นเดียวกัน จึงมีพระราชดำริให้บัญญัติประมวลกฎหมายกลางที่สามารถใช้
เป็นการทั่วไปทั่วราชอาณาจักร คือ การจัดทำ “ประมวลกฎหมายฮัมมูราบี” ขึ้น โดยรวบรวมจาก
บรรดาประมวลกฎหมายเก่าและคำวินิจฉัยของศาล^{๑๙} ดังนั้นหลักกฎหมายทั้งหลายรวมถึงกฎหมาย
อาญาที่ปรากฏในประมวลกฎหมายฮัมมูราบีเกิดจากการนำหลักกฎหมายของชาวสุเมเรียนมาแก้ไข
ปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพสังคมของอาณาจักร^{๒๐} กล่าวคือ ไม่ใช่เพียงแต่รวบรวมธรรมเนียม
ประเพณีของแต่ละชนเผ่าที่เข้ามาอยู่อาศัยในอาณาจักรหรืออนุรักษ์กฎหมายดั้งเดิมเท่านั้น แต่ยังเป็น
การเพิ่มเติมการบังคับใช้กฎหมาย การพิจารณาคดีในรอบศตวรรษ ซึ่งการรวบรวมนี้ถือว่าการ
รวบรวมจารีตประเพณีในแต่ละเมืองเข้าด้วยกันด้วย^{๒๑} จารึกดังกล่าวถือเป็นประมวลกฎหมายที่เป็น
การรวบรวมที่ดีที่สุดที่สมัยห้าพันปีมาแล้ว^{๒๒}

ประมวลกฎหมายฮัมมูราบีถูกบัญญัติขึ้น ประมาณ ๒๒๕๐ ปีก่อน
คริสตกาล จารึกเป็นอักษรคูนิฟอร์ม (Cuniform) ในแท่งศิลาและบนแผ่นอิฐ ได้มีการจัดแสดงใน
บริเวณเมือง Sippar ซึ่งเป็นประเทศอิรักในปัจจุบัน เมืองดังกล่าวเป็นที่พำนักของเทพเจ้าแห่งดวง
อาทิตย์มีพระนามว่า “ชามาซ (Shamash)”^{๒๓} ผู้ซึ่งนำทางสว่างแก่แผ่นดินเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของ
มนุษย์ และด้านบนของแท่งศิลามีการสลักเป็นรูปของพระเจ้าฮัมมูราบีกำลังรับคทาแห่งอำนาจเทพ

^{๑๙} ยูวัล โนอาห์ แสรารี, เซเปียนส์ ประวัติย่อมนุษยชาติ, นำชัย ชีววิวรรธน, ผู้แปล, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อัสปรี
กรุ๊ป, ๒๕๖๑), หน้า ๑๕๖.

^{๒๐} คณพล จันทน์หอม, "วิเคราะห์กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ : ศึกษากระบวนการร่างกฎหมายและ
ประเด็นความรับผิดชอบในทางอาญา" (นิติศาสตรมหาบัณฑิต, นิติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑. หน้า ๑๑

^{๒๑} Claude Hermann Walter, "Babylonian Law--the Code of Hammurabi," [Online] Accessed: 13
November 2018. Available from: <http://avalon.law.yale.edu/ancient/hammpre.asp>

^{๒๒} หลวงสุทิวาณฑุพุมิ, คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมาย ชั้นปริญญาโท พุทธศักราช ๒๕๑๒ - ๒๕๑๓, หน้า
๒๖.

^{๒๓} Owen Jarus, "Code of Hammurabi: Ancient Babylonian Laws," [Online] Accessed: 13
November 2018. Available from: <https://www.livescience.com/39393-code-of-hammurabi.html>

เจ้าแห่งดวงอาทิตย์และความยุติธรรม^{๒๔} ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่ากฎหมายเป็นสิ่งซึ่งหยิบยื่นให้กษัตริย์ โดยพระเจ้า^{๒๕} และการบัญญัติประมวลกฎหมายฮัมมูราบีมีที่มาจากคติความเชื่อในพระเจ้าชามาซึ่งที่ ประทานอำนาจให้แก่พระเจ้าฮัมมูราบีในการสร้างระเบียบแบบแผนทางสังคมเพื่อความสงบสุขของ อาณาจักร ลักษณะเด่นของประมวลกฎหมายฮัมมูราบีจะประกอบไปด้วยโทษที่มีความรุนแรงมากใน ลักษณะ “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” (An eye for an eye, a tooth for a tooth) อันเป็นต้นกำเนิดของ หลักแก้แค้นทดแทน หลักการดังกล่าวถือว่าเป็น “ความยุติธรรม” สำหรับพระเจ้าฮัมมูราบีและ ประชาชน

๒.๑.๒.๒. ยุคกรีก

ยุคกรีกโบราณ (Archaic Greek) ในยุคกรีกโบราณมีพัฒนาการทาง การเมือง เศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สวัสดิการ และวัฒนธรรม ซึ่งรูปแบบของการเมือง และวัฒนธรรมของยุคนี้เป็นรากฐานของยุคกรีกคลาสสิก อีกทั้งในยุคนี้ยังมีการพัฒนาตัวอักษรกรีก จึง ได้ปรากฏวรรณกรรมไว้หลากหลาย มีการกล่าวถึงแนวความคิดของชาวกรีกยุคโบราณว่ายังมี แนวความคิดเกี่ยวกับสิ่งลึกลับเหนือธรรมชาติ เป็นความเชื่อที่ตกทอดกันมาจากบรรพบุรุษโดยอธิบาย โลกและจักรวาลในลักษณะของบุคลาธิษฐาน กล่าวคือ มีความเชื่อว่าเทพ เทวดาเป็นผู้กำหนดชะตา กรรมมนุษย์^{๒๖} ในแง่ของกฎหมาย ความเข้าใจที่มีต่อกฎหมายของชาวกรีกยุคโบราณปรากฏอยู่ในบท กวีของเฮซีออด (Hesiod)

“เฮซีออดได้กล่าวว่า สรรพสัตว์ในพฤกษพงษ์ เหล่าปลาและนกทั้งหลายต่าง กลืนกินซึ่งกันและกัน เพราะพวกมันหาได้รู้ถึงสิ่งที่เรียกว่ากฎหมายไม่ แต่ ซุส (Zeus) เทพบดีแห่งโอลิมปัสได้ประทานกฎหมายให้เป็นของขวัญอันล้ำค่าที่สุดของ พระองค์แก่มนุษยชาติ”^{๒๗}

^{๒๔} คณพล จันทน์หอม, “วิเคราะห์กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ : ศึกษากระบวนการร่างกฎหมายและ ประเด็นความรับผิดชอบในทางอาญา,” หน้า ๑๐-๑๑.

^{๒๕} กำธร กำประเสริฐ, ประวัติศาสตร์กฎหมาย (กรุงเทพฯ: สมพรกิจการพิมพ์, ๒๕๑๘), หน้า ๓.

^{๒๖} ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒ (กรุงเทพฯ : คณະนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๘๙-๙๐.

^{๒๗} Edgar Bodenheiner, Jurisprudence the Philosophy and Method of the Law, 3rd ed. (Harvard University Press, 1981).

แนวคิดที่ว่าเทพบดีแห่งโอลิมปัสได้ประทานกฎหมายแก่นุชชาตินั้นย่อมสะท้อนให้เห็นถึงจินตนาการและความเชื่อของชาวกรีกโบราณว่า กฎหมายมีที่มาจากเทพเจ้าและเป็นเรื่องที่ว่าด้วยเหตุผลของเทพเจ้า เทพเจ้าเป็นผู้รู้และกำหนดชะตาบ้านเมืองและมนุษย์ หากผู้ใดขัดบัญชาของเทพเจ้าเป็นเหตุให้เทพเจ้าโกรธ ย่อมต้องถูกลงโทษ จากบทกวีของเฮซีออดมีการกล่าวถึงการฆาตกรรมเพื่อนำมาชำระล้างบาปต่อพระผู้เป็นเจ้า^{๒๘} กล่าวคือ เป็นพิธีบูชาัญญเพื่อบรรเทาความโกรธของเทพเจ้าจากการกระทำของมนุษย์ อาจกล่าวได้ว่า ยุคกรีกโบราณปรากฏความเชื่อเรื่องเทพเจ้ามาก ดังนั้นความเชื่อดังกล่าวจึงมีอิทธิพลอย่างมากต่อการพิจารณาว่าการกระทำใดเป็นความผิด

ยุคกรีกคลาสสิก เป็นยุคที่ก่อให้เกิดนักปรัชญามากมาย ในแง่กฎหมายนักคิดชาวกรีกเริ่มคิดและหาเหตุผลในการอธิบาย รวมทั้งการแสวงหาหลักการแนวคิดมาเพื่ออธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นต่าง ๆ เช่น การอธิบายการกำเนิดโลก หรือ หลักปรัชญาเกี่ยวกับอำนาจทางการเมืองการปกครอง โดยเริ่มอธิบายว่ากฎหมายไม่ใช่เรื่องวรรณกรรมปรัมปรา แต่ริเริ่มแนวคิดที่มองมนุษย์เป็นศูนย์กลางมากยิ่งขึ้น

หากแต่ความเสื่อมโทรมของบ้านเมืองเกิดขึ้นด้วยเหตุที่กลุ่มนักปราชญ์บางกลุ่ม(โซพิสต์) ปฏิเสธความเชื่อดั้งเดิม ทำให้เกิดผู้เห็นต่าง และพยายามที่จะอธิบายความคิดเห็นที่แตกต่าง เห็นได้จากวรรณกรรมที่มีชื่อเสียงในยุคนั้น คือ วรรณกรรมโศกนาฏกรรมเรื่อง แอนติโกนีของโซโฟคลีส (Sophocles) ซึ่งเป็นโศกนาฏกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างคำสั่งหรือคำบัญชาของผู้เป็นรัฐาธิปัตย์กับความเชื่อในจารีตประเพณีของชาวกรีกดั้งเดิมที่เชื่อว่า การฝังร่างผู้ตายเป็นกฎอันศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนา ผู้ฝ่าฝืนไม่กระทำตามย่อมจะต้องได้รับการลงโทษจากสวรรค์^{๒๙} หากแต่แอนติโกนีไม่สามารถฝังร่างของโพลีเนอีเกส (Polyneikes) ผู้เป็นพี่ชายของตนได้ เนื่องจากโพลีเนอีเกสเป็นผู้ต่อสู้แย่งชิงราชสมบัติกับครีออนหรือลุงผู้เป็นกษัตริย์ที่ได้ขึ้นครองราชย์ในเวลาต่อมา กษัตริย์ครีออนผู้นั้นจึงห้ามมิให้ผู้ใดฝังศพของโพลีเนอีเกสซึ่งถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏ แต่แอนติโกนีไม่ยอมปฏิบัติตามคำบัญชาดังกล่าว และฝ่าฝืนจัดพิธีฝังร่างโพลีเนอีเกสตามธรรมเนียมประเพณีของชาวกรีก ทำให้เธอถูกลงโทษเนื่องจากขัดพระราชโองการกษัตริย์ แต่แอนติโกนีได้อ้างว่าการกระทำของ

^{๒๘} George M. Calhoun., The Growth of Criminal Law in Ancient Greece (Union, NJ: Lawbook Exchange, 2008), p. 27.

^{๒๙} Bodenheiner, E., Jurisprudence the Philosophy and Method of the Law.

เธอนั้นชอบธรรม โดยได้พรรณนาถึงเหตุที่ทำให้หน้าที่ทางศาสนาที่ชาวกรีกพึงต้องทำกลายเป็นสิ่ง
ต้องห้ามร้ายแรงโดยโองการของกษัตริย์ว่า

“ข้าพเจ้าจัดฝังศพตามกฎหมายซึ่งมิได้มีอยู่ในวันนี้ หรือวันก่อนเท่านั้น แต่
เป็นกฎหมายที่มีมาแต่โบราณกาลและมีอยู่ชั่วนิรันดร์ ไม่มีใครรู้กฎหมายนี้ขึ้นมาแต่
เมื่อใด และข้าพเจ้าก็จะไม่เกรงกลัวต่อความพิโรธโกรธาของมนุษย์หน้าไหนทั้งสิ้น
ในการที่จะยืนหยัดเชิดชูกฎหมายอันศักดิ์สิทธิ์นี้”^{๓๐}

จากบทประพันธ์ข้างต้น สามารถพิจารณาได้ว่าแม้ผู้เป็นรัฐาธิปัตย์จะเป็นผู้
มีอำนาจออกคำสั่งใด ๆ เพื่อบังคับใช้แก่คนในรัฐก็ตาม แต่การออกคำสั่งนั้นต้องเป็นคำสั่งที่ชอบและ
อยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายธรรมชาติที่มาจากความเชื่อทางศาสนาเป็นหลัก แสดงให้เห็นถึง
ความสำคัญของความเชื่อทางศาสนาที่มีผลต่อกฎหมายและการบังคับใช้ในสมัยนั้นซึ่งผู้ประพันธ์ได้สื่อ
ออกมาผ่านวรรณกรรม

๒.๑.๒.๓. ยุคโรมัน

ในยุคโรมันช่วงต้นเป็นช่วงที่สภาพสังคมยังไม่มี ความซับซ้อน เป็นสังคมเล็ก
ๆ เมื่อโครงสร้างทางสังคมเป็นไปอย่างเรียบง่าย กฎหมายโรมันในช่วงแรกจึงยังไม่มีลักษณะแตกต่าง
จากบรรดากฎหมายของชุมชนอื่นในครั้งโบราณ แต่ว่าเป็นกฎหมายที่ได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมให้
สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น^{๓๑} กฎหมายของชาวโรมันจึงเป็นกฎหมายที่ทางจารีตประเพณีที่ตกทอดกันมา ชาว
โรมันเชื่อว่าสิ่งเดิมที่ตกทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นสิ่งที่ถูกต้องและดีในลักษณะ “The Good Old
Law”^{๓๒} โดยเฉพาะแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อกฎหมายโรมันเป็นอย่างมาก คือ แนวคิดของปรัชญาสำนักส
โตอิกกรีกซึ่งเน้นเรื่องกฎธรรมชาติ (Natural Laws) และถือว่ากฎหมายคือสิ่งที่พระเจ้าสร้างขึ้น

^{๓๐} ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา แก้ไขเพิ่มเติมโดย กิตติศักดิ์ ปรกติ (กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสาร
ประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๐), หน้า ๙๓.

^{๓๑} ร. แลงการ์ด, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ วิภัลย์ พงศ์พนิตานนท์, บรรณาธิการ,
(กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗.

^{๓๒} ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา, หน้า ๑๒๙.

สามารถใช้ครอบคลุมมนุษย์ทุกคนและทุกรัฐอย่างเท่าเทียมกัน^{๓๓} ดังนั้นกฎหมายที่ตกทอดมาและคนในสังคมเชื่อถือและปฏิบัติมาอย่างช้านานและเชื่อว่าสิ่งที่ปฏิบัติกันมานั้นเป็นกฎหมาย จึงพัฒนาเป็น “กฎหมายประเพณี” (Conseutudo) และเมื่อกฎหมายประเพณีนี้เกิดจากประเพณีของชาวโรมัน และเป็นของพลเมืองโรมัน กฎหมายดังกล่าวจึงกลายเป็น “กฎหมายของพลเมืองโรมัน” หรือ *ius civile*^{๓๔}

ส่วนของกฎหมายอาญาระยะแรก ๆ ปะปนอยู่กับ “*ius civile*” เดิมเป็นกฎข้อบังคับง่าย ๆ ไม่ซับซ้อนและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ต่อมาได้รับการพัฒนาโดยมติของสภาซีเนต พระราชบัญชาของจักรพรรดิ และนักปราชญ์ทางกฎหมาย นอกจากนี้ยังมี “*ius gentium*” ใช้บังคับกับชนชาติอื่นที่มีใช้พลเมืองโรมันด้วย^{๓๕} และต่อมากฎเกณฑ์ดังกล่าวก็ได้ถูกรวบรวมขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรเป็น **กฎหมายสิบสองโต๊ะ** หรือ *Lex Duodim Tabularum* (*The Law of the XII Tables*) โดยจารึกบทบัญญัติลงบนโต๊ะทองแดงและนำไปไว้กลางเมืองเพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าถึงได้ เนื้อหาของกฎหมายอาญาปรากฏอยู่ในโต๊ะที่ ๘ ว่าด้วยการละเมิด (*de delictis*) ซึ่งยังคงยึดหลักการแก้แค้นทดแทนเป็นหลัก^{๓๖}

แม้ว่ากฎหมายโรมันจะถูกตราขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ยังคงปรากฏหลักกฎหมายอาญาที่เกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาในกฎหมายสิบสองโต๊ะ ในโต๊ะที่ ๘ ว่าด้วยเรื่องละเมิด มาตรา ๘ ว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

^{๓๓} คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, อารยธรรม (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๗๘.

^{๓๔} ศันนกรณ์ โสทธิพันธ์, คำอธิบายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายเอกชนโรมัน (กรุงเทพฯ: วิทยุชน, ๒๕๕๙), หน้า ๒๐.

^{๓๕} คณพล จันทน์หอม, "วิเคราะห์กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ : ศึกษากระบวนการร่างกฎหมายและประเด็นความรับผิดชอบในทางอาญา," หน้า ๑๖.

^{๓๖} หลวงสุทิวาหนฤพุมิ, คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมาย ชั้นปริญญาโท พุทธศักราช ๒๕๑๒ - ๒๕๑๓, หน้า ๓๔.

“ห้ามมิให้สวดมนต์ร้องขอผลบันดาลให้ผลไม้อันงอกงามของเพื่อบ้าน
ข้างเคียงนั้น มาเกิดเป็นผลในที่ดินของตน หรือสวดขอบันดาลให้ข้าวสาลีของเขามา
เกิดเป็นข้าวสาลีในที่ดินของตน”^{๓๗}

บทบัญญัติดังกล่าวมีการกล่าวถึงการสวดมนต์ร้องขอต่อพระเจ้า ซึ่งหลวง
สุทิวาหนฤพุมิได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับบทบัญญัตินี้ไว้ว่า เหตุที่มาของหลักกฎหมายเรื่องของการสวด
วิงวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือพระเจ้าที่ชุมชนบางหมู่เหล่านับถือนั้น เห็นได้ว่า เรื่องความเชื่อทางศาสนานั้น
มีความสำคัญต่อหมู่ชุมชนถึงขนาดต้องตราบทกฎหมายขึ้นมา แม้ว่าองค์อธิปัตย์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งรัฐจะ
มิได้เชื่อตาม แต่ถ้าชุมชนพลเมืองต่างเชื่อกันอย่างหนักแน่นแล้ว หากไม่มีกฎหมายออกมาคุ้มครอง
ย่อมกลายเป็นเหตุร้ายใหญ่โตถึงรบกวนหรือฆ่าฟันกันได้ เช่น เนื้อความตามมาตรานี้พอจะ
ยกตัวอย่างให้เห็นอย่างง่าย ๆ ว่า ถ้าไม่มีกฎหมายมาคุ้มครอง และฝ่ายตรงข้ามมีความเชื่ออย่างฝังใจ
แล้วว่าฝ่ายที่สวดมนต์ขอวิงวอนได้กระทำการนั้นสำเร็จสมตามความประสงค์ของตนทำให้ตน
จะต้องได้รับความเสียหายมาก เหตุร้ายย่อมเกิดตามมาด้วยการใช้กำลังเข้าสู่เพื่อตัดสินความกันเอง^{๓๘}
ซึ่งสะท้อนบทห้ามตามมาตรา ๘ นี้เป็นบทห้ามที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อทางศาสนาก็มีอิทธิพลในการ
กำหนดฐานความผิดในยุคโรมันเช่นกัน

นอกจากบทบัญญัติตามโต๊ะที่ ๘ ว่าด้วยเรื่องละเมิด มาตรา ๘ ที่สะท้อนให้
เห็นถึงอิทธิพลความเชื่อทางศาสนา บทบัญญัติแห่งกฎหมายสิบสองโต๊ะ ในโต๊ะที่ ๑๐ กฎหมาย
ศักดิ์สิทธิ์ (Sacred Law) กล่าวถึงกฎหมายที่เกี่ยวกับพิธีการศักดิ์สิทธิ์ในลักษณะข้อห้ามเช่นเดียวกัน
ในโต๊ะที่ ๑๐ เป็นการกำหนดข้อห้ามเกี่ยวกับพิธีศพซึ่งเป็นพิธีกรรมทางศาสนาอย่างหนึ่งที่ชาวโรมันมี
ความเชื่อว่าเป็นพิธีกรรมการส่งผู้ตายจากโลกปัจจุบันไปยังโลกหลังความตาย ดังนั้นจึงมีความสำคัญที่
จะต้องประกอบพิธีกรรมการฝังศพให้ถูกต้องเหมาะสมเพื่อหลีกเลี่ยงวิญญาณชั่วร้ายจากโลกได้พิภพ^{๓๙}
ยกตัวอย่างเช่น มาตรา ๑ “ห้ามมิให้ฝังศพหรือเผาศพในพระนคร” เป็นต้น

นอกจากกฎหมายสิบสองโต๊ะที่ถูกตราขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร
ยุคจักรพรรดิจัสติเนียนก็ปรากฏประมวลกฎหมายที่สำคัญ คือ “Corpus Iuris Civilis” หรือ

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๕.

^{๓๘} หลวงสุทิวาหนฤพุมิ, คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมาย หน้า ๘๔.

^{๓๙} Steven Fife, "The Roman Funeral," [Online] Accessed: 23 December 2018. Updated: 18
January 2012. Available from: <https://www.ancient.eu/article/96/the-roman-funeral>

องคัพพแห่งกฎหมายพลเมือง^{๔๐} ด้วยเหตุที่กฎหมายเดิมมีความเสื่อมลงมาก จักรพรรดิจัสติเนียน จึงมีพระประสงค์ที่จะแก้ไขปรับปรุงโดยการประมวลกฎหมายขึ้นใหม่ และกำจัดส่วนที่ผิด ไม่ชัดเจน หรือยังมีข้อสงสัย^{๔๑} โดยจัดให้มีการรวบรวมกฎหมายโรมันทั้งส่วนที่เป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร และไม่เป็นลายลักษณ์^{๔๒} จนแล้วเสร็จเป็นประมวลกฎหมาย

กฎหมายอาญาใน “Corpus Iuris Civilis” ปรากฏอยู่ใน Codex Theodosianus^{๔๓} มีการกล่าวถึงความผิดเกี่ยวกับศาสนาในประมวลดังกล่าวอยู่บ้าง ด้วยเหตุที่ ศาสนาคริสต์เริ่มมีบทบาทในจักรวรรดิโรมัน จึงทำให้ศาสนาคริสต์เริ่มมีอิทธิพลต่อการตรากฎหมาย โรมันอยู่บ้าง ซึ่งกฎหมายโรมันบัญญัติความผิดต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวกับพวกนอกศาสนาและผู้ที่ยึด หายามศาสนาโดยเฉพาะในยุคที่คริสต์ศาสนา เข้ามามีบทบาทมาก ความผิดฐานดูหมิ่นเหยียดหยาม ศาสนา ถูกกำหนดโทษไว้อย่างรุนแรง^{๔๔}

๒.๑.๒.๔. ยุคกลาง

ต่อมาเมื่อประชาชนเริ่มหมดศรัทธากับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เดิม “ลัทธิศาสนา” จึงถือ กำเนิดขึ้น ซึ่งหลักการทางศาสนาแตกต่างจากการเลื่อมใสศรัทธาสสิ่งศักดิ์สิทธิ์เดิมอยู่บ้าง กล่าวคือ ศาสนาเป็นกฎข้อบังคับที่กำหนดไว้เพื่อให้มนุษย์ประพฤติคุณงามความดี^{๔๕} โดยนำบรรทัดฐานทาง ศีลธรรมพื้นฐานเกี่ยวกับความประพฤติมนุษย์ว่าหากผู้ใดกระทำดีก็ย่อมได้รับผลดี แต่หากผู้ใดกระทำ ผิดก็ย่อมต้องรับผลแห่งการกระทำของตน ผู้ปกครองจึงรับเอาศาสนาเข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยกฎ ข้อบังคับแทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์^{๔๖} โดยนำข้อบัญญัติทางศาสนามาเป็นข้อบังคับของประเทศ

CHULALONGKORN UNIVERSITY

^{๔๐} คณพล จันทน์หอม, รากฐานกฎหมายอาญา (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๕๘), หน้า ๙๔.

^{๔๑} กัธกร กำประเสริฐ, ประวัติศาสตร์กฎหมาย, หน้า ๑๓-๑๔.

^{๔๒} ศนันกรณ โสทธิพันธุ์, คำอธิบายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายเอกชนโรมัน, หน้า ๒๔.

^{๔๓} อุภุช มงคลนาวัน, ประวัติศาสตร์กฎหมายต่างประเทศ (สากล) (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๗.

^{๔๔} คณพล จันทน์หอม, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคความผิด เล่ม ๓ : ลักษณะ ๑ ถึงลักษณะ ๙ (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๖๑), หน้า ๓๑๔.

^{๔๕} หยุค แสงอุทัย ; แก้ไขปรับปรุงโดย สมยศ เชื้อไทย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, หน้า ๓๘.

^{๔๖} ยันต์ วินิจฉัยภาค, ศาสนาเป็นที่มาของกฎหมาย พิมพ์แจกในงานศพนางเนย วินิจฉัยภาค, หน้า ๒๕.

เมื่ออาณาจักรโรมันล่มสลายลง สิ่งหนึ่งที่ยังคงสืบเนื่องต่อมาอย่างเห็นได้ชัดคือ ศาสนาคริสต์ เนื่องจากแต่เดิมศาสนาคริสต์เป็นศาสนาประจำจักรวรรดิโรมัน โดยการจัดการบริหารของศาสนาคริสต์เป็นในรูปแบบเดียวกับจักรวรรดิโรมัน กล่าวคือ เป็นสถาบันศาสนาที่มีระเบียบวินัย และมีเป้าหมายที่ชัดเจนแน่นอน สถาบันศาสนาคริสต์เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ศาสนจักร โดยมีพระสันตะปาปาเป็นประมุขสูงสุดผู้ทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า และคอยช่วยเหลือมนุษย์ให้รอดพ้นจากบาป ดังนั้นศาสนจักรจึงมีอิทธิพลต่อจิตใจมนุษย์มาก อีกทั้งศาสนาคริสต์ยังทำหน้าที่ในการรักษาอารยธรรมโรมัน ทำให้ศาสนจักรมีอำนาจและอิทธิพลมากในยุคโรมันและถูกถ่ายทอดต่อมาในยุคกลาง

เมื่อจักรวรรดิโรมันล่มสลายลง ยุโรปในยุคสมัยกลางกลายเป็นดินแดนที่อนารยชนเผ่าต่าง ๆ ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่ม ๆ ไป ซึ่งในบรรดาอนารยชนทั้งหลายชนเผ่าที่สามารถสร้างอาณาจักรให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงได้ คือ พวกแฟรงค์ ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๘-๙ จักรพรรดิชาร์เลอมาญ (Charlemagne) สามารถสถาปนาจักรวรรดิโรมันอันศักดิ์สิทธิ์ (Holy Roman Empire) โดยได้รับอิทธิพลจากศาสนาคริสต์ซึ่งเป็นศาสนาที่ชนเผ่าพวกแฟรงค์นับถือ การนับถือศาสนาคริสต์และสนับสนุนของศาสนจักรมีส่วนสำคัญอย่างมากให้พวกแฟรงค์สามารถขยายอำนาจของตนเหนืออาณาจักรอื่น ๆ อย่างกว้างขวางซึ่งการขยายอำนาจทางการเมืองนี้ย่อมไปควบคู่กับศาสนา

ความเชื่อทางศาสนาคริสต์พื้นฐานที่ก่อให้เกิดการแยกศาสนจักรออกจากอาณาจักรมนุษย์ คือ ความเชื่อที่ว่ามนุษย์ไม่สามารถติดต่อกับพระเจ้าได้ด้วยตนเอง ดังนั้นศาสนจักรจึงเป็นเสมือนตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า โดยเป็นผู้ตีความและปฏิบัติตามคำสั่งของพระเจ้า อีกทั้งศาสนจักรมีหน้าที่ในการนำทางมนุษย์ทั้งหลายให้พ้นจากบาป วิธีการหนึ่งที่เป็นการเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าคือการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งครอบคลุมการดำเนินชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เมื่อศาสนาคริสต์เริ่มมีบทบาทมากขึ้นต่อประชาชนทั่วไปมากขึ้น อิทธิพลดังกล่าวจึงเริ่มส่งผลต่อการเมือง สังคม เศรษฐกิจ กล่าวคือ ความเชื่อทางศาสนาเริ่มถูกเชื่อมโยงมาสู่การเมืองการปกครองเพื่อใช้อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับศาสนา

“ทฤษฎีเทวสิทธิ์” เป็นการอธิบายถึงอำนาจของพระเจ้าเป็นจุดกำเนิดของทุกสิ่ง ด้วยแนวคิดที่ว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก อำนาจการปกครองบ้านเมืองจึงมาจากพระเจ้า บรรดาสรรพสิ่งทั้งปวงย่อมอยู่ใต้คำบัญชาของพระเจ้า โดยมีการอ้างถึงความมีอำนาจสูงสุดของพระเจ้า (The

Supremacy of god)^{๔๗} เซนต์ออกัสติน (Saint Augustin) อธิบายว่า “อำนาจทุกอย่างมาจากพระเจ้า แต่เดิมพระเจ้าได้ประทานอำนาจแก่ประมุขของรัฐต่าง ๆ เพื่อรอคอยอาณาจักรอันสมบูรณ์แบบเมื่อพระเยซูได้เสด็จมาสร้างอาณาจักรอันสมบูรณ์แบบให้แล้ว สำหรับดินแดนที่คนส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ อำนาจทั้งหมดจึงมาจากพระเจ้าโดยผ่านทางผู้แทนของพระเยซู”^{๔๘} เซนต์ออกัสตินได้กล่าวอีกว่า เหตุที่มนุษย์ต้องเชื่อฟังพระเจ้าเนื่องจากมนุษย์ทุกรูปทุกนามมีความชั่วร้ายและมักตกเป็นทาสของอบายมุขและความสนุกสนานเปลือยเปลื้องทางกาย ได้แก่ กามารมณ์ สิ่งเสพติด มนุษย์เพียงอาศัยปัญญาของตนย่อมไม่อาจช่วยเหลือตนเองได้ จำเป็นต้องพึ่งสถาบันทางศาสนา^{๔๙}

ส่วนเซนต์โทมัส อควีนาส (Saint Thomas Aquinas) อำนาจปกครองสังคมเกิดจากพระเจ้า และพระเจ้าเป็นที่มาของธรรมชาติ พระเจ้าจึงเป็นที่มาของอำนาจอธิปไตย อำนาจอธิปไตยเป็นของพระเจ้าโดยแสดงออกผ่านประชาชนทั้งหมดรวมเป็นสังคม โดยเซนต์โทมัสได้อธิบายอีกว่า “ธรรมชาติซึ่งเป็นผลงานมาจากพระเจ้า เลียนแบบเหตุผลของพระเจ้า ดังนั้น เหตุผลของมนุษย์ซึ่งเป็นผลงานของพระเจ้าเช่นกัน จึงต้องเลียนแบบธรรมชาติเพื่อเลียนแบบพระเจ้า”^{๕๐} กล่าวคือ เซนต์โทมัสได้เปรียบเทียบพระเจ้าเป็นเหตุผลทางกฎหมาย

ด้วยแนวคิดตามนักปรัชญาเมธีข้างต้น เห็นว่าความเชื่อเรื่องศาสนาคริสต์มีอิทธิพลต่อการบัญญัติกฎหมาย แนวความคิดทางกฎหมายอาญาในยุคดังกล่าวก็ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางศาสนาคริสต์เช่นเดียวกัน พิจารณาจากคำอธิบายของเซนต์ออกัสตินที่ว่า มนุษย์ทุกรูปทุกนามมีความชั่วร้ายและมักตกเป็นทาสของอบายมุขและความสนุกสนานเปลือยเปลื้องทางกาย มนุษย์เพียงอาศัยปัญญาของตนย่อมไม่อาจช่วยเหลือตนเองได้ ดังนั้นจึงจำต้องพึ่งสถาบันทางศาสนาในการควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ และป้องกันการเบี่ยงเบนพฤติกรรมของบุคคลออกจากแนวทางพระประสงค์

^{๔๗} ธนิต ภูริเวทย์, "หลักเกณฑ์ในการตราพระราชกำหนด และทางปฏิบัติของฝ่ายบริหารในประเทศไทย" (นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑๐.

^{๔๘} วิษณุ เครืองาม, กฎหมายรัฐธรรมนูญ, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ, ๒๕๓๐), หน้า ๘.

^{๔๙} ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์, อาญาวิทยา : สหวิทยาการว่าด้วยปัญหาอาชญากรรม (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๔.

^{๕๐} บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, กฎหมายมหาชน เล่ม ๑ วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่าง ๆ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑ (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๔๙.

ของพระเจ้า โดยมองว่าบุคคลทั้งหลายที่เป็นผู้กระทำผิดเป็นคนบาปและตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของ
 ภูตผีปีศาจ^{๕๑} ริดได้กล่าวเสริมว่า

“ในสมัยนั้นเป็นที่เชื่อกันว่า บุคคลบางคนประพฤติปฏิบัติตนในลักษณะที่
 แปลกประหลาดก็เนื่องมาจากเจตจำนงอิสระของบุคคลเหล่านั้น กล่าวคือบุคคล
 ดังกล่าวร่วมมือกับภูตผีปีศาจ ด้วยเหตุนี้การลงทัณฑ์อย่างรุนแรงถึงขั้นประหารชีวิต
 จึงสามารถมองไปในแง่ของพิธีกรรมทางศาสนา”^{๕๒}

อีกทั้งยังปรากฏความผิดทางศาสนานานเป็นปึกแผ่นกับศาสนา โดยกำหนด
 โทษหลายระดับแตกต่างกันตามพฤติการณ์ที่ได้กระทำความผิด ซึ่งโทษรุนแรงที่สุดคือโทษประหารชีวิต
 นอกจากนี้ยังปรากฏที่มีความรุนแรงน้อยลงมาแต่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาคือโทษ
 “บัพพาชนียกรรม” หรือ การตัดขาดจากศาสนา โดยมีพื้นฐานความเชื่อว่ามนุษย์ไม่สามารถรอดพ้น
 จากบาปได้ด้วยตนเองหากไม่ผ่านพิธีกรรมทางศาสนา ดังนั้นผู้ที่ถูกขับไล่ออกจากศาสนาย่อมไม่มี
 หนทางรอดพ้นจากบาปได้ ไม่มีโอกาสที่จะมีชีวิตในโลกหน้า^{๕๓} ยกตัวอย่างเช่น กรณีของกาลิเลโอ กาลิ
 เลโอ นักวิทยาศาสตร์เชิงดาราศาสตร์ผู้ซึ่งค้นพบว่า โลกมิใช่ศูนย์กลางของระบบสุริยะจักรวาลตาม
 ความเชื่อทางศาสนาคริสต์ในสมัยนั้น แต่ประกาศการค้นพบของตนว่าโลกหมุนรอบดวงอาทิตย์ ศาล
 ศาสนาจึงได้พิพากษาลงโทษจำคุกกาลิเลโอตลอดชีวิตเนื่องจากเป็นปฏิปักษ์ต่อศาสนา เป็นต้น

เมื่อพิจารณาแนวความคิดที่ว่าบุคคลทั้งหลายที่เป็นผู้กระทำผิดเป็นคนบาป
 และตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของภูตผีปีศาจ ปรากฏการบัญญัติฐานความผิดทางอาญาที่ชัดเจนในยุคพระ
 สันตปาปาอินโนเซนต์ที่ ๘ ปีค.ศ. ๑๔๘๔ ได้ประกาศห้ามการกระทำทั้งปวงที่มีลักษณะเป็นแม่มด
 หมอผี ภายใต้ความเชื่อที่ว่าบุคคลผู้เป็นแม่มดหมอผีได้ยินยอมขายวิญญาณของตนให้แก่ภูตผีปีศาจ
 เพื่อแลกเปลี่ยนกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งหากพิสูจน์ว่าผู้กระทำนั้นมีความผิดจริงต้องรับโทษสถาน

^{๕๑} ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์, อาชญาวិทยา : สหวิทยาการว่าด้วยปัญหาอาชญากรรม, หน้า ๔.

^{๕๒} S.T. Reid, Crime and Criminology (Hinsdale, Illinois: The Dryden Press, 1976), p. 10. อ้างอิงใน
 เรื่องเดียวกัน หน้า ๘.

^{๕๓} คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, อารยธรรม, หน้า ๙๓.

หนักด้วยการเผาทั้งเป็น นอกจากนี้โทษที่โหดร้ายทารุณยังปรากฏวิธีการทรมานต่าง ๆ ในกระบวนการสอบสวนและพิจารณาคดีเพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาไร้สารภาพ^{๕๔}

๒.๑.๒.๕. ยุคใหม่

ด้วยเหตุที่ความเชื่อทางศาสนาที่เชื่อว่ามนุษย์ทั้งหลายเป็นคนบาป และไม่สามารถไปพบกับพระเจ้าได้ด้วยตนเองต้องผ่านศาสนจักรเป็นผู้นำทางไป เป็นเหตุให้ศาสนจักรที่มีอิทธิพลและมีบทบาทมากต่อการกำหนดฐานความผิดและกระบวนการพิจารณาคดี ส่งผลให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งสามารถจำแนกเป็นปัญหาหลัก ๆ ได้ ๔ ประการดังต่อไปนี้^{๕๕}

๑. เน้นการปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลัก จุดประสงค์ของการลงโทษในสมัยนั้นมีใช้เพื่อความยุติธรรม แต่เพื่อป้องกันปราบปรามอาชญากรรมเท่านั้นโทษที่ใช้ลงกับผู้กระทำ ความผิดมีความรุนแรง เนื่องจากมีความเชื่อว่า กฎแห่งความรุนแรงโหดร้ายอย่างที่สุด (Maximum Severity) เป็นวิธีการที่ดีที่สุด^{๕๖} ยกตัวอย่างเช่น การประหารชีวิตในรูปแบบโหดร้ายทารุณ ได้แก่ การเผาทั้งเป็น โดยไม่คำนึงถึงวิธีการและความรุนแรงของโทษแต่อย่างใด

๒. การพิพากษาของศาลศาสนาปราศจากขอบเขต กล่าวคือ ไม่ว่าจะการลงโทษจะรุนแรงและโหดเหี้ยมสักเพียงใด ก็ถือว่าเป็นการกระทำในนามของพระเจ้า ทำให้เกิดการตีความกฎหมายตามอำเภอใจ

๓. กฎหมายมีลักษณะคลุมเครือ แอบแฝง ไม่ชัดเจน และมีช่องว่างอย่างมากที่เปิดโอกาสให้ตุลาการสามารถใช้ดุลพินิจในการตีความได้ โดยปราศจากขอบเขต กล่าวได้ว่าการตีความกฎหมายในขณะนั้นต้องอาศัยความคิดเห็นส่วนบุคคลเป็นสำคัญซึ่งมีผลทำให้เกิดความลำเอียงและอคติต่าง ๆ ในการพิจารณาพิพากษาคดี รวมทั้งขาดหลักเกณฑ์ต่างๆที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ชนชั้นต่ำทางสังคมจึงมักต้องรับโทษทัณฑ์สถานหนัก ในขณะที่ชนชั้นสูงทางสังคมกระทำการในลักษณะเดียวกันกับไม่มีความผิดและไม่ต้องรับโทษ

^{๕๔} ประชัช เปี่ยมสมบูรณ์, อาชญาวิทยา : สหวิทยาการว่าด้วยปัญหาอาชญากรรม, หน้า ๔-๖.

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน หน้า ๔-๑๐.

^{๕๖} อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, ทฤษฎีอาญา, หน้า ๑๓.

๔. การกล่าวหา กระทำกันอย่างลับ ๆ ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีโอกาสที่จะต่อสู้เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน อีกทั้งเมื่อผู้ถูกกล่าวหาเข้าสู่กระบวนการ จะต้องถูกทรมานด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งเป็นอันตรายต่อร่างกายและจิตใจเพื่อให้สารภาพความผิด จนผู้ถูกทรมานบางรายอาจเสียชีวิตลงก่อนที่กระบวนการพิสูจน์ความผิดจะสิ้นสุด

ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น ความเป็นธรรมและความเสมอภาคภายใต้กฎหมายจึงเป็นแนวคิดที่ยังไม่ปรากฏในกระบวนการยุติธรรม^{๕๗} กล่าวคือ บุคคลจำนวนมากที่เป็นผู้บริสุทธิ์ต้องตกเป็นเหยื่อของการกล่าวหา การสอบสวน การดำเนินกระบวนการพิจารณา และการลงโทษ อีกทั้ง การจำคุกบุคคลผู้ต้องโทษก็เป็นไปในลักษณะที่ไม่ได้จำแนกแยกประเภทผู้ต้องขังระหว่างผู้กระทำความผิดครั้งแรกกับผู้กระทำความผิดซ้ำซาก ระหว่างผู้เยาว์กับผู้ใหญ่แต่อย่างใด ดังนั้นนักอาชญาวิทยาตั้งเดิม จึงได้รวมกลุ่มกันขึ้นต่อต้านกระบวนการยุติธรรมที่มีขอบ โดยให้เหตุผลว่ามนุษย์นั้นมีความสามารถในการให้เหตุผล ซึ่งเป็นเหตุให้มนุษย์เลือกได้ระหว่างผิดและถูก ถ้ามนุษย์เลือกที่จะทำผิดกฎหมาย นั้นหมายความว่าเขาได้ให้เหตุผลกับตัวเองแล้วว่า การกระทำดังกล่าวนั้นเป็นประโยชน์ต่อเขามากกว่าถูกลงโทษ ดังนั้นจุดประสงค์ของการลงโทษก็เพียงเพื่อชี้ให้มนุษย์เห็นถึงสถานะอันไม่พึงปรารถนาหากมนุษย์จะเลือกกระทำความผิดเท่านั้นเอง^{๕๘}

อนึ่ง เพื่อต่อต้านรัฐศาสนา อำนาจเผด็จการเทวสิทธิ์ หรืออำนาจเผด็จการแบบอิงศาสนาของระบบกษัตริย์ และเผด็จการทุกรูปแบบ จึงเกิดสำนักความคิดเสรีนิยม (Liberalism) เป็นปรัชญาการเมืองและศีลธรรมทางโลก (Secular) ที่วางรากฐานสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีของมนุษย์ให้กับหลักสิทธิมนุษยชนสากล ซึ่งนักปรัชญาเสรีนิยมสนับสนุนการแยกศาสนากับรัฐ^{๕๙} โดยมีนักปรัชญาจำนวนหนึ่งที่พัฒนาหลักความเป็นกลางของรัฐ (State Neutrality) ซึ่งหลักดังกล่าวเป็นหลักของนักปรัชญาเสรีนิยมที่กล่าวถึงเรื่องของรัฐและในมุมมองศีลธรรมของรัฐว่า รัฐที่เป็นกลางจะต้องรับมืออย่างยุติธรรมกับตัวพลเมืองและการดำเนินชีวิตที่เป็น

^{๕๗} ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์, อาชญาวิทยา : สหวิทยาการว่าด้วยปัญหาอาชญากรรม, หน้า ๑๐.

^{๕๘} อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, ทฤษฎีอาญา, หน้า ๑๓.

^{๕๙} ปฎิรูปพุทธไทย เดินหน้าสู่รัฐฆราวาส คู่กับสุรพศ ทวีศักดิ์ เมื่อศาสนาเกี่ยวข้องกับศักดิ์นา[ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ 18 กรกฎาคม 2564. แหล่งที่มา: <https://thematter.co/social/politics/interview-secular-state-surapot-taweesak/129029>

กลาง^{๖๐} อีกทั้งยังกล่าวสนับสนุนถึงหลักการดังกล่าวว่า พื้นที่สังคมสาธารณะควรเป็นพื้นที่ที่เป็นกลางสำหรับศาสนาทั้งหลาย และเป็นกลางระหว่างกลุ่มคนที่เชื่อและไม่เชื่อ ตลอดจนเสรีภาพทางศาสนานี้จะต้องไม่ถูกรัฐจำกัดอย่างไม่จำเป็น เพื่อผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มที่นับถือศาสนาและกลุ่มที่ไม่นับถือศาสนา^{๖๑} หลักความเป็นกลางดังกล่าวจึงส่งผลให้เกิดแนวคิดการแยกอาณาจักร หรือ “รัฐฆราวาส” (Secular State) ออกจากศาสนจักร หรือ “รัฐศาสนา” (Religious State) โดยศาสนาต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับกิจการของฆราวาส และฆราวาสต้องไม่ยุ่งเกี่ยวกับกิจการของรัฐศาสนา^{๖๒} อย่างไรก็ตาม จากหลักการดังกล่าว แนวคิดด้านเสรีนิยมไม่ได้เป็นปฏิปักษ์หรือต่อต้านศาสนาใด ๆ หากไม่ละเมิดหลักสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ศักดิ์ศรีของมนุษย์ เสรีนิยมปฏิเสธการที่รัฐจะออกกฎหมายคุ้มครองธรรมเนียมหรือหลักความเชื่อทางศาสนาใด ๆ เพราะขัดกับหลักการที่รัฐต้องเป็นกลางทางศาสนา^{๖๓} ฉะนั้น บทบัญญัติกฎหมายในยุคใหม่ จึงปรากฏบทบัญญัติที่มีที่มาจากความเชื่อทางศาสนา ลดลง และไม่ปรากฏบทบัญญัติที่คุ้มครองศาสนาใดศาสนาหนึ่งเป็นสำคัญ

จากการศึกษาพัฒนาการความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับกฎหมายที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นในหัวข้อนี้ พบว่า ความเชื่อทางศาสนามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับกฎหมายมาตั้งแต่ยุคโบราณ ทั้งในประมวลกฎหมายอูร์นามูร์ ประมวลกฎหมายฮัมมูราบี ที่มีการกล่าวถึงเทพเจ้าผู้ให้อำนาจกฎหมาย ยุคกรีกตามที่ปรากฏการกล่าวถึงความเชื่อทางศาสนาในบทกวีของเฮซีอิด อวอร์ดนกรรรมโศกนาฏกรรมเรื่อง แอนติโกนี ของโซโฟคลีส รวมถึงกฎหมายสิบสองโต๊ะในยุคโรมัน จนถึงยุคกลางที่ยึดถือแนวคิดและเป็นยุครุ่งเรืองของศาสนาคริสต์ ผ่านมาถึงในยุคสมัยใหม่ที่มีแนวคิดในการแยกรัฐฆราวาสออกจากรัฐศาสนา ซึ่งอิทธิพลของศาสนาต่อกฎหมายจะมีมาน้อยเพียงใด ย่อมแตกต่างกันไปตามยุคสมัย

^{๖๐} Zsolt Enyedi John T. S. Madeley, *Church and State in Contemporary Europe: The Chimera of Neutrality* (Psychology Press, 2003), pp. 4-5.

^{๖๑} *ibid.*, p. 7-8.

^{๖๒} "What Is Secularism?," [Online] Accessed: 18 July 2021. Available from: <https://www.secularism.org.uk/what-is-secularism.html>

^{๖๓} ปฏิรูปพุทธไทย เดินหน้าสู่รัฐฆราวาส คู่กับสุรพศ ทวีศักดิ์ เมื่อศาสนาเกี่ยวพันกับศักดิ์นา, [ออนไลน์].

๒.๑.๓. ข้อสรุปความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับการกำหนดฐานความผิดทางอาญา

เมื่อศึกษาถึงพัฒนาการระหว่างศาสนากับกฎหมาย พบว่า แต่เดิมเมื่อมนุษย์รวมตัวกันเป็นสังคม มนุษย์ย่อมหาเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจเพื่อเป็นหลักแนวทางในการดำเนินชีวิตให้ถูกต้องตามครรลองคลองธรรม เนื่องจากตามจินตนาการของมนุษย์ตั้งแต่พอจำความได้ก็มีความกลัว มีความเคารพต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ หรือเชื่อว่ามีสิ่งหนึ่งสิ่งใดสามารถให้คุณให้โทษได้ เมื่อมนุษย์เหล่านั้นมีหลักในการดำเนินชีวิตที่เชื่อถือปฏิบัติตาม ๆ กันมา ต่อมาหลักที่เชื่อถือตามกันมานี้จึงถูกกำหนดขึ้นเป็นระเบียบแบบแผนที่เรียกว่า “กฎหมาย”

สิ่งที่มนุษย์มองว่า ความประพฤติใดเป็นความประพฤติที่ดีที่ชอบ และเป็นพื้นฐานในการจัดการความสงบเรียบร้อยทางสังคม คือ ศีลธรรม ข้อบัญญัติทางศาสนาจึงมีการนำศีลธรรมมาเป็นหลักการทางศาสนา ซึ่งศีลธรรมทางศาสนาที่เป็นที่มาของกฎหมาย ผู้ศึกษาขอกกล่าวถึงนักนิติปรัชญาสำนักบ้านเมืองอย่าง เอช แอล ฮาร์ท (H.L.A. Hart) ได้อธิบายเกี่ยวกับประเด็นเรื่องศีลธรรมที่ปรากฏในกฎหมายไว้ว่า ศีลธรรมสามารถจำแนกออกเป็นสองแบบ คือ “ศีลธรรมแบบศรัทธา” (Positive Morality) หรือ ศีลธรรมที่ถูกยอมรับและเผยแพร่กันในกลุ่มสังคมเฉพาะ และเรียกหลักศีลธรรมพื้นฐานว่า “ศีลธรรมแบบวิพากษ์” (Critical Morality)^{๖๔}

ศีลธรรมแบบศรัทธา คือ สิ่งที่ศาสนิกชนที่นับถือศาสนานั้น ๆ ยอมรับ โดยเป็นการยอมรับภายใต้มิติของศาสนา หมายความว่าบางครั้งการยอมรับนั้นไม่ต้องการเหตุผลมาอธิบาย ซึ่งคนที่นับถือศาสนาอื่นยากที่จะรู้สึกยอมรับได้ กล่าวคือ เป็นศีลธรรมเฉพาะของศาสนานั้น ๆ ที่แตกต่างกันในแต่ละศาสนา^{๖๕}

ในขณะเดียวกัน แม้ศาสนาจะมีคติความเชื่อหรือคำสอนที่แตกต่างกันไป แต่ทุกศาสนาต่างมีลักษณะร่วมกัน คือ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สังคมอยู่ในความสงบเรียบร้อย คำสอนของทุกศาสนาจึงถูกกำหนดเป็นกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานที่ควบคุมและกำหนดพฤติกรรมมนุษย์ ฉะนั้นศีลธรรมของศาสนาต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาตรงกันเรียกว่า **ศีลธรรมแบบวิพากษ์** ซึ่งเป็นศีลธรรมซึ่งมีพื้นฐานมาจากการใช้เหตุผลมากกว่าการโน้มน้าวใจด้วย ศรัทธา เป็นศีลธรรมที่แม้แต่คนที่ไม่นับถือ

^{๖๔} H.L.A. Hart, *Law Liberty and Morality* (Stanford California: Stanford University Press, 1963), p. 20.

^{๖๕} พิพัฒน์ พสุธารชาติ, *รัฐกับศาสนา : บทความว่าด้วยอาณาจักร ศาสนจักร และเสรีภาพ* (ม.ป.พ., ม.ป.ป.), หน้า ๑๐๐.

ศาสนาต่างก็สามารยอมรับฟังคำอธิบายของคนศาสนาอื่นได้^{๖๖} ยกตัวอย่างเช่น ในพุทธศาสนา หลักธรรมพื้นฐานอย่าง ศีล ๕ ก็มีลักษณะเป็นการกล่าวโดยทั่วไปถึงข้อห้ามที่ทุกคนควรยึดถือ ได้แก่ การเว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการประพฤติดิฉินในกาม เว้นจากการพูดเท็จ และเว้นจากการดื่มสุราหรือเสพของมีนเมา ซึ่งข้อห้ามเหล่านี้ก็ปรากฏในคำสอนของศาสนาอื่นด้วย เช่นเดียวกัน ข้อห้ามดังกล่าวมีลักษณะสากล พบได้ทั่วไปในคำสอนทุกศาสนา โดยข้อห้ามที่เป็นการทั่วไปนี้ เป็นสิ่งที่มนุษย์ทราบอยู่แล้วว่าสิ่งใดควรทำหรือสิ่งใดไม่ควรทำ โดยใช้เหตุผลในการพิจารณา ผิดชอบชั่วดี

ด้วยเหตุที่ “ศาสนา” เป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับการจัดระเบียบสังคมให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบสุข โดยเนื้อหาคำสอนทางศาสนาจะเกี่ยวข้องกับหลักการในการดำเนินชีวิต ศาสนามีวัตถุประสงค์เพื่อให้มนุษย์ประพฤติคุณงามความดี เป็นเรื่องเกี่ยวกับทางดีทางชั่ว^{๖๗} หากผู้ใดปฏิบัติดีก็ย่อมได้ผลดี หากฝ่าฝืนก็จะได้รับผลร้ายสนอง ในลักษณะให้คุณให้โทษมนุษย์ได้ ดังนั้น เมื่อมนุษย์เชื่อถือศรัทธาและยอมปฏิบัติตามหลักศาสนา การที่ผู้มีอำนาจหรือผู้ปกครองประเทศจะทำให้กฎหมายของสังคมนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์ และมนุษย์ในสังคมเชื่อถือและปฏิบัติตาม ผู้มีอำนาจหรือผู้ปกครองจึงต้องนำเอาข้อบัญญัติของศาสนามาบัญญัติเป็นข้อบังคับของประเทศ นำคำสอนทางศาสนามาตรากฎหมาย^{๖๘} ฉะนั้น ศาสนาจึงเป็นที่มาของกฎหมาย กล่าวคือ กฎหมายที่มีนั้นก็มาจากข้อบัญญัติของศาสนาที่ยกขึ้นบัญญัติเพื่อให้ประชาชนร่วมกันประพฤติสิ่งที่ดีงาม ซึ่งคำสอนของศาสนาต่าง ๆ ในโลกล้วนแต่วางรากฐานระเบียบสังคม ยกตัวอย่างเช่น เรื่องของศีลธรรม แนวคิดเกี่ยวกับพ่อแม่แม่เมต การทำนายของคนทรงเจ้าเข้าผี เป็นต้น^{๖๙} คำสอนต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแต่มีจุดร่วมกันคือเป็นกลไกการขัดเกลาทางสังคมที่บ่งบอกว่าผู้ใดเป็นบุคคลที่เบี่ยงเบนไปจากสังคม

เมื่อพิจารณาถึงความหมาย ลักษณะของทั้งศาสนาและกฎหมาย พบว่าทั้งศาสนาและกฎหมายเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกันไม่สามารถแยกออกจากกันโดยเด็ดขาดได้ เนื่องจากกฎหมายและศาสนาต่างเป็นข้อกำหนดที่ควบคุมความประพฤติเช่นเดียวกัน และหากมนุษย์ฝ่าฝืนกฎที่กำหนด

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๐๑.

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน หน้า ๙๘.

^{๖๘} ยันต์ วินิจฉัยภาค, ศาสนาเป็นที่มาของกฎหมาย พิมพ์แจกในงานศพนางเนย วินิจฉัยภาค, หน้า ๒๕-๒๖.

^{๖๙} ศิราพร ฐิตะฐาน, "แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย," ใน เอกสารการสนทนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ชุดวิชาความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, หน้า ๒๗ - ๓๐.

ความประพัตินั้นจะได้รับผลร้ายเช่นเดียวกัน และในอีกแง่หนึ่งกฎหมายและศาสนาต่างก็มีอิทธิพลต่อกันและกัน ด้วยเหตุที่ทั้งศาสนาและกฎหมายมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ดังนั้น เมื่อมนุษย์เชื่อถือในศาสนา การกำหนดบทบัญญัติกฎหมายส่วนมากจึงได้รับอิทธิพลมาจากศาสนา อย่างไรก็ตาม ศาสนากับกฎหมายมีข้อแตกต่างกันประการหนึ่ง คือ ศาสนาเป็นข้อกำหนดที่ห้ามไปถึงจิตใจของมนุษย์ด้วยยกตัวอย่างเช่น ห้ามมิให้คิดร้ายต่อผู้อื่น ซึ่งกฎหมายจะไม่เข้าไปบังคับถึงจิตใจ จะพิจารณาเฉพาะการกระทำภายนอกที่บุคคลใด ๆ แสดงออกมาเท่านั้น^{๗๐}

จากการศึกษาพัฒนาการความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและกฎหมาย พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับกฎหมายในแต่ละยุคสมัยมีความแตกต่างกันไป โดยสามารถจำแนกออกเป็น ๓ ยุค ดังต่อไปนี้

ยุคแรก เป็นยุคที่ไม่อาจแยกศีลธรรมหรือศาสนาออกจากกฎหมายได้ กล่าวคือ กฎเกณฑ์ที่ควบคุมความประพฤติมนุษย์ในยุคแรกเริ่มเกิดจากเหตุผลธรรมดาของสามัญสำนึก (Simple Natural Reason) คือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีที่เกิดจากการประพฤติปฏิบัติต่อกันมา^{๗๑} แต่เดิมกฎเกณฑ์ที่มาควบคุมพฤติกรรมมนุษย์เป็นเครื่องมือในการป้องกันและลดความขัดแย้งหรือการทะเลาะวิวาทกันในสังคมโดยการใช้กำลัง ในยุคนี้กฎหมายกับศีลธรรมจึงไม่ได้แยกออกจากกันอย่างชัดเจน ฉะนั้น การพิจารณาความรับผิดชอบทางอาญาจึงพิจารณาแต่เฉพาะผลที่เกิดขึ้นภายนอก หรือ Objective Criminal Liability^{๗๒} โดยไม่คำนึงถึงจิตใจของผู้กระทำ เพราะมองว่าการฝ่าฝืนศีลธรรมนั้นได้แสดงออกมาโดยการกระทำนั้นแล้ว^{๗๓} การกระทำความผิดอาญาในยุคนี้คือการละเมิดสิ่งที่ต้องห้ามตามกฎหมายซึ่งก็คือการละเมิดศีลธรรมของสังคมนั้นเอง

เมื่อมนุษย์ในสังคมได้ประพฤติปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่เกิดจากสามัญสำนึกไปเรื่อย ๆ จนทำให้กลายเป็นสิ่งที่ยอมรับกันเป็นหลักธรรมดานี้ และเมื่อหลักธรรมดาของมนุษย์ในสังคมนี้แน่นอยู่ในความสำคัญของชุมชนที่ปฏิบัติร่วมกันมาจนต่อมาต้องยอมรับว่าเป็นหลักที่ถูกต้องโดยไม่

^{๗๐} หยุค แสงอุทัย ; แก้ไขปรับปรุงโดย สมยศ เชื้อไทย, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป*, หน้า ๓๘.

^{๗๑} แสง บุญเฉลิมวิภาส, "ทฤษฎีกฎหมายสามชั้นมองในแง่กฎหมายอาญา," ใน *รวมบทความในโอกาสครบรอบ ๖๐ ปี ดร.ปรีดี เภษมทรัพย์*, (กรุงเทพฯ: พี.เค.พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๓๑), หน้า ๑๔๑.

^{๗๒} เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

^{๗๓} Francis B. Syre, "Mens Rea," *Harvard Law Review* 974(1932): 981-982. อ้างใน เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๔๒.

ต้องมีการวินิจฉัยใดๆ ในที่สุดการปฏิบัติร่วมกันมานั้นก็จะกลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณี^{๗๔} ส่วนขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยของสังคมก็จะกลายเป็นจารีตประเพณีและบังคับใช้เป็นกฎหมายในที่สุด

ยุคที่สอง เป็นยุคที่แนวคิดทางศาสนาเจริญรุ่งเรือง และมีอิทธิพลต่อการกำหนดกฎหมายมาก หากเปรียบเทียบกับพัฒนาการที่ผู้ศึกษาได้กล่าวไว้ข้างต้น พบว่า ช่วงยุคกรีกเป็นต้นมาจนถึงยุคกลางนั้น สังคมและประชาชนให้ความสำคัญกับคติความเชื่อทางศาสนาของตน เนื่องจากศาสนาได้นำเอาศีลธรรมพื้นฐานนั้น มารวบรวมขึ้นเป็นข้อบังคับทางศาสนา และในบางศาสนาก็มีการกล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถให้คุณให้โทษแก่นุชนุชย์หากมนุษย์ปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตาม เมื่อมนุษย์เลื่อมใสในศาสนา บ้านเมืองก็อยู่ในความสงบเรียบร้อย อีกทั้งศาสนามีลักษณะที่คล้ายคลึงกับกฎหมาย ศาสนานั้นเกี่ยวข้องกับหลักการในการดำเนินชีวิต ศาสนามีวัตถุประสงค์เพื่อให้มนุษย์ประพฤติคุณงามความดี เป็นเรื่องเกี่ยวกับทางดีทางชั่ว^{๗๕} คือ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดระเบียบสังคมและเป็นหลักการในการดำเนินชีวิต ที่ประชาชนเชื่อถือ ศรัทธา และยึดถือปฏิบัติตาม ดังนั้นผู้ปกครองอาณาจักรจึงมีการนำศาสนามาใช้ในกฎหมาย เพื่อให้ประชาชนเชื่อถือและปฏิบัติตาม

ยุคสุดท้าย คือ ยุคที่แยกแนวคิดทางศาสนาออกจากกฎหมายอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากแนวคิดทางเสรีนิยมที่ต่อต้านอำนาจของรัฐศาสนาที่สั่นพ่น ส่งผลให้เกิดแนวคิดการแยกรัฐฆราวาส (Secular State) ออกจากรัฐศาสนา (Religious State) และปฏิเสธการที่รัฐจะออกกฎหมายที่มีที่มาจากหลักความเชื่อทางศาสนาใด ๆ ^{๗๖} หรือกฎหมายที่คุ้มครองศาสนาใดศาสนาหนึ่งโดยเฉพาะเพราะขัดกับหลักความเป็นกลางของรัฐในประเด็นทางศาสนา อีกทั้ง กฎเกณฑ์ทางศาสนาได้ถูกแยกออกไปโดยเฉพาะ ฉะนั้น อิทธิพลของศาสนาที่มีต่อบทบัญญัติกฎหมายในยุคดังกล่าวรวมถึงกฎหมายอาญาจึงถูกลดทอนลงมาก

จากพัฒนาเกี่ยวกับแนวคิดการกำหนดฐานความผิดในกฎหมายอาญา พบว่า ความเชื่อทางศาสนามีอิทธิพลต่อการตรากฎหมายแต่ละยุคสมัยย่อมมีความแตกต่างกันไป ดังเช่น ในยุคโบราณเมื่อเกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์ไม่อาจอธิบายได้ การกำหนดกฎเกณฑ์จัดระเบียบสังคมใน

^{๗๔} สมยศ เชื้อไทย, "ทฤษฎีกฎหมายสามชั้นของดร.ปรีดี," ใน *รวมบทความในโอกาสครบรอบ ๖๐ ปี ดร.ปรีดี* เกษมทรัพย์, (กรุงเทพฯ: พี.เค.พรินติ้งเฮาส์, ๒๕๓๑), หน้า ๓๓.

^{๗๕} พิพัฒน์ พสุธารชาติ, *รัฐกับศาสนา : บทความว่าด้วยอาณาจักร ศาสนจักร และเสรีภาพ*, หน้า ๙๘.

^{๗๖} ปฏิรูปพุทธไทย *เดินทางสู่รัฐฆราวาส* คุยกับสุรพศ ทวีศักดิ์ เมื่อศาสนาเกี่ยวพันกับศักดิ์นา, [ออนไลน์].

ยุคเดิมนั้น ย่อมได้รับอิทธิพลจากความเชื่อในปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติโดยอำนาจแห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาเป็นระเบียบของสังคม ต่อมาเมื่อมนุษย์เริ่มอธิบายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติได้และเริ่มเสื่อมศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เดิม ผู้ปกครองจึงต้องรับเอาความเชื่อทางศาสนาเข้ามาเป็นเครื่องมือในการรักษาความสงบเรียบร้อย และเมื่อท้ายที่สุดแนวคิดทางเสรีนิยมได้เข้ามาบีบบทบาทในการแยกรัฐจรรยาจากจรรยาวิชาศาสนา อิทธิพลทางศาสนาจึงมีความสำคัญลดน้อยลงไป

๒.๒. พัฒนาการอิทธิพลพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาในกฎหมายยุคก่อนกฎหมายตราสามดวง

แต่เดิมดินแดนเหนือประเทศไทยปัจจุบันเรียกว่า “ดินแดนสุวรรณภูมิ” เป็นที่อยู่ของคนสามชาติหลัก ๆ คือ ขอม (เขมร) ละว้า (ลาว) และมอญหรือรามัญ ชาวละว้าอยู่ช่วงตอนกลางประเทศไทยปัจจุบัน ดินแดนที่เป็นอาณาจักรละว้าแบ่งออกเป็น ๓ เมือง ได้แก่ ทวารวดีตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดนครปฐม ครอบคลุมภาคกลางและภาคตะวันออก โคตรบูรหรือพนมตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดนครพนม ครอบคลุมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงบางส่วน และโยนก ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย ครอบคลุมพื้นที่ภาคเหนือทั้งหมด^{๗๗}

ข้อสันนิษฐานประการหนึ่ง คือ พระโสมณะและพระอุตตระได้นำพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทมาเผยแพร่แก่ชนชาติละว้าเจ้าของดินแดนสุวรรณภูมิส่วนกลาง เนื่องจากพบวัตถุโบราณดังกล่าวแต่ไม่ปรากฏยานหลักฐานอื่นที่กล่าวถึงความเจริญก้าวหน้าของลัทธิเถรวาทในดินแดนละว้า ต่อมาขอมมีความเจริญก้าวหน้ากว่าละว้าและมอญเพราะได้รับอิทธิพลจากอินเดียโดยมีพราหมณ์นามว่า โกลนทัณณะได้อภิเษกสมรสกับนางพญาขอมในราวพุทธศักราช ๖๐๐ ทำให้พุทธศาสนาในอินเดียเข้ามามีอิทธิพลต่อดินแดนแถบสุวรรณภูมิ^{๗๘}

ต่อมาการเผยแพร่พุทธศาสนาเข้ามาดินแดนสุวรรณภูมิที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ประกอบไปด้วยลัทธิหลัก ๒ ลัทธิ ได้แก่ ลัทธิหินยานอย่างพุกาม และลัทธิมหายาน กล่าวคือ ลัทธิหินยานแบบพุกามเข้ามามีอิทธิพลช่วงพุทธศักราช ๑๖๐๐ เมื่อชนชาติมอญถูกกษัตริย์เมืองพุกามเข้ารุกราน อีกทั้งยังแผ่อำนาจถึงเมืองทวารวดีและเมืองโยนกและได้นำลัทธิหินยานแบบพุกามเข้ามา

^{๗๗} ปรีดี พนมยงค์, คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒.

^{๗๘} เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

เผยแพร่^{๗๙} ดังนั้นพุทธศาสนาจึงเข้ามามีบทบาทเหนือดินแดนอาณาจักรต่าง ๆ แถบสุวรรณภูมินับแต่เวลานั้นเป็นต้นมา

๒.๒.๑. อิทธิพลของพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาในอาณาจักรโบราณเหนือดินแดนประเทศไทยปัจจุบัน

แต่เดิมอาณาจักรทั้งหลายที่ตั้งอยู่เหนือดินแดนประเทศไทยปัจจุบันล้วนได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา ในหัวข้อนี้จะขอยกดินแดนที่ปรากฏการอ้างแนวคิดทางพุทธศาสนาที่ปรากฏในกฎหมาย ดังนี้

๒.๒.๑.๑. กฎหมายโคสธาราษฎร์

กฎหมายโคสธาราษฎร์เป็นกฎหมายเก่าฉบับหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เรียบเรียงขึ้นโดยศูนย์กลางอำนาจแห่งอาณาจักรล้านช้างในพุทธศตวรรษที่ ๒๑ มีลักษณะการปกครองในรูปแบบการปกครองตนเอง ไม่มีส่วนกลางเข้ามาเกี่ยวข้องแต่อย่างใด^{๘๐} ในช่วงรัชกาลพระเจ้าโพธิสาลราช ประมาณพุทธศักราช ๒๐๗๕-๒๐๙๐ ชื่อโคสธาราษฎร์หรือโพชาราช เป็นชื่อสื่อถึงความเกี่ยวข้องกับพระนามกษัตริย์ผู้ซึ่งทรงดำรัสให้ตราและเรียบเรียงกฎหมายนี้ขึ้น^{๘๑} แต่ก็มีอีกแนวคิดที่เชื่อว่าพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชพระโอรสของพระเจ้าโพธิสาลราชเป็นผู้ที่โปรดรวบรวมขึ้น^{๘๒} แม้วางยังสรุปไม่ได้ว่าใครเป็นผู้รวบรวมขึ้น แต่ก็สรุปได้ว่าเป็นกฎหมายที่กษัตริย์ทรงโปรดให้รวบรวมและตราขึ้น^{๘๓} ภาษาที่ใช้เป็นภาษาถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและมีภาษาถิ่นเหนือกับภาษาบาลีปะปนด้วย กฎหมายนี้คงมีการใช้อย่างแพร่หลายทั่วไปในดินแดนที่รับอิทธิพลทาง

^{๗๙} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๒ - ๑๓.

^{๘๐} วรพร ภู่งศ์พันธุ์, "กฎหมายโคสธาราษฎร์กับภาพสะท้อนตัวตนของสังคมอีสาน," ใน *ศุภวัฒน์-ศุภวาร จุลพิจรรย์, วีรวัลย์ งามสันติกุล, บรรณาธิการ* (กรุงเทพมหานคร: เฟื่องฟ้า, ๒๕๔๗), หน้า ๘๓.

^{๘๑} เสาวนีย์ พรรณภาพ. "ศึกษาวิเคราะห์กฎหมายโพชาราชในฐานะที่เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์". ปริญญา มหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๙, ๒ - ๓. อ้างอิงใน เรื่องเดียวกัน หน้า ๖๙.

^{๘๒} อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. *ล้านนาไทยศึกษา. ภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครูเชียงใหม่*, ๒๕๒๕, ๙๘. อ้างอิงใน เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

^{๘๓} การสันนิษฐานว่าเป็นการรวบรวมและตรากฎหมายในสมัยพระเจ้าโพธิสาลเนื่องจากในช่วงสมัยนั้น ศาสนามีความรุ่งเรือง อีกทั้งได้มีการติดต่อกับล้านนาซึ่งกำลังอยู่ในยุคที่ศาสนามีความรุ่งเรืองอย่างมาก

วัฒนธรรมจากล้านช้าง คือ ทั้งในล้านนาและบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนของไทย การนำกฎหมายโคสธาราษฎร์มาใช้ในหัวเมืองอีสานคงเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานของผู้คนจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงในช่วงสมัยกรุงธนบุรี – ต้นรัตนโกสินทร์ และเนื่องจากกฎหมายคือ บทบัญญัติอันเป็นข้อยอมข้อห้ามในสังคม เนื้อความต่าง ๆ ที่ปรากฏในกฎหมายจึงสะท้อนภาพต่าง ๆ ในสังคมนั้น^{๘๔}

กฎหมายโคสธาราษฎร์นั้นมีลักษณะพิเศษที่น่าสนใจประการหนึ่ง คือ ลักษณะการเรียบเรียงเป็นการเปรียบเทียบคติทางโลกกับคติทางธรรม และมีการนำวินัยสงฆ์มาเทียบเคียงบัญญัติกฎหมาย ซึ่งบทบัญญัติกฎหมายที่เทียบเคียงการวินัจฉัยคติทางโลกและทางธรรมนี้ จะมีความ ๒ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นคำวินิจฉัยความผิดของกฎหมายบ้านเมืองกับส่วนที่เป็นการวินิจฉัยความผิดทางวินัยสงฆ์ โดยมีคำว่า “เทียบดัง”^{๘๕} แม้ว่ากฎหมายฉบับนี้จะไม่ปรากฏผู้เรียบเรียงหรือตราอย่างแน่ชัดว่าเป็นผู้ใด แต่เมื่อพิจารณาจากเนื้อหากฎหมายที่การเปรียบเทียบว่าบทกฎหมายบ้านเมืองนั้นต้องสอดคล้องกับวินัยสงฆ์^{๘๖} และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยเปรียบเทียบกันนิทานทางพระพุทธศาสนา ซึ่งการบัญญัติแบบเทียบเคียงนี้อาจสันนิษฐานได้ว่า ผู้ที่แต่งและเรียบเรียงขึ้น น่าจะเป็นพระภิกษุหรือผู้ที่เคยบวชมาก่อน^{๘๗} อีกทั้งแสดงให้เห็นถึงว่าพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานความเชื่อของคนในสังคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาแต่ดั้งเดิม

กฎหมายโคสธาราษฎร์ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนามามาก ในเนื้อความจึงปรากฏหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาไว้^{๘๘} เช่น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
(๑) แนวคิดการปกครองแบบธรรมราชา
CHULALONGKORN UNIVERSITY

^{๘๔} วรพร ภู่งศ์พันธ์, "กฎหมายโคสธาราษฎร์กับภาพสะท้อนตัวตนของสังคมอีสาน," ใน ศุภวัฒน์-ศุภวาร จุลพิจารณ์, หน้า ๙๑.

^{๘๕} หมายถึง เทียบกับ

^{๘๖} วรพร ภู่งศ์พันธ์, "กฎหมายโคสธาราษฎร์กับภาพสะท้อนตัวตนของสังคมอีสาน," ใน ศุภวัฒน์-ศุภวาร จุลพิจารณ์, หน้า ๗๕.

^{๘๗} เรื่องเดียวกัน หน้า ๖๙.

^{๘๘} เรื่องเดียวกัน หน้า ๘๓.

(๒) ศิล ๕ : ข้อห้ามประพัตติทั้ง ๕ ประการ ได้แก่ ห้ามฆ่าสัตว์หรือตัดทำลายชีวิต ห้ามลักทรัพย์ที่เจ้าของไม่อนุญาต ห้ามผิดลูกผิดเมียผู้อื่น ห้ามพุดปด และห้ามดื่มสุราเมรัย

(๓) อคติ ๔ : แนวทางที่ผู้ปกครองต้องงดเว้นเพื่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม ได้แก่ โลภาคติ^{๔๘} ความลำเอียงเพราะโลภ โทษาคติ ความลำเอียงเพราะโกรธ ภัยาคติ ความลำเอียงเพราะความกลัวภัยอันตราย และฉันทาคติความลำเอียงเพราะความรักใคร่ชอบพอ

(๔) สังคหัตถุ : ซึ่งหลักธรรมข้อนี้โดยทั่วไป ประกอบไปด้วย ๔ ประการ ดังนี้ ทาน คือการเอื้อเฟื้อแบ่งปันสิ่งของให้แก่ผู้อื่น ปิยวาจา คือ การกล่าวคำพูดอ่อนหวานไพเราะ อุตถจริยา คือ การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อบุคคลอื่น และสมานัตตา คือ การวางตนให้เหมาะสมกับฐานะแห่งตน หากแต่ในกฎหมายกลับกล่าวถึงหลักธรรมในข้อนี้มี ๑๐ ประการ ดังความว่า

“ในโลกนี้มีขุนสองประการ จำพวก ๑ ขุนธรรม จำพวก ๑ ขุนมาร ผู้ใดประกอบด้วยสังคหัตถุ ๑๐ ประการ เมตตากรุณาไพเราะทั้งหลาย บาบใหม่บ่มุกมัดรัดคอค ดังนั้นชื่อขุนธรรมศาสตร์แล ขุนผู้ใดประกอบด้วยสังคหัตถุ ๑๐ ประการ บ่เมตตากรุณาให้ตนเองชื่อขุนมาร”^{๔๙}

หลักธรรมข้างต้นได้กล่าวถึงว่า สังคหัตถุนั้นมี ๑๐ ประการ จึงไม่แน่ทราบแน่ชัดว่าหลักธรรมที่เกินมานี้ประกอบไปด้วยอะไรบ้าง^{๕๐}

๒.๒.๑.๒. มังรายศาสตร์

มังรายศาสตร์ หรือ วินิจฉัยมังรายเป็นกฎหมายของพระเจ้ามังรายกษัตริย์ล้านนาผู้สร้างเมืองเชียงใหม่ในพุทธศักราช ๑๘๓๕^{๕๑} กฎหมายดังกล่าวเกิดจากการพิจารณาพิพากษา

^{๔๘} แตกต่างจากในพระธรรมศาสตร์ซึ่งไม่มีโลภาคติ แต่มีโมหาคติ คือ อคติเพราะความหลงหรือความเขลาแทน

^{๔๙} สมหมาย เปรมจิตต์, กฎหมายโคสราษฏร์, ๒๐. อ้างอิงใน วรพร ภู่งศ์พันธ์, "กฎหมายโคสราษฏร์กับภาพสะท้อนตัวตนของสังคมอีสาน," ใน ศุภวัฒน์-ศุภวาร จุลพิจารณ์, หน้า ๘๓.

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

^{๕๑} ประเสริฐ ณ นคร, มังรายศาสตร์ พิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงโหดภักดียานุพัทธ์ (อาสา โหตระภักดี) ณ เมรุวัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน วันอาทิตย์ที่ ๔ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๑๔ (พระนคร: เลียงเชียงจวงเจริญ, ๒๕๑๔), หน้า (๑๗).

คดีของพระเจ้ามังราย ด้วยการนำทบัญญัติในพระธรรมศาสตร์มาปรับใช้ให้เข้ากับรูปคดี โดยมี ราช สัตถ หรือราชศาสตร์รวบรวมข้อความที่กษัตริย์วินิจฉัย และนำมาเรียบเรียงจัดเข้าเป็นหมวดหมู่ รวบรวมเข้าเป็นหนึ่งเดียวกับพระธรรมศาสตร์^{๙๓}

ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นครได้อธิบายว่าพระธรรมศาสตร์ที่ถูก กล่าวถึงในมังรายศาสตร์เป็นการนำกฎในพระธรรมศาสตร์ตามประเพณีอินเดีย คือ ธรรมศาสตร์ฉบับ พระมนู ซึ่งต่อมามอญได้นำหลักการดังกล่าวมาเปลี่ยนข้อความที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์มาเป็น ความทางพุทธศาสนาเพื่อเป็นหลักให้กษัตริย์ที่นับถือพุทธศาสนาใช้พิพากษาคดี^{๙๔} ดังนั้นพุทธศาสนา จึงมีอิทธิพลต่อกษัตริย์ในการบัญญัติกฎหมายและพิพากษาคดีภายใต้หลักของพระธรรมศาสตร์ ดังกล่าว

สำหรับมังรายศาสตร์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบทางอาญานั้น ปรากฏความเชื่อมโยงระหว่างกฎหมายดังกล่าวกับพุทธศาสนา ดังนี้

ประการแรก มังรายศาสตร์กำหนดโทษสถานหนักไว้ ๓ สถานคือ ประหาร ชีวิต ตัดมือตัดตีน และเอาไปขายเสียต่างเมือง หรืออีกนัยหนึ่งขับออกจากเมือง ซึ่งความผิดต่อพุทธ ศาสนาบางประการถือเป็นความผิดร้ายแรงและถูกกำหนดให้เป็นความผิดที่ต้องได้รับโทษสถานหนัก ได้แก่ การทำลายกุฏิวิหารพระพุทธรูปซึ่งเป็นสถานที่และวัตถุทางพุทธศาสนา รวมถึงกรณีการลักของ พระสงฆ์ ผู้กระทำจะถูกลงโทษประหารชีวิต^{๙๕}

ประการต่อมา บทบัญญัติบางประการในมังรายศาสตร์มีลักษณะเหมือน หลักธรรมทางพุทธศาสนา คือ กรณีที่ชายใดเล่นขู้หรือกระทำมิฉฉาจารต่อหญิง ๒๐ จำพวก ได้แก่

- (๑.) มาตุรูกุชิตา คือ หญิงที่มารดาบิตารักษา
- (๒.) ปีตุรูกุชิตา คือ หญิงที่บิดารักษา
- (๓.) มาตุรูกุชิตา คือ หญิงที่มารดารักษา
- (๔.) ภาตุรูกุชิตา คือ หญิงที่พี่ชายน้องชายรักษา

^{๙๓} เรื่องเดียวกัน หน้า (๑๘)-(๑๙).

^{๙๔} เรื่องเดียวกัน หน้า (๑๙).

^{๙๕} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๐.

- (๕.) ภาคินิรฤชิตา คือ หญิงที่พี่สาวน้องสาวรักษา
- (๖.) ญาตริฤชิตา คือ หญิงที่ญาตริรักษา
- (๗.) โคตตริฤชิตา คือ หญิงที่ตระกูลรักษา
- (๘.) ปถจสหมมิกรฤชิตา คือ หญิงที่มีธรรมรักษา
- (๙.) หญิงที่รับหมั้นแล้ว
- (๑๐.) หญิงที่ชายจ่ายทรัพย์ซื้อมาเป็นภรรยา
- (๑๑.) หญิงที่ยอมอยู่เป็นภรรยาด้วยความสมัครใจ
- (๑๒.) หญิงที่อยู่เป็นภรรยาด้วยหวังโภคสมบัติ
- (๑๓.) หญิงที่อยู่เป็นภรรยาด้วยผ้า
- (๑๔.) หญิงที่อยู่เป็นภรรยาโดยทำพิธีรดน้ำ
- (๑๕.) หญิงภรรยาที่ชายปลงเทริดลงจากศีรษะ
- (๑๖.) หญิงที่จ้างมาทำงาน
- (๑๗.) หญิงที่เป็นทาสีหรือทาสในบ้าน
- (๑๘.) หญิงที่เป็นเชลย
- (๑๙.) หญิงที่อยู่ด้วยกันชั่วคราว
- (๒๐.) หญิงที่อยู่ในความคุ้มครองของกฎหมาย

หญิง ๒๐ จำพวกนี้ถือเป็นวัตถุที่ไม่ควรถึงหรือหญิงต้องห้ามไม่ให้ชายล่วงเกินได้ เป็นข้อห้ามเกี่ยวกับการประพฤตินิคมในกาม ในศีลข้อ ๓ หรือกาเมสุมิฉฉาจาร ซึ่งมังรายศาสตร์ได้กำหนดไว้ว่า หากชายใดได้ล่วงเกินเล่นชู้ด้วยหญิง ๒๐ จำพวก ผู้กระทำการดังกล่าวย่อมต้องรับโทษ^{๙๖}

^{๙๖} เรื่องเดียวกัน หน้า ๙๔-๙๕.

จากความเชื่อมโยงทั้งสองประการข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การล่วงละเมิดต่อพุทธศาสนาทั้งในด้านของสัญลักษณ์ เช่น สถานที่ วัดถุ และด้านหลักธรรมคำสอน ต่างส่งผลให้ผู้กระทำต้องได้รับโทษตามกฎหมายดังกล่าวทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระทำที่ส่งผลต่อพุทธศาสนาโดยตรงนั้น ย่อมได้รับโทษสถานหนัก แสดงให้เห็นว่า พุทธศาสนามีความสำคัญต่อสังคมล้านนา มังรายศาสตร์จึงปรากฏบทบัญญัติการกำหนดความผิดทางอาญาที่ได้รับอิทธิพลความคิดทางพุทธศาสนา เพื่อคุ้มครองศาสนาและจัดระเบียบสังคม

๒.๒.๒. อิทธิพลของพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาสมัยสุโขทัย

การปกครองสมัยสุโขทัยมีลักษณะเป็นการปกครองรูปแบบพ่อปกครองลูก กล่าวคือ พระมหากษัตริย์หรือที่เรียกกันว่า “พ่อขุน” ทรงมีพระราชอำนาจเด็ดขาดในการปกครองประชาชน ทรงมีพระราชกรณียกิจในการดูแลความเป็นอยู่ของประชาชนเสมือนบิดาที่มีหน้าที่เลี้ยงดูบุตร ในอีกแง่หนึ่งประชาชนซึ่งเปรียบเสมือนบุตรย่อมต้องให้ความเคารพ เชื่อฟัง ภักดี และกตัญญูต่อพ่อขุนเป็นการตอบแทน^{๙๗}

เมื่อกล่าวถึงอิทธิพลของพุทธศาสนา อาจกล่าวได้ว่าการปกครองในลักษณะพ่อปกครองลูกในสมัยสุโขทัยได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา โดยกษัตริย์ในสมัยสุโขทัยหลายพระองค์ ทรงนำหลักการทางพุทธศาสนามาใช้เพื่อส่งเสริมสถานะของผู้ปกครอง ยกตัวอย่างเช่น หลักทศพิธราชธรรม กล่าวคือ หากพระมหากษัตริย์ผู้ปกครองตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักทศพิธราชธรรมให้ ความร่มเย็นเป็นสุขแก่ราษฎรเสมือนหนึ่งบุตร ประชาชนก็ย่อมจะได้รับความผาสุก^{๙๘} นอกจากนี้ยังนำหลักการทางพุทธศาสนามาเป็นแนวทางในการจัดระเบียบสังคมด้วย กล่าวคือ แนวความคิดทางด้านการเมืองการปกครองของกรุงสุโขทัยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการปกครองโดยธรรม หรือธรรมราชา ซึ่งได้รับอิทธิพลของลัทธิหินยาน (เถรวาท) จากลังกามาเป็นอุดมคติของการปกครอง ดังที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๑ ว่า

^{๙๗} สมบูรณ์ สุขสำราญ, พุทธศาสนากับการเมืองไทย (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, ๒๕๕๙),

^{๙๘} เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

“คนในเมืองสุโขทัยนี้ มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้าท่วยปั๋วท่วยนาง ลูกเจ้าลูกขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชายผู้หญิง ผุ่งท่วยมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน”

๒.๒.๒.๑. อิทธิพลพุทธศาสนาที่ปรากฏในศิลาจารึก

แนวความคิดในการปกครองโดยใช้พุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญ อีกทั้งสามารถสร้างความเชื่อถือและศรัทธาร่วมกันในหมู่ของประชากรชาวยุคได้เป็นอย่างดี ซึ่งแนวความคิดทางพุทธศาสนาที่นำมาใช้เป็นหลักพื้นฐานในการปกครองบ้านเมืองนี้ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๓๘ อันปรากฏการอ้างถึงอำนาจแห่ง “พระธรรมศาสตร์” เช่น^{๙๙} ในบรรทัดที่ ๒๒ จารึกว่า

“...เลยที่ท่านจัก...ด้วยในขนาดในราชศาสตร์ธรรมศาสตร์แล...”

ในบรรทัดที่ ๓๓ จารึกว่า

“...คนท่านและเอามามีให้พันอาชญาท่านนั้น ขนาดราชศาสตร์ธรรมศาสตร์ท่าน...แต่่งได้”

และในบรรทัดที่ ๓๙ จารึกว่า

“...ท่านจักใหม่ตนชู่ท่านโดยศักดิ์ ดั่งขนาดธรรมศาสตร์ราชศาสตร์ไรดแล...”

เมื่อพิจารณาข้อความในศิลาจารึกที่ได้ยกขึ้นกล่าวข้างต้นพบว่า พระธรรมศาสตร์ถือเป็นหลักที่มีความสำคัญต่อการกำหนดพระราชศาสตร์ของกษัตริย์ในสมัยสุโขทัย กล่าวคือ กษัตริย์สามารถกำหนดพระราชศาสตร์อันมีศักดิ์เป็นกฎหมายได้อย่างอิสระ ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้ความแห่งพระธรรมศาสตร์ซึ่งเป็นแต่เพียงหลักทั่วไปที่บัญญัติถึงหลักเกณฑ์กว้างๆ ให้แก่ผู้บัญญัติกฎหมายและศาล พระธรรมศาสตร์จึงมิได้มีรายละเอียดเจาะลงไปถึงตัวบทกฎหมายที่จะปรับใช้กับคดีที่เกิดขึ้น ดังนั้น เมื่อพระมหากษัตริย์มีพระราชวินิจฉัยและพระบรมราชโองการเกี่ยวกับคดีเรื่องนั้น ๆ ก็จะเป็นแบบแผนให้กับคดีที่จะเกิดขึ้นต่อ ๆ ไปในรัชสมัยของพระองค์ พระราชวินิจฉัย

^{๙๙} คณพล จันทน์หอม, "วิเคราะห์กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ : ศึกษากระบวนการร่างกฎหมายและประเด็นความรับผิดชอบในทางอาญา," หน้า ๖๗.

หรือพระบรมราชโองการเช่นนี้เรียกว่า ราชศาสตร์ ซึ่งเป็นวิทยาวาดด้วยราชอำนาจที่พระมหากษัตริย์ทรงใช้ถูกต้องตามธรรม ธรรมศาสตร์กับราชศาสตร์นี้ย่อมประกอบกันและทำให้เกิดความบริบูรณ์แก่กันและกัน^{๑๐๐}

ดังนั้น การศึกษาถึงที่มาและเนื้อความแห่งพระธรรมศาสตร์ย่อมทำให้ทราบว่ารากฐานของพระราชาศาสตร์ที่บังคับใช้เหนืออาณาจักนั้นมียุทธศาสตร์มาจากอิทธิพลของคติความเชื่อใด แม้มิได้มีหลักฐานเป็นเอกสารยืนยันว่าพระธรรมศาสตร์ที่กล่าวถึงในศิลาจารึกเป็นธรรมศาสตร์ฉบับเดียวกับที่ปรากฏในยุคกรุงศรีอยุธยาและในกฎหมายตราสามดวงหรือไม่ แต่นักประวัติศาสตร์รวมถึงนักกฎหมายหลายท่านก็ได้ให้ความเห็นในแนวทางเดียวกันว่า พระธรรมศาสตร์น่าจะปรากฏตั้งแต่ยุคสมัยก่อนกรุงศรีอยุธยา

ร.แสงกาต์ อธิบายไว้ว่า

“เป็นไปได้ยากที่จะมีการแปลคัมภีร์ธัมมสังคัมมาเป็นภาษาไทย ทั้งนี้เพราะในเวลานั้น มอญได้สิ้นเอกราชและวัฒนธรรมก็เสื่อมโทรมลงไปนานแล้ว กับทั้งธัมมสังคัมก็เขียนขึ้นเป็นภาษาบาลีและภาษาพม่าไม่ได้เขียนเป็นภาษามอญ โดยจะกล่าวเพราะเหตุที่ไทยเป็นเมืองขึ้นของพม่าจึงนำกฎหมายพม่ามาใช้ก็ไม่ใช่เหตุผลสนับสนุนที่ดีนัก เพราะเมื่อต่อมาไทยได้เอกราชแล้ว เหตุใดจึงต้องประจานตนเองโดยไม่ยกเลิกรากฎหมาย ด้วยเหตุนี้เอง ร.แสงกาต์จึงเห็นว่าคัมภีร์ธรรมศาสตร์จึงน่าจะเป็นที่รู้จักในสังคมไทยมาก่อนสมัยตั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี” ^{๑๐๑}

รองศาสตราจารย์ ดร. คณพล จันทน์หอม ก็มีความเห็นเช่นเดียวกัน โดยให้เหตุผลว่า^{๑๐๒}

“กฎหมายลักษณะโจรที่มีการตราไว้ตั้งแต่ในสมัยสุโขทัย ก็มีการกล่าวถึงพระธรรมศาสตร์และพระราชศาสตร์ไว้หลายแห่ง ดังนั้นจึงย่อมเป็นที่เข้าใจได้ว่า

^{๑๐๐} ร. แสงกาต์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม ๑ (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนา พาณิช, ๒๕๒๖), หน้า ๔๔.

^{๑๐๑} สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ตำนานกฎหมายเมืองไทย (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสุขุมวิทการพิมพ์, ๒๕๕๘), หน้า ๓๒.

^{๑๐๒} เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

พระธรรมศาสตร์ได้เข้ามามีอิทธิพลเหนือแว่นแคว้นดินแดนไทยตั้งแต่สมัยก่อนที่ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ จะทรงสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีเมื่อพุทธศักราช ๑๘๙๓”

อาจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม ได้กล่าวไว้ว่า

“ยากที่จะกำหนดว่าพระธรรมศาสตร์ได้แพร่เข้ามามีอิทธิพลเหนือ อาณาจักรโบราณในยุคสมัยใดเพราะยังไม่มีหลักฐานผูกมัดอย่างเพียงพอ จึงต้อง คาดคะเนเอาว่าได้มีการเผยแผ่เข้ามาน่าจะราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๓ เป็นต้นไป เพราะเป็นช่วงเวลาที่หลักฐานทั้งด้านเอกสารและโบราณคดีว่าได้เกิดสังคมที่เป็น บ้านเมืองและเป็นรัฐขึ้นแล้ว ทั้งในดินแดนประเทศไทย กัมพูชา พม่า เวียดนาม และลาว”^{๑๐๓}

แม้จะไม่มีหลักฐานปรากฏว่าพระธรรมศาสตร์ได้แพร่เข้ามาในอาณาจักร สุโขทัยอย่างไร แต่ก็อาจกล่าวได้ว่าพระธรรมศาสตร์ที่ถูกจารึกในศิลาจารึก รวมทั้งที่ปรากฏในพระ อัยการลักษณะต่าง ๆ และกฎหมายตราสามดวงนั้น เป็นพระธรรมศาสตร์ฉบับเดียวกัน โดยที่มาของ พระธรรมศาสตร์นี้ ร. แลงการ์ด ได้เสนอความเห็นที่ ๑๒ ว่า ธรรมศาสตร์นี้ ไทยรับมาจากคัมภีร์ธัมมสังคัม ของมอญเมื่อครั้งแคว้นทวารวดีเจริญรุ่งเรือง ทำการปรับให้เหมาะสมกับความต้องการของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้สอดคล้องกับพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาประจำแคว้นของตนด้วยการตัด ทอนบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์อื่นดูออกเสีย และเลือกเฟ้นเฉพาะส่วนที่เป็นกฎหมาย แท้ๆ มาเรียบเรียงและใช้ประโยชน์เท่านั้น ที่สำคัญคือ บทบัญญัติที่เป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปซึ่งมีน้ำหนัก สูงยิ่งกว่ากฎหมายธรรมดา ทำให้ผู้บัญญัติกฎหมายและศาลได้มีหลักทั่วไป^{๑๐๔} อาจกล่าวได้ว่า พระ ธรรมศาสตร์ใหม่แห่งอาณาจักรสุโขทัยมีการตัดทอนความที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์อื่นดูโดยแท้ ออกและผสมผสานคติของพราหมณ์ดั้งเดิมบางส่วนมาปรับใช้กับคติเดิมของไทยให้สอดคล้องกับสังคม สุโขทัย^{๑๐๕} ยกตัวอย่างเช่น เรื่องเหตุแห่งตระลาการ เป็นต้น

^{๑๐๓} ศรีศักร วัลลิโภดม, กฎหมายตราสามดวงกับความเชื่อของไทย, หน้า ๑๘.

^{๑๐๔} ร. แลงการ์ด, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, หน้า ๓๕-๓๘.

^{๑๐๕} พระวรภักดีพิบูลย์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๒), หน้า ๙.

ด้วยเหตุที่พระธรรมศาสตร์ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา มาก นับเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพระธรรมศาสตร์ในประเทศไทย ซึ่งสะท้อนที่มามีได้รับมาจากอินเดียโดยตรง การที่พระธรรมศาสตร์ของไทยระบุให้มนัสวโรไปจดจำเอาคัมภีร์พระธรรมศาสตร์มาถวายพระเจ้ามหาสมมตติราช ก็เพื่อให้พระเจ้ามหาสมมตติราชทรงตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม ความข้อนี้เป็นเครื่องยืนยันว่าพระธรรมศาสตร์หรือกฎหมาย เป็นวิถีทางแห่งการครองธรรมของผู้ปกครอง กฎหมายกับความยุติธรรมจึงมีความสัมพันธ์กันโดยตรง^{๑๐๖}

๒.๒.๒.๒. อิทธิพลพุทธศาสนาต่อกฎหมายในสมัยพระธรรมราชาลิไท (พระมหาธรรมราชาที่ ๑)

แม้ว่ารูปแบบการปกครองในรัชสมัยของพระมหาธรรมราชาลิไทจะได้รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดูมาก แต่พระองค์ก็ได้ละเลยพุทธศาสนาแต่อย่างใด พระองค์ทรงประกาศตนเป็น “พระมหาธรรมราชา” หรือ พระมหากษัตริย์ผู้ทรงธรรม พระองค์ทรงเป็นศาสนูปถัมภกที่สำคัญ ทรงศึกษาพระไตรปิฎก และทรงเป็นกษัตริย์พระองค์แรกที่เสด็จออกผนวช ทำให้พุทธศาสนาในรัชสมัยดังกล่าวมีความเจริญรุ่งเรือง

การเสด็จออกผนวชของพระมหาธรรมราชาลิไทมีความสำคัญต่อการรักษาเอกราชของอาณาจักรสุโขทัย เนื่องจากความไม่มั่นคงของเมืองสุโขทัยทำให้เกิดความกระตือรือร้นของเมืองประเทศราช ประกอบกับการรุกรานของอาณาจักรอยุธยา พระองค์จึงทรงต้องสร้างความมั่นคงให้แก่สุโขทัยและสร้างความเชื่อมั่นแก่บรรดาเมืองประเทศราช ทั้งแสวงหาพันธมิตรเพื่อมิให้อาณาจักรต้องถูกรุกราน^{๑๐๗} ด้วยวิธีการใช้พุทธศาสนาเป็นเครื่องมือ ยกตัวอย่างเช่น การแสดงตนเป็นพระมหาธรรมราชา การใช้พุทธศาสนาในการผูกสัมพันธ์ไมตรีกับเมืองประเทศราช การให้คำรับรองเมืองประเทศราชว่าตนจะปกครองด้วยความเมตตากรุณาและตามหลักอหิงสธรรม และแนะนำให้เจ้าเมืองประเทศราชเป็นพุทธศาสนิกชน

การสร้างความมั่นคงในราชอาณาจักรโดยวิธีการพัฒนาพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองไม่ได้ปรากฏเพียงแต่การแสดงตนเป็นศาสนูปถัมภกเพียงเท่านั้น พระมหาธรรมราชาลิไทยังทรงนิพนธ์วรรณกรรมทางพุทธศาสนาที่สำคัญคือ “ไตรภูมิพระร่วง” อันกล่าวถึงเรื่อง “จักรวาล

^{๑๐๖} ชัชพล ไชยพร, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป, หน้า ๖๑-๖๒.

^{๑๐๗} สมบูรณ์ สุขสำราญ, พุทธศาสนากับการเมืองไทย, หน้า ๑๕๓.

วิทยา” คือ ศาสตร์ที่อธิบายเกี่ยวกับจักรวาล ตลอดจนพรรณนาธรรมชาติอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่กำเนิดของสรรพสิ่งต่างๆ จนกระทั่งสรรพสิ่งเหล่านั้นดับสูญ จักรวาลวิทยาจึงเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญในการอธิบายปรากฏการณ์รอบตัวอย่างเป็นระบบของคนในสมัยโบราณได้เป็นอย่างดี

ปภัสสร เขียรปัญญา ได้ให้นิยามคำว่า “จักรวาลวิทยา” หมายถึง ทฤษฎีของเอกภพ (universe) ในฐานะสิ่งรวมที่เป็นระเบียบ และของกฎทั่วไปที่ควบคุมเอกภพ จึงเป็นชุดของหลักการหรือความเชื่อเรื่องธรรมชาติของเอกภพในเชิงสัญลักษณ์ ธรรมชาติของชีวิตและความตาย การสร้างเอกภพ กำเนิดของสังคมความสัมพันธ์ของบุคคลกับกลุ่ม และความสัมพันธ์ของมนุษยชาติต่อธรรมชาติ โดยที่จักรวาลวิทยาจะพรรณนาจักรวาลที่มนุษย์รู้จักทั้งหมด ประกอบด้วยภูมิประเทศและสิ่งมีชีวิตทั้งสัตว์ มนุษย์ และวิญญาณ ที่อาศัยอยู่ในนั้น ธรรมชาติทั้งที่อยู่รอบตัวและที่ไกลออกไปในท้องฟ้าเท่าที่มองเห็น รู้จัก หรือเข้าใจได้ สิ่งทั้งหมดนี้จะถูกกล่าวถึงทั้งโดยตรงและด้วยสัญลักษณ์ เพื่ออธิบายสิ่งที่เข้าใจได้ยากด้วยสิ่งที่รู้จักดีอยู่แล้ว การใช้สัญลักษณ์ในการพรรณนาจักรวาลนั้นเป็นผลมาจากความพยายามในการค้นหาความจริงและความหมายเกี่ยวกับสิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์^{๑๐๘}

ในวรรณกรรมไตรภูมิพระร่วงมีการกล่าวถึงการเวียนว่ายตายเกิด และกฎแห่งกรรมของมนุษย์ทุกคน โดยจำแนกกันไปตามกรรมดีและกรรมชั่วของแต่ละบุคคล โดยแบ่งโลกออกเป็น ๓ โลกซึ่งจำแนกออกเป็นชั้นต่าง ๆ ตามมนุษย์ที่ประกอบตั้งแต่กรรมดีในชั้นสูงสุดไปถึงกรรมชั่วในชั้นต่ำที่สุด และยังอธิบายถึงเงื่อนไขของแต่ละชั้นว่าต้องประกอบกรรมดีชั่วอย่างไรจึงจะทำได้ อยู่ในชั้นต่าง ๆ นั้น กล่าวคือ ผู้ประกอบกรรมดี ก็ย่อมได้รับผลดีคือความสุขสบาย ส่วนผู้ที่ประกอบกรรมชั่วย่อมต้องถูกลงโทษให้ได้รับความลำบาก

จากวรรณกรรมไตรภูมิพระร่วงข้างต้นที่พระมหากษัตริย์ราชธานีไททรงประพันธ์ไว้ไม่เพียงแต่จะมีคุณค่าในเชิงวรรณศิลป์ หากแต่ยังมีคุณค่าในเชิงนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ด้วย กล่าวคือ วรรณกรรมดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับอำนาจทางการเมืองของพระองค์และการกำหนดกฎเกณฑ์ทางสังคมเช่นเดียวกัน ซึ่งก่อให้เกิดประเด็นศึกษาที่อาจพิจารณาได้ ดังนี้^{๑๐๙}

^{๑๐๘} ปภัสสร เขียรปัญญา, "จักรวาลวิทยาสยาม : การศึกษาที่มาของอำนาจทางการเมืองและกฎหมายในกฎหมายตราสามดวง" (ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต, สหวิทยาการ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า ๕๐.

^{๑๐๙} สมบูรณ์ สุขสำราญ, พุทธศาสนากับการเมืองไทย, หน้า ๑๕๓-๑๕๔.

๑. ไตรภูมิพระร่วงมีการกล่าวถึงเรื่อง “บุญ-บาป” หรือ กรรมดีกรรมชั่ว ซึ่งสอดคล้องกับการวางระเบียบแบบแผนของสังคมที่ว่า หากทำกรรมดีก็จะได้รับผลดี หากทำกรรมชั่วก็ย่อมต้องรับผลร้ายที่เกิดจากการกระทำของตน ซึ่งการกล่าวเช่นนี้เป็นการส่งเสริมและกระตุ้นให้ประชาชนทำกรรมดี อยู่ในศีลธรรมอันดี ละเว้นกรรมชั่ว เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม

๒. การอธิบายถึงสถานะทางสังคมที่แตกต่างกันโดยปราศจากข้อสงสัย กล่าวคือ ผู้คนที่ทำกรรมดีหรือกรรมชั่วในชาติก่อนย่อมต้องได้รับผลของการกระทำในชาติปัจจุบัน ซึ่งผลนั้นอาจมาในรูปแบบของสถานะทางสังคมที่แตกต่างกันไป โดยการจำแนกออกเป็นชนชั้นต่าง ๆ ตามกรรมเก่าที่แต่ละคนได้ทำไว้ เช่น คนที่ทำความดี ยึดมั่นถือมั่นในในพุทธศาสนา เมื่อเกิดใหม่ย่อมได้เกิดในที่สุขสบายได้เป็นชนชั้นปกครอง เป็นต้น อีกทั้งยังอธิบายถึงการรับโทษที่แตกต่างกันไปตามสถานะของผู้ถูกระทำ ยกตัวอย่างเช่น ผู้ใหญ่กับผู้น้อย ผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง หรือพระสงฆ์กับฆราวาส ซึ่งคำอธิบายดังกล่าวมีความจำเป็นต่อสภาพสังคมที่มีการแบ่งแยกเป็นชนชั้น

๓. แนวความคิดเรื่องผลของการกระทำที่เกิดขึ้นตามที่ได้กล่าวถึงข้างต้น เป็นการครอบงำประชาชนให้อยู่ในกฎเกณฑ์ของสังคม และไม่ต่อต้านหรือท้าทายอำนาจของผู้ปกครอง เช่น เมื่อตนประกอบกรรมชั่ว นอกจากจะต้องถูกลงโทษในทางโลกแล้ว คติความเชื่อในการลงโทษทางพุทธศาสนาเรื่องบุญบาปก็ย่อมมีอิทธิพลต่อบุคคลนั้นด้วย

อาจกล่าวได้ว่าพระมหากษัตริย์ไทยทรงนำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคมโดยการกำหนดว่าการกระทำใดเป็นความผิดและกำหนดโทษทางอาญาต่อความผิดนั้น ๆ ซึ่งสอดคล้องกับที่ได้มีการค้นพบศิลาจารึกในรัชกาลของพระมหากษัตริย์ไทย^{๑๑๐} จึงขอกกล่าวโดยเรียกความตามศิลาจารึกดังกล่าวว่า กฎหมายของพระยาสิทธิไท ซึ่งแท้จริงแล้วเป็นกฎหมายลักษณะโจรหมวดหนึ่ง^{๑๑๑} มีข้อความตอนหนึ่งในบทที่ ๒๓-๒๔ ได้จารึกไว้ว่า

^{๑๑๐} หลวงสุทธีวาทนฤพณี, คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมาย ชั้นปริญญาโท พุทธศักราช ๒๕๑๒ - ๒๕๑๓,

^{๑๑๑} ชัชพล ไชยพร, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป, หน้า ๙๖.

“...ฝูงอันขโมยลักไป และตนจะส่ง (ไปให้โดย) ประสงค์ลิ้นชื่อฤกษ์ดี และตน
พาไปถวายไปเวนแก่เจ้าไท ท่านจักให้พ้นอาชญาท่านดั่งอันขนาดราชศาสตร์
ธรรมศาสตร์ อันท่านแต่งได้ค่าลิน”^{๑๑๒}

จากความข้างต้น มีการกล่าวถึงพระธรรมศาสตร์ เป็นหลักฐานอีกประการ
หนึ่งที่ปรากฏว่าอาณาจักรสุโขทัยใช้พระธรรมศาสตร์เป็นหลักกฎหมายของบ้านเมือง และมีบทขยาย
ความจากพระธรรมศาสตร์ที่เรียกว่า พระราชศาสตร์^{๑๑๓} ซึ่งกฎหมายพระยาสิทธิไถถือเป็นพระราช
ศาสตร์ประการหนึ่ง มีลักษณะเป็นพระราชบัญญัติว่าด้วยกรณีที่มีโทษทางอาญาหรืออาจเรียกได้ว่า
เป็นกฎหมายอาญาสุโขทัย^{๑๑๔} บัญญัติถึงการทำความผิดฐานลักพาคนหนี และการกระทำความผิด
เกี่ยวกับทรัพย์ อาทิเช่น กฎหมายลักษณะโจร เป็นต้น

กฎหมายลักษณะโจรนี้บัญญัติอยู่ในศิลาจารึกหลักที่ ๓๘ หรือศิลาจารึก
หลักที่ ๗ ก ตัวจารึกนั้นทำด้วยหินชนวนสีเขียวทรงเสมา จารึกเป็นอักษรไทยแบบสุโขทัย มี ๒ ด้าน
ด้านที่ ๑ มี ๔๕ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๕๔ บรรทัด ข้อความในจารึกชำรุดและลบเลือนหลายแห่ง^{๑๑๕} จึง
ไม่อาจทราบได้ว่าถูกจารึกขึ้นในสมัยกษัตริย์องค์ใด หากแต่ลักษณะการใช้ภาษาในการจารึกเป็น
ลักษณะกำหนดฐานความผิดมาอย่างชัดเจนซึ่งแตกต่างจากศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงที่มี
ลักษณะเป็นการอธิบายลักษณะสภาพสังคมเมืองในรัชสมัยพระองค์^{๑๑๖} ซึ่งประเด็นที่น่าสนใจบาง
ประการ คือ การจารึกบนหินชนวนทรงเสมา ทั้งตัวบทบัญญัติจารึกมีการกล่าวอ้างถึงพระธรรมศาสตร์
และพระราชศาสตร์อื่น ๆ ประเด็นข้อสังเกต ๒ ประการข้างต้นอาจตีความได้ว่าพุทธศาสนามีอิทธิพล
ต่อการตรากฎหมายลักษณะโจรนี้เช่นเดียวกับกฎหมายอื่นที่ค้นพบในสมัยสุโขทัย

^{๑๑๒} หลวงสุทริวาทนฤพุมิ, คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมาย ชั้นปริญญาโท พุทธศักราช ๒๕๑๒ - ๒๕๑๓,
หน้า ๒๐๕.

^{๑๑๓} ชัยพล ไชยพร, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป, หน้า ๙๖.

^{๑๑๔} หลวงสุทริวาทนฤพุมิ, คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมาย ชั้นปริญญาโท พุทธศักราช ๒๕๑๒ - ๒๕๑๓,
หน้า ๑๙๐.

^{๑๑๕} กรมศิลปากร, จารึกสมัยสุโขทัย (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๒๗), หน้า ๑๕๓.

^{๑๑๖} ชาคริต อานันทราวัน, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๙๗.

บทบัญญัติที่ปรากฏในกฎหมายลักษณะโจรมี ๘ มาตรา ได้แก่^{๑๑๗}

- มาตรา ๑ และ ๒ คือ ความผิดฐานละเว้นไม่สง่ข้าในความปกครองและภริยาผู้อื่นคืน
- มาตรา ๔ ความผิดฐานละเว้นไม่แจ้งต่อเจ้าพนักงานในกรณีที่ดินจับผู้ลักพาคนหรือลักทรัพย์ได้
- มาตรา ๕ ความผิดฐานละเว้นไม่ช่วยจับผู้ลักพาคนหรือลักทรัพย์จับผู้กระทำความผิด
- มาตรา ๖ ความผิดฐานละเว้นไม่แจ้งต่อเจ้าพนักงานเมื่อรู้ว่ามีกรลักเลียม^{๑๑๘}
- มาตรา ๗ ความผิดฐานละเว้นไม่ช่วยผู้เสียหายที่ถูกชิงทรัพย์และความผิดฐานละเว้นไม่นำผู้กระทำความผิดฐานชิงทรัพย์ที่ดินจับได้ส่งให้แก่เจ้าพนักงาน
- มาตรา ๘ ความผิดฐานละเว้นไม่นำวัวควายมาแสดงให้คนที่ทั้งหลายเห็นก่อนจะฆ่า

กล่าวโดยสรุป กฎหมายในสมัยสุโขทัยตลอดเป็นอาณาจักรและแว่นแคว้นแวดล้อมล้วนมีรากฐานมาจากความเชื่อเดิมของท้องถิ่นผนวกกับปรัชญาทางพุทธศาสนาในฐานะที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นธรรมราชา และได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์มานวธรรมศาสตร์ของอินเดียซึ่งได้รับถ่ายทอดจากแว่นแคว้นที่กำเนิดขึ้นก่อนในดินแดนสุวรรณภูมิ โดยเฉพาะคัมภีร์ธัมมสัทธัมของมอญ ซึ่งจะเห็นได้จากกฎหมายลักษณะโจรของสุโขทัยและมังรายศาสตร์ ที่มีการอ้างถึงพระธรรมศาสตร์อยู่หลายบทหลายตอนด้วยกัน จึงนับเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า คัมภีร์พระธรรมศาสตร์เป็นหลักในการ

^{๑๑๗} ชัชพล ไชยพร, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป, หน้า ๘๔-๘๕.

^{๑๑๘} ลักเลียม หมายถึง เอาทรัพย์ของผู้อื่นไป เมื่อเจ้าของมาพบ ก็บอกว่าหยอกเล่นหรือขอขี้ม

วินิจฉัยตัดสินคดีและเป็นหลักในการตราพระราชศาสตร์ของพระมหากษัตริย์ ผสมผสานไปกับจารีตประเพณีดั้งเดิมของไทยมาแต่โบราณกาล^{๑๑๙}

๒.๒.๓. อิทธิพลของพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาสมัยอยุธยา

เมื่อพิจารณาจากระบบการปกครองในสมัยอยุธยาแล้ว อาณาจักรอยุธยาใช้ระบบการปกครองแบบราชาธิปไตยซึ่งได้รับแบบอย่างมาจากลัทธิเทวราชาของขอมประกอบกับระบบศักดินาเต็มรูปที่เข้มแข็งและหยั่งรากฝังลึกในสังคมไทยมาช้านานแล้ว จะเห็นว่า แนวความคิดในการตรากฎหมายในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นการตรากฎหมายเพื่อสร้างความมั่นคงแห่งสถาบันพระมหากษัตริย์โดยแท้^{๑๒๐} เนื่องด้วยอาณาจักรอยุธยามีจำนวนประชากรมาก การจัดระเบียบทางสังคมจึงต้องเข้มงวดกว่าอาณาจักรสุโขทัยซึ่งมีรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์กับประชาชนที่ใกล้ชิดกัน อีกทั้งอาณาจักรอยุธยาได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมและกฎหมายอย่างมากจากอินเดีย โดยเฉพาะช่วงที่อยุธยาตีนครธมของเขมรได้และกวาดต้อนบรรดาพราหมณ์และขุนนางเขมรจำนวนมาก ทำให้แนวความคิดด้านการปกครองแบบฮินดูในลัทธิเทวราชาหรือลัทธิที่มองกษัตริย์ในฐานะ “เทวราชา” เข้ามามีอิทธิพลในช่วงสมัยอาณาจักรอยุธยา^{๑๒๑} ดังปรากฏในพระราชกำหนดที่ตราขึ้นสมัยรัชสมัยพระเจ้าบรมโกษฐ์

“อนึ่ง แผ่นดินเปนใหญ่แต่สมเด็จพระมหากษัตริย์ ด้วยเหตุว่าพระมหากษัตริย์เจ้านั้นเป็นสมมุติเทวดา จะให้ผู้อย่างใหญ่เป็นผู้น้อย ๆ ผู้น้อยเป็นผู้อย่างใหญ่ก็ได้ ถ้าสมเด็จพระมหากษัตริย์มีพระราชโองการ ด้วยกิจสิ่งใด ๆ ก็ดี ดุจดั่งขวานฟ้า ถึงมาทว่าผ่าถูกต้องต้นไม้และภูเขาเมื่ออาจสามารถทันทานได้ ย่อมหักทำลายไป ถ้าจะมีพระราชโองการตรัสสั่งให้ห้ามสิ่งใดก็ขาดประสิทธิลิ่งนั้น”^{๑๒๒}

^{๑๑๙} ชัชพล ไชยพร, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป, หน้า ๑๐๔-๑๐๕.

^{๑๒๐} วิชา มหาคุณ, "วิวัฒนาการของกฎหมายไทยสมัยชุมชนบุพกาล – สมัยกรุงศรีอยุธยา," ใน วารสารกฎหมาย, (ม.ป.ท.: ๒๕๒๐), หน้า ๗๙.

^{๑๒๑} แสง บุญเฉลิมวิภาส และ อติรุจ ตันบุญเจริญ, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙ (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๖๓), หน้า ๘๐.

^{๑๒๒} เรื่องเดียวกัน หน้า ๘๒.

จากความข้างต้น กษัตริย์อยุธยาในฐานะเทวราชาถือว่าเป็น “สมมติเทพ” มีอำนาจสูงสุดในแผ่นดินและถือเป็นเจ้าชีวิตของประชาชน นอกจากนี้ยังมีการแบ่งชนชั้นทางสังคมเพื่อความสะดวกในการจัดระเบียบสังคมแม้ว่ารากฐานแนวคิดที่กล่าวมาจะได้รับอิทธิพลจากศาสนาฮินดูเป็นหลัก แต่เมื่อแนวคิดดังกล่าวเข้ามามีบทบาทในอาณาจักรอยุธยาซึ่งนับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำ กษัตริย์อยุธยาจึงนำเอาหลักการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้เชื่อมโยงเข้ากับหลักการทางพุทธศาสนา โดยกำหนดสถานะของกษัตริย์เป็น “เทวราชผู้ทรงเป็นธรรมราชา”^{๑๒๓} หรือเทวราชาอันดำรงตนภายใต้หลักธรรมทางพุทธศาสนา

กฎหมายในสมัยกรุงศรีอยุธยามีได้พิจารณาถึงการบัญญัติกฎหมายเพื่อเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันสิทธิ เสรีภาพ ชื่อเสียง และทรัพย์สินของเอกชนมากนัก แต่จะมีลักษณะเป็นกฎหมายมหาชนมากกว่า ทั้งนี้เพื่อมิให้ราษฎรวิวาทกัน ซึ่งเป็นการทำลายความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง^{๑๒๔} ดังความตอนหนึ่งของกฎหมายลักษณะอาญาหลวง บทที่ ๑๐ บัญญัติว่า “ห้ามมิให้แทงฟันกันตาย แลมิให้ทำร้ายในแผ่นดินท่าน...” ดังนั้นบทบัญญัติเดิมในสมัยอยุธยาส่วนใหญ่มักจะเป็นบทกฎหมายที่ควบคุมความสงบเรียบร้อยในลักษณะกฎหมายที่กำหนดโทษใน รูปแบบกฎหมายอาญาเป็นหลักปรากฏในประกาศกฎหมายที่เรียกว่าพระราชศาสตร์จำนวนมาก พระราชศาสตร์เหล่านี้ก็ได้อ้างอิงพระธรรมศาสตร์ในฐานะแม่บท กล่าวคือ ใช้พระธรรมศาสตร์และพระราชศาสตร์ประกอบกัน เช่นเดียวกับกฎหมายสมัยสุโขทัย ดังนั้นแนวคิดทางพุทธศาสนาจึงยังมีอิทธิพลต่อการกำหนดฐานความผิดในสมัยอยุธยาเช่นเดียวกัน

เนื้อหาของบัญญัติกฎหมายในสมัยอยุธยามีลักษณะเดียวกับกฎหมายตราสามดวงในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น อันเนื่องมาจากการรื้อฟื้นกฎหมายใหม่ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เป็นการเดินตามธรรมเนียมกรุงเก่าเสียโดยมาก ดังนั้นพระราชศาสตร์ต่าง ๆ ในสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงได้ถูกนำมาสะสมรวบรวมไว้ในกฎหมายตราสามดวง ซึ่งผู้ศึกษาจะได้กล่าวต่อไป

^{๑๒๓} โปรดศึกษาเพิ่มเติมในหัวข้อ ๓.๑.๒.

^{๑๒๔} เสนีย์ ปราโมช หม่อมราชวงศ์, กฎหมายสมัยอยุธยา (พระนคร: ศิวพร, ๒๕๑๐), หน้า ๖.

๒.๓. ข้อสรุปความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับกฎหมายอาญาไทยก่อนยุครัตนโกสินทร์

เมื่อพิจารณากฎหมายของสังคมผู้อาศัยอยู่บนพื้นที่อันเป็นดินแดนของประเทศไทยในปัจจุบัน ได้แก่ กฎหมายโคสราษฏร์ มังรายศาสตร์ หลักศีลาจาริกของสุโขทัย กฎหมายในสมัยอยุธยา ตลอดจนวรรณกรรมเรื่องไตรภูมิพระร่วง สะท้อนให้เห็นสภาพสังคมในยุคสมัยดังกล่าวว่าพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อสังคมในหลากหลายมิติ รวมทั้งเป็นที่มาของการกำหนดความผิดอาญาในมิติต่าง ๆ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

๒.๓.๑. ที่มาในมิติของผู้มีอำนาจตรากฎหมาย

เมื่อพิจารณาเหตุที่พุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการกำหนดฐานความผิดในกฎหมายก่อนยุคกฎหมายตราสามดวง ที่มาประการหนึ่งที่สำคัญคือ ผู้มีอำนาจตรากฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่มีอำนาจตรากฎหมายเป็นผู้ปกครองเมือง ในอาณาจักรโบราณเหนือดินแดนไทยปัจจุบัน รวมถึงอาณาจักรสุโขทัยและอาณาจักรอยุธยา ซึ่งกษัตริย์หรือเจ้าผู้ปกครองเมืองนั้นเป็นใหญ่และมีอำนาจเด็ดขาด ทั้งการเมืองการปกครอง รวมถึงอำนาจในการตรากฎหมาย ยกตัวอย่างเช่น มังรายศาสตร์มาจากพญามังราย ศีลาจาริกสมัยสุโขทัยถูกรวบรวมโดยพ่อขุน หรือกฎหมายในสมัยอยุธยาถูกรวบรวมขึ้นโดยกษัตริย์ผู้ปกครองเมือง เป็นต้น ฉะนั้น เมื่อผู้มีอำนาจเด็ดขาดในการตรากฎหมายเหนือดินแดนไทยล้วนเป็นพุทธมามกะผู้ศรัทธาในหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา จึงเป็นธรรมดาที่การตรากฎหมายในยุคสมัยนั้นจะได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนาใช้เป็นพื้นฐานในการจัดระเบียบสังคม

๒.๓.๒. ที่มาจากกฎหมายแม่บทที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาให้อำนาจ

จากการศึกษาประวัติศาสตร์กฎหมายพบว่า “พระธรรมศาสตร์” มีอิทธิพลต่อการตรากฎหมายเหนือดินแดนไทยมาอย่างเนิ่นนาน อาทิเช่น มังรายศาสตร์เกิดจากการพิจารณาพิพากษาคดีของพระเจ้ามังรายด้วยการนำบทบัญญัติในพระธรรมศาสตร์มาปรับใช้ให้เข้ากับรูปคดี และในศีลาจาริกหลักที่ ๓๘ มีการอ้างถึงอำนาจแห่งพระธรรมศาสตร์ รวมถึงในสมัยอยุธยาที่ยกพระธรรมศาสตร์ขึ้นเป็นกฎหมายแม่บทของกฎหมายทั้งปวง

พระธรรมศาสตร์ฉบับที่ใช้ในไทยได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์มานวธรรมศาสตร์ของอินเดีย ผ่านทางการค้าขายและการเผยแพร่ศาสนาทั่วอาณาจักรโบราณต่าง ๆ เหนือดินแดนเอเชียอาคเนย์ ทั้งไทย กัมพูชา พม่า เวียดนาม และลาว กล่าวคือ แต่เดิมดินแดนบริเวณเอเชียอาคเนย์ครอบคลุมถึงแผ่นดินอันเป็นที่ตั้งของอาณาจักรไทยปัจจุบัน ในสมัยพุทธกาลชาวอินเดียตอนใต้เคยไป

มาค้าขายจนถึงอาณาบริเวณนี้จึงรู้จักหลักแหล่งภูมิประเทศดีอยู่แล้ว ต่อมาเมื่อพุทธศักราช ๒๒๗ ชาวอินเดียตอนใต้เกิดพ่ายแพ้สงครามทำให้ต้องอพยพหนีตายมาตั้งถิ่นฐานอยู่เหนืออาณาบริเวณเอเชียอาคเนย์ซึ่งเดิมเป็นที่อยู่ของคนสองชาติ คือขอมกับลาว แต่ชาวอินเดียเป็นชาติที่เจริญกว่าคนพื้นเมืองดั้งเดิมดังนั้นชาวอินเดียที่อพยพเข้ามาอยู่ในแผ่นดินนี้จึงมีอำนาจขึ้นโดยรวดเร็วได้เป็นครูอาจารย์ชาวพื้นเมืองและในที่สุดก็ได้เป็นเจ้าบ้านเจ้าเมืองครอบครองคนพื้นเมืองเป็นลำดับต่อมา ดังนั้นความเชื่อทางศาสนาของอินเดียจึงได้รับการถ่ายทอดมาเหนืออาณาจักรต่าง ๆ เหล่านี้

แม้ว่าลัทธิศาสนาที่มีอิทธิพลเหนือดินแดนบริเวณนี้จะแตกต่างกัน โดยแบ่งกลุ่มบ้านเมืองตามลัทธิศาสนาที่มีอิทธิพลต่ออาณาจักรออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่นับถือพุทธศาสนา กับ กลุ่มที่นับถือศาสนาฮินดูเป็นใหญ่ แต่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าดินแดนเหล่านี้ก็ต่างได้รับอิทธิพลจากพระคัมภีร์ธรรมศาสตร์จากอินเดียทั้งสิ้น^{๑๒๕} ซึ่งเนื้อหาต่างๆในพระธรรมศาสตร์อินเดียมีความสัมพันธ์ต่อแนวคิดตามศาสนาฮินดู โดยกล่าวถึงภารกิจและหน้าที่ทางสังคมของวรรณะที่แตกต่างกันออกไป แนวทางการปฏิบัติในการปกครองสำหรับพระมหากษัตริย์ รวมทั้งบทลงโทษสำหรับผู้ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อพระมหากษัตริย์ ความสัมพันธ์อันถูกต้องของชายหญิงในวรรณะต่างๆความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว การเกิด การตาย การประกอบพิธีกรรม รวมถึงความผิดต่างๆและบทลงโทษ^{๑๒๖} โดยแต่ละอาณาจักรได้นำเนื้อหาของคัมภีร์ดังกล่าวมาดัดแปลงแก้ไขปรับใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมของแต่ละอาณาจักรที่แตกต่างกันไป และมีการถ่ายทอดไปยังคนรุ่นหลังต่อไปโดยบ้านเมืองที่นับถือศาสนาพุทธใช้ภาษาบาลี และบ้านเมืองที่นับถือศาสนาฮินดูใช้ภาษาสันสกฤตในการถ่ายทอด ซึ่งทั้งภาษาบาลีและสันสกฤตถือเป็นภาษาศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ในการศาสนา^{๑๒๗}

เมื่ออิทธิพลของพระธรรมศาสตร์อินเดียได้เข้ามามีบทบาทต่ออาณาจักรเหนือแผ่นดินไทย แม้ว่าพระธรรมศาสตร์ของอินเดียเป็นคัมภีร์ที่มีแนวคิดทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แต่พระธรรมศาสตร์ของไทยตั้งแต่ดั้งเดิมได้รับนำอิทธิพลดังกล่าวมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคม

^{๑๒๕} ศรีศักร วัลลิโภดม, กฎหมายตราสามดวงกับความเชื่อของไทย, หน้า ๑๘.

^{๑๒๖} ชาญณรงค์ บุญหนุน, "พระธรรมศาสตร์," ใน นิติปรัชญาไทย ประกาศพระราชมหาราช หลักรัตนภาษา พระธรรมศาสตร์ และ On the Laws of Mu'ung Thai or Siam, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๙), หน้า ๖๘-๘๖.

^{๑๒๗} ศรีศักร วัลลิโภดม, กฎหมายตราสามดวงกับความเชื่อของไทย, หน้า ๑๘.

ของไทยเดิม จึงได้นำแนวคิดคำสอนและหลักธรรมทางพุทธศาสนาเพิ่มเติมปะปนกับหลักการดั้งเดิม ยกตัวอย่างเช่น

สถานะของกษัตริย์ตามศาสนาฮินดู คือ ความเป็นเทวราช เมื่อไทยได้รับนำเอาแนวคิดเรื่องนี้มาใช้ก็ได้ปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมความเป็น “ธรรมราชา” ของพระมหากษัตริย์ตามคติความเชื่อในทางพุทธศาสนาเข้ามา กล่าวคือ แม้พระมหากษัตริย์จะมีสถานสูงเทียบเท่าเทพอวตาร แต่การใช้พระราชอำนาจก็ย่อมอยู่ในกรอบของหลักธรรมในทางพุทธศาสนาที่สำคัญควบคู่กันไปด้วย ได้แก่ ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร และราชจรรยาวัตรหรือราชสังคหัตถ์ ดังนั้น พระมหากษัตริย์ไทยในสมัยนี้จึงมีลักษณะที่เป็น “เทวราชผู้ทรงเป็นธรรมราชา”^{๑๒๘} เป็นต้น

การรับนำเอาอิทธิพลของพระธรรมศาสตร์อินเดียและได้มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสังคมไทยนี้ มีนักวิชาการทางประวัติศาสตร์ได้อธิบายไว้ ได้แก่ โยเนโอะ อิชิต ได้อธิบายไว้ว่า

“กฎหมายไทยได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมอินเดีย โดยผ่านทางพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท โดยกฎหมายที่แสดงไว้ในพระธรรมศาสตร์เป็นพันธะทางศาสนาเพื่อความหลุดพ้นของมนุษยชาติ ต่อมาเกิดการปรับเปลี่ยนในรามัญประเทศจนกฎหมายมีลักษณะเหนือกาลเวลา ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ ส่งผลต่อราชศาสตร์ซึ่งเป็นบันทึกรวบรวมคำพิพากษาของพระเจ้าแผ่นดินก็ได้รับการส่งเสริมยิ่งใหญ่ขึ้นด้วยความที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ของพระธรรมศาสตร์ และถือได้ว่าพระธรรมศาสตร์เป็นจุดเริ่มต้นของกฎหมายต่าง ๆ โดยพระมหากษัตริย์เป็นผู้ออกกฎหมายมากที่สุด เนื่องจากความจำเป็นในการสร้างเสถียรภาพของราชวงศ์หรือการสร้างอาชญาสิทธิของผู้ปกครองแผ่นดิน”^{๑๒๙}

นอกจากนี้ ร. แลงกาต์ ยังได้กล่าวถึงพระธรรมศาสตร์ของไทยว่าได้รับมาจากมอญ โดยปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพสังคมในสมัยนั้น

^{๑๒๘} ชัชพล ไชยพร, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป, หน้า ๑๐๙.

^{๑๒๙} โยเนโอะ อิชิต “พระธรรมศาสตร์ไทย” แปลโดย นิธิ เอียวศรีวงศ์ ในกฎหมายตราสามดวงกับสังคมไทย. กรุงเทพฯ โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว ๒๕๓๕ หน้า ๙ - ๔๒ อ้างอิงในพิมพ์พรรณ ไพบุลย์หวังเจริญ, “กฎหมายตราสามดวง: การศึกษาด้านฉบับตัวเขียนและฉบับตัวพิมพ์,” ใน กฎหมายตราสามดวง: แว่นส่องสังคมไทย ผลงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ลำดับที่ ๑ “สถานภาพการกฎหมายตราสามดวง”, วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: เพ็ญฟ้า, ๒๕๔๗), หน้า ๕๖.

“ธรรมศาสตร์นี้ ไทยรับมาจาก คัมภีร์ธัมมสังคัม ของมอญเมื่อครั้งแคว้นทวารวดีเจริญรุ่งเรือง ทำการปรับให้เหมาะสมกับความต้องการของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ให้สอดคล้องกับพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาประจำแคว้นของตนด้วยการตัดทอนบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์ฮินดูออกเสีย และเลือกเฟ้นเฉพาะส่วนที่เป็นกฎหมายแท้ๆ มาเรียบเรียงและใช้ประโยชน์เท่านั้น ที่สำคัญคือ บทบัญญัติที่เป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปซึ่งมีน้ำหนักสูงยิ่งกว่ากฎหมายธรรมดา ทำให้ผู้บัญญัติกฎหมายและศาลได้มีหลักทั่วไป รวมทั้งควบคุมและวางขอบเขตของจารีตประเพณีด้วย”

เมื่อพิจารณาสถานะของพระธรรมศาสตร์เปรียบเทียบกับกฎหมายอื่น ๆ ร. แลงการ์ดได้กล่าวว่าบทบัญญัติพระธรรมศาสตร์เป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปที่มีน้ำหนักสูงยิ่งกว่ากฎหมายธรรมดา โดยเปรียบเทียบว่ามีน้ำหนักข้อบังคับเสมือนรัฐธรรมนูญในปัจจุบัน^{๑๓๐} เมื่อพระธรรมศาสตร์อันเป็นกฎหมายแม่บทของกฎหมายอื่นได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา ดังนั้นกฎหมายที่อยู่ภายใต้บังคับของพระธรรมศาสตร์จึงได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาไปด้วยเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น ในมังรายศาสตร์มีการกำหนดให้การกระทำความผิดต่อพุทธศาสนาต้องรับโทษสถานหนักและปรากฏบทบัญญัติบางประการที่มีลักษณะเหมือนหลักธรรมทางพุทธศาสนา เป็นต้น

๒.๓.๓. ที่มาในฐานะที่พุทธศาสนาเป็นศีลธรรมของสังคม

จากการศึกษาพัฒนาการความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับกฎหมาย พบว่าศีลธรรมทางศาสนาเป็นแหล่งที่มาสำคัญของกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายอาญาซึ่งเป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์ในการดูแลความสงบเรียบร้อย ควบคุมห้ามปรามการกระทำหรือความประพฤติใดที่จะทำให้เกิดความชุลมุนวุ่นวายภายในบ้านเมือง สอดคล้องกับศีลธรรมทางศาสนา ซึ่งเป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับการกระทำของมนุษย์ว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ควรทำหรือไม่ควรทำ ในลักษณะเดียวกับกฎหมาย

เมื่อพิจารณาถึงบริบทสังคมไทยในยุคโบราณ ศีลธรรมของสังคม ได้แก่ ศีลธรรมทางพุทธศาสนา ซึ่งปรากฏในกฎหมายไทยโบราณหรือในยุคก่อนกฎหมายตราสามดวง กล่าวคือ ข้อบัญญัติกฎหมายส่วนมากในยุคโบราณล้วนมีที่มาจากศีลธรรมหรือข้อบัญญัติทางพุทธศาสนาที่กำหนดการปฏิบัติกายและวาจา ทั้งนี้ วัตถุประสงค์ของการนำพุทธศาสนามาใช้ในกฎหมายก็เป็นไป

^{๑๓๐} ร. แลงการ์ด, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, หน้า ๕๕.

เพื่อความสงบเรียบร้อย ฉะนั้น ศีลธรรมทางพุทธศาสนาจึงส่งผลต่อการกำหนดกฎหมายอาญาด้วย ยกตัวอย่างเช่น ศีลชั้นพื้นฐานทางพุทธศาสนา ๕ ข้อ หรือที่เรียกว่า ศีล ๕ เป็นสิ่งที่ทุกคนควรยึดถือ ปฏิบัติให้เป็นปกติ ก็เป็นข้อกำหนดที่ปรากฏในกฎหมายอาญาทั้งในกฎหมายโบราณ รวมถึงกฎหมาย ปัจจุบัน

ศีลธรรมทางพุทธศาสนามีความสำคัญต่อการตรากฎหมายโบราณ เช่น กฎหมายโคสาราชฎาร์ ที่มีลักษณะการเรียบเรียงโดยเปรียบเทียบคติทางโลกกับคติทางธรรม กล่าวคือ เปรียบเทียบคติทางกฎหมายกับนิทานทางพุทธศาสนา ทำให้เนื้อหาของกฎหมายสอดคล้องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งหลักธรรมที่ปรากฏในกฎหมายดังกล่าว อาทิเช่น แนวคิดการปกครองแบบธรรมราชา ศีล ๕ อคติ ๔ สังคหัตถุ เป็นต้น ส่วนมังรายศาสตร์ กฎหมายสมัยสุโขทัย และสมัยอยุธยา ก็ได้รับอิทธิพลจากศีลธรรมทางพุทธศาสนาผ่านทางพระธรรมศาสตร์ทางพุทธศาสนา ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นกฎหมายแม่บทของกฎหมายทั้งปวง อาทิเช่น หลักธรรมเกี่ยวกับกระทำมิจฉาจารต่อหญิง ๒๐ จำพวก หรือในมังรายศาสตร์ การกล่าวถึงบุญ – บาป ในไตรภูมิพระร่วง เป็นต้น

๒.๓.๔. ที่มาในฐานะที่พุทธศาสนาเป็นภาพลักษณ์แห่งความสงบเรียบร้อยของสังคม

เนื่องจากศาสนาเป็นหลักความเชื่อที่เกี่ยวกับการจัดระเบียบสังคมให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบสุข มีเนื้อหาคำสอนทางศาสนาจะเกี่ยวข้องกับหลักการในการดำเนินชีวิต โดยคำสอนของศาสนานี้ช่วยในการสร้างระเบียบและวางแนวจริยธรรมของสังคม รวมทั้งช่วยให้มนุษย์ประพฤติคุณงามความดีตามกรอบคำสอนที่ได้กำหนดไว้ นั่น ศาสนาจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม

ด้วยเหตุที่สังคมไทยโบราณยึดถือความเชื่อทางพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต อีกนัยหนึ่ง พุทธศาสนาถือเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนไทยโบราณ ประกอบกับเมื่อพิจารณาบทบาทบัญญัติกฎหมายสมัยโบราณมีลักษณะเป็นการคุ้มครอง “สัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา” กล่าวคือ สิ่งใด ๆ ที่ถือเป็นตัวแทนของพุทธศาสนา ได้แก่ ศาสนสถาน เช่น วัดวาอาราม, วัตถุทางพุทธศาสนา เช่น พระพุทธรูป หรือ สาวกของพระพุทธเจ้า คือ พระสงฆ์ เป็นต้น ตัวอย่างในเรื่องนี้ปรากฏในกฎหมายมังรายศาสตร์ซึ่งกำหนดความผิดต่อพุทธศาสนาไว้ถือเป็นความผิดร้ายแรงและเป็นความผิดที่ต้องได้รับโทษสถานหนัก ได้แก่ การทำลายกุฏิวิหารหรือพระพุทธรูป รวมถึงกรณีการลักทรัพย์ของพระสงฆ์ ผู้กระทำจะถูกลงโทษประหารชีวิต หรือแม้กระทั่งบัญญัติในกฎหมายลักษณะต่าง ๆ สมัยอยุธยา ก็กำหนดให้การทำร้ายหรือฆ่าพระสงฆ์ เฆพาพระอุโบสถวัดวาอาราม หรือการลัก

พระพุทธรูป การชุด หรือทำลายศาสนสถาน ต้องได้รับโทษหนักเช่นเดียวกัน ดังนั้น ความเกี่ยวพันของพุทธศาสนากับสังคมและกฎหมายตามบริบทที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจที่สำคัญของสังคมไทย จึงถือเป็นภาพลักษณ์ความสงบเรียบร้อยในสังคมอย่างหนึ่งซึ่งกฎหมายต้องให้การคุ้มครอง และกลายมาเป็นที่มาของกฎหมายอีกประการหนึ่งนั่นเอง

การศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับกฎหมายอาญาได้ข้อสรุปว่า พุทธศาสนาเป็นที่มาของกฎหมายอาญายุคโบราณ โดยเป็นที่มาในมิติของผู้มีอำนาจตรากฎหมายที่มาจากกฎหมายแม่บทที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาให้อำนาจ ที่มาในฐานะที่พุทธศาสนาเป็นศีลธรรมของสังคม และที่มาในฐานะที่พุทธศาสนาเป็นความสงบเรียบร้อยของสังคม ทำให้เห็นว่า พุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการตรากฎหมายไทยมาแต่ดั้งเดิม ประชาชนจึงยึดถือและเชื่อถือพุทธศาสนาในการดำรงชีวิตเป็นสำคัญ กฎหมายของประเทศไทยจึงได้อนุโลมตามบทบัญญัติแห่งพุทธศาสนา^{๑๓๑} โดยเฉพาะกฎหมายอาญา ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

^{๑๓๑} ยันต์ วินิจฉัยภาค, ศาสนาเป็นที่มาของกฎหมาย พิมพ์แจกในงานศพนางนวย วินิจฉัยภาค, หน้า ๒๖.

บทที่ ๓

ความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาในกฎหมายตราสามดวง

เมื่อได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับกฎหมายอาญาไทยจากพัฒนาการของกฎหมายอาญาก่อนยุครัตนโกสินทร์พบว่า พุทธศาสนาเป็นที่มาประการหนึ่งของกฎหมายอาญาไทย และพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการกำหนดฐานความผิดทางอาญาในกฎหมายฉบับนั้น ในบทที่สามนี้ ผู้ศึกษาจะขอศึกษาเกี่ยวกับบทบัญญัติกฎหมายตราสามดวงที่ได้รับอิทธิพลจากความคิดทางพุทธศาสนา โดยกล่าวถึงสภาพสังคมด้านพุทธศาสนาในยุคการบังคับใช้กฎหมายตราสามดวง คือ ช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประกอบกับการวิเคราะห์บทบัญญัติกฎหมายตราสามดวงที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา โดยใช้การพิจารณาหลักธรรมที่มีเฉพาะในพุทธศาสนาในลักษณะศีลธรรม ศรัทธา หรือ บทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นการคุ้มครองพุทธศาสนาเป็นสำคัญ เป็นเครื่องมือในการจำแนกว่าบทบัญญัติใดได้รับอิทธิพลจากความคิดทางพุทธศาสนา

๓.๑. พุทธศาสนาในสมัยรัชกาลที่ ๑ จนถึงรัชกาลที่ ๔

๓.๑.๑. พุทธศาสนาในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ ๑)

ภายหลังจากที่บ้านเมืองผ่านสภาวะสงคราม และอยู่ในความเสื่อมโทรมทางศีลธรรม และจริยธรรม เนื่องจากพระสงฆ์ประพฤติผิดวินัยมากตามที่ได้กล่าวถึงในกฎพระสงฆ์ฉบับที่ ๘ ดังนี้

“...แลทุกวันนี้ เห็นฝ่ายพระพุทจักรวางมือเสีย ประการหนึ่ง เข้าใจว่า ศาสนาถึงเพียงนี้แล้ว เห็นจะบำรุงให้วัฒนาขึ้นได้ จึงมิได้ระวังระไวว่ากล่าวกันให้เกิดมากโจรปล้นทำลายพระศาสนา ทั้งสมณะแลสามเณรมิได้รักษาพระจักรูปาริยสุทธิ ศีลว่าเรียนธรรต้งสองประการ แลชอบกันเที่ยวเข้าร้านตลาดดูลีลา มีอาการกิริยานุ่งห่มเดินเห็นกระด้างอย่างฆราวาส มิได้สำรวมรักษาอินทริย์ มิเป็นที่เลื่อมใสศรัทธาแก่ทายก แลเที่ยวดูโขนหนังละครฟ้อนขับ แลเล่นหมากรุกสภาพันทั้งปวง แลคบคิดกันกับคฤหัสถ์ชายหญิงเล่นเบี้ย อย่างสมณสามเณรวัดบางหัว คบคฤหัสถ์ชายหญิงลิบเบตคน ๆ คบสมณะสามเณรเล่นเบี้ย ขอกล่าวเป่าร้องรับเงินทองเข้าปลาอาหาร ทั้งปวงมาเลี้ยงชีวิต แลผสมผสานทำการฆราวาสให้ดอกไม้ผลไม้อิ่งของ หวังอามิต

แก่มรวาสและผูกพันที่เรียกมรวาสหญิงชายเป็นพ่อเป็นแม่เลี้ยงพี่เลี้ยงน้องเลี้ยง
แลคำรบบนอบนอบกายวาจาแก่มรวาสอย่างว่าทาสา แลขอให้ให้น้ำมนต์ด้าย มงคล
สูตรเป็นต้นแก่มรวาส ปราถนาลาภ แลมรวาสหญิงชายที่หาปัญญามิได้ก็ผูกพันที่
เส่นหา เห็นแก่หน้าอามิให้อาหารผลาผลเป็นต้นบำเรอแก่มฤภิกษุบาปอลัชชี ได้ชื่อ
ว่า ให้กำลังแก่มฤภิกษาลามก”^๑

จากความข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความถดถอยของพุทธศาสนา ดังนั้นเมื่อ
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้เสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงมีพระราชประสงค์ให้
ฟื้นฟูพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองดังสมัยเดิม ทั้งนี้ การอุปถัมภ์ค้ำชูวัฒนธรรมและทำนุบำรุงพุทธ
ศาสนามีบทบาทในเชิงสัญลักษณ์ เพราะองค์ประกอบของความเป็นรัฐหรือราชอาณาจักรต้องสมบูรณ์
ในทุก ๆ ด้าน การฟื้นฟูพุทธศาสนาเป็นหัวใจสำคัญที่สุด เนื่องจากพุทธศาสนาเป็นบ่อเกิดของ
วัฒนธรรมทั้งหลาย^๒ เมื่อฝ่ายที่เรียกว่า “พุทธจักร” นั้นเสื่อมลงจนไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยตนเอง
ดังนั้นฝ่าย “อาณาจักร” จึงจำเป็นต้องจัดหามาตรการต่าง ๆ เช่น การสังคายนาพระไตรปิฎก การชำระ
วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึงมาตรการหนึ่งที่สำคัญ คือ การออกกฎหมายสงฆ์ถึง ๑๐ ฉบับ
เป็นต้น พระองค์จึงทรงยึดถือแนวคิดทางการเมืองแบบพุทธเถรวาทแล้ว อีกทั้งยังทรงพยายามสร้าง
ราชอาณาจักรใหม่ของพระองค์เป็น “รัฐพุทธ” ในอุดมคติอย่างแท้จริง^๓ พระองค์จึงประกาศฐานะ
และบทบาทของพระองค์ว่าจะทรงเป็นอัครมหาศาสานุปลั้มภกพระพุทธศาสนาตามพระราชปรารภใน
การตราฎพระสงฆ์

จฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
“...ทรงเป็นอัครมหาศาสานุปลั้มภกพระพุทธศาสนา ให้รุ่งเรืองไปเป็นที่
เลื่อมใสในมัสการบูชาแก่เทพยดานุษย์ทั้งปวง...”^๔

^๑ วินัย พงศ์ศรีเพียร, "การพระศาสนาและการจัดระเบียบสังคมไทยตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอด
ฟ้าจุฬาโลกมหาราชถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว," ใน พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, วินัย พงศ์ศรี
เพียร, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: สามลดา, ๒๕๔๙), หน้า ๒๘๙-๒๙๐.

^๒ เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๘๒-๒๘๔.

^๓ เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๘๔.

^๔ ชาญณรงค์ บุญหนุน, "กฎพระสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวง," ใน พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับ
สังคมไทย, วินัย พงศ์ศรีเพียร และวีรวัลย์ งามสันติกุล, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา, ๒๕๔๙), หน้า ๒๖.

ในฐานะอัครมหาศาสนาปฐมภพพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงมีพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับพุทธศาสนาหลายประการ อาทิเช่น ทรงอุปถัมภ์ให้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกและชำระวรรณกรรมทางพุทธศาสนา รวมถึงยังทรงโปรดให้มีการแต่งหรือชำระหรือรวบรวมคัมภีร์สำคัญทางพุทธศาสนาขึ้นมาใหม่ด้วย และในฐานะองค์อัครศาสนูปถัมภกนั้น การจัดการให้อาณาจักรเป็นรัฐพุทธในอุดมคติย่อมเกิดได้ก็เมื่อสังคมชาวาสมีความบริสุทธิ์ ดังนั้นจึงมีมาตรการในการจัดระเบียบสังคมโดยการออกพระราชกำหนดใหม่เป็นแนวทางให้ประชาชนดำเนินชีวิตตามแนวคำสอนทางพุทธศาสนา ซึ่งมีทั้งมาตรการเบาและหนัก โน้มน้าวและกำหนดโทษบังคับอย่างจริงจัง^๕ ยกตัวอย่างเช่น พระราชกำหนดใหม่ฉบับที่ ๒ ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๓๒๕ ส่งเสริม “ให้ตั้งดำรงจิตอยู่ในคติธรรม ทั้งสี่แลรักชาติศาสน์นั้นให้บริสุทธิ์ ก็จะเป็นที่ตั้งแห่งกองการกุศลทั้งปวง” หรือในพระราชกำหนดใหม่ฉบับที่ ๓๖ ประกาศ ณ วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๓๒๕ ให้ประชาชนยึดมั่นถือมั่นในคำสอนทางพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีความตอนหนึ่งกำหนดให้ “ข้าทูลละอองฯ ทั้งหลาย ทั้งข้างหน้าข้างใน ฝ่ายทหารพลเรือนทั้งปวง อันอยู่ในราชอาณาจักรนั้น ให้รู้จักลักษณะศีลห้าศีลแปดศีลสิบ ให้รู้เนื้อความภาษาไทย ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุก ๆ ลิกษาบท” เป็นต้น

๓.๑.๒. พุทธศาสนาในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ ๒) และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓)

ช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจนถึงช่วงพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว สถาบันสงฆ์ไทยยังคงประสบปัญหาพระภิกษุกระทำผิดพระวินัยค่อนข้างมาก เช่นเดิม อย่างไรก็ตาม พระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ต่างทรงพยายามทำนุบำรุงพุทธศาสนาต่อไป ปรากฏหลักฐานการบันทึกไว้ในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์^๖

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยปรากฏเอกสารฉบับหนึ่งซึ่งเป็นเอกสารสำคัญที่สะท้อนถึงปัญหาการรักษาพระวินัยพระภิกษุ คือ โอวาทานุสาสนี จัดทำขึ้นโดยสมเด็จพระสังฆราชสังฆปริณายก (มี) แต่งขึ้นตามคำอาราธนาของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งข้อความในคำปรารภของผู้แต่งอธิบายถึงความกังวลของฝ่ายอาณาจักรต่อความเสื่อมฝ่ายศาสนจักร

^๕ วินัย พงศ์ศรีเพียร, "การพระศาสนาและการจัดระเบียบสังคมไทยตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว," ใน พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, หน้า ๒๘๙-๓๐๓.

^๖ เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๑๒.

เกี่ยวกับการรักษาวินัยสงฆ์ ด้วยเหตุที่การชำระพระไตรปิฎกและการประกาศใช้กฎพระสงฆ์ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชไม่ได้ถูกคัดลอกอย่างกว้างขวาง หรือพระสงฆ์จำนวนมากไม่มีความรู้ภาษาบาลีลึกซึ้งเพียงพอจะเข้าใจ ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจึงทรงเผด็จให้สมเด็จพระสังฆราช (มี) ทรงออกสังฆานัติหรือกฎข้อบังคับคณะสงฆ์อีกชั้นหนึ่ง อาทิเช่น การเน้นบทบาทของพระอุปัชฌาย์ การกำหนดให้ภิกษุต้องศึกษาพระจุฑาธุชธรรมศาสตร์ คือ ปาฏิโมกข์สังวรศีล อินทริยสังวรศีล อาชีวปาริสุทธิศีล และปัจฉัยสันนิสิต เป็นต้น^๗

การออกสังฆานัติใหม่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสมือนเป็นการย้ำถึงข้อห้ามและข้อปฏิบัติซึ่งปรากฏอยู่แล้วในกฎพระสงฆ์เดิม แสดงให้เห็นว่าปัญหาการกระทำผิดพระวินัยของสงฆ์นั้นยังคงมีอยู่ ซึ่งต่อมาพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวยังคงดำเนินการกวาดขันวินัยสงฆ์ต่อไป อย่างไรก็ตาม พระองค์ต้องใส่พระราชหฤทัยมากขึ้น ด้วยเหตุที่สถานการณ์ในเวลานั้นเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากชาติตะวันตกเริ่มเข้ามามีบทบาทในการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในราชอาณาจักร^๘ พระองค์จึงทรงสนพระราชหฤทัยในการทำนุบำรุงพุทธศาสนาอย่างจริงจัง โดยการสร้างวัดวาอาราม รวมถึงการบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนเพื่อให้เป็นศูนย์กลางการศึกษาทางพุทธศาสนาด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์^๙

แม้พระองค์ทรงกวาดขันการรักษาพระวินัยของภิกษุและทรงทำนุบำรุงพระศาสนาอย่างจริงจัง แต่ยังคงพบภิกษุบางส่วนที่ประพฤติดิตพระวินัย พระองค์จึงใช้พระราชอำนาจในการชำระความพระสงฆ์ที่ประพฤติดอนาจารมิควร พระสงฆ์ในยุคนั้นถูกจับสึกจำนวนกว่า ๕๐๐ เศษ^{๑๐} ด้วยเหตุความเสื่อมโทรมของพุทธศาสนาซึ่งเกิดจากการปฏิบัติตนของพระสงฆ์อย่างไม่เคร่งครัด ไม่เป็นไปตามพระธรรมวินัย ต่อมาจึงกำเนิดนิกายใหม่เรียกว่า “ธรรมยุติกนิกาย” หรือหมายความว่

^๗ เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๑๒-๓๑๘.

^๘ เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๑๙.

^๙ เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๒๑.

^{๑๐} เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๓๘), หน้า ๑๑๑. อ้างอิงใน วินัย พงศ์ศรีเพียร, "การพระศาสนาและการจัดระเบียบสังคมไทยตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว," ใน พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, หน้า ๓๒๑.

พวกยิวธรรมเป็นหลัก^{๑๑} คือกลุ่มพระสงฆ์ที่เคร่งครัดในพระธรรมคำสอนและการปฏิบัติตนตามพระวินัยเป็นหลัก โดยนิกายดังกล่าวก่อตั้งโดยพระวชิรญาณภิกขุในสมัยนั้นหรือต่อมาคือพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔

๓.๑.๓. พุทธศาสนาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๔)

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีบทบาทสำคัญในการปฏิรูปการศาสนาอย่างมาก เนื่องจากพระองค์ทรงเป็นพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก ด้วยเหตุที่ก่อนเสด็จขึ้นครองราชย์ พระองค์ได้ทรงพระผนวชอยู่นานถึง ๒๗ ปี ทำให้มีประสบการณ์ตรงในฐานะพระภิกษุ และทรงทราบความเป็นไปที่แท้จริงของวงการสงฆ์ในเวลานั้นเป็นอย่างดี^{๑๒} พระองค์ทรงชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพุทธศาสนาต่อประชาชนชาวไทย โดยยกย่องพุทธศาสนาให้มีสถานภาพพิเศษ ซึ่งฝ่ายอาณาจักรจำเป็นต้องดูแลให้พระภิกษุจำเริญอยู่ในพระธรรมวินัย^{๑๓} ความปรากฏตาม “ประกาศเรื่องพระราชทานส่วนพระราชกุศลในการที่ทรงบริจาคเพชรใหญ่ประดับพระอุณาโลม พระพุทธรัตนปฏิมากร” ประกาศฉบับที่ ๔๙ ดังนี้

“การบริจาคอันนี้ ทรงพระราชดำริเห็นว่า ไม่ขัดขวางเป็นเหตุให้ท่านผู้ใด
ชุ่นเคืองขัดใจเลย พระนครนี้เป็นถิ่นที่ของคณนัถือพุทธศาสนามาแต่เดิม ไม่ใช่
แผ่นดินของคนศาสนาอื่น คนที่ถือศาสนาอื่น มาแต่ที่อื่นก็ดี อยู่ในเมื่อนี้ก็ดี จะ
โหม่นสน้อยใจด้วยริษยาแก่พุทธศาสนา เพราะบูชาอันนี้ไม่ได้ ด้วยไม่ใช่เมืองของ
ศาสนาตัวเอง ถ้าโหม่นนั้นก็ชื่อว่าโลภลวงเกินไป”^{๑๔}

CHULALONGKORN UNIVERSITY

^{๑๑} ศิราพร ฐิตะฐาน, "แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย," ใน เอกสารการสอน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ชุดวิชาความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, หน้า ๕๖.

^{๑๒} วินัย พงศ์ศรีเพียร, "การพระศาสนาและการจัดระเบียบสังคมไทยตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว," ใน พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, หน้า ๓๒๒.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๒๖.

^{๑๔} คณะสงฆ์วัดอนงค์คาราม ในความอุปถัมภ์ของนายชำนาญ และคุณหญิงวลี ยูวบูรณ์, ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๐๔ (กรุงเทพฯ: ดำรงธรรม, ๒๕๑๑), หน้า ๘๔.

จากความข้างต้น พระองค์ทรงเน้นย้ำว่า “พระนครนี้เป็นถิ่นที่ของคนนับถือพุทธศาสนาแต่เดิม” สอดคล้องกับความตามประกาศที่ ๔๙ ที่ว่าพระเจ้าแผ่นดินองค์ก่อน ๆ สรรเสริญพุทธศาสนาโดยตลอด อีกทั้งพระองค์ยังยกย่องว่าพุทธศาสนานั้นประเสริฐยิ่งกว่าศาสนาอื่น ๆ ดังนี้

“อนึ่ง ในพระเจ้าแผ่นดินก็ตรัสสรรเสริญว่า สาสนาใด ๆ ไม่ประเสริฐกว่าพุทธศาสนา รับสั่งดังนี้ทุกพระเจ้าแผ่นดินมาจนทุกวันนี้ ก็ซึ่งรับสั่งดังนี้ ก็ดูเหมือนจะเอาใจพระสงฆ์ ซึ่งเป็นเจ้าของสาสนาได้อยู่ในแผ่นดิน ก็ที่แท้พระสงฆ์ราชาคณะที่เป็นประธานในสาสนา ก็ยังโง่งมยังไม่รู้แผ่นดินแผ่นดินฟ้า ...แลทรงพระอุสาหประพฤติตามพระพุทธานุภาพก็เห็นชัดว่าเป็นเพราะพึ่งพาอาศัยพระพุทธานุภาพอยู่จึงเป็นดังนั้น”^{๑๕}

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สอนพระราชหฤทัยและให้ความสำคัญทางพุทธศาสนาาก กล่าวคือ ระหว่างปีพุทธศักราช ๒๓๙๔ ถึง ๒๔๐๔ ทรงออกประกาศทั้งหมด ๒๑๑ เรื่อง ปรากฏเรื่องทางพุทธศาสนาถึง ๒๗ เรื่อง^{๑๖} โดยประกาศสำคัญที่แสดงถึงพระราชประสงค์อย่างชัดเจนที่จะทำนุบำรุงพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองถาวรไปในภายภาคหน้า ได้แก่ “ประกาศว่าด้วยทรงทำนุบำรุงพุทธศาสนา” อันเป็นประกาศฉบับที่ ๑๘๑ ความว่า

“พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริตรองในการจะทำนุบำรุงพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองไปในกาลภายหน้า จึงมีพระบรมราชโองการมานพระบัญชาบูรณปฏิสังขณาท ให้ประกาศแก่พระสงฆ์ราชาคณะฐานานุกรม เปรียญ เจ้าอธิการ ฝ่ายคามวาสีรัษฎวาสี ทั้งในกรุงนอกกรุง ผู้สำเร็จราชการเมืองแลกรมการในหัวเมืองเอกโท ตรี จัตวาปากใต้ฝ่ายเหนือให้ทราบทั่วกันว่า การในพระศาสนาคือพระภิกษุสงฆ์ปฏิบัติในพระวินัยสิกขาบท รักษาพระจตุปาริสุทธิศีล แลจำเรียมถะวิปัสสนาทำสังฆกรรมมือโบสถกรรมเป็นต้น แลการที่ปฏิบัติตามโบราณคดีทั้งนี้พระสงฆ์บางพวกก็ประพฤติตามโบราณคดี...พระสงฆ์บางพวกได้เห็นพระบาลีในคัมภีร์ พระวินัย ได้ดำริตรองเห็นถ่องแท้แนในใจ แล้วปฏิบัติไปตามตนเห็น ด้วยสำคัญว่าอย่างนั้น

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

^{๑๖} วินัย พงศ์ศรีเพียร, "การพระศาสนาและการจัดระเบียบสังคมไทยตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว," ใน *พระพุทธศาสนาและสถาบันสังคมกับสังคมไทย*, หน้า ๓๒๗.

เป็นการฝันโบราณดั้งเดิม แลการนั้นผู้ซึ่งไม่ได้รู้เห็นด้วย ก็เรียกว่าเป็นการอุตริขึ้น...
พระสงฆ์สองพวกนี้จะประพฤติปฏิบัติแปลกแตกต่างกันบ้างในอภิสมจาริกวัตร...
อย่างไรในหลวงก็ไม่ต้องห้าม ตามแต่ใจของพระสงฆ์จะปฏิบัติ เพราะเป็นการ
ประพฤติดีไม่เป็นทุจริต...”

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระสปรการณโดยตรงในฐานะพระภิกษุ
และทรงทราบความเป็นไปที่แท้จริงของวงการสงฆ์ในเวลานั้นเป็นอย่างดี^{๑๗} อีกทั้งฝ่ายอาณาจักร
จำเป็นต้องดูแลให้พระภิกษุจำเริญอยู่ในพระธรรมวินัย^{๑๘} และด้วยเหตุที่ภิกษุสงฆ์บางกลุ่มยังคง
ประพฤติผิด ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย พระองค์จึงทรงชำระราชทัณฑ์ต่อการจัดการปัญหาอัน
เกี่ยวกับพุทธศาสนาอย่างยิ่ง พระองค์จึงทรงชำระการอันมิชอบที่ปรากฏในการศาสนาให้ถูกต้องตาม
ครรลองคลองธรรม และทรงก่อตั้งธรรมยุติกนิกายหรือนิกายที่ยึดหลักธรรมเป็นหลักเพื่อแก้ไขความ
หย่อนยานของสงฆ์ทั้งหลายในการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ตามประกาศประกาศว่าด้วยทรงทำนุ
บำรุงพระพุทธศาสนา ประที่กาศที่ ๑๖๗ ความว่า

“...เว้นเสียจากการที่ประพฤติทุจริต เป็นการบาปหยาบช้า ทำให้เกี่ยวข้อง
ในการแผ่นดิน คือภิกษุประพฤติเป็นพาลคบเพื่อนทำอนาจารการลามก สู้ฝืนสูบ
กัญชา เสพสุราบ้าหรั่ง กินน้ำตาลเมา เหล้าอู กินข้าวคำ เทียวตีชิงวิ่งราว ไม่มีหิริ
โอตตัปปะ แลเป็นนักเลงเที่ยวกลางคืน...ทำให้เสื่อมพระราชศรัทธา แลพระเกียรติยศ
ในหลวง แต่บรรดาต่างประเทศที่ไม่นับถือพุทธศาสนา เข้ามาอยู่ในพระมหานครนี้
ได้เห็นพระสงฆ์ประพฤติอนาจารอย่างนี้ ก็จะได้เห็นนิทานได้ว่า คนไทยชาวสยามนี้
เคารพนับถือผู้ที่ไม่สำรวมกาย ไม่ปฏิบัติให้เป็นทีเสื่อมใสของผู้เคารพนับถือดังนี้ จะ
ว่างามดี ว่าประเสริฐอย่างไร ภิกษุผู้ประพฤติอนาจารให้เกี่ยวข้องการแผ่นดินดังนี้
ในหลวงจะต้องทรงชำระ...”^{๑๙}

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๒๒.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๒๖.

^{๑๙} [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๔. แหล่งที่มา: <https://vajirayana.org/ประชุมประกาศรัชกาลที่-๔-ภาค-๕/๑๖๗-ประกาศว่าด้วยทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา>

จากความตามประกาศที่ ๑๖๗ ข้างต้น เห็นว่า การชำระระเบียบพระสงฆ์ให้ถูกต้องนี้มีความจำเป็นต่อสายตาของชาวต่างประเทศด้วย เนื่องจากในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ชาตินะวันตกเริ่มเข้ามาในดินแดนแถบเอเชียอาคเนย์เพื่อล่าอาณานิคม และชาติตะวันตกที่เข้ามานั้นอาจอ้างความเสื่อมและความไร้ระเบียบของสงฆ์นั้นเป็นเครื่องต่อรองการเข้ายึดแผ่นดินได้ ดังนั้นการจัดระเบียบการปกครองและชำระการอันมีกฎหมายของภิกษุสงฆ์ ทำให้สถาบันสงฆ์มีความบริสุทธิ์ พุทธศาสนามีความมั่นคงมากยิ่งขึ้นนั้น เป็นเหตุให้ชาติตะวันตกไม่อาจอ้างเหตุทางด้านการศาสนาเข้ามารุกรานอาณาจักรสยามได้

นอกจากการเสริมสร้างพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงแล้ว การจะปกป้องแผ่นดินไม่ให้เกิดเป็นเมืองขึ้นของชาติตะวันตก คือ ต้องรองรับสิทธิและเสรีภาพของคนศาสนาอื่นในแผ่นดินสยามด้วย ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงส่งเสริมเสรีภาพทางประชาธิปไตยตามที่บรรดาอารยประเทศปฏิบัติอยู่ในขณะนั้น พระองค์ทรงให้เสรีภาพประชาชนในการนับถือศาสนา แม้ว่าเสรีภาพในการนับถือศาสนาจะมีใช้เรื่องใหม่ เพราะกษัตริย์องค์ก่อน ๆ ก็ทรงมีขันติธรรมทางศาสนาตลอด เพียงแต่เพิ่งจะออกประกาศเป็นลายลักษณ์อักษรในรัชสมัยรัชกาลที่ ๔^{๒๐} ตามที่ปรากฏใน “ประกาศ การถือศาสนา และผู้ที่ถือผิด” ปีมะเมีย สัมฤทธิศก ความดังนี้

“ว่าธรรมเนียมผู้ครองแผ่นดินที่เป็นยุคติธรรม มิได้ห้ามราษฎรทั้งปวงในการถือศาสนาเป็นที่พึงของตัว ๆ ในเวลาที่สุดและกาลเบื่องหน้า ทรงอนุญาตยอมให้คนถือศาสนาตามอัธยาศัย ด้วยการถือศาสนา ลางสิ่งก็ถูกต้องกันเหมือนอย่างไม่ว่าลัทธิ ไม่ลัทธิพหุ ไม่ล่วงเกินในการเมตุนสังวาสทำชั่วกรรมของผู้อื่น และไม่เจรจาเท็จ และไม่เสพยาสุรา แลอดความโกรธมีเมตตากฎาแก่กัน แลเชื่อสัตย์ กตัญญูกตเวที แลให้ปันสิ่งของ เฉลี่ยความสุขแก่กัน แลทำความดีอื่น ๆ ซึ่งเป็นประโยชน์แก่กัน ก็มีอีกหลายอย่างคนทุกชาติ ทุกภาษา ทุกศาสนา ก็เห็นพร้อมกันว่า เป็นความคิดความชอบ เป็นยุคติธรรม...”^{๒๑}

^{๒๐} สุวรรณ สัจจวิธรรม, “เปรียบเทียบการดำรงรักษาเอกราชของประเทศไทย โดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ของพม่าโดยเจ้ามินตงและของญวนโดยจักรพรรดิคือตึก” (อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต, ประวัติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๙), หน้า ๒๐๒-๒๐๓.

^{๒๑} [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๔. แหล่งที่มา: <https://vajirayana.org/ประชุมประกาศรัชกาลที่-๔-ภาค-๔/๑๕๑-ประกาศการถือศาสนาและผู้ถือผิด>

ความตามประกาศข้างต้นแสดงให้เห็นถึงพระราชหฤทัยที่กว้างขวางในการเปิดรับผู้
ที่นับถือศาสนาอื่น ทั้งที่ทรงนับถือและเคร่งครัดในพุทธศาสนา แต่ก่อนนอกจากพระสงฆ์กับพราหมณ์
นักบวชในศาสนาอื่นไม่ได้รับการยกย่องแต่อย่างใด เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
ผนวช ได้ทรงสมาคมกับพวกบาทหลวงและพวกมิชชันนารีอเมริกันเนื่องจากพระองค์ศึกษาภาษาฝรั่ง
และทรงสมาคมกับพระญวนด้วยใคร่จะทรงทราบคติพุทธศาสนาลัทธิมหายานที่คุ้นเคย เมื่อเสวยราชย์
แล้วก็ทรงรักษามิตรภาพสืบต่อมา ด้วยทรงยกย่อง และพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ต่าง ๆ
ต่อศาสนาอื่นเสมอมา ด้วยเหตุนี้ บาทหลวงและมิชชันนารีอเมริกันเข้ารับราชการต่าง ๆ ช่วยเหลือ
ตามพระราชประสงค์ และยกย่องพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสมอมา แต่
อย่างไรก็ดี แม้จะให้เสรีภาพแก่ผู้นับถือศาสนาอื่น แต่พุทธศาสนาก็ยังคงสถานภาพพิเศษในฐานะที่
เป็นศาสนาหลักของชาวสยาม

๓.๒. ความเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายตราสามดวง

๓.๒.๑. ความเป็นมาของกฎหมายตราสามดวง

ภายหลังประเทศสยามได้ผ่านช่วงวิกฤตหลังการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ และ
ความจลาจลสมัยรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
มหาราชได้ทรงสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นในพุทธศักราช ๒๓๒๕ เมื่อพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์ใน
ฐานะปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ทรงมีพระราชดำริว่าต้องบูรณะฟื้นฟูบ้านเมืองให้กลับมามีสภาพ
เสมือนในสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงเจริญรุ่งเรือง^{๒๒} ดังนั้นพระองค์จึงทรงให้ความสำคัญกับการจัดระเบียบ
บ้านเมือง โดยจัดระบบการปกครอง รวมถึงการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายโดยการชำระสะสางเสียใหม่
เนื่องจากกฎหมายเดิมตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาถูกเผาทำลายและสูญหายไปมาก^{๒๓} อีกทั้งเกิดคดีสำคัญ
ขึ้น คือ คดีนายบุญศรี ช่างเหล็กหลวง ร้องทุกข์กล่าวโทษพระเกษมและนายราชาอรธว่าอำแดงป้อม
ภริยาของตนฟ้องหย่าตน ทั้ง ๆ ที่อำแดงป้อมนอกใจทำชู้ด้วยนายราชาอรธ นายบุญศรีไม่มีความผิด
จึงไม่ยอมหย่า แต่พระเกษมกลับไม่พิจารณาคำให้การของนายบุญศรี และพุดจาทะโลมอำแดงป้อม
พิจารณาไม่เป็นสังเป็นธรรมเข้าด้วยอำแดงป้อม^{๒๔} พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

^{๒๒} ชัชพล ไชยพร, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป, หน้า ๒๑๙.

^{๒๓} พระวรภักดีพิบูลย์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, หน้า ๑๓.

^{๒๔} ชัชพล ไชยพร, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป, หน้า ๒๒๐.

ทรงพิจารณาตามคำร้องทุกข์ของนายบุญศรีแล้วเห็นว่า หญิงเป็นฝ่ายนอกใจสามี แต่กลับฟ้องหย่าสามีได้ ไม่ยุติธรรม แต่เมื่อพระองค์ทรงเรียกเอากฎหมาย ณ ศาลหลวง ฉบับหอหลวง และฉบับข้างที่มาตรวจพิจารณา พบว่ากฎหมายทั้งสามฉบับมีข้อความตรงกันว่า หญิงขอหย่าชายได้ แม้ชายจะไม่ใช่ฝ่ายผิด จากบทกฎหมายดังกล่าวที่ไม่ชอบธรรม ตามความในพระราชปรารภแห่งประมวลกฎหมายตราสามดวงที่ว่า

“...กฎหมายพระอัยการอันกระษัตริย์แต่ก่อนบัญญัติไว้ได้เป็นบัณฑิตถนัด
จึงพิพากษาราลิ้นเนื้อความราษฎรทั้งปวงได้โดยยุติธรรมแลพระราชกำหนดบท
พระอัยการนั้นก็พินเพื่อนวิปริตผิดซ้ำต่างกันไปเป็นอันมาก ด้วยคนอันโลภหลงหา
ความลอยแก่บาปมิได้ ดัดแปลงแต่งตามชอบใจไว้พิพากษาภาให้เสียยุติธรรม
สำหรับแผ่นดินไปก็มีบ้าง จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม จัดชำระ
ล่องทูลีพระบาท ที่มีสะติปัญญาได้ชำระ พระราชกำหนดบทพระอัยการอันมีอยู่
ในหอหลวงตั้งแต่พระธรรมสาตราไปให้ถูกถ้วนตามบาปแลเนื้อความมิให้ผิดเพี้ยนซ้ำ
กันได้ จัดเป็นหมวดเป็นเหล่าเข้าไว้ แล้วทรงพระอุสาหทรงชำระดัดแปลงซึ่งบทอัน
วิปลาสนั้นให้ชอบโดยยุติธรรมไว้ด้วยพระไทยทรงพระมหากรุณาคุณจงให้เป็นประ
โยชน์แก่กระษัตริย์อันดำรงแผ่นดินไปในภายหน้า...”^{๒๕}

จากความข้างต้น มีข้อสังเกตประการหนึ่งว่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ
หาได้ทรงถือว่าบรรดาบทกฎหมายซึ่งได้ออกประกาศใช้โดยพระมหากษัตริย์พระองค์ก่อน ๆ มาใน
สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นกฎหมายที่ขัดต่อหลักความยุติธรรมไม่ แต่พระราชดำริว่าการที่บท
กฎหมายได้กลายมาเป็นบทบัญญัติอันไม่ยุติธรรมนั้นก็เพราะบทกฎหมายเดิมถูกเปลี่ยนแก้ไขให้ทรามลง
โดยบุคคลที่ได้มีหน้าที่รักษาบทกฎหมายนั้นเป็นคนโลภหลงหาความลอยแก่บาปมิได้จึงได้ดัดแปลง
แต่งตามชอบใจเพื่อประโยชน์ของตน ฉะนั้นในเมื่อทรงให้จัดการแก้กฎหมายแก่นี้สมเด็จพระเจ้า
แผ่นดินจึงมีพระราชประสงค์ที่จะกลับมาสู่ธรรมเนียมประเพณีเดิม ที่จะรื้อฟื้นให้ตัวบทกฎหมายคง
ดำรงอยู่ในสถานะดั้งเดิมอันแท้จริงสืบไปเท่านั้น

ในพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯ และในความคิดเห็นของ
ประชาชนในสมัยเดียวกันกับพระองค์นั้นถือว่าบรรดาสิ่งที่ตกทอดสืบมาโดยธรรมเนียมประเพณีกับ

^{๒๕} ร. แลงการ์ด, ประวัติศาสตร์กฎหมาย กฎหมายตราสามดวง (บางลักษณะเฉพาะที่ศึกษาในมหาวิทยาลัย
รามคำแหง) (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๗), หน้า ๔.

หลักความยุติธรรมนั้นย่อมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจะแยกกันมิได้ พระองค์ทรงถือเอาอย่างเคร่งครัดถึงความสำคัญของจารีตประเพณีดั้งเดิม เพราะฉะนั้นด้วยเหตุผลเหล่านี้อาจสันนิษฐานได้ว่าพระองค์มิได้ทรงคิดที่จะปฏิวัติระเบียบในกฎหมายเก่าแต่อย่างใด โดยมากพระองค์คงเป็นแต่เพียงทรงแก้ไขเล็กน้อย ๆ ในส่วนย่อยของกฎหมายเก่าโดยเราไม่สามารถจะยืนยันให้แน่นอนลงไปว่าพระองค์ได้ทรงเปลี่ยนแปลงแก้ไขบทอะไรไปบ้างก็จริง แต่เราคงถือได้เสมอว่าการประมวลกฎหมายเมื่อพ.ศ. ๒๓๔๗ ถึง ๒๓๔๘ นั้น หาได้เป็นการตัดทอนเด็ดขาดระหว่างกฎหมายในครั้งนั้นกับกฎหมายเก่าดั้งเดิมในอดีตไม่ บทกฎหมายในครั้งนั้นคงดำเนินต่อมาตามหลักที่มีอยู่ในกฎหมายแต่ครั้งดั้งเดิมโดยมาก

ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงโปรดฯให้มีการชำระสะสางกฎหมายและประกาศใช้เมื่อวันที่ ๓๑ มกราคม พุทธศักราช ๒๓๔๘ โดยได้รวบรวมพระอัยการลักษณะต่าง ๆ ซึ่งเป็นกฎหมายเดิมเอาไว้ อาทิเช่น พระอัยการกรมศักดิ์ พระอัยการบานผนแก พระอัยการลักษณะพยาน พระอัยการลักษณะฝ่าฝืน พระอัยการลักษณะลักพาลูกเมียนท่าน พระอัยการลักษณะวิวาทตีต่อกัน พระอัยการเบ็ดเสร็จ เป็นต้น

๓.๒.๒. พระธรรมศาสตร์อันเป็นเสมือนกฎหมายแม่บทแห่งกฎหมายตราสามดวง

จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า หลักฐานทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยอาณาจักรสุโขทัยได้มีการกล่าวถึงพระธรรมศาสตร์ จนถึงสมัยอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาเจริญรุ่งเรืองก็ยิ่งปรากฏการนำพระธรรมศาสตร์มาบังคับใช้ชัดเจนขึ้นในฐานะแม่บทของกฎหมายทั้งปวง ต่อมายุคแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ที่ได้นำเอากฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยามารวบรวมชำระสะสาง รวมถึงพระธรรมศาสตร์อันเป็นแม่บทและบทกฎหมายศักดิ์สิทธิ์อันผู้ใดจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขมิได้ ซึ่งได้กำหนดหลักกฎหมายต่าง ๆ ทั้งหลักการวินิจฉัยและตัดสินคดีของตระลาการและกำหนดมูลคดีอันเป็นมูลเหตุให้พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชศาสตร์ขึ้นขยายความต่อไป^{๒๖} ดังนั้นพระธรรมศาสตร์ฉบับที่ใช้ในกฎหมายตราสามดวงจึงเป็นพระธรรมศาสตร์ฉบับเดียวกับพระธรรมศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยา

^{๒๖} ชัชพล ไชยพร, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป, หน้า ๒๒๗.

กฎหมายตราสามดวงอ้างอิงพระธรรมศาสตร์ในฐานะแม่บทของพระราชศาสตร์ทั้งปวง ในตอนต้นของกฎหมายตราสามดวงกล่าวถึง บทบูชาพระรัตนตรัย^{๒๗} ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลทางพุทธศาสนาที่พบในพระธรรมศาสตร์ของกฎหมายตราสามดวง ดังนี้

“อหิ อันวาข้า นตวา ถวายนมัสการแล้ว พุทธิ ซึ่งสมเด็จพะพุทธิเจ้าอันตรัสรู้พระอริยสัจ ๔ โลกาทิจจ อันยังโลกยทั้งสามให้สว่างดุจดวงพระอาทิตย์อันส่องโลกย ธรรมจ ซึ่งพระโลกุตรธรรม ๙ ประการ ๑๐ กับพระบริยัติกิติ อาทิจจ มณฑลอันมีบริมณฑลแห่งพระคุณปร ดุจบริมณฑลแห่งพระอาทิตย์ สัมณ จซึ่งพระอัษฎาเรียสงฆแลลสมมุติสงฆกิติ จกขุมาปุริส อันเปนอารีย สัปรุชยผู้มีญาณจักขุ วิฆาญย์ ขจัดแล้ว อนตราย ซึ่งอันตรายเตน รตนตตยปุปณามานุกาเวน ด้วยอาณูกาพแห่งประนามซึ่งพระรัตนไตรนั้น โสตถิ อันความศิริสวัสดิ โหตุ จงมี เม แก่เรา วิฆาติตนตรายสุส อันมีอันตรายอันประนามพระรัตนตรัยขจัดแล้วสพพทา ในกาลทั้งปวง ยถ จ สตถิ อันวาคำกริอันใด โลกहित เปนประโยชน์แก่สัตว์โลกย ปากฎุ ปรากฎิ ธรรมสถถิ อิติ ชื่อว่าคำกริพระธรรมสาตร”^{๒๘}

นอกจากนี้ ยังปรากฏข้อความที่กล่าวถึงพุทธศาสนาในกฎหมายตราสามดวง คือ ความในบทส่งท้ายแห่งพระธรรมศาสตร์กล่าวถึงคุณพระศรีรัตนตรัยว่า ผู้พิพากษาหรือตุลาการที่เป็นนักปราชญ์ ชื่อสัตย์ มีหิริโอตตัปปะและเชื่อในคุณพระศรีรัตนตรัยเปรียบเสมือนพระเนตรของพระมหากษัตริย์ทำการตัดสินคดีความให้เกิดความยุติธรรมในแผ่นดิน^{๒๙} ความว่า

“เหตุตั้งนั้นนักปราชญ์เกิดกอบด้วยสกุลวงษอะภิชาติ เปนข้าบาทมุสิกากรมีถานันดรอันปรากฏชื่อเสียงชื่อนามในสำนักนิพระมหากษัตริย์ตั้งตนไว้ ให้พระองค์องควางพระไทยต่างพระเนตรพระกรรณ ด้วยมีสันดานอันชื่อแลตั้งอยู่ในศีล ๕

^{๒๗} กฤษฎา บุญยสมิต, "พระสงฆ์และสถาบันพระพุทธศานานอกกฎพระสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวง," ใน พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, วินัย พงศ์ศรีเพียร และวีรวัลย์ งามสันติกุล, บรรณาธิการ (๒๕๔๙), หน้า ๑๖๗.

^{๒๘} ร. แลงการ์ด, ประวัติศาสตร์กฎหมาย กฎหมายตราสามดวง (บางลักษณะเฉพาะที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยรามคำแหง), หน้า ๗.

^{๒๙} กฤษฎา บุญยสมิต, "พระสงฆ์และสถาบันพระพุทธศานานอกกฎพระสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวง," ใน พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, หน้า ๑๖๙.

ประการ คีล ๘ ประการ และะจิสัจสุจริตคิคกลัวบาปละอายบาป เบนทริโธต์ธรรม
โลกยบาลราตรี มีศรัทธาเชื่อผลศีลผลทานการกุศลแลคุณพระศรีรัตนไตรย...”

นอกจากนี้ยังปรากฏหลักธรรมทางพุทธศาสนาอื่นในกฎหมายตราสามดวง ดังนี้^{๓๐}

(๑) **อคติ ๔** อคติ เป็นคำภาษาบาลี ซึ่งประกอบด้วยคำว่า “อะ” หมายถึง ผิด ไม่ถูกต้อง ไม่ดีงาม ไม่สมควร ส่วนคำว่า “คติ” หมายถึง วิธี แนวทาง สิ่งที่เป็นไป การดำเนินไป เป็นต้น ดังนั้นคำว่า อคติ จึงหมายถึง วิธีในทางที่ผิด แนวทางที่ผิด สิ่งที่เป็นไปในทางที่ไม่ดีงาม การดำเนินไปในทางที่ผิดที่ไม่เป็นไปตามครรลองครองธรรม ความลำเอียง ความไม่เที่ยงธรรม ความไม่เป็นกลาง

ส่วนของเนื้อความที่ปรากฏในพระธรรมศาสตร์มีการกล่าวถึงจะกล่าวถึง “อคติ ๔” ในลักษณะผู้ที่จะเป็นตระลาการ กล่าวคือ ผู้พิพากษาคนใดตัดสินคดีโดย อคติ ๔ หรือโดยความลำเอียง อันได้แก่ ความลำเอียงเพราะรัก เรียกว่า “ฉันทาคติ” ความลำเอียงเพราะโกรธ เรียกว่า “โทษาคติ” ความลำเอียงเพราะกลัว เรียกว่า “ภยาคติ” และความลำเอียงเพราะหลง เรียกว่า “โมหาคติ” ผู้นั้นเปรียบเสมือนพระจันทร์ข้างแรม เมื่อเสียชีวิตไปแล้วจะกลายเป็นเปรตอยู่ในอบายภูมิทุกขเวทนา และเมื่อพ้นกรรมแล้วมาเกิด ผลกรรมก็จะตามสนอง ส่วนผู้พิพากษาคนใดตัดสินคดีโดยปราศจากอคติ ๔ เปรียบเสมือนพระจันทร์ข้างขึ้น จะมีเกียรติยศและบังเกิดโภคสิริสวัสดิมงคลแก่ตน^{๓๑} โดยปรากฏความตามพระธรรมศาสตร์ ดังนี้

“...ในทเวะอรรธาธิบายว่าบุทคลผู้ใด จะเปนผู้พิพากษาศัดสินคดีการแห่ง
มนุษย์นกรทั้งหลาย พึงกระทำสันดานให้นิราศ ปราศจากอะคติธรรมทั้งสิ้น คือ
ฉันทาคติ ๑ โทษาคติ ๑ ภยาคติ ๑ โมหาคติ ๑ ทั้งสี่ประการนี้เปนนุจริตธรรมอัน
มิได้สอาดมิได้เปนของแห่งลับปรุช และธรรมทั้งสิ้นเรียกว่าอะคตินั้น ด้วยเหตุเปนนัง
ฤ อะคตินั้นแปลว่ามีได้เปนนังดำเนินแห่งลับปรุชและฉันท ๑ โทษะ ๑ ไภยะ ๑ โมหะ
๑ ธรรมทั้งสิ้นนี้กปราษณุมิควรถึงมิควรดำเนินไปตามและฉันทะนั้น ถ้าจัดตาม ฎม

^{๓๐} ชัชพล ไชยพร, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป, หน้า ๖๑-๖๗.

^{๓๑} พระวรภักดีพิบูลย์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, หน้า ๓๒.

ก็เป็นอัญสมานระราชีเจตสิกกุศลก็เกิดได้ ฝ่ายอะกุศลจิตระโดยแท้ และโทษะภายะ
โมหะสามดวงนี้เป็นอะกุศลเจตสิกฝ่ายเดียว...”^{๓๒}

และความที่เปรียบเปรยถึงโทษของตระลาการซึ่งเป็นไปตามอคติ ๔

“...ถ้าผู้ใดเสพล้นนิจยาการประพดมิเนื่อง ๆ แล้วเมื่อใด ตสส ยโส นินยิตติ
อันว่าอิคิริยคและปริวารคแห่งบุทคคผู้นั้น ก็จะมีลือมสุญไปประคุดังพระจันทร
เมื่อวันกาลปักข และผู้นั้นครันดับชีวิตระดินทรียแล้ว ก็จะไปเสวยเวทนาสาหคอยู่ใน
อบายภูมอันหาโอภาคแห่งความคุดมิได้...”

(๒) สังคหัตถ ๔ คือ หลักธรรมซึ่งขจัดความขัดแย้งและประสานให้คนในสังคคของ
การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และ สมานัตตดา

(๓) จักกรวรรดิวัตร คือ ธรรมเนียมพระราชากรณีย (กล่าวคือพระจริยาหรือหน้าที่) ที่
พระเจ้าจักรพรรดิพึงทรงบำเพ็ญสม่าเสมอ หลักเรื่องนี้นำปรากฏใน “จักกวัตติสูตร” ซึ่งมีได้ระบุนำจนวน
ข้อไว้ แต่พบว่าเป็นหลักการที่ยึดถือ ๑ ข้อ และหลักปฏิบัติ ๔ ข้อ รวมเป็น ๕ ข้อ อย่างไรก็ดี ข้อย่อย
ที่แยกออกไปจากข้อ ๒ (ธรรมิการักขา) แต่ละอย่างมีความสำคัญมาก และมีรายละเอียดต่างกัน
ออกไป จึงจัดเป็นวัตรเท่ากันหมด นับได้ ๑๒ ประการ ดังนี้

หากพิจารณาจากความประสงค์ของพระธรรมศาสตร์แล้วย่อมประจักษ์ว่าพระ
ธรรมศาสตร์นั้นเปรียบเสมือนรัฐธรรมนูญ ย่อมบังคับถึงองค์พระมหากษัตริย์ได้ โดยกำหนดเป็นพระ
ราชจริยวัตรสำหรับพระมหากษัตริย์ ซึ่งสอดคล้องกับหลักธรรมดังกล่าว ดังนี้^{๓๓}

- พิจารณาผิดชอบให้ถ่องแท้แน่นอน สอดคล้องกับหลักธรรมเรื่อง
“ปริปุจฉา”
- ทำนุบำรุงผู้มีศีลสัตย์ สอดคล้องกับหลักธรรมในเรื่อง “ธรรมิการักขา”
และ “ปริปุจฉา”

^{๓๒} พระยาคณิศาสตราไพศาลย์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย คำสอนชั้นปริญญาตรี (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภักดี
ประดิษฐ์, ๒๕๐๒), หน้า ๖๒๗ - ๖๒๘.

^{๓๓} พระวรภักดีพิบูลย์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, หน้า ๒๘ - ๒๙.

- ประมวลมาซึ่งพระราชทรัพย์โดยยุติธรรม สอดคล้องกับหลักธรรมในเรื่อง “ธรรมาธิปไตย”
- รักษาพระนครให้สุขเกษม สอดคล้องกับหลักธรรมทั้ง ๑๒ ประการข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักธรรม “อธรรมกานิสเสนา”

(๔) **ราชธรรม ๑๐** หลักธรรมเรื่องนี้เป็นที่รู้จักกันดีในนาม “ทศพิชราชธรรม” หรือธรรมของพระราชา เป็นกิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรประพฤติ ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับหลักธรรมเรื่องจักรวรรดิวัตร ดังนั้น จึงอาจพิจารณาได้ว่าราชธรรม ๑๐ และจริยวัตรที่ปรากฏในพระธรรมศาสตร์แล้วย่อมมีความสอดคล้องเช่นกัน ดังนี้^{๓๔}

- พิจารณาผิดชอบให้ถ่องแท้แน่นอน สอดคล้องกับหลักธรรมเรื่อง “ตปะ” “อภิกษะ” “ขันติ” และ “อวิโรธนะ”
- ทำนุบำรุงผู้มีศีลสัตย์ สอดคล้องกับหลักธรรมในเรื่อง “ทาน” และ “อวิหิงสา”
- ประมวลมาซึ่งพระราชทรัพย์โดยยุติธรรม สอดคล้องกับหลักธรรมในเรื่อง “ศีล”
- รักษาพระนครให้สุขเกษม สอดคล้องกับหลักธรรมในเรื่อง “ปริจจาคะ” “อาชวะ” “มัทวะ” “อวิหิงสา” และ “อวิโรธนะ”

จากหลักธรรมข้างต้นเห็นได้ว่าพุทธศาสนามีผลต่อทั้งการดำรงชีวิต การเมือง การปกครองไทยในอดีตอย่างมาก อีกทั้งเมื่อพิจารณากฎหมายตราสามดวง กฎหมายตราสามดวงเป็นกฎหมายเก่าบางบทบัญญัติเกิดขึ้นก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยา พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ทรงอิทธิพลต่ออาณาจักรไทยมาแต่โบราณ อิทธิพลดังกล่าวจึงส่งผลให้มีการบัญญัติกฎหมายโดยการกล่าวถึงความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมหลายพิธีที่สอดคล้องกับพุทธศาสนา นอกจากนี้ กฎหมายตราสามดวงยังแสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์กับเอกสารตำรา และตำนานในสังคมที่นับถือพุทธศาสนาเป็นหลักมาก่อน

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

เพราะความเชื่อที่ปรากฏในเอกสารต่าง ๆ นั้น ล้วนปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวงทั้งสิ้น^{๓๕} เห็นได้ว่าพุทธศาสนาเป็นเรื่องสำคัญ นอกจากองค์พระมหากษัตริย์จะทรงบัญญัติกฎหมายตราสามดวงขึ้นเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับประเทศชาติแล้ว หน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งขององค์พระมหากษัตริย์คือแก้ไขชำระสะสางปัญหาพุทธศาสนามีให้เสร็จพร้อม^{๓๖}

นอกจากนี้ สถานะของพระธรรมศาสตร์เปรียบเทียบกับกฎหมายอื่น ๆ ร.แสงกาต์ได้กล่าวว่าบทบัญญัติพระธรรมศาสตร์เป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปที่มีน้ำหนักสูงกว่ากฎหมายธรรมดา โดยเปรียบเทียบว่ามีน้ำหนักข้อบังคับเสมือนรัฐธรรมนูญในปัจจุบัน^{๓๗} แต่แม้จะเปรียบเช่นนั้น บทบัญญัติแห่งพระธรรมศาสตร์ก็ไม่อาจลบล้างจารีตประเพณีได้ เพราะจารีตประเพณีเป็นเรื่องที่เกิดจากความเคยชินในทางปฏิบัติ แต่ว่าพระธรรมศาสตร์มีน้ำหนักเหนือจารีตประเพณีเพราะเป็นคัมภีร์ที่วางหลักทั่วไปให้กับศาล อีกทั้งวางขอบเขตให้กับจารีตประเพณี เป็นแนวทางในการตีความจารีตประเพณีและเพิ่มเติมในส่วนที่ยังบกพร่อง^{๓๘} ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า พระธรรมศาสตร์มีอิทธิพลต่อการปกครองบ้านเมือง รวมถึงการบัญญัติกฎหมายอย่างมาก อย่างไรก็ตาม แม้การกำหนดบทบัญญัติกฎหมายต้องอยู่ภายใต้พระธรรมศาสตร์ แต่พระมหากษัตริย์ผู้ทรงอำนาจในการกำหนดพระราชศาสตร์ต่าง ๆ ก็ยังต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมบ้านเมืองและจารีตประเพณีดั้งเดิมของไทยเป็นสำคัญ

เมื่อพิจารณาพระธรรมศาสตร์ตามกฎหมายตราสามดวงมีการกล่าวถึงมูลคดีไว้

๒ ประการ คือ

๑. มูลคดีแห่งผู้พิพากษาตราการ มีทั้งสิ้น ๑๐ ประการ ได้แก่^{๓๙}

๑.๑. หลักอินทภาษ

๑.๒. พระธรรมนุญ

^{๓๕} พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ, "กฎหมายตราสามดวง: การศึกษาด้านฉบับตัวเขียนและฉบับตัวพิมพ์," ในกฎหมายตราสามดวง: แว่นส่องสังคมไทย ผลงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ลำดับที่ ๑ "สถานภาพการกฎหมายตราสามดวง", หน้า ๕๕.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

^{๓๗} ร. แสงกาต์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, หน้า ๕๕.

^{๓๘} ชัชพล ไชยพร, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป, หน้า ๖๐.

^{๓๙} พระวรภักดิ์พิบูลย์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, หน้า ๓๕.

- ๑.๓. ลักษณะพยาน
- ๑.๔. ลักษณะตัดพยาน
- ๑.๕. ลักษณะแก้ต่างว่าต่างกัน
- ๑.๖. ลักษณะตัดสำนวน
- ๑.๗. ลักษณะรับฟ้อง
- ๑.๘. ลักษณะประวิงความไว้ให้ช้า
- ๑.๙. ลักษณะพรมศักดิ์หรือกรมศักดิ์
- ๑.๑๐ ลักษณะตัดฟ้อง

๒. มูลคดีวิวาท ๒๙ ประการ ที่ก่อให้เกิดการวิวาทซึ่งเป็นต้นเหตุของคดีความทั้งปวง ประกอบด้วย

(๑) กู้หนี้ย	(๑๖) ล้วงพระราชบัญญัติ
(๒) ลักฉ้อบังประบัดผลัดเปลี่ยนพระราชทรัพย์	(๑๗) ภาษี
(๓) แบ่งมรดก	(๑๘) ข่มเหง
(๔) ให้	(๑๙) กระทบคาบเกี่ยวให้เป็น เสนียด
(๕) จ้างแรงงาน	(๒๐) อุกรุกกัน
(๖) เล่นพนัน	(๒๑) พาบุตรท่านไป
(๗) ซื้อขาย	(๒๒) ความสาเหตุ
(๘) โจร	(๒๓) ขาดเข้าตามเกษียณอายุชาย หญิง
(๙) ที่บ้านที่นา	(๒๔) ฝากทรัพย์
(๑๐) ที่ไร่ที่สวนที่ป่า	(๒๕) กระทำด้วยกฤติยามคม
(๑๑) ทาส	(๒๖) เช่าทรัพย์

(๑๒) ตบตีดำและสบประมาท	(๒๗) ยืม
(๑๓) อธิกรณ์ผิวเมีย	(๒๘) ปั่นหมูซา
(๑๔) การรณรงค์สงคราม	(๒๙) รื้อความ
(๑๕) กบฏต่อแผ่นดิน	

จากมูลคดีแห่งผู้พิพากษาตระลาการ ๑๐ ประการ อันเปรียบเสมือนวิธีพิจารณาความในลักษณะกฎหมายวิธีสบัญญัติ^{๔๐} รวมทั้งมูลคดีวิวาทอีก ๒๙ ประการ ซึ่งได้กล่าวถึงคดีต่าง ๆ ที่ประชาชนทะเลาะวิวาทกัน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงใช้มูลคดีเหล่านี้มากำหนดพระราชศาสตร์ต่อไป^{๔๑} ซึ่งการกำหนดบทบัญญัติกฎหมายภายใต้มูลคดีวิวาทนี้ พระมหากษัตริย์จำต้องคำนึงถึงความเหมาะสมแก่สภาพสังคม ต้องพิจารณาความเหมาะสมต่อธรรมเนียมประเพณีและความเป็นอยู่ของประชาชนเป็นหลัก

ความเชื่อมโยงที่สำคัญระหว่างพระธรรมศาสตร์และพระราชศาสตร์ที่เห็นได้ชัดประการหนึ่งคือ คำปรารภขึ้นต้นบทบัญญัติกฎหมายที่เป็นพระราชศาสตร์มักมีการทำความถึงพระธรรมศาสตร์ว่ามีการกล่าวถึงมูลคดีนั้น ๆ ไว้ว่าอย่างไร แล้วจึงกล่าวถึงกษัตริย์ผู้สร้างบทบัญญัติกฎหมายนั้นขึ้น ยกตัวอย่างเช่น ความขึ้นต้นของลักษณะวิวาทดำตี

“...อันว่าลักษณวิวาทตีดำกันแลลักษณรุกไปตีดำท่านเปนมูลคดีมีพระบาหิ
ในคำภีร์พระธรรมสาตราว่า ปหุรุณขขุสา ถานา วิติกกมมพลากรเรน เปนอาทิดังนี้ จึง
มี้อฐาธิบายซาขคดิอันโโบราณราชกรษัตร์บัญญัติสืบ ๆ มา โดยมาตราดังนี้...”

แม้พระธรรมศาสตร์จะไม่ถือว่าเป็นกฎหมายอาญา กล่าวคือ ไม่มีการกำหนดความผิดและกำหนดโทษที่จะลง แต่พระธรรมศาสตร์ก็เป็นเสมือนบทบัญญัติแม่บทของกฎหมายลักษณะต่าง ๆ จึงจำต้องกล่าวถึงว่าพระธรรมศาสตร์เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาอย่างไร เนื่องจากกฎหมายเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการปกครอง และการปกครองกับระบบความเชื่อทางศาสนาก็เป็นสิ่งที่มิ

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๗.

ความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง^{๕๒} จึงอาจกล่าวได้ว่า ความคิดทางพุทธศาสนามีความสำคัญต่อการตราพระราชศาสตร์หรือกฎหมายลักษณะต่าง ๆ ในกฎหมายตราสามดวง ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในภายหน้า

๓.๒.๓. ความผิดทางอาญาในกฎหมายตราสามดวง

หากพิจารณาคำกล่าวของศาสตราจารย์พิเศษ ชงทอง จันทรางศุ กล่าวไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

“แต่เดิมเรามีได้มีการแยกหรือแบ่งกฎหมายออกเป็นกฎหมายอาญาหรือกฎหมายแพ่งเช่นในปัจจุบัน กฎหมายแต่เดิมของเราอาจจะเรียกว่าเป็นกฎหมายอาญาเสียเป็นส่วนใหญ่ก็ได้ กำหนดว่าการกระทำอย่างไรเป็นความผิดและมีการกำหนดโทษไว้ ส่วนโทษนั้นมีหลายสถาน...”^{๕๓}

กล่าวคือ แม้กฎหมายตราสามดวงจะมีได้แบ่งแยกกฎหมายแพ่ง กฎหมายอาญา และกฎหมายอื่น ๆ ออกเป็นประเภทต่าง ๆ อย่างชัดเจน และมีได้กำหนดความหมายหรือนิยามของกฎหมายอาญาไว้ว่ามีความหมายอย่างไร หรือกฎหมายใดที่ถือเป็นกฎหมายอาญา แต่หากพิจารณาตามความหมายของกฎหมายอาญาปัจจุบัน อาจพิจารณาได้ดังนี้

๑. หากพิจารณาถึงความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของบ้านเมือง อาจกล่าวได้ว่าการออกกฎหมายเพื่อควบคุมห้ามปรามการกระทำหรือความประพฤติใดที่จะทำให้เกิดความชุลมุนวุ่นวาย ไม่สงบเรียบร้อยภายในบ้านเมืองที่เป็นการจัดระเบียบสังคม คือ กฎหมายอาญา ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงกฎหมายอาญาหลวงและกฎหมายอาญาราชฎรรูปบชื่อน่าสนใจว่า ผู้มีอำนาจปกครองมีความกังวลเกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาอาชญากรรมเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากไม่ต้องการปล่อยให้ราชฎรรูปอำนาจในการแก้แค้นกันเองหรือให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งตั้งศาลเตี้ยชำระความกันเอง เพราะอาจก่อให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อย อีกทั้งสมัยเดิมมีข้าราชการมีผู้บรรดาศักดิ์ อาจใช้อำนาจตัดสินความตามแต่ใจตนและกดขี่ข่มเหงราชฎรรูปได้^{๕๔} ดังนั้นจึงมีการตรากฎหมายต่าง ๆ เพื่อจัดระเบียบสังคมโดย

^{๕๒} ศรีศักร วัลลิโภดม, กฎหมายตราสามดวงกับความเชื่อของไทย, หน้า ๑๙.

^{๕๓} ชงทอง จันทรางศุ, การปฏิรูปภาษากฎหมายไทยในรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๓๕), หน้า ๑๖๖.

^{๕๔} เสนีย์ ปราโมช, กฎหมายสมัยอยุธยา, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๕๙), หน้า ๙๖.

รัฐและดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยภายในบ้านเมือง ซึ่งกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์เช่นว่านั้น จึงถือได้ว่าเป็น กฎหมายอาญา

๒. หากพิจารณาความหมายที่ว่า กฎหมายอาญา คือ กฎหมายที่บัญญัติถึงความผิดและโทษ^{๔๕} กฎหมายตราสามดวงมีลักษณะที่เป็นกฎหมายอาญามาก เนื่องจากมีการกำหนดบทบัญญัติในลักษณะฐานความผิดไว้หลายบท

หากพิจารณาจากโทษเป็นเกณฑ์ หากจะกล่าวเปรียบเทียบว่ากฎหมายใดเป็นกฎหมายอาญาโดยใช้บทกฎหมายที่มีการกล่าวถึงโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิด กฎหมายตราสามดวงก็ปรากฏบทบัญญัติที่กำหนดโทษไว้หลากหลาย ยกตัวอย่างกฎหมายที่บัญญัติโทษไว้ชัดเจน ได้แก่ กฎหมายลักษณะอาญาหลวงกำหนดโทษไว้ ๑๐ สถาน ดังนี้^{๔๖}

(๑) ฟันคอริบเรื่อน^{๔๗} ริบราชบาทว์ เอาลูกเมีย ข้าคนเป็นจระบาทว์ทรัพย์สิน
สิ่งของพระคลังเงินสิ้น

(๒) ให้ใส่มือ ใส่เท้า ใส่ตรูไว้

(๓) ทวนด้วยหนัง ไม้ หวาย ยกหนึ่ง สองยก สามยก และประจานจำตรูไว้
เดือนหนึ่ง สองเดือน สามเดือน

(๔) ให้ไหมจตุรคุณแล้วเอาตัวลงหญ้าข้าง^{๔๘}

(๕) ให้ไหมตรีคุณ แล้วเอาตัวออกจากราชการ

(๖) ให้ไหมทวิคุณ แล้วประจานสามวันเจ็ดวัน ให้พันโทษ

(๗) ให้ไหมลาหนึ่ง แล้วให้ใช้ของของเขา

^{๔๕} หยุค แสงอุทัย .แก้ไขปรับปรุงโดย สมยศ เชื้อไทย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, หน้า ๙๒.

^{๔๖} พระวรภักดีพิบูลย์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, หน้า ๑๐๑.

^{๔๗} โทษฟันคอริบเรื่อน คือ ประหารชีวิตผู้นั้นแล้วริบทรัพย์สินทั้งหมดให้ตกเป็นของแผ่นดิน รวมทั้งลูกเมียข้าคนของผู้นั้นด้วย โปรดศึกษาต่อใน พระวรภักดีพิบูลย์ ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย พิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ.๒๕๑๒ หน้า ๑๐๒

^{๔๘} เอาตัวลงหญ้าข้าง คือ การปลดข้าราชการออก แล้วลดลงให้เป็นคนเลี้ยงช้างหลวง โปรดศึกษาต่อใน พระวรภักดีพิบูลย์ ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย พิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ.๒๕๑๒ หน้า ๑๐๓

(๘) ให้ตัดปาก แหวะปาก เอามะพร้าวห้ำยัดปาก

(๙) ให้ภาคทัณฑ์ไว้

(๑๐) ให้กอดูเบกษา

นอกจากนี้ยังปรากฏแนวคิดเกี่ยวกับโทษประการหนึ่งที่มีลักษณะคล้ายกับโทษในกฎหมายอาญาปัจจุบัน คือ “โทษปรับ” หรือที่กฎหมายเก่าบางฉบับใช้คำว่า “ให้ไหม” ด้วยเหตุที่กฎหมายเดิมมิได้จำแนกประเภทกฎหมายออกเป็นกฎหมายอาญาและกฎหมายแพ่ง โดยเฉพาะแนวคิดเรื่องการปรับไหมที่ยังปรากฏหลักกฎหมายว่าด้วยมูลละเมิดปะปนอยู่ กล่าวคือ หลักการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแทรกซึมไปกับโทษปรับในลักษณะ “สินไหมกึ่งพินัยกึ่ง” กล่าวได้ว่า มีการปรับเพื่อลงโทษผู้กระทำความผิดและมีการชดใช้เพื่อเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหาย^{๔๙} โดยแยกเป็นสองส่วน ดังต่อไปนี้

“สินไหม” คือเงินส่วนที่ผู้ละเมิดต้องชดใช้เป็นค่าทดแทนเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นให้แก่ผู้ถูกทำละเมิด ซึ่งเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ผู้กระทำความผิดย่อมถูกปรับไหมแตกต่างกันตามความร้ายแรงของการกระทำความผิด ซึ่งหลักเกณฑ์การกำหนดสินไหมปรากฏในพระอัยการลักษณะวิวาทดำตี บทที่ ๒๑ โดยวางหลักเกณฑ์เอาไว้สองกรณี คือ กรณีแรกหากเป็นการวิวาทกันด้วยเรื่องทรัพย์สิน ให้ใช้มูลค่าทรัพย์สินนั้นเป็นเกณฑ์ในการคำนวณ กรณีที่สอง หากเป็นกรณีอื่น เช่น การกระทำความผิดต่อชีวิตและร่างกายให้ใช้รูปความหรือพฤติการณ์ในการพิจารณากำหนดสินไหม เช่น คำนวณโดยพิจารณาอาการหนักเบาของผู้ถูกกระทำ อาวุธที่ใช้ในการกระทำความผิด กล่าวคือ เป็นศักดิ์มือ ศักดิ์ไม้ หรือศักดิ์เหล็ก^{๕๐} รวมทั้งพิจารณาด้วยว่ามีการสมัครใจเข้าวิวาทหรือไม่ และพิจารณาถึงศักดิ์นาของผู้ถูกกระทำด้วย^{๕๑}

^{๔๙} ฐปกาณจน์ จุฬี, "วิวัฒนาการของโทษปรับในประเทศไทย และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลง" (นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, นิติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๑๘.

^{๕๐} เป็นการแบ่งลักษณะการกระทำความผิดเป็นศักดิ์ต่าง ๆ ตามอาวุธที่ได้ใช้กระทำต่อตามระดับความรุนแรงจากศักดิ์มือไปจนถึงศักดิ์เหล็ก

ศักดิ์มือ คือ การกระทำความผิดด้วยมือเปล่า

ศักดิ์ไม้ คือ ใช้ไม้ในการกระทำความผิด ชกตีกันด้วยไม้วิวาทแตกหัก โดยให้เพิ่มจำนวนเบี้ยปรับจากศักดิ์มือขึ้นอีกกึ่งหนึ่ง

“พินัย” เป็นเงินที่ผู้ทำละเมิดจำต้องใช้ให้แก่รัฐ จำแนกออกเป็น ๒ กรณี คือ^{๕๒}

๑. การละเมิดที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน ผู้ละเมิดต้องถูกปรับเงินเพื่อเป็นสินไหมให้แก่ผู้ถูกรบกวน และเสียพินัยให้รัฐเป็นค่าชดเชยที่สร้างความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นในสังคม และอาจถูกลงโทษทางร่างกาย กล่าวคือ ผู้กระทำละเมิดก่อให้เกิดความวุ่นวาย ความไม่สงบสุขในสังคมด้วย จึงเป็นการปรับลงโทษผู้กระทำละเมิดเป็นการชดเชยสิ่งที่กระทำไปและนำเงินพินัยมาใช้เพื่อเป็นค่าธรรมเนียมในการปราบปรามการกระทำความผิด และช่วยเหลือสังคม^{๕๓}

๒. การกระทำละเมิดที่ก่อให้เกิดความเสียหายเฉพาะผู้ที่ถูกละเมิดเท่านั้น ผู้ละเมิดจะต้องชดใช้สินไหมให้แก่ผู้ถูกรบกวน แต่ในส่วนพินัยให้ผู้ทำละเมิดใช้พินัยแก่รัฐเพียงเพราะเป็นค่าธรรมเนียมศาลเท่านั้น

ทั้งนี้ศาลจะเป็นผู้พิจารณาเองว่าคดีใดจะเป็นการละเมิดที่มีผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนหรือการกระทำละเมิดที่ก่อให้เกิดความเสียหายเฉพาะบุคคล

ด้วยเหตุนี้เมื่อกล่าวถึงกฎหมายอาญา แม้ว่ากฎหมายตราสามดวงจะไม่ได้กล่าวไว้ว่ากฎหมายใดเป็นกฎหมายอาญา อันเนื่องมาจากกฎหมายเดิมไม่มีแนวคิดการแยกประเภทของกฎหมายออกเป็นประเภทต่าง ๆ เช่นกฎหมายแพ่ง กฎหมายพาณิชย์ หรือกฎหมายอาญา แต่กฎหมายเดิมมีจุดประสงค์เพื่อจัดระเบียบและรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองเป็นหลักและมีการกล่าวถึงโทษที่บังคับกับเนื้อตัวร่างกายและทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ดังนั้นแนวความคิดในการบัญญัติกฎหมายจึงเน้นไปทางกฎหมายอาญามากกว่ากฎหมายอื่น ๆ โดยบัญญัติกฎหมายอาญาปะปนอยู่กับกฎหมายแพ่งและกฎหมายอื่น ๆ ในพระอัยการลักษณะต่าง ๆ

การพิจารณาถึงการจัดระเบียบสังคมเพื่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของบ้านเมือง และการพิจารณาโทษโดยเฉพาะโทษที่ได้ยกขึ้นกล่าวเป็นเพียงตัวอย่างของโทษบางประการที่ปรากฏในกฎหมายเดิมเพื่อประโยชน์ในการเทียบเคียงและพิจารณาว่ากฎหมายใดเป็นกฎหมาย

ศักดิ์เหล็ก คือ ใช้หลักในการกระทำความผิด โดยให้เพิ่มจำนวนเบี้ยปรับจากศักดิ์มือขึ้นอีก ๒ เท่า โปรดศึกษาต่อใน
ซัชพล ไชยพร หัวข้อวิวัฒนาการ หน้า ๑๔๙-๑๕๑

^{๕๑} ซัชพล ไชยพร, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป, หน้า ๑๘๕.

^{๕๒} ร. แลงการ์ด, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, หน้า ๑๐๖.

^{๕๓} ซัชพล ไชยพร, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป, หน้า ๑๘๕.

อาญาเท่านั้น นอกจากนี้พระวรภักดีพิบูลย์ได้ให้ความเห็นไว้ว่า กฎหมายที่ควรจัดไว้ในประเภทกฎหมายอาญามี ดังนี้^{๕๔}

๑. กฎหมายลักษณะอาญาหลวง

๒. กฎหมายลักษณะลักพา

๓. กฎหมายลักษณะอาญาราชฎูร์

๔. กฎหมายลักษณะโจร

๕. กฎหมายลักษณะขบถศึก

๖. กฎหมายลักษณะวิวาท

๗. กฎหมายลักษณะกรรมศักดิ์หรือพรมศักดิ์

เพื่อประโยชน์ในการเทียบเคียงและพิจารณาว่ากฎหมายใดเป็นกฎหมายอาญา ผู้ศึกษาจึงขอยึดแนวคิดของศาสตราจารย์พิเศษ ธงทอง จันทรางศุเป็นหลักในการพิจารณา

๓.๓. อิทธิพลของความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดอาญาในกฎหมายลักษณะต่าง ๆ

เมื่อศึกษาพระธรรมศาสตร์จะพบว่ากษัตริย์ไทยในอดีตมีความศรัทธาในพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก พิจารณาได้จากเหตุผลที่ยกกล่าวในพระราชปราชญ์ทั้งในพระธรรมศาสตร์และพระอัยการลักษณะต่าง ๆ ล้วนเป็นเรื่องเกี่ยวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาทั้งสิ้น อาจเนื่องด้วยกษัตริย์มีพระราชประสงค์ให้ประชาชนตั้งอยู่ในศีลธรรม สัมมาปฏิบัติ และละเว้นจากความประพฤติที่เป็นไปในทางอบายมุข^{๕๕}

กฎหมายลักษณะต่าง ๆ หรือพระราชศาสตร์เกิดจากมูลคติที่ปรากฏในพระธรรมศาสตร์ กล่าวคือ พระราชศาสตร์เป็นเรื่องของบรรดากฎหมาย อรรถคดี พระราชบัญญัติ พระราชกำหนด พระราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์ที่ใช้ในการสร้างกฎเกณฑ์ เพื่อควบคุม ความมี

^{๕๔} พระวรภักดีพิบูลย์, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, หน้า ๑๐๐.

^{๕๕} ธงทอง จันทรางศุ, การปฏิรูปกฎหมายไทยในรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว,

ระเบียบเรียบร้อยควบคุมความขัดแย้งและพิจารณาตัดสินคดีความที่เกิดขึ้นในบ้านเมือง มีลักษณะที่เคลื่อนไหวผันแปรไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม^{๕๖} พระราชศาสตร์อาจมีบทบาทบุญดีเพิ่มขึ้นมากกว่าบรรดามูลเหตุการวิวาทที่จำแนกไว้เป็นภาษาบาลีในพระธรรมศาสตร์พระมหากษัตริย์ยุคหลังอาจยกเลิกและเปลี่ยนแปลงมูลเหตุเก่า ๆ ที่ล้าสมัยได้ แต่ยังคงต้องอยู่ภายในกรอบของมูลคดีแห่งพระธรรมศาสตร์

จากการศึกษาบรรดาพระราชศาสตร์ในกฎหมายตราสามดวง กฎหมายดังกล่าวย่อมมีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงมาตามยุคสมัย ซึ่งการเปลี่ยนแปลงแก้ไขตามกาลเวลาต่าง ๆ ย่อมสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรม ระบบความเชื่อ และสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยปัจจัยต่าง ๆ ในแง่ของกฎหมายอาญา หลักกฎหมายอาญาในการกำหนดฐานความผิดเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่สงบเรียบร้อยในสังคม ก็ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาหลักธรรมของพุทธศาสนาพบว่าสามารถนำมาใช้ในการยับยั้งมิให้สมาชิกของสังคมกระทำความผิดตามกฎหมาย เป็นไปตามหลักธรรมประการที่สำคัญ คือ “ความละอายต่อบาป” โดยอาศัยหลัก “กฎแห่งกรรม” เป็นพื้นฐานหลักธรรมที่ใช้เป็นหลักเบื้องหลังกฎหมายอาญา กล่าวคือ ผู้ที่กระทำความผิดหรือกระทำชั่วจะต้องรับผลกรรมที่ตนได้กระทำไปคือการได้รับโทษตามกฎหมาย^{๕๗} ซึ่งในหัวข้อนี้ผู้ศึกษาจะได้กล่าวถึงการกำหนดฐานความผิดทางอาญาที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดและหลักธรรมทางพุทธศาสนา โดยใช้การพิจารณาหลักธรรมที่มีเฉพาะในพุทธศาสนาในลักษณะศีลธรรมศรัทธา บทบัญญัติกฎหมายที่กล่าวถึงพุทธศาสนาเป็นเหตุในการบัญญัติ หรือ บทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นการคุ้มครองพุทธศาสนาเป็นสำคัญ เป็นเครื่องมือในการจำแนกว่าบทบัญญัติใดได้รับอิทธิพลจากความคิดทางพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

๓.๓.๑. กฎหมายลักษณะกรรมศักดิ์หรือพรมศักดิ์

พระอัยการพรมศักดิ์เป็นบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการกำหนดสินไหมที่เป็นค่าปรับ ซึ่งบัญญัติถึงวิธีการคิดค่าปรับเพื่อลงโทษ โดยคิดค่าปรับจากเงื่อนไขต่าง ๆ เช่น ค่าตัวของบุคคล ลักษณะการกระทำ สถานภาพทางสังคม เป็นต้น^{๕๘} เงื่อนไขบางประการ ได้แก่ ลักษณะหรือวิธีการ

^{๕๖} ชัชพล ไชยพร, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป, หน้า ๒๒๙-๒๒๘.

^{๕๗} กุลพล พลวัน, "พุทธศาสนากับกฎหมาย," ใน ธรรมกับกฎหมาย, หน้า ๗๓-๗๔.

^{๕๘} ศิริพร ดาบเพชร, "พระอัยการพรมศักดิ์: "ค่าของคน" และบทปรับเมื่อกระทำความผิด," ใน เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง กฎหมายตราสามดวง: แว่นส่องสังคมไทย ครั้งที่ ๓, วินัย พงศ์ศรีเพียร, บรรณาธิการ (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ๒๕๔๗), หน้า ๖.

ละเมิดที่เป็นความผิดและต้องถูกปรับใหม่ ได้นำคตินิยมทางพุทธศาสนามาเป็นแนวคิดพื้นฐานในการกำหนดความผิดและบทปรับ เช่น กุศลกรรมบถ ๑๐ สัตะวิบาก ๗ ปัญจอินทรี ๕ เบญจขันธ์ ๕ เป็นต้น โดยจำแนกแนวคิดเพื่อนำมาใช้ตราฐานความผิดเป็น ๓ ประการใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้^{๕๙}

๑. กายทุจริต หรือ การประพฤติผิดทางกาย ๓ ประการ คือ การฆ่าสัตว์ทำลายชีวิต การลักขโมยทรัพย์ของผู้อื่น และการประพฤติผิดในกาม

๒. วาจทุจริต หรือ การประพฤติผิดทางวาจา ๔ ประการ คือ พูดความเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด พูดเพ้อเจ้อ โดยในอัยการพรมศักดิ์ได้กำหนดความผิดฐานวาจทุจริตไว้ คือ การด่า

๓. มโนทุจริต หรือ การประพฤติผิดทางใจ ๓ ประการ คือ ความพยาบาท ความโลภ ความไม่เห็นถูกตามทำนองคลองธรรม โดยในอัยการพรมศักดิ์ได้กำหนดความผิดฐานมโนทุจริตไว้ คือ การละเมิด หรือ ดุหมั่น

จากการจำแนกประเภทความผิดตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาข้างต้น เพื่อเป็นบรรทัดฐานในการคิดค่าสินไหมจึงได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์การคิดค่าสินไหมตามอัยการพรมศักดิ์ ซึ่งหลักเกณฑ์ประการหนึ่งที่น่าหลักธรรมทางพุทธศาสนามาปรับใช้โดยตรง คือ การคิดเกณฑ์ละเมิดตามอาการบาดเจ็บที่เกิดขึ้นกับผู้ถูกทำละเมิด โดยมีขั้นตอนการคำนวณดังนี้^{๖๐}

๑. พิจารณาตามศักดิ์นาของผู้กระทำ โดยเริ่มคิดจากผู้มีศักดิ์นา ๕ ไร่เป็นฐาน และค่าปรับจะเปลี่ยนแปลงไปตามศักดิ์นาของผู้กระทำ กล่าวคือ ถ้าผู้กระทำละเมิดมีศักดิ์นาสูง ค่าสินไหมก็ย่อมถูกปรับสูงขึ้นไปตามลำดับ

๒. พิจารณาประเภทความผิดว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดประเภทกายทุจริต วาจทุจริต หรือมโนทุจริต และอาศัยเลข ๓ จำนวนจากหลักธรรมทางพุทธศาสนาต่อไปนี้ในการคำนวณ

๒.๑. เลข ๑๐ หมายถึง กุศลกรรม ๑๐ ประการ คือ กายสุจริต ๓ วาจสุจริต ๔ มโนสุจริต ๓

๒.๒. เลข ๑ คือ เอกจิต หรือ เจตนา

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๑.

^{๖๐} เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๕.

๒.๓. เลข ๕ คือ ปัญจอินทรีทั้ง ๕ ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

วิธีคิดค่าสินไหมละเมิด ส่วนของมโนกรรม เริ่มจากการตั้งกุศโลบายบท ๑๐
บวกด้วยเอกจิต ๑ คุณด้วยปัญจอินทรีทั้ง ๕ จะได้ผลลัพธ์เท่ากับ ๕๕^{๖๑}

ส่วนของวจีกรรม คำนวณโดยนำผลลัพธ์ส่วนมโนกรรมคือ ๕๕ มาหารออกด้วย
ปัญจอินทรี คือ ๕ จึงเหลือผลลัพธ์เป็นฐาน ๑๑^{๖๒}

ส่วนของกายกรรม ให้นำเกณฑ์ละเมิดส่วนของมโนกรรม (๕๕) มาหารด้วย ๑๑
จะได้ผลลัพธ์คือ ๕ จากนั้นจึงเอาผลของการกระทำสถานต่าง ๆ ซึ่งแบ่งออกเป็น ๙ สถานมาคูณตามผล
ที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้^{๖๓}

สถานที่ ๑ ถ้าผู้ถูกกระทำ “บช้ำ” หรือทำให้เจ็บแต่ไม่เห็นรอย ให้เอา ๕ คูณ

สถานที่ ๒ ถ้าผู้ถูกกระทำถึง “ฟก” หรือบวม ให้เอา ๖ คูณ

สถานที่ ๓ ถ้าผู้ถูกกระทำถึง “ช้ำดำ” คือ ฮ่อเลือด ให้เอา ๗ คูณ

สถานที่ ๔ ถ้าผู้ถูกกระทำถึง “ช้ำ” คือ เลือดออกซิบ ๆ ให้เอา ๘ คูณ

สถานที่ ๕ ถ้าผู้ถูกกระทำถึง “ฉลาย” หรือปื้นแผลแตกเล็กน้อย ให้เอา ๙ คูณ

สถานที่ ๖ ถ้าผู้ถูกกระทำถึง “แตก” คือ หนองขาดแยกออกจากกัน ให้เอา ๑๐

คูณ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถานที่ ๗ ถ้าผู้ถูกกระทำถึง “โค่น” หรืออาการล้ม (เห็นว่าใช้กับฟัน

โดยเฉพาะ) ให้เอา ๑๒ คูณ

สถานที่ ๘ ถ้าผู้ถูกกระทำถึง “หัก” คือ ลักษณะของอวัยวะที่พับไป ให้เอา ๑๔

คูณ

สถานที่ ๙ ถ้าผู้ถูกกระทำถึง “บอด” คืออาการที่ไม่เห็น ให้เอา ๒๑ คูณ

^{๖๑} เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๓.

^{๖๒} เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

^{๖๓} เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๓ - ๔๔.

๓. เมื่อคำนวณเบี้ยปรับสินไหมตามมโนกรรม วาจกรรม หรือกายกรรมได้เท่าใดแล้วให้นำเกณฑ์สหัสโกรธา ๑,๐๐๐ คุณ สุทธิได้เท่าใด ถ้าวางำนวนนั้นคือเบี้ยปรับที่ผู้กระทำละเมิดจำต้องเสีย

ยกตัวอย่างเช่น ผู้กระทำถือศักดินา ๕ หากข้อเท็จจริงผู้กระทำละเมิดทำร้ายผู้ถูกกระทำจนเข้าหรือฮ่อเลือด คือ การทำร้ายผู้อื่นด้วยกาย หรือ กายกรรม ให้ตั้งเกณฑ์ละเมิด ๕๕ แล้วเอา ๑๑ หาร เท่ากับ ๕ แล้วนำจำนวนดังกล่าวมาคูณกับผลของการกระทำที่เกิดขึ้นได้แก่ สถานที่ ๓ คือ “ข้าดำ” เอา ๗ คูณ ๕ เท่ากับ ๓๕ ทำยสุดจึงนำสหัสโกรธา ๑,๐๐๐ คูณ สุทธิได้ ๓๕,๐๐๐ เป็นจำนวนเบี้ยที่ผู้กระทำต้องไ้ เป็นต้น

ฉะนั้นกล่าวโดยสรุปได้ว่า ความผิดและโทษตามกฎหมายลักษณะพระมศักดิ์ข้างต้นเกิดจากการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่กำหนดประเภทความผิดซึ่งนำไปสู่การกำหนดโทษต่อไป ดังนั้นหลักธรรมทางพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญต่อการกำหนดโทษตามกฎหมายลักษณะพระมศักดิ์

๓.๓.๒. กฎหมายลักษณะผัวเมีย

กฎหมายลักษณะผัวเมียเป็นกฎหมายที่สืบเนื่องจากมูลคดีวิวาทที่ ๑๓ ตามพระธรรมศาสตร์ เรื่องอภิกรรมผัวเมีย กล่าวถึงหลักเกณฑ์เรื่องสิทธิ หน้าที่ ความสัมพันธ์ และความรับผิดชอบของบุคคลอันเกิดจากการเป็นผัวเมีย หรือความเป็นสามีภริยากันตามความหมายในปัจจุบัน ซึ่งสิทธิ หน้าที่ และความสัมพันธ์นี้จะเกิดขึ้นเมื่อชายและหญิงเป็นผัวเมียกันตามกฎหมาย ทั้งนี้ พระยาพลากรธรรมพิจัย (เผดิม พลากร) ได้อธิบายถึงการเป็นผัวเมียกันตามกฎหมายลักษณะผัวเมียว่าต้องประกอบด้วยหลักเกณฑ์ ๒ ประการ^{๖๔} ได้แก่

ประการแรก การแสดงออกโดยเปิดเผยว่าเป็นผัวเมียกัน คือ การที่ชายหญิงอยู่กินกัน มีเรือนเคียงอยู่อาศัย มีคูเคียงนอน มีหมอนเคียงเรียง มีเสปียงเคียงกันอันเป็นข้อเท็จจริงซึ่งประจักษ์แก่คนทั่ว ๆ ไป โดยไม่ได้คำนึงถึงแบบพิธีการหรือการจดทะเบียนมากไปกว่าการอยู่กินร่วมกัน^{๖๕}

^{๖๔} พระยาพลากรพิจัย, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวและมรดก คำสอนปริญาตรี (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรนิติ, ๒๔๘๐), หน้า ๗๙.

^{๖๕} พิธินัย ไชยแสงสุขกุล, กฎหมายครอบครัวเปรียบเทียบกฎหมายมั่งรายศาสตร์กับกฎหมายตรา ๓ ดวง (กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘), หน้า ๒๐.

ประการที่สอง คือ ความสามารถที่จะเป็นคู่เมียกัน ต้องประกอบด้วยข้อเท็จจริงที่ชายหญิงแสดงออกโดยเปิดเผยว่าเป็นคู่เมียกันแล้ว และชายหญิงที่จะเป็นคู่เมียกันต้องมีความสามารถที่จะเป็นคู่เมียกัน ไม่ต้องห้ามตามกฎหมาย

ดังนั้น หากพฤติการณ์ประกอบระหว่างชายหญิงเข้าหลักเกณฑ์สองประการข้างต้นถือว่าชายหญิงนั้นเป็นคู่เมียกันตามกฎหมาย และมีสิทธิหน้าที่ภายใต้บทบัญญัติกฎหมายลักษณะคู่เมียทุกประการ ทั้งกฎหมายที่มีลักษณะทางแพ่งและกฎหมายที่มีลักษณะทางอาญา เมื่อพิจารณากฎหมายที่มีลักษณะอาญาในกฎหมายลักษณะคู่เมียปรากฏบทบัญญัติที่ได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนา ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น ๒ ประเด็นหลัก ดังนี้

๓.๓.๒.๑. กรณีสถานะคู่เมียที่เกี่ยวข้องกับการบรรพชา และความผิดฐานภิกษุทำชำเราหญิง

กฎหมายลักษณะคู่เมียได้กำหนดความรับผิดชอบเกี่ยวกับการทำชำภายหลังจากคู่เมียสึกจากการเป็นออกบวช ปรากฏในบทกฎหมายบทที่ ๓๗-๓๙ ดังนี้

บทที่ ๓๗ “สามีศรัทธาในพระศาสนาละภริยาแลทรัพย์สิ่งสินสรรพเหตุ
ออกบวชเป็นภิกษุสามเณรแล้ว สินเดิมสินสมรสของชายสิทธิแก่หญิง พ่อแม่พี่น้อง
น้องชายจะเอาอย่าพึงให้เลย ถ้าเมื่อแรกจะบวชนั้นชายแหวกแบ่งปันทรัพย์สิ่งใดไว้
จึงได้ ถ้าหญิงยังครองตัวอยู่ถ้าผู้ ผู้ศีกออกมากินด้วยหญิงอีกเล่าไซ้ บุตรภริยา
แลทรัพย์สิ่งของทั้งปวงนั้นก็สิทธิแก่ชาย เหตุว่าเรือนท่านเคยอยู่ท่านเคยนอน
หมอนท่านเคยเรียงเสียบึงท่านเคยกิน ถ้าหญิงทำชู้นอกใจผู้ไซ้ ให้ไหมโดยพระราช
กฤษฎีกา”^{๖๖}

กรณีที่ชายออกบวชในภายหลังจากที่ได้เป็นคู่เมียกันแล้ว มีผลให้การเป็นคู่เมียกันนั้นสิ้นสุดลง กล่าวคือ ในกรณีที่ฝ่ายสามีออกบวชในพุทธศาสนา สินสมรสให้ไว้เป็นสิทธิแก่หญิงแต่ผู้เดียว เว้นแต่ทรัพย์สินที่ให้แก่พ่อแม่พี่น้องชายไว้ก่อนลงบรรพชา ภายหลังสึกออกมาให้ทรัพย์สินทั้งปวงตกแก่ชายดั้งเดิมหากหญิงมีชู้ก็ให้ไหม ซึ่งการให้ไหมในที่นี้เป็นการชดเชย

^{๖๖} ร. แลงการ์ด, ประวัติศาสตร์กฎหมาย กฎหมายตราสามดวง (บางลักษณะเฉพาะที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยรามคำแหง), หน้า ๑๗-๑๘.

ความเสียหายต่อผู้เสียหายโดยให้ถือว่าค่าปรับตกแก่รัฐทั้งหมด โดยมีลักษณะคล้ายกับเรื่องการปรับตามหลักที่เรียกว่า สิ้นไหมกึ่งพินัยกึ่ง

เมื่อปรากฏถึงเหตุแห่งการสิ้นสุดลงของการสมรสตามกฎหมายลักษณะผัวเมีย บทที่ ๓๗ อันได้แก่กรณีที่ชายบวชเป็นภิกษุนั้นย่อมทำให้การเป็นผัวเมียกันสิ้นสุดลง กฎหมายลักษณะผัวเมีย บทที่ ๓๘ ยังบัญญัติเพิ่มเติมกรณีที่หญิงผู้เป็นภริยาเดิมไม่สมัครใจอยู่กับสามีที่บวชเป็นภิกษุสามเณรแล้วสึกออกมาไว้ดังนี้

บทที่ ๓๘ “หญิงชายราษฎรอยู่กินเป็นผัวเมียกัน สามีสรีทธาสละภรรยา แลทรัพย์สินของบวชเป็นภิกษุสามเณรแล้ว แลสึกออกมาจะคืนอยู่กับหญิงอีกใช้ ถ้าหญิงมีสมักเป็นภรรยาชายนั้นต่อไปก็ทำตามใจหญิง เหตุว่าบวชแล้วขาดจากผัวเมียกัน ถ้าชายอุลากข์ขึ้นหญิงนั้น ท่านให้ไหมชายดุษฎ์ทำแก่หญิงม่ายนั้น”^{๖๗}

กล่าวคือ หากสามีออกบวชให้ถือว่าขาดจากผัวเมีย เมื่อสึกออกมา หญิงไม่เต็มใจจะอยู่กับกันเป็นสามีภริยาอีกต่อไป หากชายนั้นข่มขืนหญิง ให้ปรับไหมชายนั้นเทียบเท่ากับกรณีชายข่มขืนหญิงหม้าย

นอกจากนี้กฎหมายยังกำหนดหลักเกณฑ์ถึงกรณีหญิงบวชด้วยว่า หากหญิงภริยาลาสามีไปบวชก็ถือว่าขาดจากผัวเมียเช่นกัน และหากสึกออกมาจะมีสามีใหม่ก็ไม่ถือว่าเป็นความผิดแต่อย่างใด แต่หากไปบวชโดยมิได้รับความยินยอมจากสามีและสึกออกมามีสามีใหม่ ย่อมถือเป็นมิชู้ ให้ไหมหญิงถึงขนาด

บทที่ ๓๙ “ภริยาลาสามีจะไปบวช สามีก็ยอมให้ภริยาไปบวช ท่านว่าสามีภริยาขาดจากการเป็นผัวเมีย ถ้าภริยาสึกออกมาจะมีสามีอื่นใช้ ท่านว่าหาโทษมิได้ ถ้าสามีมิได้สละให้บวชภริยากระทำความผิดแล้วหนีไปบวช ถ้าสึกออกมามิชู้มิผัวใช้ ให้ไหมโดยขนาด เพราะเหตุว่าสามีเขามิได้สละให้ไปบวช”

จากบทบัญญัติทั้งสามข้างต้นแสดงให้เห็นว่าอิทธิพลทางพุทธศาสนามีผลต่อสิทธิหน้าที่ระหว่างผัวเมีย คือ การบรรพชาเป็นเหตุให้สถานะการเป็นผัวเมียต้องสิ้นสุดลง เนื่องจากการบรรพชาถือว่าชายหรือหญิงนั้นละทางโลกและมุ่งสู่ทางธรรม ซึ่งภายหลังบวชเป็นภิกษุ

^{๖๗} เรื่องเดียวกัน หน้า ๖๒.

แล้ว หากเกิดกรณีกระทำความผิดทางเพศกับหญิง ก็มีความผิดตามกฎหมายลักษณะฉ้อโกงที่ ๔๐ และ ๔๑

“มาตราหนึ่ง พระครูภิกษุสามเณร ผิดเมียท่านถึงฆ่าเราชื่อว่าปราชิก ให้สึก ออกเสียแล้วให้ใหม่โดยพระราชกฤษฎีกา”^{๖๘}

“มาตราหนึ่ง ถ้าพระครูภิกษุสามเณรผู้อยู่ในศีล ทำทุลาจาน ผิดกิจวินัยทำร้ายด้วยหญิงหาผู้มีได้ถึงฆ่าเราเปนสัจไซ้ ชื่อว่าปราชิก ให้สึกออกลงโทษ ๕๐ ๒๕ ที่ส่งตัวลงญาข้างหลวง ส่วนหญิงนั้นให้ทำโทษคุดหญิงนอกใจผัวนั้นแล”^{๖๙}

เมื่อชายหรือหญิงบรรพชาเป็นภิกษุหรือภิกษุณีแล้ว พระไตรปิฎกในบทพระวินัยได้กำหนดข้อห้ามของภิกษุและภิกษุณีอย่างชัดเจนว่า ภิกษุไม่อาจยุ่งเกี่ยวกับหญิง และภิกษุณีไม่อาจยุ่งเกี่ยวกับชายได้ เป็นไปตามหลักธรรมดังต่อไปนี้

๑. ข้อห้ามของภิกษุปรากฏในคัมภีร์มหาวิภังค์ ซึ่งผู้ศึกษาขอจำแนกความผิดของภิกษุตามกัณฑ์ ดังนี้

๑.๑. ปาราชิกกัณฑ์ ได้แก่ ปาราชิกสี่ขาบทที่ ๑ การเสพเมถุน ถือว่าผิดวินัยร้ายแรง ต้องอาบัติปาราชิก^{๗๐} คือ ขาดจากความเป็นภิกษุ

๑.๒. สังฆาทิเสสกัณฑ์ ได้แก่ กรณีภิกษุถูกราคะครอบงำจับต้องโดนตัวหญิงก็ดี พูดเกี่ยวพาราสีหญิงก็ดี ชักชวนให้หญิงบำเรอความใคร่ตนก็ดี ตามสังฆาทิเสสสี่ขาบทที่ ๒ ถึง ๔ มีโทษประเภทครุกาบัติรองจากอาบัติปาราชิก^{๗๑}

๑.๓. อนียตกัณฑ์ ได้แก่ อนียตทั้ง ๒ สิกขาบท กรณีภิกษุนั่งกับหญิงสองต่อสองในที่ลับตาคน^{๗๒} ถือว่ามีความผิด ต้องอาบัติ

^{๖๘} เรื่องเดียวกัน หน้า ๖๓.

^{๖๙} เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

^{๗๐} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก, สมควร นิยมวงศ์ ดร. ณัฏชา มูลยาพอ, บรรณาธิการ, (กรุงเทพฯ: ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๑), หน้า ๒๒.

^{๗๑} เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๕ - ๓๖.

^{๗๒} เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๓ - ๔๖.

๑.๔. ปาจิตตยกัณฑ์ ได้แก่ วรรคที่ ๑ สิกขาบทที่ ๖ ห้ามภิกษุนอนร่วมกับมาตุคามหรือผู้หญิงแม่เพียงเมื่ออาทิตย์อัสดง^{๗๓}

๒. ส่วนข้อห้ามของภิกษุณีปรากฏในคัมภีร์ภิกษุณีวิวัฏฐ์ ซึ่งผู้ศึกษาขอจำแนกความผิดตามกัณฑ์ ดังนี้

๒.๑. ปาราชิกกัณฑ์ ปาราชิกของภิกษุณีแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ อสาธารณปาราชิกสิกขาบท เป็นสิกขาบทที่พระผู้มีพระภาคทรงปรารภภิกษุณีสงฆ์บัญญัติ และ สาธารณปาราชิกสิกขาบท คือ สิกขาบทที่พระผู้มีพระภาคทรงปรารภภิกษุบัญญัติไว้ ซึ่งภิกษุณีพึงรักษาด้วย ผู้ศึกษาขอหยิบยกเฉพาะอสาธารณปาราชิกสิกขาบทเท่านั้น ได้แก่ ปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ ห้ามภิกษุณียินดีการจับต้องของชายที่บริเวณใต้รักขวิญหรือไหปลาร้าลง เหนือเข้าขึ้นไป หากละเมิดต้องอาบัติปาราชิก^{๗๔} และปาราชิกสิกขาบทที่ ๔ ห้ามภิกษุณียินดีการที่บุรุษบุคคลผู้กำหนดจับมือก็ดี จับชายผ้าสังฆาฏิกัณฑ์ ยืนด้วยก็ดี สนทนาคด้วยก็ดี ไปสู่ที่นัดหมายกันก็ดี ยินดีการที่บุรุษมาหาตามนัดก็ดี เข้าไปสู่ที่มุงด้วยกันก็ดี ทอดกายเพื่อประโยชน์แก่บุรุษนั้น เพื่อประสงค์จะเสพอสังฆกรรมนั้นก็ดี^{๗๕} หากภิกษุณีละเมิด ต้องอาบัติปาราชิก^{๗๖}

๒.๒. ปาจิตตยกัณฑ์ ปาจิตตยของภิกษุณีแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ อสาธารณบัญญัติและสาธารณบัญญัติ ซึ่งผู้ศึกษาขอหยิบยกเฉพาะส่วนสิกขาบทในอสาธารณบัญญัติเท่านั้น ได้แก่

๒.๒.๑. ปาจิตตยสิกขาบทที่ ๑๑ ภิกษุณีใด กับบุรุษหนึ่งต่อหนึ่ง ยืนร่วมก็ดี เจริญร่วมก็ดี ในเวลาค่ำมืด ไม่มีประทีป เป็นปาจิตตย

๒.๒.๒. ปาจิตตยสิกขาบทที่ ๑๒ ภิกษุณีใดกับบุรุษหนึ่งต่อหนึ่ง ยืนร่วมก็ดี เจริญร่วมก็ดี ในสถานที่กำบัง เป็นปาจิตตย

^{๗๓} เรื่องเดียวกัน หน้า ๕๕.

^{๗๔} เรื่องเดียวกัน หน้า ๗๙.

^{๗๕} มูลนิธิอุทยานธรรม, "[ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔. แหล่งที่มา: <https://uttayarndham.org/node/5823>

^{๗๖} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก, หน้า ๗๙.

๒.๒.๓. ปาจิตตีย์สิกขาบทที่ ๑๓ ภิกษุณีใดกับบุรุษหนึ่งต่อ
หนึ่ง ยืนร่วมกัฏฐิ เจริญร่วมกัฏฐิ ในสถานที่แจ้ง เป็นปาจิตตีย์

๒.๒.๔. ปาจิตตีย์สิกขาบทที่ ๑๔ ภิกษุณีใด ยืนร่วมกัฏฐิ เจริญ
ร่วมกัฏฐิ กระชิบใกล้หูกัฏฐิ กับบุรุษหนึ่งต่อหนึ่ง ในถนนกัฏฐิ ในตรอกตันกัฏฐิ ในทางสามแพร่งกัฏฐิ ส่ง
ภิกษุณีผู้เป็นเพื่อนกลับไปก่อนกัฏฐิ ถือเป็นปาจิตตีย์

จากการพิจารณาบทบัญญัติกฎหมายลักษณะผ้าเมียบ บทที่ ๓๗ ถึง ๔๑
เทียบกับหลักทางพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระธรรมวินัยตามพระไตรปิฎก อาจสรุปได้ว่า ภายหลังจาก
ชายหรือหญิงใดบรรพชาเป็นภิกษุหรือภิกษุณีแล้ว ย่อมต้องอยู่ภายใต้ข้อห้ามที่ปรากฏในคัมภีร์
มหาวิภังค์และคัมภีร์ภิกษุณีวิภังค์ ดังนั้นการที่บทบัญญัติกฎหมายลักษณะผ้าเมียบเกี่ยวกับสถานะผ้า
เมียบบทที่ ๓๗ ถึง ๓๙ บัญญัติถึงการสิ้นสุดของสถานะผ้าเมียบอันนำไปสู่การกำหนดบทบัญญัติทาง
อาญา และบทบัญญัติเกี่ยวกับการกระทำทางเพศของภิกษุบทที่ ๔๐ และบทที่ ๔๐ จึงได้รับอิทธิพล
จากข้อห้ามทางพุทธศาสนาดังกล่าว

๓.๓.๒.๒. กรณีทำชู้ระหว่างญาติสืบสายโลหิตด้วยกัน ปรากฏในกฎหมาย ลักษณะผ้าเมียบ บทที่ ๓๖

บทที่ ๓๖ “พ่อแม่ลูก พี่น้อง ยายหลาน ตาหลาน ลุงน้าหลาน ทำชู้กัน ให้
ทำแพลอยผู้นั้นเสียในทะเล ให้เจ้าพ่อแม่พี่น้องพี่เมียเมืองท่านทั้ง ๔ ประตุ ไก่ ๘ ตัว ให้
พระสงฆ์พราหมณาจารย์สวดมนต์ทำพิธีการระงับอุบาทว์จัญไร น้ำฟ้าน้ำฝนจึงจะตก
เป็นประโยชน์แก่คนทั้งหลาย ฝ่ายพ่อแม่พี่น้องรู้ว่าลูกหลานทำมิชอบมิได้ว่ากล่าว
ท่านว่าละเมิด ให้ลงโทษโดยโทษานุโทษ...”^{๗๗}

จากบทกฎหมายที่ยกขึ้นกล่าวข้างต้นเป็นข้อห้ามที่ไม่ให้พ่อแม่ลูกพี่น้อง
หรือญาติที่มีความเกี่ยวข้องทางสายโลหิตทำชู้หรือเป็นผ้าเมียบกัน เนื่องจากการทำชู้กันหรือการมี
ความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างญาติพี่น้องสายเลือดเดียวกัน ถือเป็นเรื่องผิดธรรมชาติ เป็นเสียดแก่
บ้านเมือง เมื่อเปรียบเทียบกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา ศีล ๕ เป็น ข้อบัญญัติทางพระพุทธศาสนาที่
กำหนดการปฏิบัติกายและวาจาเบื้องต้นที่พุทธศาสนิกชนพึงกระทำ ศีล ๕ ที่ว่าด้วยศีลข้อ ๓ คือ

^{๗๗} ร. แลงกาศ์, ประวัติศาสตร์กฎหมาย กฎหมายตราสามดวง (บางลักษณะเฉพาะที่ศึกษาในมหาวิทยาลัย
รามคำแหง), หน้า ๖๑.

“กาเมสุ มิจฉาจาร” เป็นข้อห้ามเกี่ยวกับการประพฤติดิถีในกาม คือ เจตนาที่จะก้าวล่วงฐานะวัตถุที่ไม่ควรถึง(อคมนียวัตถุ)เป็นไปในกายทวารโดยประสงค์จะประพฤดิชั่ว^{๗๘} ซึ่งในบทบัญญัตินี้ได้อธิบายถึงขอบเขตของข้อห้ามตามลักษณะที่เห็นว่า ทั้งหญิงและชายย่อมประพฤติดิถีในกามได้ด้วยกันทั้งสองฝ่าย ซึ่งแบ่งออกเป็นประเภทได้ ดังนี้^{๗๙}

หญิงที่ต้องห้ามสำหรับชายมี ๓ ประเภท คือ

๑. หญิงมีสามี โดยที่สุตแม่แต่ภรรยาชั่วคราวเข้าชั่วคืนก็ถือว่ามิใช่เจ้าของ
  ๒. หญิงที่มีผู้พิทักษ์รักษา เช่น บิดามารดาหรือญาติรักษา
  ๓. หญิงที่มีจารีตห้าม เช่น หญิงที่เป็นวงศ์วานเหล่ากอของตน^{๘๐} ได้แก่ แม่ ย่า ยาย ทวด ลูก หลาน เหลน นักบวช และหญิงที่เจ็บไข้ไม่สมประกอบ พระสนมในรัชกาล เป็นต้น
- หญิงทั้ง ๓ ประเภทนี้ เมื่อชายประพฤดิล่วงเกิน จะโดยเขายินยอมหรือไม่ ยินยอมก็ตาม ย่อมผิดศีล

ชายที่ต้องห้ามสำหรับหญิงมี ๒ ประเภท คือ

๑. กรณีหญิงมีสามี ชายอื่นนอกจากสามีของตน
  ๒. ชายที่จารีตห้าม เช่น พ่อ ปู่ ตา ทวด ลูก หลาน เหลน นักบวช เป็นต้น
- ชาย ๒ ประเภทนี้ เป็นวัตถุแห่งกาเมสุมิจฉาจารของหญิง ถือว่าผิดศีล

อย่างไรก็ดี ข้อสังเกตประการหนึ่งคือเนื้อความตามพระไตรปิฎกไม่ได้กล่าวถึงกรณีวัตถุที่ไม่ควรถึงว่าประกอบไปด้วยชายหรือหญิงประเภทใดบ้างไว้โดยตรง การขยาย

^{๗๘} เป็นไปตามหลักธรรมในอรรถกถา ขุททกนิกาย ปฏิสัมภีทามรรค มหาวรรค ๑. ญาณกถา สีสลยญาณนิตเทศ

^{๗๙} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เบญจศีล-เบญจธรรม (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๐), หน้า ๒๕. อ้างอิงใน พระชาลวาทย์ ธรรมทีโป (พลชัย), "การประยุกต์ใช้หลักศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชน อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู" (หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๐), หน้า ๓๗.

^{๘๐} จรูญ สมน้อย, เบญจศีลเบญจธรรมและอุโบสถศีล (กรุงเทพฯ: มณฑลการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๒๘. อ้างอิงใน เจษฎาวุธ ปลงใจ, "การศึกษาวิเคราะห์การล่วงละเมิดศีลข้อสามในพระพุทธศาสนาเถรวาท" (หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๘ - ๒๙.

ความว่าวัตถุที่ไม่ควรถึงหมายถึงชายหญิงประเภทใดบ้างปรากฏในอรรถกถาหรือ คัมภีร์ที่ไขความพระไตรปิฎก ส่วนคำอธิบายว่าหญิงหรือชายที่จารีตห้ามประกอบด้วยญาติสืบสายโลหิตเป็นคำอธิบายเพิ่มเติมที่ปรากฏในหนังสือของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

นอกจากศีลข้อ ๓ ความเกี่ยวกับการร่วมประเวณีระหว่างญาติสืบสายโลหิต ยังปรากฏความตอนหนึ่งในมาตุปุตติกสูตรว่า “พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย โมฆบุรุษนั้นย่อมสำคัญหรือหนอว่า มารดาอย่าอย่ากำหนดในบุตร ก็หรือบุตรอย่าอย่ากำหนดในมารดา”^{๘๑} กล่าวคือ การร่วมประเวณีระหว่างมารดาและบุตรอย่าอย่าไม่สามารถทำได้ อีกทั้งยังปรากฏความตอนหนึ่งในพระสุตตันตปิฎกกว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายขาว ๒ อย่างนี้ ย่อมคุ้มครองโลก ๒ อย่าง เป็นไฉน คือหิริ ๑ โอตตัปปะ ๑ ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมฝ่ายขาว ๒ อย่างนี้แล ถ้าธรรมฝ่ายขาว ๒ อย่างนี้ ไม่พึงคุ้มครองโลก ใครๆ ในโลกนี้จะไม่พึงบัญญัติ ว่ามารดา ว่าน้ำ ว่าป่า ว่าภรรยาของอาจารย์ หรือว่าภรรยาของครู โลกจักถึงความส่ำส่อนกัน เหมือนกับพวกแพะ พวกแกะ พวกไก่ พวกหมูพวกสุนัขบ้าน และพวกสุนัขจิ้งจอก ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะธรรมฝ่ายขาว ๒ อย่างนี้ ยังคุ้มครองโลกอยู่ ฉะนั้น โลกจึงบัญญัติคำว่ามารดา ว่าน้ำ ว่าป่า ว่าภรรยาของอาจารย์ หรือว่าภรรยาของครูอยู่ ฯ”^{๘๒} เห็นว่า หิริและโอตตัปปะ หรือ ความละอายและความเกรงกลัวต่อบาปนั้นเป็นธรรมคุ้มครองโลก หากไม่มีหิริและโอตตัปปะช่วยคุ้มครองโลกนี้ไว้ สถานะความเป็นแม่ เป็นน้ำ เป็นป่า ย่อมไม่เกิดขึ้น และโลกย่อมเกิดความส่ำส่อนทางเพศดังเช่นในหมู่มสัตว์

จากข้อคิดทางพุทธศาสนาทั้งศีลข้อ ๓ และที่ปรากฏในพระสุตตันตปิฎกข้างต้น การร่วมประเวณีกับหญิงที่เป็นญาติสืบสายโลหิตถือว่าผิดศีล ไม่อาจกระทำได้ตามหลักพุทธศาสนา เนื่องจากหญิงที่เป็นญาติสืบสายโลหิตเป็นหญิงที่จารีตรักษาไว้ คือ เป็นหญิงต้องห้ามหรือหญิงที่ไม่ควรเสพเมถุน ดังนั้นการบัญญัติกฎหมายลักษณะผัวเมีย บทที่ ๓๖ ที่ตราถึงกรณีการทำชู้ระหว่างญาติสืบสายโลหิต จึงได้รับอิทธิพลจากข้อคิดทางพุทธศาสนาดังกล่าว

^{๘๑} เป็นไปตามหลักธรรมในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๒ พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๑๔ อังคุตตรนิกาย ปัญจก-ฉัก

^{๘๒} เป็นไปตามหลักธรรมในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ พระสุตตันตปิฎกเล่มที่ ๑๒ อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาต

๓.๓.๓. กฎหมายลักษณะอาญาหลวง

กฎหมายลักษณะอาญาหลวงกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับข้าราชการ บทบัญญัติส่วนใหญ่เป็นการกำหนดความผิดที่กระทำขึ้นต่อองค์พระมหากษัตริย์ ความผิดที่เกิดจากข้าราชการทุจริตต่อหน้าที่ราชการหรือกระทำผิดวินัยราชการ และบทลงโทษข้าราชการที่ทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำผิดวินัย ปรากฏบทบัญญัติเกี่ยวกับความผิดตามกฎหมายอาญาและกฎหมายปกครองอยู่ปะปนกัน^{๘๓}

ส่วนของกฎหมายอาญา พระอัยการลักษณะอาญาหลวงกำหนดโทษรุนแรงไว้ในตัวเอาทั้งสิ้น ๑๐ ประการ ซึ่งได้กล่าวแล้วในหัวข้อที่ ๓.๒.๓. ประกอบด้วยความผิดต่าง ๆ เกี่ยวกับการกระทำความผิดทั้งต่อกษัตริย์ และต่อแผ่นดิน สำหรับความผิดที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนานั้น พระอัยการลักษณะอาญาหลวงปรากฏบทบัญญัติที่ชี้ให้เห็นถึงภัยของพุทธศาสนาที่อาจเกิดจากชาวต่างชาติต่างศาสนาที่มีฐานะร่ำรวยเข้ามาค้าขาย ทำให้ชายไทยบางส่วนประสงค์ที่จะยกลูกสาวของตนให้เป็นภริยาของชาวต่างชาตินั้น^{๘๔} รัฐจึงมองว่าในยุคที่ต่างชาติเริ่มเข้ามาบูรณ คนที่ยกลูกสาวให้ต่างชาตินั้นอาจคิดทรยศเอากิจการในบ้านเมืองไปบอกกล่าว และอาจทำให้พุทธศาสนาจะพลอยเศร้าหมองเนื่องจากหญิงสยามอาจไปเข้ารีตกับศาสนาอื่น จึงกำหนดให้เป็นความผิดตามบทที่ ๑๓ ความว่า

“มาตราหนึ่ง ราษฎรข้าแผ่นดินชายหญิงไทยอนบมีย่าบมิกัลวพระราชอาชา พระราชกำหนดกฎหมาย เหน้พัคคุเข้าของเงินทองของมฤฉาทิฐิ อันมาค้าขายแต่นานาประเทศนอกด่านต่างแดน นายลูกสาวยกหลานสาวให้เป็นเมียฝรั่ง อังกฤษ วิลันดาความลาญอันต่างสาศนา แลให้เข้ารีตถืออย่างมฤฉาทิฐินอกพระสาศนา ท่านว่าผู้นั้นเปนเสี้ยนหนามในแผ่นดิน แลมันเอาใจไปแผ่เผื่อแก่ประจามิตฆ่าศึกศัตรูหมู่ร้าย ท่านให้ลงโทษ ๖ สถาน ๆ หนึ่ง คือ ให้พันคอริบเรื่อน ๑ ให้จำใส่ตรูไว้กว่าตาย ๑ ให้ริบราชบาตแล้วเอาตัวลงหญ่าข้าง ๑ ให้ไหมจัตุรคูน ๑ ให้ไหมตรีคูน ๑ ให้ไหมทวิคูน ๑ ๖ อย่าให้ดูเยียงกัน กล่าวดั่งนี้ เหตุว่าพ้อมันดั่งพีชนหว่านลงเหนือแผ่นดิน จเปนพีชนผลสืบไป ฝ่ายพ้อมันลุมมันจเอากิจการบ้านเมืองไปแจ้งแก่นานาประเทศฯ

^{๘๓} ชัชพล ไชยพร, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป, หน้า ๑๓๔.

^{๘๔} กฤษฎา บุญยสมิต, "พระสงฆ์และสถาบันพระพุทธานอกกฎพระสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวง," ใน พระพุทธานุศาสน์และสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, หน้า ๑๘๕.

มันจคิดมาเบียดเบียนพระนครธานีขอบขัณฑเสมา พระพุทธศาสนาจักพลอยเล่า
หมองไป”^{๘๕}

แต่เดิมกฎหมายพระอัยการลักษณะอาญาหลวงตราขึ้นตั้งแต่สมัยสมเด็จพระ
รามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) หากแต่ความตามบทที่ ๑๓ ที่ได้ยกขึ้นกล่าวข้างต้นถูกเพิ่มเติมในสมัย
สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง^{๘๖} ในยุคนั้นชาติตะวันตกเริ่มเข้ามาค้าขายกับดินแดนทางเอเชียตะวันออกเฉียง
รวมถึงดินแดนอาณาจักรสยาม นอกจาก การค้าขาย ยังปรากฏชาวต่างชาติบางส่วนเดินทางมาเพื่อ
เผยแผ่ศาสนาด้วยเช่นกัน แม้ว่าชาวต่างชาติจะเป็นที่โปรดปรานของกษัตริย์อยุธยาหลายพระองค์ แต่
ก็เพียงเฉพาะเพื่อประโยชน์ในทางการค้าขายเท่านั้น เรื่องการศาสนาอันได้แก่พุทธศาสนายังมี
ความสำคัญที่พระมหากษัตริย์จำต้องช่วยกันธำรงรักษาไว้ให้เป็นศาสนาของชาติต่อไป ซึ่งความตอน
หนึ่งของจดหมายเหตุโดย โยส เขาเต็นที่เขียนขึ้นเป็นภาษาฮอลันดาเมื่อ คริสตศักราช ๑๖๓๖ ได้
กล่าวถึงการปฏิบัติตนของชาวสยามในยุคกรุงศรีอยุธยาต่อชาวต่างชาติที่นับถือศาสนาอื่นว่า

“...ส่วนพวกที่นับถือศาสนาอื่นนั้น ชาวสยามทั้งราษฎรและภิกษุก็ติดต่อ
ด้วยความระมัดระวัง และจะไม่เบียดเบียนรังแกพวกที่นับถือศาสนาอื่น เพราะชาว
สยามเชื่อว่าศาสนาต่างๆ สอนให้คนทำดีและขึ้นสวรรค์ด้วยกันทั้งนั้น ชาวสยามยัง
เชื่อด้วยว่า พิธีศาสนาไม่ว่าอย่างไหนก็จะเป็นที่โปรดปรานแก่พระเป็นเจ้าทั้งนั้น แต่
ที่พระองค์โปรดปรานมากที่สุดก็คือพิธีศาสนาของชาวสยามเอง ชาวสยามบอกแก่
ข้าพเจ้าว่า ศาสนาของเขานั้นบริสุทธิ์และได้มาจากพระธรรมคำสั่งสอนซึ่งขีดเขียนไว้
แต่โบราณกาล ด้วยเหตุนี้ชาวสยามจึงไม่เปลี่ยนศาสนาของตน โดยไปนับถือศาสนา
คริสต์หรือศาสนาอะหมัดเองง่ายๆ ความข้อนี้ เป็นความจริงเพราะว่าบาทหลวง
ปอร์ตุเกศ ได้พยายามเผยแผ่ศาสนาคริสต์ในประเทศนี้มานานแล้วแต่ก็ไม่ได้ผล
ประการใด พวกที่นำคัมภีร์โกหร่านมาเผยแผ่ก็ขาดผู้เลื่อมใสเช่นเดียวกัน ทั้งๆ ที่
การเผยแพร่นั้นได้รับราชาอนุมัติให้กระทำได้โดยเสรี...”^{๘๗}

^{๘๕} ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ จุลศักราช ๑๑๖๖ พิมพ์ตามฉบับหลวง ตรา ๓ ดวง เล่ม ๒,
(กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๓๘๐ - ๓๘๒.

^{๘๖} ชัชพล ไชยพร, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป, หน้า ๑๒๕.

^{๘๗} โยส เขาเต็น, ประชุมพงศาวดาร ภาค 76 จดหมายเหตุของโยส เขาเต็น พ่อค้าชาวฮอลันดาในสมัยพระเจ้า
ทรงธรรม และพระเจ้าปราสาททอง, แปลจากฉบับภาษาอังกฤษของ โรเจอร์ แมนลีย์ โดย ขจร สุขพานิช, ผู้แปล, (พระนคร: ชุมชน

จากความข้างต้นเห็นว่า ชาวสยามมิได้รังเกียจบุคคลที่นับถือศาสนาอื่น กล่าวคือ ชาวสยามจะไม่เบียดเบียนบุคคลที่ไม่ได้นับถือศาสนาพุทธ แต่หากมีการพยายามเผยแพร่ศาสนาอื่น ก็อาจจะไม่ได้รับการต้อนรับที่ดีจากชาวสยาม คณะบาทหลวงคริสเตียนที่เดินทางเข้ามาสยามในช่วงนั้น ได้รับความเดือดร้อนและมีคติความอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งมีบันทึกของบาทหลวงคริสเตียนอยู่หลายฉบับที่ บอกเล่าถึงเหตุการณ์ที่ได้รับความยากลำบากในการปฏิบัติกิจทางศาสนา ยกตัวอย่างเช่น คดีห้าม บาทหลวงฝรั่งเศสเผยแพร่ศาสนาเมื่อครั้งสมัยพระนารายณ์มหาราชตามบันทึกของมองซิเออร์ โอมองที่ได้ บันทึกถึงเรื่องราวซึ่งเกิดขึ้นในช่วงก่อนวันนักขัตฤกษ์ บาทหลวงได้จัดเตรียมเทียนไว้ให้ผู้ที่เข้ามา กระทำพิธีทางคริสตศาสนา แต่มีชายฉกรรจ์สองคนซึ่งเป็นทาสของบุตรเจ้าเมืองมะริดมาหยิบเทียน เหล่านั้นไป ครั้นเด็กนักเรียนคริสเตียนที่อยู่ในเหตุการณ์เห็นก็ได้ห้ามปราม และบังเอิญชายฉกรรจ์ที่เป็นทาสของบาทหลวงได้พบเห็นเหตุการณ์และพฤติกรรมความก้าวร้าวของทาสบุตรเจ้าเมืองมะริดทั้งสอง จึงเกิดบันดาลโทสะเข้าไปวิวาท จนเกิดคติความขึ้น^{๘๘} จะเห็นได้ว่าในยุคสมัยที่มีการตรา บทบัญญัติแห่งพระอัยการลักษณะอาญาหลวง บทที่ ๑๓ ศาสนาพุทธมีอิทธิพลต่อสังคมและราษฎร สยามมาก การออกนอกรีตจากการนับถือพุทธศาสนาโดยเฉพาะกรณีเมื่อเห็นแก่ผลประโยชน์ของ ต่างชาติถือเป็นสิ่งที่ต้องห้ามของชาวสยามอย่างเด็ดขาด

ภายหลังสิ้นยุคกรุงศรีอยุธยา พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรง ดำเนินการชำระสะสางกฎหมายตราสามดวงโดยนำกฎหมายเดิมในสมัยอยุธยาารวบรวมชำระ^{๘๙}และ ปรับปรุงแก้ไขบางประการ ทั้งนี้ แม้เอกสารหรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์กล่าวว่าอาณาจักรสยาม อนุญาตให้ชาวต่างชาติเดินทางมาติดต่อค้าขายภายในราชอาณาจักรมากขึ้น แต่บทบัญญัติกฎหมาย ลักษณะอาญาหลวง บทที่ ๑๓ ยังคงปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวง คือ หากผู้ใดยกลูกสาวให้ ชาวต่างชาติเนื่องจากเห็นแก่ทรัพย์สินของเขา ผู้นั้นต้องรับผิด

ข้าง, ๒๕๐๔) (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรี เจียรณ์ พิชัยสนธิ์ ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร 14 มีนาคม 2504), หน้า ๒๖.

^{๘๘} เกริกฤทธิ์ ไทคุณธนภพ, เรื่องอื้อฉาวและคติความในอดีต (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บางกอกบุ๊ก, ๒๕๕๕), หน้า ๗๒ - ๗๓.

^{๘๙} ชัชพล ไชยพร, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป, หน้า ๒๑๙.

แม้จากการค้นคว้าสรรพเอกสารทางประวัติศาสตร์ไม่พบการกล่าวถึงสาเหตุที่
บทบัญญัติกฎหมายลักษณะอาญาหลวง บทที่ ๑๓ ยังคงปรากฏอยู่ในกฎหมายตราสามดวง อย่างไรก็ตาม
ดี สาเหตุดังกล่าวอาจอนุมานได้จากเหตุผลดังต่อไปนี้

๑. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ทรงเคร่งครัดถึงความสำคัญของจารีต
ประเพณีดั้งเดิม และมีพระราชประสงค์ให้สภาพสังคมกรุงรัตนโกสินทร์มีความคล้ายคลึงกับสภาพ
สังคมครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยาอย่างรุ่งเรืองอยู่^{๙๐} ดังนั้นพระองค์จึงคงไว้ซึ่งบทบัญญัติเดิมตามพระราช
ประสงค์ที่ให้กรุงรัตนโกสินทร์มีสภาพเหมือนในสมัยกรุงศรีอยุธยา กล่าวคือ เมื่อสภาพสังคมยังคงเป็น
เช่นเดิม จึงไม่มีความจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงบทบัญญัติดังกล่าวไปจากเดิม

๒. ด้วยเหตุที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ทรงประกาศตนเป็นอัคร
มหาศานูปถัมภกพระพุทธศาสนา โดยตั้งพระราชหฤทัยที่จะทำนุบำรุงพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองยิ่งขึ้น^{๙๑}
เพื่อให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข ให้ตั้งอยู่ในคติธรรมทั้ง ๔ บำเพ็ญศีลทาน อีกทั้งยังมีพระราชประสงค์
ให้พุทธศาสนาเป็นที่เลื่อมใสของมนุษย์ทั้งปวง เหตุดังกล่าวนี้จึงอาจอนุมานได้ว่า เหตุที่การกระทำ
ใดอันเป็นภัยต่อพุทธศาสนาถูกบัญญัติไว้เป็นความผิด ดังเช่น กฎหมายลักษณะอาญาหลวง บทที่ ๑๓
เพื่อปกป้องพุทธศาสนาตามพระราชประสงค์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ

ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้เสรีภาพประชาชนในการ
นับถือศาสนา คือ ทรงยอมรับและเปิดรับประชาชนผู้นับถือศาสนาอื่นเช่นเดียวกับในยุคของ
พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติกฎหมายลักษณะอาญาหลวง บทที่
๑๓ ก็ยังคงบังคับใช้อยู่ อีกทั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังทรงเน้นย้ำตามประกาศที่ ๔๙
เรื่องพระราชทานส่วนพระราชกุศลในการที่ทรงบริจาคเพชรใหญ่ประดับพระอุณาโลม พระพุทธ
รัตนปฏิมากร ว่า “...พระนครนี้เป็นถิ่นที่ของคนนับถือพุทธศาสนาแต่เดิม ไม่ใช่แผ่นดินของคน
ศาสนาอื่น คนที่ถือศาสนาอื่น มาแต่ที่อื่นก็ดี อยู่ในเมืองนี้ก็ดี จะโทมนัสน้อยใจด้วยริษยาแก่พุทธ
ศาสนา เพราะบูชาอันนี้ไม่ได้ ด้วยไม่ใช่เมืองของศาสนาตัวเอง ถ้าโทมนัสก็ชื่อว่าโลกล่วงเกินไป”^{๙๒}

^{๙๐} เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

^{๙๑} ชาญณรงค์ บุญหนุน, "กฎพระสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวง," ใน พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับ
สังคมไทย, หน้า ๒๖.

^{๙๒} คณะสงฆ์วัดอนงคาราม ในความอุปถัมภ์ของนายชำนาญ และคุณหญิงวลี ยวบูรณ์, ประชุมประกาศรัชกาลที่
๔ พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๐๔, หน้า ๘๔.

แม้จะให้เสรีภาพคนทุกศาสนาในแผ่นดินสยามได้รับสิทธิและเสรีภาพในการดำเนินชีวิตตามความเชื่อของตน แต่สยามยังคงเป็นดินแดนแห่งพุทธศาสนา บุคคลที่นับถือศาสนาอื่นไม่อาจแสดงความริษยาพุทธศาสนาได้ ทั้งนี้ แนวคิดตามประกาศดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดตามกฎหมายอาญาหลวง บทที่ ๑๓ คือ ชาวสยามเปิดรับและยอมรับบุคคลผู้นับถือศาสนาอื่น ภายใต้กรอบของการไม่คุกคามและล่วงเกินพุทธศาสนา และยังให้ความสำคัญต่อพุทธศาสนาในฐานะศาสนาหลักของดินแดนสยาม

๓.๓.๔. กฎหมายลักษณะโจร

กฎหมายลักษณะโจรเป็นกฎหมายที่สืบเนื่องมาจากมูลคดีวิวาทที่ ๘ ของพระธรรมศาสตร์ กำหนดความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ อาทิเช่น ลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ รับของโจร ยักยอกของเก็บตก รวมทั้งความผิดฐานลอบวางเพลิง ลอบซัดเรือนผู้อื่น ทำร้ายสัตว์ ปล่อยสัตว์ให้วิ่งไป แก่เรือท่านให้ลอยไป ฆ่าผู้อื่น ทำร้ายร่างกาย เป็นต้น^{๙๓} ซึ่งกฎหมายลักษณะโจรพบอิทธิพลของพุทธศาสนาที่มีผลต่อการกำหนดความผิดในกฎหมายลักษณะโจรหลายประการดังต่อไปนี้

พระอัยการลักษณะโจร บทที่ ๑๗ ที่กำหนดให้ผู้เสียหายที่ถูกโจรปล้นจะต้องสาบานตัวต่อพระรัตนตรัยก่อนแจ้งความแก่นายบ้านนายเมืองให้บันทึกคำตราสินไว้ แต่หากปรากฏในภายหลังว่าคำตราสินที่ได้แจ้งไว้นั้นเป็นเท็จ ถือว่าผู้แจ้งจงใจกบฏต่อพระรัตนตรัย ต้องถูกลงโทษโดยให้เอาสมุดตราสินแขวนคอและร้องประจานรอบศาลหลวง

บทที่ ๑๗ “มาตราหนึ่ง โจรปล้นวิ่งสดมดีล้วงลักเอาทรัพย์เข้าของสิ่งใดก็ดี ให้เจ้าของบอกแก่นายบ้านนายเมืองร้อยแขวงจงค้ำบให้ตรากำลังสินซึ่งเสียหายนั้นไว้จงค้ำบ แลให้ผู้รับตราสินนั้นเอาตัวผู้จตราสินนั้นสาบาลตัวจำเพาะพระภักตร์ พระพุทธิ พระธรรม พระสงฆ เจ้า แล้วให้ทำฎีกาตราสินแต่โดยลัจโดยจริง ยื่นไว้แก่สุภาภระลาการวันใดแลได้โจรก็ดี ได้สินนั้นมาก็ดี แลสมคำเจ้าสินต้องตามฎีกาตราสินนั้น ให้ฟังเอาได้ ถ้าโจรรับว่าเอาสินไปน้อย พิจารณาได้ของอีก ๒ ๓ สิ่งมากกว่า คำโจรให้การนั้น ก็ให้ฟังเอาเปนต้องตราสินได้ ถ้าหมิต้องกัน อย่าเพอให้ฟังก่อน ถ้าโจรรับว่าเอาสินไปน้อย ล้วงคำตราสินนั้นมาก พิจารณาเปนลัจสมตั้งคำโจร ท่านว่าเจ้าสินนั้นโลก มักได้ใครมี ทนชบพหามีความกลัวบาป ลอยบาปไม่ ให้อายแก่ความ

^{๙๓} ชัชพล ไชยพร, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป, หน้า ๑๔๑.

เมืองท่าน ให้เอาสมุดคำตราสินนั้นแขวนคอผจวน ให้ร้องไปรอบสารหลวง ถ้าหัวเมืองรอบสาละกลาง ๓ รอบจงซาใจที่ขอบต่อพระรัตนไตรยแล้วให้แต่ต้นสินซึ่งโจรรับนั้นแก้มันจงท่าน ส่วนสินใหม่ซึ่งมันจะได้นั้น อย่าให้แก้มันเลย ให้เอาเปนข้าหญ้าข้างหลวง”^{๙๔}

ในขณะที่เดียวกันกฎหมายลักษณะโจรได้ให้ความสำคัญต่อศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก โดยกำหนดโทษสถานหนักไว้ ทั้งตัดมือ เผาทั้งเป็น เอาเหล็กแดงเผาจนร้อนประทับตัว เป็นต้น หากผู้ใดกระทำการใดที่ลัก เผา ทำลาย หรือทำประการอื่นใดต่อพระพุทธรูป พระคัมภีร์ ศาสนสถาน หรือสถานที่อื่นใด ถือว่าเป็นความผิดตามบทบัญญัติพระอัยการลักษณะโจรบทที่ ๔๗ - ๕๒ ดังต่อไปนี้

บทที่ ๔๗ “มาตราหนึ่ง ผู้ใดทุจริตรจิตรบาปหยาบเข้าเปนโจรลักเอางองค์พระพุทธรูปทอง หนาก เงิน แก้ว สำฤท ทองแดง ดีบุก แลสิ่งใดซึ่งเปนรูปพระปัติมากออรุณนั้นไปขาย ทำลายก็ดี เอาไปหมิ่นทักขยแลเอาไปหมิ่นทำลายจับได้ทีใด ๆ ก็ดี ให้เกาะกุมมันมาถามเอาพวกเพื่อนรู้เห็นเปนเพื่อนซื่อขายทำด้วยกันจงได้ ถ้าเปนลักโดยคำโจรให้ทานด้วยลวดหนักคล ๖๐ ที ให้ตัดต้นสินมือพวกเพื่อนทั้งนั้นเสียแล้ว ให้ใหม่เปนเบี้ยคล ๓๐๐๐๐๐ บุณพระพุทธรูปนั้น สวรรโจรแลพวกมันนั้นให้ฆ่าเสียใช้บาปมันจงล้างแล้ว”^{๙๕}

กล่าวคือ ผู้ใดทุจริตลักเอางองค์พระพุทธรูปไม่ว่าจะทำจากทอง นาก เงิน แก้ว สำริด ทองแดง ดีบุก หรือวัสดุอื่น ๆ เอาไปขาย ทำลาย หรือเอาไปแต่ยังมีทันได้ขายหรือยังมีทันได้ทำลายให้นำตัวผู้นั้นมาถามให้ได้ความว่ามีผู้ร่วมรู้เห็นด้วยหรือไม่ หากพิสูจน์ได้ว่ามีผู้ร่วมรู้เห็นจริงก็ให้ลงโทษผู้นั้นด้วย ส่วนโจรผู้ลักเอาพระพุทธรูปไปนั้น ให้ฆ่าเสีย

^{๙๔} กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๘), หน้า ๒๗๒.

^{๙๕} ร. แลงกาศ์, ประวัติศาสตร์กฎหมาย กฎหมายตราสามดวง (บางลักษณะเฉพาะที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยรามคำแหง), หน้า ๓๖๕.

บทที่ ๔๘ “มาตราหนึ่ง ถ้าโจรมันเอาพระพุทธรูปไปล้างไปเผาสำรอกเอา
ทองก็ดี เอาพระบทไปสำรอกแช่น้ำเอาผ้าไปก็ดี ให้เอามันใส่เตาเพลิงสุบมันเสียดัง
มันทำแก่พระนั้นบ้าง ใช้บาบมันจลล้างแล้ว”^{๙๖}

หากผู้ใดนำเอาพระพุทธรูปไปเผาเพื่อเอาทองหรือเอาพระคัมภีร์ไปสำรอกแช่น้ำหรือ
เอาไปเผาเพื่อเอาผ้าไปก็ดี ให้ประหารชีวิตผู้นั้นด้วยการนำตัวผู้นั้นไปเผา

บทที่ ๔๙ “มาตราหนึ่ง โจรมิจฉาธิฐิโลกทองพระ พิจารณาเปนสัจ ให้เอา
ตัวมันไปยังตแลงแกงให้เผาเหล็กจางแดงประทับตัวมันให้มันลอกดั่งมันทำแก่พระนั้น
บ้าง ใช้บาบกำมันเสียดังแล้ว ถ้าโจรมันชุดล้างพระพุทธรูปพระสถูปพระเจดีย์ วิหาร
พระศรีมหาโพธิ จับได้พิจารณาเปนสัจ ให้ตัดนิ้วมือเสีย ถ้าหมีตัดนิ้วมือให้ทวน
ด้วยลวดหน้ ๖๐ ที ถ้าหมีทวนให้ไหมทวิคุณเอาไปทำพระอันโจรล้างนั้น ถ้าโจรทำ
หลายครั้งหลายครา ให้ทะเลเวนบก เรือ สามวัน ให้ตัดจคอ ผ่าอกเสีย อย่าให้ดูเหยียง
หย่าง ถ้าผู้พญาบานพระนั้นทำด้วยโจรรู้เห็นเปนใจด้วยโจรเปนสัจให้ฆ่าเสียด้วย ถ้า
ผู้พญาบานพระเปนข้าพระสืบมาหลายชั่ว ให้ทวนด้วยลวดหน้ ๖๐ ที แลริบเอาสิ้น
มันจลล้าง แลถอดเสียเอางานอื่นมาพญาบาลพระนั้นแล”^{๙๗}

บทกฎหมายตามพระอัยการลักษณะโจร บทที่ ๔๙ สามารถจำแนกได้เป็น กรณี
ดังต่อไปนี้

๑. ผู้ใดลอกทองพระ ให้ลงโทษผู้นั้นโดยนำตัวไปยังตแลงแกงและนำเหล็กแดงเผา
ร้อนมาประทับตัวให้ลอก

๒. ผู้ใดชุดล้างพระพุทธรูป พระสถูป พระเจดีย์ หรือวิหารพระศรีมหาโพธิ ให้ตัดนิ้ว
มือ ถ้าไม่ตัดนิ้วมือให้ทวนด้วยลวดหน้ ๖๐ ครั้ง ถ้าไม่ได้ทวนให้ปรับไหมทวิคุณเพื่อนำไหมนั้นไป
จัดทำหรือซ่อมแซมพระที่โจรมันไปชุดล้างมา

๓. หากโจรผู้นั้นได้กระทำความผิดตามข้อ ๒. มาแล้วหลายครั้ง ก็ให้เพิ่มโทษ

^{๙๖} เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๖๕-๓๖๖.

^{๙๗} เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๖๖.

บทที่ ๕๐ “มาตราหนึ่ง ผู้ร้ายลักทรัพย์สิ่งของ ๆ พระพุทฺธิ ธรรม สงฆ เปน ต้นว่าแก้วแหวนเงินทองผ้าผ้อรแพรพรรณทรัพย์สิ่งใด ๆ อันท่านอุทิศไว้ให้เป็นของ พระพุทฺธิ ธรรม สงฆ แลผู้ร้ายลักเอาไปขายก็ดี แลลักพระธรรมคัมภีร์ไปขายก็ดี ให้ ลงโทษเสมอลักทรัพย์ท่าน ให้เอาขึ้นหาหย่างผจาร อย่าให้คนดูเยี่ยงหย่างกัน แลให้ ทวนด้วยลวดหนึ่ง ๖๐ ที ให้ตัดมือให้ใหม่จตุรคูน”^{๙๘}

กฎหมายลักษณะโจร บทที่ ๕๐ บัญญัติความผิดกรณีที่ผู้ใดลักสิ่งของที่มีผู้อื่นอุทิศไว้ ให้เป็นของพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ และเอาไปขายหรือลักเอาพระธรรมคัมภีร์ไปขาย ให้ลงโทษ โดยเอาขึ้นหาหย่างประจาน ให้ทวนด้วยลวดหนึ่ง ๖๐ ที ให้ตัดมือ และให้ปรับไหม ๔ เท่า

บทที่ ๕๑ “มาตราหนึ่ง พี่น้องฟ้องพัน^{๙๙}ข้าคนผู้ใดลักลอกองคพระพุทฺธรูป ลอกล้างพระสฎูปพระเจดีย์ แลพื้นพระศรีมหาโพธิ ล้างพระวิหารกุฎิสถานะ ซาลา เจ้า ไพร่ ทาษ รู้ว่าทำร้ายมิเอาตัวมาถวายแก่พระผู้เป็นเจ้า แลหมีได้เอามาว่ายังกรม พระนครบาล ให้ลงโทษในรวางเลมิต ๘ สถาน ๆ หนึ่งให้ฆ่าเสีย สถานหนึ่งให้ตัด ปาก สถานหนึ่งให้บริราชขาดเอาตัวลงอัญ่าข้าง สถานหนึ่งให้ทวนด้วยลวดหนึ่ง ๕๐ ๒๕ ที สถานหนึ่งให้เอาตัวออกจากราชการ สถานหนึ่งให้ไหมลาหนึ่ง โทษ ๘ สถาน นี้ พระพุทฺธิเจ้าอยู่หัวจะลงโทษสถานใด ท่านจะมีพระราชโองการเอง”^{๑๐๐}

บทที่ ๕๑ หากพี่น้องประสบพบเจอผู้ใดกระทำความผิดฐานทรัพย์อันเกี่ยวกับศาสน วัตถุหรือศาสนสถาน ไม่นำเอาตัวผู้นั้นมาถวายแก่พระมหากษัตริย์ และไม่นำความมาแจ้งแก่กรมพระ นครบาล ให้ระวางโทษผู้นั้น ๘ สถาน ได้แก่ ให้ฆ่าเสีย ให้ตัดปาก ให้บริราชขาด หรือให้เอาตัวลงอัญ่า ข้าง^{๑๐๑} ให้ทวนด้วยลวดหนึ่ง ๕๐ หรือ ๒๕ ที ให้เอาตัวออกจากราชการ ให้ปรับไหม ทั้งนี้การลงโทษ ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของพระมหากษัตริย์

^{๙๘} เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๖๗.

^{๙๙} ความหมายของคำว่า “ฟ้องพัน” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ประสบ หรือ ตะตะต้อง

^{๑๐๐} ร. แลงการ์ด, ประวัติศาสตร์กฎหมาย กฎหมายตราสามดวง (บางลักษณะเฉพาะที่ศึกษาในมหาวิทยาลัย รามคำแหง), หน้า ๓๖๗-๓๖๘.

^{๑๐๑} เอาตัวลงอัญ่าข้าง คือ การปลดข้าราชการออก แล้วลดลงให้เป็นคนเลี้ยงช้างหลวง

บทที่ ๕๒ “มาตราหนึ่ง มีผู้ร้ายลักลางกุฎิสถานสถานชาลา ท่านให้มันทำใช้ให้ทวนด้วยลวดหนึ่ง ๖๐ ๓๐ ทีแล้วให้อายัดไปแก่นายมัน ถ้าลักชุดพระพุทธรูปชุดพระสถูปชุดพระวิหารให้ลงโทษ ๓ ประการ ๆ หนึ่งให้ฆ่าเสีย ประการหนึ่งให้ตัดนิ้วมือเสีย ประการหนึ่งให้ทวนด้วยลวดหนึ่ง ๖๐ ที”^{๑๐๒}

บทที่ ๕๒ หากมีผู้ใดลักลาง คำว่าลางในที่นี้หมายถึง การทำลายล้าง กุฎิ สะพาน ศาลา กฎหมายบัญญัติให้ผู้ที่ทำลายสถานที่นั้นใช้คืนคือทำให้สถานที่กลับเป็นดังเดิม และให้ทวนด้วยลวดหนึ่ง ๖๐ หรือ ๓๐ ที ถ้าหากผู้ร้ายนั้นลักหรือชุดเอาพระพุทธรูป ชุดพระสถูป พระวิหารให้ลงโทษ ๓ ประการ ประการใดประการหนึ่ง คือ ให้ทวนด้วยลวดหนึ่ง ๖๐ ที

จากบทบัญญัติทั้งหมดที่กล่าวแล้วข้างต้น สามารถสรุปฐานความผิดตามกฎหมายลักษณะโจร อันเป็นการกระทำความผิดต่อศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ตามตารางสรุปดังนี้

ตาราง ๑ สรุปฐานความผิดตามกฎหมายลักษณะโจรอันเป็นการกระทำความผิดต่อศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

กฎหมายลักษณะโจร	ฐานความผิด
บทที่ ๔๗	ผู้ใดทูลจริตลักเอาองค์พระพุทธรูป
บทที่ ๔๘	ผู้ใดนำเอาพระพุทธรูปไปเผาเพื่อเอาทอง หรือเอาพระคัมภีร์ไปสำรองแช่น้ำหรือเอาไปเผาเพื่อเอาผ้าไป
บทที่ ๔๙	ผู้ใดลอกทองพระพุทธรูป หรือ ผู้ใดชุดลางพระพุทธรูป พระสถูป พระเจดีย์ หรือวิหารพระศรีมหาโพธิ์
บทที่ ๕๐	ผู้ใดลักสิ่งของที่มีผู้อื่นอุทิศไว้ให้เป็นของพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ และเอาไปขายหรือลักเอาพระธรรมคัมภีร์ไปขาย
บทที่ ๕๑	หากพี่น้องประสพพบเจอผู้ใดกระทำความผิดฐานทรัพย์อัน

^{๑๐๒} ร. แลงการ์ด, ประวัติศาสตร์กฎหมาย กฎหมายตราสามดวง (บางลักษณะเฉพาะที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยรามคำแหง), หน้า ๓๖๘.

กฎหมายลักษณะโจร	ฐานความผิด
	เกี่ยวกับศาสนวัตถุหรือศาสนสถาน ไม่นำเอาตัวผู้นั้นมาถวายแก่พระมหากษัตริย์ และไม่นำความมาแจ้งแก่กรมพระนครบาล
บทที่ ๕๒	ผู้ใดทำลายล้าง กุฏิ สะพาน ศาลา

๓.๓.๕. กฎหมายลักษณะวิวาทคำตี

กฎหมายลักษณะวิวาทคำตีสืบเนื่องมาจากมูลคดีวิวาทที่ ๑๒ ในพระธรรมศาสตร์ กฎหมายดังกล่าวบัญญัติถึงความผิดอันเกี่ยวกับการทะเลาะวิวาท ทำร้ายร่างกาย ตบตี ต่ากัน ซึ่งปรากฏอิทธิพลเกี่ยวกับความคิดทางพุทธศาสนาบางประการ ดังต่อไปนี้

(๑) กฎหมายลักษณะวิวาทคำตี บทที่ ๑๙

บทที่ ๑๙ “มาตราหนึ่ง ผู้ใดตบตีฆ่าโทลูกเมียตน มันแล่นหนีไปขึ้นบนเรือน ท่านแลเลือดตกลงที่เรือนท่าน ให้ผู้ตบตีนั้นพลี^{๑๐๓}เรือนท่าน ให้นิมนต์พระสงฆ์ ๗ รูป สวดมนต์น้ำแดงบัตพลี ๆ เรือนท่าน”^{๑๐๔}

กฎหมายลักษณะวิวาทคำตี บทที่ ๑๙ หากมีกรณีผู้ใดตบตีจนเป็นเหตุให้เกิดเลือดตกยางออกลงบนเรือนท่าน กฎหมายลักษณะวิวาทคำตีกำหนดให้ผู้ตบตีนั้นพลีเรือนท่าน คือ การไหว้พระภุมิ หรือทำขวัญบ้านเป็นการไหว้พระภุมิเจ้าที่บ้านเจ้าที่เรือนควบคู่กับการบูชาบวงสรวงเพื่อสะเดาะเคราะห์ให้เป็นสิริมงคล และนิมนต์พระสงฆ์มาปัดเป่าอัปมงคลเป็นการแก้ไขไม่ให้สิ่งชั่วร้ายยังคงอยู่ โดยเชื่อว่าพระสงฆ์จะเป็นผู้ปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายและยอมรับนำพิธีการดังกล่าวมาบัญญัติให้บังคับใช้ได้

จากลักษณะการบัญญัติกฎหมายเช่นนี้ อาจแตกต่างจากกฎหมายอาญาปัจจุบันซึ่งปรากฏโทษเพียง ๕ ประการ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๘ เท่านั้น แต่ในอีกแห่งหนึ่ง

^{๑๐๓} ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน คำว่า พลี หมายถึง การบวงสรวง หรือ การบูชา ดังนั้น การพลีเรือนจึงหมายถึงการทำบุญหรือทำขวัญบ้าน

^{๑๐๔} กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๒, หน้า ๒๔๘.

กฎหมายอาญาคือบทบัญญัติที่กำหนดว่าการกระทำใดเป็นความผิดและกำหนดโทษของการกระทำ ความผิดนั้น เมื่อบทบัญญัติบทที่ ๑๙ แห่งกฎหมายลักษณะวิवाद่าดีกำหนดว่า การกระทำที่ผู้ใดคบตี ข้ำไทลูกเมีย เป็นเหตุให้เลือดตกลงบนเรือนท่าน เป็นการกระทำความผิด และกำหนดโทษโดย กฎหมายบังคับให้ผู้นั้นพลีเรือนและนิมนต์พระสงฆ์มาปิดเป่าบนเรือนท่าน ดังนั้นบทบัญญัติดังกล่าวจึง มีลักษณะเป็นกฎหมายอาญา

(๒) กรณีการคุ้มครองบุคคลในฐานะพิเศษ กฎหมายลักษณะวิवाद่าดี บทที่ ๓๒ ได้ บัญญัติไว้ว่า

บทที่ ๓๒ “มาตราหนึ่ง ผู้ใดวิวาทตีดำฟันแทงสมณ^{๑๐๕}พรหมณพุทธมาจา รีย แลบิดามานดาปู่ย่าตายายแห่งตน มีบาทเจ็บด้วยเหล็กษาหัดไซ้ ให้เฆียร ๓ ยก ทเวน^{๑๐๖}บก ๓ วันทเวนเรือ ๓ วันตัดนิ้วมือเสียให้สิ้นทั้ง ๒ ข้าง ให้ทำแผลอยม้นเสีย ให้ปรากฏแก่ตาคนทั้งหลาย ถ้าตีเจ็บปวดด้วยไม้ษาหัดไซ้ ให้เฆียร ๓ ๓ ยกทเวนบก ๓ วันทเวนเรือ ๓ วันตัดนิ้วมือขวาเสียจงสิ้นนิ้ว แล้วให้ทำแผลอยเสีย...”^{๑๐๗}

บทที่ ๓๒ กล่าวถึงกรณีที่หากผู้ใดวิวาท ทำร้าย ต่าพระสงฆ์จนได้รับบาดเจ็บให้ ลงโทษสถานหนัก ทั้งต้องถูกเขียน ยกทเวนบกทเวนเรือ ตัดนิ้วมือขวาทิ้ง และนำไปลอยแพ ความ ข้อนี้อาจแสดงให้เห็นว่ากฎหมายได้คุ้มครองสถานะของพระสงฆ์ให้สูงมากกว่าบุคคลธรรมดา สอดคล้องกับ ความในบันทึกเรื่องราวของเยเรเมียส ฟาน ฟลิต (Jeremias van Vliet) โดยกล่าวเกี่ยวกับการ กำหนดความผิดอาญาต่อบุคคลที่ละเมิดพระสงฆ์ไว้ว่า “...ในบรรดาอาชญากรรมทั้งหมด ไม่มี ความผิด อันใดจะถูกลงโทษรุนแรงเท่ากับการล่วงละเมิดพระเจ้าแผ่นดิน บรรดาพระสงฆ์ หรือโบสถ์วิหาร ...” จากบทบัญญัติดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลทางพุทธศาสนาที่ให้ความสำคัญพระสงฆ์ในฐานะ เป็นที่เคารพของพุทธศาสนิกชน

เมื่อพิจารณาหลักกฎหมายข้างต้นประกอบกับข้อคิดหรือหลักธรรมในทาง พุทธศาสนา นอกจากการกำหนดความรับผิดชอบของผู้ที่ได้กระทำต่อพระสงฆ์ กฎหมายยังให้ความสำคัญ

^{๑๐๕} ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน สมณ-หมายถึง ผู้สงบกิเลสแล้ว โดยเฉพาะหมายถึง ภิกษุในพุทธศาสนา

^{๑๐๖} ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน คำว่า “ทเวน” หมายถึง ตระเวน หรือหมายถึงไปทั่ว ๆ

^{๑๐๗} ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ จุลศักราช ๑๑๖๖ พิมพ์ตามฉบับหลวง ตรา ๓ ดวง เล่ม ๒, หน้า ๒๘๒.

บุพการีในฐานะพรหมของบุตร^{๑๐๘} และถือเป็นที่ศบ่ียงหน้า ที่บุตรต้องบำรุงดูแลปรนนิบัติ^{๑๐๙} การทำร้ายบิดามารดาถือเป็นการหมก โดยเฉพาอย่างยิ่งการฆ่าบิดามารดา ถือเป็นการอนันตริยกรรม เป็นการที่เป็นบาปหนักที่สุด ตัดทางสวรรค์ ตัดทางนิพพาน กล่าวคือ ความเชื่อทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับการฆ่าบิดามารดาที่เป็นอนันตริกรรมนั้น ผู้ที่กระทำย่อมต้องถูกลงโทษทั้งทางโลกและทางธรรม โทษทางโลก คือ จะถูกผู้คนประณามและสาปแช่ง ไม่คบค้าสมาคมใดๆเลย และยังถูกกฎหมายบ้านเมืองลงโทษอีก ส่วนโทษทางธรรม ผู้นั้นไม่สามารถบวชเข้ามาเป็นภิกษุได้เลยเพราะถือว่าเป็นผู้ต้องปาราชิกสำหรับฆราวาสแล้วและจะไม่สามารถบรรลุมรรคผลนิพพานใด ๆ เลยตลอดชีวิตในชาติที่ยังมีชีวิตอยู่ และเมื่อตายจากโลกไปจะต้องตกนรกเพียงสถานเดียว ไม่สามารถขึ้นสวรรค์ได้ ต่อให้ทำกรรมดีมากมายเพียงใดก็ไม่อาจหนีพ้นจากนรกไปได้ แม้พระผู้มีฤทธิ์ มีอานุภาพมาก ก็ไม่อาจพ้นจากผลกรรมอันหนักนี้ได้ ดังเช่น พระโมคคัลลานะ ซึ่งในอดีตชาติเคยทุบตีบิดามารดาจนถึงแก่ชีวิต ในชาติที่พระโมคคัลลานะเป็นพระอรหันต์ ก็ต้องมรณภาพเพราะถูกโจรลอบสังหาร เมื่อพระโมคคัลลานะมรณภาพแล้ว ภิกษุทั้งหลายสนทนากันในธรรมสภาว่า “น่าสังเวชจริงหนอ พระโมคคัลลานะมรณภาพในแบบที่ไม่สมควรแก่ตนเลย”^{๑๑๐} พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย โมคคัลลานะทำกรรมประมาณเท่านี้ใหม่ในนรกหลายแสนปี ด้วยวิบากที่ยังเหลือจึงถูกทุบตีอย่างนั้นนั่นแล ละเอียดหมด ถึงมรณะสิ้น ๑๐๐ อัฏฐภาพ โมคคัลลานะได้มรณะอย่างนี้ ก็พอสมควรกรรมของตนเองแท้

พวกเดียรฉนี ๕๐๐ กับโจร ๕๐๐ ประทุษร้ายต่อบุตรของเราผู้ไม่ประทุษร้าย ก็ได้มรณะที่เหมาะสม (แก่กรรมของเขา) เหมือนกัน, ด้วยว่า บุคคลผู้

^{๑๐๘} พระเทพรัตนสุธี, "การดูแลบิดามารดาตามแนวทางพระพุทธศาสนา," ใน วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๗, ศรีพันธ์ ศรีพันธ์, บรรณาธิการ (ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ๒๕๕๗), หน้า ๖๖.

^{๑๐๙} เรื่องเดียวกัน หน้า ๗๘.

^{๑๑๐} วุฒิน อินทสระ, "ผลกรรมวาระสุดท้ายของพระโมคคัลลานะ," ใน อนุสรณ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินในการพระราชทานเพลิงศพ นางสุนัน ลาวัณย์ศิริ บ.ม. ณ เมรุวัดราชสิทธิ์อาราม กรุงเทพมหานคร วันพุธที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๒ เวลา ๑๗.๐๐ น., (กรุงเทพฯ: อุกาการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๐๘-๒๑๓.

ประทุษร้ายต่อบุคคลผู้ไม่ประทุษร้าย ย่อมถึงความพินาศฉิบหายด้วยเหตุ ๑๐
ประการเป็นแท้”^{๑๑๑}

ในขณะเดียวกัน เมื่อพิจารณาโทษในทางโลกแล้ว กฎหมายลักษณะวิเวกาค่าดีได้กำหนดโทษหนักกับบุคคลที่ได้กระทำต่อบิตามารดา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากบิดามารดาถึงแก่ความตาย ก็ให้ฆ่าผู้กระทำความผิดให้ตายตกไปตามกัน แสดงให้เห็นว่ากฎหมายมุ่งคุ้มครองบิดามารดาเนื่องจากบุคคลทั่วไปทำนองเดียวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา

๓.๓.๖. กฎหมายลักษณะกบฏศึก

คำว่า “กบฏศึก” หรือ “กระบดศึก” มิได้หมายความถึงการกระทำความผิดคิดประทุษร้ายต่อองค์พระมหากษัตริย์เพียงเท่านั้น แต่การกระทำผิดที่มีความร้ายแรงเป็นภัยต่อแผ่นดินและต่อพุทธศาสนาก็ถือเป็นโทษกบฏตามพระอัยการกบฏศึกด้วยเช่นกัน^{๑๑๒} ซึ่งตามบทปรารภแห่งพระอัยการกบฏศึกได้กล่าวถึงไว้ ความว่า

“...ปล้นตีอ้าวาศเฝ้าพระอุโบสถแลสังฆารามจับพระสงฆ สามเณร แล
กระหัดชาวบ้าน มัดผูกพันแทงลนด้วยคบเพลิงปั้งย่างเอาแหลนหลาวเลียบร้อย
กระทำกำสาหัสเร่งรัดเอาทรัพย์สินของโดยทารุณทาระกำหยาบเข้าฆ่าสมณ
สามเณร แลเจ้าทรัพย์ด้วยประการใดก็ดีผู้ใดใจฉกรรจ์ฆ่า...ครูอุปัชฌาจารย์ตายก็ดี
แลคนร้ายใจเปนมฤตชาติฐิเอาจองคพระพุทธรูป พระสธรรม มาทุบตีเหยียบย่ำทำทุ
ราจารการลามกประการใดก็ดี แลโจรลักทารกไปมิได้กลัวแก่บาปหยาบฆ่าสาหัส ตัด
ตัดคอทารก ถอดเอากำไลแลเครื่องประดับก็ดี ทำนวมั่นจำพวกนี้เป้นผู้ร้ายยิ่งโจร
ให้ลงโทษกรรมกร ๒๑ สถาน...”^{๑๑๓}

^{๑๑๑} เป็นไปตามที่ปรากฏในหลักธรรมในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อ ๒๐ พระอรธรรกถา ขุททกนิกาย คาถาธรรม
บท ทัณทวรรคที่ ๑๐

^{๑๑๒} กฤษฎา บุญยสมิต, "พระสงฆ์และสถาบันพระพุทธานอกกฎพระสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวง," ใน
พระพุทธานุศาสน์และสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, หน้า ๒๐๐.

^{๑๑๓} ร. แลงการ์ด, ประวัติศาสตร์กฎหมาย กฎหมายตราสามดวง (บางลักษณะเฉพาะที่ศึกษาในมหาวิทยาลัย
รามคำแหง), หน้า ๔๓๐-๔๓๑.

ในบทปรารภข้างต้นกล่าวถึงการกระทำที่ถือว่าเป็นกบฏศึกซึ่งรวมไปถึงการทำร้ายฆ่าพระสงฆ์ หรือเผาพระอุโบสถ วัดวาอาราม แม้ความผิดต่าง ๆ เหล่านี้จะไม่ปรากฏในบทมาตราใดของกฎหมายลักษณะกบฏศึก แต่บทบัญญัติเกี่ยวกับความผิดที่ได้กล่าวมาเหล่านี้มีปรากฏอยู่ในกฎหมายลักษณะโจร ในเรื่องโจรสาระและตัสกรโจร ซึ่งต้องได้รับอุกฤษฏ์โทษ^{๑๑๔} และกฎหมายลักษณะวิवाद่าดี บทที่ ๓๒^{๑๑๕} เป็นต้น

นอกจากนี้ความตามกฎหมายลักษณะกบฏศึกยังปรากฏความสัมพันธ์พิเศษระหว่างฝ่ายอาณาจักรกับฝ่ายพุทธจักร คือ กรณีที่พระมหากษัตริย์มีพระบรมราชวินิจฉัยให้ลงโทษขุนนางผู้ที่ได้กระทำผิดในความผิดอุกฤษฏ์โทษ ครุโทษ มัชฌิมโทษ หรือลหุโทษ แต่การลงโทษนั้นไม่ต้องด้วยพระราชกำหนดกฎหมาย กฎหมายลักษณะกบฏศึกบทที่ ๒๘ ได้กำหนดให้อัครมหาเสนาบดีและมนตรีผู้ใหญ่ถวายชีวิตกราบบังคมทูลทัดทาน โดยให้กราบบังคมทูลถึง ๓ ครั้ง ถ้ายังมิโปรด ให้พระบรมวงศานุวงศ์และพระมหะชิกราบบังคมทูลในที่โรฐานอีก หากยังไม่โปรด ให้สมเด็จพระสังฆราชถวายพระพรทูล ดังความต่อไปนี้

“อนึ่ง อัครมหาเสนาธิบดี แลมุขมนตรีผู้ใดพิพากษาผู้มีบำเหน็จ บำนาน ภัทยา แลผู้เลมิตล่วงพระราชบัญญัติ กระทำอุบาทขาดเหลือต้องอุกฤษฏ์ คະรุ มัชฌิม ลหุโทษก็ดี ให้เลงดูเปนอุกฤษฏ์ คະรุ มัชฌิม ลหุโทษก็ควรแต่เลื่อน ล่วง หลั่นตามความชอบบำเหน็จบำนานภยานั้นเถิด ถ้าอัครมหาเสนาธิบดีแล สมุหมนตรีปฤกษาโทษจะลงทัณฑ์กำผู้ผิด แลจะประสาตราวงวันสิ่งใดแก่ผู้มีความชอบต้องด้วยพระราชบัญญัตินี้แล้ว แลพระมหากษัตริย์ราชเจ้ามิได้บันชา ถ้าทรงพระกรรณาตรัสประการใดเปนประสิทธิ ถ้ามิได้ต้องด้วยพระราชกำหนดกฎหมาย ก็ให้อัครมหาเสนาธิบดีมุขมนตรี เอาชีวิตรแลกความชอบไว้ในแผ่นดิน ให้เอารับสั่งนั้นบังคมทูลพระเจ้าอยู่หัวถึง ๓ ครั้งก่อน...ถ้ายังมิบันชา จึงให้พระสังฆราชถวายพระพร ถ้ายังมิทรงพระกรรณาจึงให้ตราเปนพระราชอุกฤษฏ์กาไว้”^{๑๑๖}

^{๑๑๔} กฤษฏา บุญยสมิต, "พระสงฆ์และสถาบันพระพุทธศาสนาอกฎพระสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวง," ใน พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, หน้า ๒๐๓.

^{๑๑๕} โปรดดูหัวข้อ ๓.๓.๕.

^{๑๑๖} ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ จุลศักราช ๑๑๖๖ พิมพ์ตามฉบับหลวง ตรา ๓ ดวง เล่ม ๒, หน้า ๔๘๕ - ๔๘๖.

จากบทกฎหมายข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของพุทธศาสนาต่อสังคมไทย โดยกฎหมายลักษณะกบฏศึกได้กำหนดความสัมพันธ์พิเศษให้พระสังฆราชผู้ดำรงตำแหน่งเป็นพระมหาเถระสูงสุดในสังฆมณฑลมีสิทธิจะถวายพระพรเพื่อยังพระบรมราชวินิจฉัยลงโทษที่ไม่ต้องด้วยพระราชกำหนดกฎหมาย แม้ว่าการลงโทษตามกฎหมายตราสามดวงจะเป็นสิทธิเด็ดขาดของพระมหากษัตริย์ก็ตาม อาจกล่าวได้ว่าพระสังฆราชและพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทต่อสังคมไทยในยุคกฎหมายตราสามดวงเช่นเดียวกัน

ด้วยเหตุที่ความผิดตามกฎหมายลักษณะกบฏศึกถือเป็นความผิดร้ายแรง โทษตามกฎหมายลักษณะกบฏศึกจึงมีลักษณะรุนแรง โหดเหี้ยม ซึ่งโทษทั้ง ๓๒ สถานในกฎหมายลักษณะกบฏศึกแบ่งเป็น ๒ ตอน ตอนแรก คือ โทษกรรมกร ๒๑ สถานแรกที่กล่าวถึงในบทปรารภ ประกอบไปด้วย ๑. เอาก้อนเหล็กแดงวางบนศีรษะเหมือนหม้อเคียวน้ำส้ม ๒. ถลกหนังศีรษะและขัดกระดูกให้ขาว ๓. เอาขอเกี่ยวปากให้อ้าแล้วเอาไฟยัดปาก ๔. เอาผ้าชุ่มน้ำมันพันทั่วกายแล้วจุดไฟ ๕. เอาผ้าชุบน้ำมันพันมือทั้งสองนิ้วแล้วจุดไฟ ๖. เชือดเนื้อให้เป็นริ้วจากใต้คอถึงข้อเท้าแล้วให้เดินย่ำเนื้อตัวเองจนตาย ๗. เชือดเนื้อจากคอถึงเอว จากเอวถึงข้อเท้าให้เหมือนนุ่งผ้าคากรอง ๘. ตรึงศอกเข้ายึดกับหลักเหล็กเอาไฟลนรอบตัว ๙. เอาเบ็ดเกี่ยวเนื้อทั่วร่าง ๑๐. เชือดเนื้อออกทีละตำลึง ๑๑. เชือดเนื้อเอาแปรงขัดให้แสบถึงกระดูก ๑๒. เอาหวาดอกช่องหูตรึงกับพื้นและจับเท้าหมุนเป็นวงเวียน ๑๓. ทูปกระดูกให้นวมทั้งตัวเหมือนตั้งฟาง ๑๔. เอาน้ำมันร้อนราดตั้งแต่ศีรษะลงมา ๑๕. ปล่อยสุนัขกัดกินเนื้อ ๑๖. ขวานผ่าอก ๑๗. แหวงด้วยทอกทีละน้อย ๑๘. ขุดหลุมฝังครึ่งตัวแล้วคลอกไฟ ๑๙. กินเนื้อตนเอง ๒๐. ตีด้วยกระบองสั้นและยาว ๒๑. ทวนด้วยไม้หวายทั้งหนาม

ส่วนโทษตอนที่สองคือ โทษกรรมกรอีก ๑๑ สถาน ได้แก่^{๑๑๗} ๑. ทวนด้วยหวาย ๒. ตัดนิ้ว ๓. ตัดเท้าทั้งสองข้าง ๔. ตัดมือทั้งสองข้างเท้าสองข้าง ๕. ตัดหูทั้งสองข้าง ๖. ตัดจมูก ๗. ตัดหูทั้งสองข้างและจมูก ๘. ตัดปากแหะปาก ๙. เสียบเป็น ๑๐. ตัดศีรษะ ๑๑. จำห้าประการใส่คุกไว้

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะของโทษที่ปรากฏในกฎหมายลักษณะกบฏศึก โทษต่าง ๆ มีความคล้ายคลึงกับกรรมกร ๒๗ ประการที่ถูกเขียนไว้ในคาถาบาลีคำสอนเรื่องพาลบัณฑิตสูตรและ

^{๑๑๗} เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๕๕-๔๖๑.

เทวทูตสูตรในพระไตรปิฎก^{๑๑๘} บทดังกล่าวเป็นการอุปมาถึงความทุกข์ในนรกโดยเปรียบเทียบว่าคนพาลต้องพบเจอกับสิ่งใดบ้าง ซึ่งความตอนหนึ่งที่กล่าวถึงกรรมกรรมทั้ง ๒๗ ประการไว้ ความว่า^{๑๑๙}

“...ภิกษุทั้งหลาย ประการอื่นยังมีอีก คนพาลเห็นพระราชทั้งหลายจับโจรผู้
ประพฤติดีมาแล้ว สั่งลงกรรมกรรมต่างชนิด คือ

(๑) โปยด้วยแส้บ้าง	(๑๔) ลงกรรมกรรมวิธี คบมือบ้าง
(๒) โปยด้วยหวายบ้าง	(๑๕) ลงกรรมกรรมวิธี รื้อสายบ้าง
(๓) ตีด้วยกระบองสั้นบ้าง	(๑๖) ลงกรรมกรรมวิธี ทุ้งเปลือกไม้บ้าง
(๔) ตัดมือบ้าง	(๑๗) ลงกรรมกรรมวิธี ยืนกวางบ้าง
(๕) ตัดเท้าบ้าง	(๑๘) ลงกรรมกรรมวิธี เกี่ยวเหยื่อเบ็ดบ้าง
(๖) ตัดทั้งมือทั้งเท้าบ้าง	(๑๙) ลงกรรมกรรมวิธี เหยียดอกขาบ้าง
(๗) ตัดหูบ้าง	(๒๐) ลงกรรมกรรมวิธี แปรงแสบบ้าง
(๘) ตัดจมูกบ้าง	(๒๑) ลงกรรมกรรมวิธี กางเวียนบ้าง
(๙) ตัดทั้งหูทั้งจมูกบ้าง	(๒๒) ลงกรรมกรรมวิธี ตั้งฟางบ้าง
(๑๐) ลงกรรมกรรมวิธี หม้อเคี้ยวน้ำส้มบ้าง	(๒๓) ลงกรรมกรรมวิธี ราวด้วยน้ำมันเดือด ๆ บ้าง
(๑๑) ลงกรรมกรรมวิธี ขอดสังข์บ้าง	(๒๔) ลงกรรมกรรมวิธี ให้สุนัขขึงบ้าง
(๑๒) ลงกรรมกรรมวิธี ปากราหูบ้าง	(๒๕) ลงกรรมกรรมวิธี ให้นอนหงายบนหลาวเป็น ๆ บ้าง
(๑๓) ลงกรรมกรรมวิธี มาลัยไฟบ้าง	(๒๖) ลงกรรมกรรมวิธี ตัดศีรษะด้วยดาบบ้าง

ในขณะที่เห็นนั้น คนพาลจะมีความรู้สึกอย่างนี้ว่า เพราะเหตุแห่งกรรมชั่วปานใดแล
พระราชทั้งหลายจึงจับโจรผู้ประพฤติดีมาแล้ว สั่งลงกรรมกรรมต่างชนิด...”

^{๑๑๘} กฤษณา บุญยสมิต, "พระสงฆ์และสถาบันพระพุทธศาสนาออกกฎหมายพระสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวง," ใน
พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, หน้า ๒๐๒.

^{๑๑๙} พุทธวจน ฉบับ ๑๑. ภาควิชา, (ปฐมธานี: มูลนิธิพุทธโฆษาจารย์, ๒๕๕๖), หน้า ๖๔-๖๕.

นอกจากโทษทั้ง ๒๖ ประการข้างต้น ยังรวมถึงโทษที่นายนิรยบาลทำโทษจงจำ ๕ ประการแก่คนพาลด้วยอีกประการหนึ่ง รวมทั้งสิ้นเป็นโทษ ๒๗ ประการ จากกรรมกรรมทั้ง ๒๖ ข้างต้นที่มีความคล้ายคลึงกับโทษตามกฎหมายลักษณะกบฏศึก ผู้ศึกษาจึงได้จัดทำตารางเปรียบเทียบความระหว่างกรรมกรรมทั้ง ๒๗ ประการที่ปรากฏในคาถาบาลีคำสอนเรื่องพาลบัณฑิตสูตรและเทวทูตสูตรในพระไตรปิฎกกับโทษตามกฎหมายลักษณะกบฏศึกเพื่อความชัดเจนขึ้น ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง ๒ เปรียบเทียบกรรมกรรมทั้ง ๒๗ ประการที่ปรากฏในคาถาบาลีคำสอนเรื่องพาลบัณฑิตสูตรและเทวทูตสูตรในพระไตรปิฎกกับโทษที่กำหนดในกฎหมายลักษณะกบฏศึก

กรรมกรรมทั้ง ๒๗ ประการ	โทษตามลักษณะกบฏศึก ตอนแรก ๒๑ ประการ	โทษตามลักษณะกบฏศึก ตอนสอง ๑๑ ประการ
๑. โบยด้วยแล้	ข้อที่ ๒๑	
๒. โบยด้วยหวาย	-	ข้อที่ ๑
๓. ตีด้วยกระบองสั้น	ข้อที่ ๒๐	
๔. ตัดมือ	-	ข้อที่ ๒
๕. ตัดเท้า	-	ข้อที่ ๓
๖. ตัดทั้งมือทั้งเท้า	-	ข้อที่ ๔
๗. ตัดหู	-	ข้อที่ ๕
๘. ตัดจมูก	-	ข้อที่ ๖
๙. ตัดทั้งหูทั้งจมูก	-	ข้อที่ ๗
๑๐. หม้อเคียนน้ำส้ม	ข้อที่ ๑	-
๑๑. ขอดสังข์	ข้อที่ ๒	-
๑๒. ปากราหู	ข้อที่ ๓	-
๑๓. มาลัยไฟ	ข้อที่ ๔	-

กรรมกรณั๓๗ ประการ	โทษตามลักษณะกบฏศึก ตอนแรก ๒๑ ประการ	โทษตามลักษณะกบฏศึก ตอนสอง ๑๑ ประการ
๑๔. คบ มือ	ข้อที่ ๕	-
๑๕. รื้อสาย	ข้อที่ ๖	-
๑๖. นุงเปลือกไม้	ข้อที่ ๗	-
๑๗. ยืนกวาง	ข้อที่ ๘	-
๑๘. เกี่ยวเหยื่อเป็ด	ข้อที่ ๙	-
๑๙. เหยี่ยูกษาปณ์	ข้อที่ ๑๐	-
๒๐. แปรงแสบ	ข้อที่ ๑๑	-
๒๑. กางเวียน	ข้อที่ ๑๒	-
๒๒. ตั้งฟาง	ข้อที่ ๑๓	-
๒๓. ราวด้วยน้ำมันเค็ด ๑	ข้อที่ ๑๔	-
๒๔. ใส่น้ำขี้ทิ้ง	ข้อที่ ๑๕	-
๒๕. ให้อนหงายบนหลาว เป็นๆ	-	ข้อที่ ๙
๒๖. ตัดศีรษะด้วยดาบ	-	ข้อที่ ๑๐
๒๗. โทษจงจำแก่คนพาล	-	ข้อที่ ๑๑

จากตารางเปรียบเทียบข้างต้นพบว่าโทษตามกฎหมายลักษณะกบฏศึกเหมือนกรรมกรณั๓๗ ประการที่ปรากฏในพระไตรปิฎก อาจกล่าวได้ว่าโทษตามลักษณะกบฏศึคนั้นนำมาจากคาถาบาลีเรื่องพาลบัณฑิตสูตรและเทวทูตสูตร หมายความว่าพบร่องรอยอิทธิพลของพุทธศาสนาปรากฏในกฎหมายลักษณะกบฏศึกเกี่ยวกับโทษ แต่เมื่อศึกษาประวัติศาสตร์กลับไม่ปรากฏว่ามีการ

บังคับใช้โทษโหดร้ายเหล่านี้จริงเท่าใด จึงน่าจะเชื่อว่าโทษดังกล่าวเป็นการกำหนดไว้เพื่อเป็นการข่มขู่มากกว่าวัตถุประสงค์ที่จะลงโทษจริง อีกทั้งความผิดเกี่ยวกับการรบกวนตามลักษณะดังกล่าวถือเป็นความผิดที่ร้ายแรง จึงน่าจะปรากฏความผิดตามกฎหมายลักษณะกบฏเล็กน้อย จากหลักฐานเจตนาหมายของนายฟาน ฟลิต กลับเคยปรากฏการใช้โทษหนักสองครั้ง คือ ในรัชสมัยของพระเจ้าปราสาททอง เคยมีการลงโทษพระมเหสีของพระเจ้าทรงธรรมโดยการสับร่างเป็นสองท่อนและแหะร่างนางกำนัลสองคนออกเป็นสองซีก และใส่เครื่องถ่างปากไว้^{๑๒๐} หรือในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชมีการลงโทษลกหนังทั้งเป็นหรือเฉือนและให้กินเนื้อตัวเอง^{๑๒๑} เป็นต้น

---

^{๑๒๐} รวมบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยาของฟาน ฟลิต (วัน วลีต) หน้า ๓๑๖-๓๑๗ อ้างใน กฤษฎา บุญยสมิต, "พระสงฆ์และสถาบันพระพุทธศาสนานอกกฎพระสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวง," ใน พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, หน้า ๒๐๓.

^{๑๒๑} รวมบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยาของฟาน ฟลิต (วัน วลีต) หน้า ๒๒๐ และ ๒๒๓ อ้างใน เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

บทที่ ๔

ความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญา ในกฎหมายอาญา ภายหลังจากปฏิรูปกฎหมาย

จากการศึกษาถึงอิทธิพลความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดในกฎหมายตราสามดวง เห็นได้ว่า ความคิดทางพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการกำหนดความผิดหลายประการ อันเนื่องมาจากสังคมในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นให้ความสำคัญกับพุทธศาสนาในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีพระราชประสงค์จะทำนุบำรุงพุทธศาสนาเนื่องจากเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรม และทรงพยายามสร้างราชอาณาจักรใหม่ของพระองค์เป็น “รัฐพุทธ” ในอุดมคติอย่างแท้จริง แต่ต่อมาสังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ เป็นเหตุให้เกิดการปฏิรูปกฎหมายในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งในบทที่สี่นี้ ผู้ศึกษาจะขอกล่าวถึงสภาพสังคมอันเป็นที่มาของการปฏิรูปกฎหมาย และศึกษาถึงบทบัญญัติกฎหมายภายหลังจากการปฏิรูปกฎหมาย คือ กฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญา ที่ได้รับอิทธิพลความคิดทางพุทธศาสนา โดยใช้การพิจารณาหลักธรรมที่มีเฉพาะในพุทธศาสนาในลักษณะศีลธรรมศรัทธา หรือ บทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นการคุ้มครองพุทธศาสนาเป็นสำคัญ เป็นเครื่องมือในการจำแนกว่าบทบัญญัติใดได้รับอิทธิพลจากความคิดทางพุทธศาสนาเช่นเดียวกับที่ได้ศึกษาแล้วในบทที่สาม

๔.๑. ความเบื้องต้นเกี่ยวกับการปฏิรูปกฎหมาย

๔.๑.๑. ภูมิหลังการปฏิรูปกฎหมายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

นับแต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต ใน พ.ศ. ๒๓๙๖ นั้น อิทธิพลของลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจจากชาติตะวันตกเริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อชาติไทย ยกตัวอย่างเช่น ประเทศอังกฤษและฝรั่งเศส เป็นต้น ซึ่งเหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของประวัติศาสตร์ไทยในยุครัตนโกสินทร์นี้ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชกระแสรับสั่งเกี่ยวกับการแผ่นดินเมื่อครั้งพระองค์ทรงประชวรครั้งสุดท้ายใกล้จะสวรรคตกับสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งขณะนั้นดำรงพระอิสริยยศเป็นพระยาศรีสุริยวงศ์^๑ ว่า

^๑ ชัชพล ไชยพร, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป, หน้า ๒๘๖.

“การต่อไปภายหน้าเห็นแต่เองที่จะรับราชการเป็นอธิบดีผู้ใหญ่ต่อไป การศึกษสงครามข้างญวน ข้างพม่าก็เห็นจะไม่มีแล้ว จะมีอยู่ที่แต่ข้างพวกฝรั่งให้ระวังให้ดีอย่าให้เสียทีแก่เขาได้ การงานสิ่งใดของเขาที่คิด ควรจะเรียนเอาไว้ ก็ให้เอาอย่างเขาแต่อย่าให้นับถือเลื่อมใสไปทีเดียว...”^๒

ช่วงศตวรรษที่ ๑๙ – ๒๐ การแผ่ขยายอิทธิพลของมหาอำนาจโดยการล่าอาณานิคมของชาติตะวันตกโดยเฉพาะอังกฤษและฝรั่งเศสเริ่มรุกรานเข้ามาบริเวณเอเชียอาคเนย์เนื่องดินแดนบริเวณดังกล่าวเป็นแหล่งทรัพยากรและเป็นแหล่งระบายสินค้า^๓ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกลับราบรื่นขึ้น เนื่องด้วยพระองค์ทรงคุ้นเคยและคบค้าสมาคมกับชาวตะวันตก หรือ “ฝรั่ง” ทั้งหลายมาเป็นเวลานานตั้งแต่ก่อนขึ้นครองราชสมบัติ ดังนั้น นโยบายด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยในครั้งนั้นจึงเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่ด้วยพระปรีชาสามารถในการวิเทศব্যของพระองค์^๔ โดยดำเนินพระบรมราโชบายผ่อนสั้นผ่อนยาวถือเอาแต่การซึ่งเป็นความเจริญปราศจากอันตรายเป็นประมาณ ตัวอย่างการเจริญทางพระราชไมตรีกับต่างชาติที่โดดเด่นในยุคดังกล่าว ได้แก่ การทำสนธิสัญญาทางไมตรีและการพาณิชย์กับไทยที่เรียกว่า “สนธิสัญญาเบาว์ริง” ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

๑. การยินยอมให้เกิดระบบสิทธิสภาพนอกอาณาเขตแก่ชาวต่างชาติเป็นครั้งแรก กล่าวคือ หากคนที่อยู่ในบังคับอังกฤษได้กระทำความผิดกฎหมายหรือเกิดวิวาทขึ้นกับคนไทย คนเหล่านั้นจะอยู่ภายใต้อำนาจควบคุมของกงสุลอังกฤษ โดยให้ศาลกงสุลเป็นผู้พิจารณาพิพากษาคดีที่จำเลยเป็นคนในบังคับอังกฤษ กงสุลจะลงโทษตามกฎหมายอังกฤษด้วยตนเอง

๒. คนในบังคับอังกฤษได้รับสิทธิในการค้าขายอย่างเสรีในเมืองท่าทุกแห่งของสยาม แต่สามารถพำนักอาศัยอยู่ได้ในอาณาเขตกรุงเทพมหานครเท่านั้น หากคนในบังคับอังกฤษประสงค์จะซื้อหรือเช่าอสังหาริมทรัพย์ดังเช่นโรงเรือนหรือจะปลูกโรงเรือนสามารถกระทำได้ในอาณาเขตสี่ไมล์หรือสองร้อยเส้น แต่จะซื้อที่ดินไม่ได้เว้นแต่จะอาศัยอยู่มาแล้ว ๑๐ ปี ส่วนที่เรียกที่สวนไร่นาจะซื้อหรือเช่าเมื่อใดก็ได้ภายในอาณาเขตไม่เกินกำลังเรือแจวเดินทางในยี่สิบสี่ชั่วโมงจากกำแพงพระนคร

^๒ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓, หน้า ๑๘๘.

^๓ คณพล จันทน์หอม, รากฐานกฎหมายอาญา, หน้า ๑๐๔.

^๔ ชัชพล ไชยพร, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป, หน้า ๒๗๒.

แต่ต้องแจ้งแก่กงสุล ทั้งนี้ คนในบังคับอังกฤษยังได้รับอนุญาตให้เดินทางได้อย่างเสรีในสยามโดยมีหนังสือที่ได้รับการรับรองจากกงสุล

๓. คนซึ่งอยู่ในบังคับอังกฤษจะเข้ามาเที่ยว มาอาศัย รวมถึงพ่อค้าอังกฤษจะเข้ามาซื้อขายสินค้าก็ได้รับอนุญาตให้ซื้อขายโดยตรงกับเอกชนสยามโดยไม่มีผู้ใดผู้หนึ่งขัดขวาง อีกทั้งหากคนในบังคับอังกฤษจะนับถือคริสตศาสนาก็มิให้ไทยมาห้ามปราม

๔. ข้อตกลงเกี่ยวกับภาษีอันได้แก่ การยกเลิกค่าธรรมเนียมปากเรือและกำหนดอัตราภาษีขาเข้าและขาออกชัดเจน การกำหนดอัตราภาษีขาเข้าของสินค้าคนในบังคับอังกฤษทุกชนิด กำหนดไว้ที่ร้อยละ ๓ ยกเว้นฝิ่นที่ไม่ต้องเสียภาษี แต่ต้องขายให้กับเจ้าภาษี ส่วนเงินทองและข้าวของเครื่องใช้ของพ่อค้าไม่ต้องเสียภาษีเช่นกัน ส่วนสินค้าส่งออกให้มีการเก็บภาษีขึ้นเดียว โดยเลือกว่าจะเก็บภาษีขึ้นใน คือ จังกอบ ภาษีป่า ภาษีปากเรือหรือภาษีส่งออก

๕. ถ้าหากชาติไทยยอมให้สิ่งใด ๆ แก่ชาติอื่น ๆ นอกเหนือจากสนธิสัญญานี้ก็ต้องยอมให้คนอังกฤษและคนในบังคับอังกฤษเช่นเดียวกัน เป็นต้น

เมื่อพิจารณาจากข้อตกลงตามสนธิสัญญาเบาวริง ในเรื่องของกฎหมาย การพิจารณาคดีของศาล และการพาณิชย์ ชาติไทยจะตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบ แต่การตกลงทำสนธิสัญญาดังกล่าวก็ถือเป็นเหตุให้สยามประเทศยังคงอิสรธิปไตยในส่วนอื่น ๆ ไปได้^๕

ข้อสำคัญอีกประการที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญเพื่อเป็นการพัฒนาประเทศชาติมิให้ล้าสมัย คือ การปฏิรูปกฎหมายให้ทันสมัยสอดคล้องกับวัฒนธรรมตะวันตกมากยิ่งขึ้น ซึ่งกฎหมายและประกาศต่าง ๆ ที่ประกาศใช้ในรัชสมัยพระองค์มีประมาณ ๕๐๐ ฉบับ บางฉบับเป็นประกาศพระราชนิพนธ์หรือเป็นพระราชบรมราโชวาท^๖ เช่น ประกาศเรื่องเรียกกะปิ น้ำปลาว่า เยื่อเคย น้ำเคย ประกาศไม่ให้เชื่อฟังเรื่องที่มีคดีไม่ฟ้อง เอาไปลงหนังสือพิมพ์ ประกาศยิงกระสุนทางเสด็จพระราชดำเนิน เป็นต้น รวมถึงการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย เช่น กฎหมายอาญาหลวง

^๕ ชัชพล ไชยพร, "ยังพระเกียรติพระผู้สร้าง สลิดไว้ในสยาม," ใน กฎหมายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, (กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๕.

^๖ คณพล จันทน์หอม, "กฎหมายสำคัญบางฉบับในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว," ใน กฎหมายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, (กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓๕.

กฎหมายว่าด้วยทรัพย์สิน ครอบครวั ผัวเมีย มรดก ฯลฯ” และพระองค์ได้ทรงบรรจุกฎหมายที่ตราขึ้น
ประจำรัชกาลไว้เป็นเล่ม อีกทั้งยังทรงริเริ่มการตีพิมพ์กฎหมายใน “ราชกิจจานุเบกษา” เพื่อประกาศ
ให้ประชาชนได้รับทราบ ทำให้กฎหมายในยุคของพระองค์มีลักษณะเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่
มั่นคง^{๙๙}

นอกจากนี้หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมชได้ตั้งข้อสังเกตถึงกฎหมายในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า

“กฎหมายในรัชกาลที่ ๔ ผิดกับกฎหมายอื่นไหน ๆ ในข้อที่ได้ตราขึ้นไว้
อย่างจริงใจ ไม่ปิดบังซ่อนเร้น กฎหมายรัชกาลที่ ๔ นำภาพของชีวิตความเป็นอยู่ใน
สมัยนั้นมาให้เราได้เห็น เหมือนภาพที่ถ่ายทอดมาแสดงให้เห็นตามความเป็นจริง
อย่างชัดแจ้ง...”^{๑๐๐}

เหตุที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงร่างกฎหมายด้วยพระองค์เอง
เนื่องจากบทบัญญัติกฎหมายที่ประกาศใช้มีความบัญญัติไว้อย่างสั้น โดยที่ผู้บังคับใช้กฎหมายและ
ประชาชนไม่อาจทราบถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายนั้น ๆ พระองค์จึงนำเอาเหตุผลในการประกาศใช้
กฎหมายนั้นมาไว้ในตัวบทกฎหมายในส่วนของพระราชปรารภ พระองค์ทรงบรรยายถึงเจตนารมณ์
และเหตุการณ์เบื้องหลังอันเป็นเหตุในการออกประกาศใช้กฎหมายอย่างละเอียด พระราชปรารภตาม
กฎหมายที่ออกประกาศใช้เหล่านี้จึงเปรียบเสมือนพระองค์นำภาพของชีวิตความเป็นอยู่ สภาพสังคม
มาแสดงตามความเป็นจริง ซึ่งหม่อมราชวงศ์ เสนีย์ ปราโมชได้เปรียบเทียบว่า “กฎหมายในรัชกาลที่
๔ แต่ละฉบับนั้นอ่านดูเหมือนนิยายแห่งชีวิตจบในเล่ม”^{๑๐๑} ยกตัวอย่างเช่น ประกาศ เรื่องการเสพย์
สุราเมื่อวันที่วันสงกรานต์ ซึ่งมีความบางตอนว่า

^{๙๙} เสนีย์ ปราโมช หม่อมราชวงศ์, คิงมังกู ในฐานะทรงเป็นนักนิติศาสตร์ (กรุงเทพฯ: วิทยุชน, ๒๕๕๘), หน้า
๖๑.

^{๑๐๐} ชัชพล ไชยพร, “ยังพระเกียรติพระเจ้าผู้สร้าง สลัดไว้ในสยาม,” ใน กฎหมายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอม
เกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า ๗.

^{๑๐๑} เสนีย์ ปราโมช หม่อมราชวงศ์, คิงมังกู ในฐานะทรงเป็นนักนิติศาสตร์, หน้า ๖๑.

^{๑๐๒} เรื่องเดียวกัน หน้า ๘๐.

“...ผู้ชายโดยมาก เป็นนักเลงบ้างมิใช่ นักเลงบ้าง พวกกันเสพย์สุราเมามายไป
 ทุกหนทุกแห่งแล้วก็ออกเที่ยวเดินไปตามถนน แลชุกชนเข้าไปในวัดวาอาราม ก่อถ้อย
 ความวิวาท ชก ตี แทะ ฟันกัน ต่รูขสามวันเป็น ๔ ทั้งวันจ่ายเป็น ๕ ทั้งวันส่ง
 สงกรานต์ สามวันหรือสี่วันเป็น ๔ หรือ ๕ ทั้งวันจ่าย เป็น ๕ หรือ ๖ ทั้งวันส่งนั้น
 มักเกิดถ้อยความวิวาทตีรันฟันแทงกันหลายแห่งหลายตำบลนัก ทั้งในกำแพงพระ
 นครและภายนอกพระนคร เหลือกำลังที่นายอำเภอลงทองจะระวางดูแล แต่
 นี้ไป เวลาต่รูขสงกรานต์ ให้เจ้าของบ้านเอาใจใส่ระวางรักษาหน้าบ้านของตัวถ้ามี
 คนเมา...”

การกล่าวถึงเหตุการณ์เบื้องหลังการบัญญัติกฎหมายดังเช่นประกาศเรื่องการเสพย์
 สุราเมามายในวันสงกรานต์ที่ได้ยกขึ้นกล่าวข้างต้นเป็นการบรรยายถึงที่มาของการตราประกาศดังกล่าวว่า
 ในช่วงสงกรานต์มักมีกลุ่มชายพวกกันเสพย์สุราจนอาจก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในบ้านเมืองได้ จึงควร
 ตราประกาศดังกล่าวเพื่อห้ามปรามไม่ให้เกิดความวุ่นวายและอันตรายต่อประชาชน ทำให้ทราบถึง
 เหตุผลที่แท้จริงหรือเจตนารมณ์ในการร่างประกาศว่าพระองค์ทรงห่วงใยราษฎรในช่วงเทศกาล
 สงกรานต์มากเป็นพิเศษ เนื่องจากอาจมีการเลี้ยงฉลองเสพย์สุรามากกว่าในสถานการณ์ปกติ เป็นต้น
 ดังนั้นการศึกษาถึงเบื้องหลังของกฎหมายที่ประกาศใช้จึงอาจพิจารณาเจตนารมณ์ที่ปรากฏตามพระ
 ราชปรารภแห่งประกาศต่าง ๆ ได้

๔.๑.๒. มูลเหตุแห่งการปฏิรูปกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในสมัย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เมื่อครั้งที่ไทยเกิดข้อพิพาทกับฝรั่งเศสในร.ศ. ๑๑๒ ฝรั่งเศสสนำเรือปืนแล่นเข้ามาใน
 แม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อเจรจาต่อรองข้อพิพาทการเข้ามาครอบครองเหนือดินแดนของไทย เมื่อการเจรจา
 ต่อรองไม่เป็นผล ฝรั่งเศสจึงกดดันประเทศไทยจนไทยต้องยอมสละอธิปไตยเหนือดินแดนบางส่วนให้
 ฝรั่งเศสไป พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชกุศลทุกข์อย่างมาก ดังบทประพันธ์
 ของพระองค์ที่ว่า

“...กลัวเป็นทวิราช บตรีป่องอยุธยา

เสียดเมืองจันทินทา บละเว่นถ่วงวาย”^{๑๑}

เหตุการณ์ในครั้งนั้นเป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดีว่า วิธีที่จะต่อต้านการคุกคามของมหาอำนาจตะวันตกเพื่อรักษาเอกราชของชาติไว้ คือ การดำเนินนโยบายทางการเมืองระหว่างประเทศอย่างระมัดระวัง^{๑๒} และการปรับปรุงประเทศให้ก้าวหน้าตามแบบตะวันตกนิยม^{๑๓} เนื่องด้วยประเทศตะวันตกมักจะอ้างเหตุผลในการเข้าครอบครองดินแดนอาณานิคมหลากหลายประการ เหตุผลประการหนึ่งที่สำคัญ คือ กฎหมายไทยเดิมขาดหลักประกันทางยุติธรรม มีบทกำหนดโทษที่รุนแรง และมีกระบวนการศาลที่ล่าช้า^{๑๔} ด้วยเหตุนี้ ในด้านกฎหมายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงริเริ่มมีพระราชโบายปรับปรุงระบบกฎหมายไทยโดยการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม และจัดทำประมวลกฎหมายขึ้น

๔.๑.๒.๑. การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเน้นการปรับปรุงระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในเรื่องการลงโทษเป็นหลักให้สอดคล้องกับหลักมนุษยธรรม เนื่องจากกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย ณ ช่วงเวลาดังกล่าวยังขาดความเป็นสากล และไม่เป็นไปตามมาตรฐานที่ประเทศตะวันตกได้ตั้งไว้ ด้วยเหตุผลดังนี้

● หลักกฎหมายในกฎหมายตราสามดวงมิได้จำแนกประเภทคดีออกเป็นคดีแพ่งคดีอาญา ทำให้ระบบวิธีพิจารณาความปะปนกัน ทั้งหาหลักเกณฑ์แน่นอนไม่ได้

^{๑๑} โคลงสี่สุภาพ พระกวีนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพกรุงเทพฯ สำนักพิมพ์ อุดม พ.ศ 2487 อ้างใน กิตติศักดิ์ ปรกติ, การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๕๖), หน้า ๔๐.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน หน้า ๔๒.

^{๑๓} ชาญชัย แสงศักดิ์, อิทธิพลของฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย, หน้า ๓๔.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๓-๓๗.

- วิธีการพิจารณาคดีในศาลไม่มีระบบระเบียบ เช่น ไม่มีขั้นตอนการสอบสวนคดีอาญา การพิจารณาคดีเป็นไปอย่างผูกขาด กล่าวคือ ตระลาการหรือศาลมีอำนาจ หน้าที่ และดุลพินิจอย่างกว้างขวาง ศาลทำหน้าที่เป็นทั้งโจทก์ ทั้งทนายจำเลย และผู้ตัดสินคดีในขณะเดียวกัน
- การนำกฎจารีตนครบาลมาใช้เป็นหลัก นำไปสู่ปัญหาความรุนแรงโหดร้ายไม่เหมาะสมในระบบวิธีพิจารณาและการลงโทษแบบเดิม ซึ่งถือหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้มีฆ้องจนกว่าจะนำสินพิสูจนให้ศาลเห็นได้ว่าจำเลยบริสุทธิ์ และวิธีการพิสูจนด้วยการด่าว่า ลุยเพลิง ตลอดจนการไต่สวนผู้ถูกกล่าวหาด้วยการทารุณตามระบบจารีตนครบาล ส่วนวิธีการลงโทษก็รุนแรงชนิด “ตาต่อตา ฟันต่อฟัน” หลายกรณีเป็นการลงโทษผู้อื่น เช่น ญาติพี่น้องของผู้กระทำผิด^{๑๕}
- ระบบศาลยุติธรรมของประเทศไทยก็ยังไม่ได้มาตรฐาน เพราะมีศาลกระจัดกระจายไปตามหน่วยราชการต่าง ๆ และแม้จะใช้ชื่อเรียกว่า "ศาล" แต่ก็ไม่อาจยอมรับว่าเป็นศาลตามความหมายของกลุ่มประเทศตะวันตก เพราะยังมีความสับสนในขอบเขตอำนาจหน้าที่อยู่

ด้วยเหตุทั้งหลายข้างต้นนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ดำเนินการปรับปรุงระบบกฎหมายโดยการดำเนินการต่าง ๆ เช่น^{๑๖} จัดระเบียบศาลเสียใหม่ให้เป็นหนึ่งเดียวกัน กล่าวคือ แยกอำนาจตุลาการออกจากอำนาจบริหาร ชำระสะสางกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความ โดยประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. ๑๑๓ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษ ร.ศ. ๑๑๕ และพระราชบัญญัติกระบวนพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. ๑๑๕ ตามลำดับ อีกทั้งจัดระบบการบังคับคดีและการลงโทษให้เหมาะสมสอดคล้องกับหลัก

^{๑๕} กิตติศักดิ์ ปรกติ, การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป, หน้า ๙๖.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๐๐-๑๐๑.

มนุษยธรรม เป็นต้น นอกจากนั้นยังได้มีการปรับปรุงแก้ไขและประกาศใช้กฎหมายสารบัญญัติอีกหลายฉบับ รวมถึง “กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗” อันถือเป็นประมวลกฎหมายอาญาฉบับแรกของประเทศไทย

๔.๑.๒.๒. การจัดทำประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗

การปฏิรูประบบกฎหมายในส่วนของจัดทำประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ นั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริในการจัดทำประมวลกฎหมายอาญาขึ้น เป็นลำดับแรกเพื่อลบล้างความเชื่อที่ว่ากฎหมายอาญาของไทยมีโทษรุนแรงป่าเถื่อน จึงมีพระบรมราชโองการแต่งตั้งคณะกรรมการร่างกฎหมายอาญาขึ้นในพุทธศักราช ๒๔๔๐ โดยมีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทรงเป็นประธานกรรมการ^{๑๗}

เมื่อคณะกรรมการร่างกฎหมายอาญาได้พิจารณาโดยละเอียดรอบคอบแล้ว จึงตกลงใช้ระบบกฎหมายภาคพื้นยุโรป (ระบบซีวิลลอว์) มาเป็นต้นแบบในการร่าง ทั้งนี้เพราะเห็นตัวอย่างจากประเทศญี่ปุ่นที่สามารถยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตได้อย่างรวดเร็ว และการบัญญัติกฎหมายในรูปแบบประมวลกฎหมายนั้นมีความชัดเจนแน่นอน เหมาะกับการนำมาเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาตามสถานการณ์บ้านเมืองในขณะนั้นที่จำต้องอาศัยระบบกฎหมายที่สามารถใช้บังคับได้ภายในเวลาอันสั้น แรกเริ่มพิจารณาประมวลกฎหมายของอินเดียเป็นหลัก^{๑๘} ต่อมาในพุทธศักราช ๒๔๕๗ นายยอร์ช ปาดู (Georges Padoux) นักกฎหมายชาวฝรั่งเศสได้เข้ามามีบทบาทในการร่างโดยพิจารณานำเอากฎหมายต่างประเทศ อาทิเช่น อินเดีย อิตาลี ญี่ปุ่น เบลเยียม ฝรั่งเศส เยอรมัน เป็นต้น แม้ว่าจะนำกฎหมายอาญาต่างประเทศหลายประเทศมาใช้เป็นต้นแบบในการร่างก็ตาม แต่ก็มีได้ยึดถือกฎหมายประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นสำคัญ และมีได้ลอกกฎหมายต่างประเทศมาทั้งหมด^{๑๙} โดยเลือกสรรกฎหมายเก่าของไทยมาบัญญัติร่วมกับกฎหมายที่ดีที่สุดของตะวันตกในลักษณะผสมผสานเป็นเนื้อหาเดียวกันเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในยุคนั้นและมีความทันสมัยใน

^{๑๗} คณพล จันทน์หอม, รากฐานกฎหมายอาญา, หน้า ๑๐๖.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๐๗.

^{๑๙} แสง บุญเฉลิมวิภาส, "คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา โดยศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัย หนังสือที่ทรงคุณค่าทางวิชาการ," ใน คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗, หยุต แสงอุทัย, บรรณาธิการ, พิมพ์ครั้งที่ ๗ (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๖๑), หน้า ๑๓-๑๔.

ขณะเดียวกัน^{๒๐} ซึ่งการสรุปความเกี่ยวกับความเป็นมาของกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ที่สมบูรณ์ที่สุด คือ กระแสพระราชปรรณแห่งกฎหมายลักษณะอาญาร.ศ. ๑๒๗^{๒๑} ซึ่งปรากฏความบางส่วนดังต่อไปนี้

“...พระราชกำหนดกฎหมายสำหรับพระราชอาณาจักรไทยนี้ บรมกษัตริย์แต่โบราณสมัยได้รับคัมภีร์พระธรรมศาสตร์ของมนูสราจารย์ซึ่งเป็นกฎหมายในมัชฌิมประเทศมาเป็นหลักกฎหมาย แล้วเมื่อมีเหตุอันใดเกิดขึ้น อันจะตัดสินด้วยพระธรรมศาสตร์มิได้ โดยพระธรรมศาสตร์ไม่กล่าวถึงก็ดี หรือโดยประเพณีและความนิยมในประเทศไทยผิดกับมัชฌิมประเทศก็ดี บรมกษัตริย์แต่ปางก่อนก็ทรงตั้งพระราชกำหนดบทพระอัยการขึ้นไว้เป็นแบบแผน สำหรับพิพากษา เมื่อนานเข้าก็มีมากซับซ้อนกัน ต้องตรวจชำระ...”

“...การตรวจชำระกำหนดกฎหมายดังกล่าวมานี้ ครั้งหลังที่สุดได้มีเมื่อจุลศักราช ๑๑๖๖ ปีชวดออกศก รัตนโกสินทร์ศก ๒๓ แต่นั้นมาจนบัดนี้นับได้ ๑๐๓ ปี ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่พระราชกำหนดหมดยุคการพ้นความต้องการในสมัยนี้...”

“...เพื่อหาอุปายเล็กล้างวิธีการศาลกงสุลต่างประเทศ อันทำความยุ่งยากให้แก่เจ้าของประเทศ เช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่นได้จัดมาแล้ว ในร.ศ. ๑๑๖ จึงได้จัดให้มีผู้ชำนาญกฎหมายไทยและต่างประเทศ คือ กรมหมื่นราชบุรุษเรฤทธิ กรมหลวงพิชิตปรีชากรพระยาประชาภิจักรจักร เจ้าพระยาอภัยราชา มงซิเออร์ ริชาด ย็ลส์ เกอกแปรติก หมอโตกิจีมาเซา เป็นกรรมการร่างกฎหมายอาญาทำเป็นร่างขึ้นไว้ แต่ยังหาได้ตรวจชำระไม่...”

^{๒๐} คณพล จันทน์หอม, "เหตุใดหลักการในกฎหมายลักษณะอาญารัตนโกสินทร์ศก ๑๒๗ จึงทันสมัยข้ามทศวรรษ," ใน กฎหมายลักษณะอาญา รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๗, หน้า ๓.

^{๒๑} ธงทอง จันทรางศุ, การปฏิรูปภาษากฎหมายไทยในรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า ๑๘๕.

๔.๒. ความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาในประมวลกฎหมายลักษณะ อาญา ร.ศ. ๑๒๗

แต่เดิมคติความเชื่อทางศาสนามีความสำคัญมากทั้งต่อการดำรงชีวิต การเมือง การปกครอง ตลอดถึงการกำหนดบทบัญญัติกฎหมาย ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน เออร์เนสต์ ยังก์ (Ernest Young) ชาวอังกฤษที่พำนักอยู่ในประเทศไทยในช่วงเวลาปฏิรูปบ้านเมืองได้กล่าวถึงกฎหมายตราสามดวงว่า “สยามมีประมวลกฎหมายที่ดีเยี่ยม กฎหมายเหล่านี้โดยมากตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรมและความเหมาะสมกับประชาชน” นอกจากนี้ นายสจ๊วต แบล็ก (Stewart Black) ที่ปรึกษากฎหมายกระทรวงยุติธรรมชาวอังกฤษยังกล่าวถึงข้อดีของกฎหมายเก่าของไทยว่า “กฎหมายโบราณของสยามมีถ้อยคำบัญญัติที่กินความกว้างและยืดหยุ่นเพียงพอ เมื่อผสมผสานกับการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพแล้ว กฎหมายเก่าเหล่านี้ก็จะแทบจะรองรับสภาพการณ์ใหม่ของประเทศได้โดยทีเดียว”^{๒๒} ชาร์ลส์ บูลส์ (Charles Buls) อดีตนักการเมืองและนายกเทศมนตรีแห่งกรุงบรัสเซลส์ (Brussels) ราชอาณาจักรเบลเยียม ได้เขียนถึงกฎหมายไทยจากประสบการณ์และจากข้อมูลที่ได้รับจากชาวเบลเยียมที่รับราชการในประเทศไทยในช่วงต้นของการปฏิรูปบ้านเมืองให้ทันสมัยว่า “ประเทศไทยมีประมวลกฎหมายและจารีตประเพณีที่ประณีต นอกจากจะเหมาะสมกับสภาพการณ์ของประเทศ ตลอดจนถึงศีลธรรมของผู้คนแล้ว ยังสอดคล้องกับอุดมคติทางศาสนา” บูลส์ยังแสดงความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับกฎหมายไทยอีกด้วยว่า จารีตประเพณีและกฎหมายบางเรื่องดูเหมือนป่าเถื่อน แต่ในทางปฏิบัติมักจะไม่ถูกนำมาใช้ กล่าวคือ บทบัญญัติของกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายมีความเป็นเหตุเป็นผลภายใต้หลักการทางพุทธศาสนา แม้ว่าโทษที่บัญญัติไว้ตามกฎหมายตราสามดวงจะมีความรุนแรง แต่ในทางปฏิบัติก็ไม่ปรากฏการปรับใช้โทษที่รุนแรงต่าง ๆ นั้นเลย^{๒๓}

ต่อมาในยุคปฏิรูปกฎหมาย แนวความคิดเรื่องศาสนาที่มีอิทธิพลต่อกฎหมายอาญานั้นเริ่มลดลงไปส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากคำสอนของอาจารย์ทางด้านกฎหมายในช่วงเวลานั้นที่ส่วนมากยกตัวอย่างเช่น กรณีของกรมหลวงราชบุรีฯ ซึ่งทรงได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของกฎหมายไทยในเวลาต่อมา พระองค์ทรงริเริ่มอธิบายความหมายของคำว่ากฎหมายตามแบบอย่างคำสอนวิชา Jurisprudence ของ John Austin ซึ่งแพร่หลายอยู่ในอังกฤษสมัยนั้น คำอธิบายนี้มีอิทธิพลต่อ

^{๒๒} คณพล จันทน์หอม, "เหตุใดหลักการในกฎหมายลักษณะอาญารัตนโกสินทรศก ๑๒๗ จึงทันสมัยข้ามทศวรรษ", ใน *กฎหมายลักษณะอาญารัตนโกสินทรศก ๑๒๗*, หน้า ๔-๕.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน หน้า ๕.

ความคิดทางกฎหมายของไทยสืบทอดมาจากราบเท่าทุกวันนี้ คืออธิบายว่า กฎหมายนั้นคือเป็นข้อบังคับของผู้ซึ่งมีอำนาจในบ้านเมือง เมื่อผู้ใดไม่กระทำตามแล้วต้องโทษ พร้อมกันนั้นยังทรงอธิบายว่ากฎหมายเป็นคนละเรื่องกับศีลธรรมหรือความยุติธรรมแยกออกจากกันเด็ดขาดไม่เกี่ยวข้องกัน อีกทั้งกฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ที่แยกจากกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม จารีตประเพณี ศาสนาอย่างสิ้นเชิง ดังปรากฏในเลคเชอร์ว่าด้วยกฎหมายของพระองค์ซึ่งแสดงในปีถัดมาว่า^{๒๔}

“...เราจะต้องระวังอย่าคิดเอากฎหมายไปปนกับความชั่ว หรือความยุติธรรม กฎหมายเป็นคำสั่งเป็นแบบที่เราจะต้องประพฤติตาม แต่กฎหมายนั้นบางทีก็จะชั่วได้ หรือไม่เป็นยุติธรรมก็ได้ ความคิดว่าอะไรดีอะไรชั่วหรืออะไรเป็นยุติธรรม อะไรไม่ยุติธรรม มีบ่อที่จะเกิดขึ้นหลายแห่งเช่นตามศาสนาต่าง ๆ แต่กฎหมายนั้นเกิดขึ้นได้อย่างเดียวคือจากผู้ปกครองแผ่นดินหรือที่ผู้ปกครองแผ่นดินอนุญาตเท่านั้น...”

คำสอนของพระองค์ที่ว่า “กฎหมายคือคำสั่งของรัฐอธิปไตย” และ “กฎหมายและความยุติธรรมเป็นคนละเรื่องแยกจากกัน” มีอิทธิพลต่อวงการกฎหมายในช่วงการปฏิรูปกฎหมายมาก ด้วยเหตุนี้การบัญญัติกฎหมาย รวมถึงกฎหมายอาญาในยุคนั้นจึงปรากฏหลักกฎหมายที่มีศาสนาเป็นอิทธิพลเบื้องหลังลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด อย่างไรก็ตาม ยังคงปรากฏบทบัญญัติที่เกี่ยวกับศาสนาและพุทธศาสนาอยู่บ้าง ดังนี้

๔.๒.๑. อิทธิพลของคติความเชื่อเรื่องศาสนาต่อการกำหนดฐานความผิดในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗

ภายหลังการปฏิรูปกฎหมาย การบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับศาสนามีลักษณะเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ กฎหมายภายหลังการปฏิรูปมุ่งคุ้มครองทุกศาสนา มิได้จำกัดเฉพาะพุทธศาสนาเพียงเท่านั้น ทั้งนี้ ในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ มีบทบัญญัติที่ได้รับอิทธิพลคติความเชื่อเรื่องศาสนา โดยคำนึงถึงประโยชน์แห่งศาสนา และคุ้มครองศาสนิกชนของศาสนาต่าง ๆ ในการประกอบพิธีกรรมตามศาสนาของตน ได้แก่ กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ส่วนที่ ๔ ความผิดต่อศาสนา มาตรา ๑๗๒-๑๗๓

^{๒๔} กิตติศักดิ์ ปรกติ, การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป, หน้า ๗๑ - ๗๓.

มาตรา ๑๗๒ “ผู้ใดทำลายวัตถุหรือสถานอันเป็นที่เคารพในทางศาสนาของบุคคลจำพวกใดก็ดี ทำให้วัตถุหรือสถานเช่นว่ามานั้นชำรุดทรุดโทรมเสียหายก็ดี ถ้ามันทำโดยอาการที่พึงเห็นได้ว่าเป็นข้อหมิ่นประมาทแก่ศาสนาของบุคคลผู้หนึ่งผู้ใดไซ้ร้ ท่านว่ามันมีความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินกว่าสามปี แลให้ปรับไม่เกินกว่าพันบาท ด้วยอีกโทษหนึ่ง”

ความผิดตามมาตรา ๑๗๒ ต้องปรากฏว่าผู้กระทำนั้นกระทำการใดโดยอาการที่พึงเห็นว่าเป็นข้อหมิ่นประมาท หรือดูหมิ่นศาสนา กล่าวคือ ผู้กระทำต้องมีเจตนากระทำการโดยอาการที่เป็นหมิ่นประมาทแก่ศาสนา หากเพียงแต่ทำลายโดยมิได้มีพฤติการณ์เชิงหมิ่นประมาทหรือดูหมิ่นศาสนา การกระทำนั้นก็เป็นความผิดเฉพาะทำให้เสียหายแต่ประการเดียว^{๒๕} ดังเช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ ๓๓๐/๑๑๙ วินิจฉัยว่า “จำเลยทำลายพระพุทธรูปปูนเพื่อเอาทองคำที่เชื่อว่าอยู่ในพระพุทธรูปไปปฏิสังขรณ์วัดและเจ้าอาวาสก็อนุญาต เมื่อทำลายแล้วไม่พบทองคำก็ให้ช่างปูนทำให้ดี กรณีนี้ไม่เป็นความผิดตามกฎหมายลักษณะโจร มาตรา ๔๘-๕๒” แม้คำพิพากษานี้จะตัดสินก่อนใช้กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ แต่ศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัย กล่าวว่าคำพิพากษาดังกล่าวสามารถนำมาเป็นตัวอย่างให้เห็นว่าการทำลายวัตถุอันเป็นที่เคารพบางกรณี ไม่ได้กระทำไปโดยหมิ่นประมาท

นอกจากนี้ คำพิพากษาฎีกาที่ ๙๙๕/๒๔๗๘ ก็ได้วินิจฉัยไว้ทำนองเดียวกันว่า “ชุดพื้นโบสถ์วัดร้างเพื่อแสวงหาพระพุทธรูปเก่า วัดร้างไม่มีประชาชนไปทำการเคารพ จึงไม่ผิดตามมาตรา ๑๗๒”

มาตรา ๑๗๓ “ในเวลาศาสนาชนประชุมการนมัสการ หรือกระทำพิธีกรรมตามลัทธิศาสนาใดใด โดยชอบด้วยกฎหมาย ถ้าแลผู้ใดก่อให้เกิดวุ่นวายขึ้นในที่ประชุมนั้นไซ้ร้ ท่านว่ามันมีความผิด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินกว่าปีหนึ่ง แลให้ปรับไม่เกินกว่าสองร้อยบาท ด้วยอีกโทษหนึ่ง”

บทบัญญัติมาตรา ๑๗๓ นี้เป็นการคุ้มครองเสรีภาพการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามความเชื่อโดยคุ้มครองครอบคลุมทุกศาสนาและลัทธิความเชื่อต่าง ๆ มิได้กำหนดจำกัดไว้เฉพาะ

^{๒๕} หยุต แสงอุทัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา, พิมพ์ครั้งที่ ๗ (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๖๑), หน้า ๓๐๔.

ศาสนาพุทธเท่านั้น โดยห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการใดอันก่อให้เกิดความวุ่นวายในเวลาที่จะประกอบพิธีกรรมอยู่นั้น ซึ่งการประชุมนมัสการหรือกระทำพิธีกรรมตามลัทธิศาสนาต้องชอบด้วยกฎหมายถึงจะอยู่ภายใต้ความคุ้มครองของบทบัญญัติแห่งมาตรานี้^{๒๖}

การบัญญัติกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ส่วนที่ ๔ ความผิดต่อศาสนามาตรา ๑๗๒ ถึง ๑๗๓ อาศัยอิทธิพลทางศาสนาในการกำหนดฐานความผิดทางอาญา เพื่อประโยชน์ในการมุ่งคุ้มครองทุกศาสนาเป็นหลัก

นอกจากนี้ กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ยังปรากฏบทบัญญัติมาตรา ๒๙๔ (๒) ความว่า “ถ้าหากว่าการลักทรัพย์ใดกระทำประกอบด้วยเหตุอย่างหนึ่งอย่างใดดังว่าต่อไปในมาตรานี้ คือ (๒) ลักทรัพย์ในสถานที่บูชาทางศาสนาก็ดี ...” ซึ่งคำว่า “สถานที่บูชาในทางศาสนา” ไม่ได้จำกัดเฉพาะสถานที่บูชาทางพุทธศาสนาเท่านั้น

๔.๒.๒. อิทธิพลของความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดฐานความผิดในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗

อย่างไรก็ตาม แม้การปฏิรูปกฎหมายจะส่งผลให้บทบัญญัติที่ตราขึ้นใหม่มีลักษณะคุ้มครองทุกศาสนาอย่างเท่าเทียมกัน แต่ยังมีบทบัญญัติบางส่วนที่ได้รับอิทธิพลจากความคิดทางพุทธศาสนาอยู่ ซึ่งผู้ศึกษาจะขอยกบทบัญญัติที่ได้รับอิทธิพลจากความคิดทางพุทธศาสนา โดยใช้การพิจารณาหลักธรรมที่มีเฉพาะในพุทธศาสนาในลักษณะศีลธรรมศรัทธา บทบัญญัติกฎหมายที่กล่าวถึงพุทธศาสนาเป็นเหตุในการบัญญัติ หรือ บทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นการคุ้มครองพุทธศาสนาเป็นสำคัญ เป็นเครื่องมือในการจำแนกว่าบทบัญญัติใดได้รับอิทธิพลจากความคิดทางพุทธศาสนา ได้แก่ เหตุฉกรรจ์กรณีกระทำต่อบุพการีในความผิดฐานฆ่าผู้อื่น และความผิดฐานประทุษร้ายต่อผู้อื่น

มาตรา ๒๕๐ “ผู้ใดฆ่าคนโดยเจตนา ต้องตามลักษณะอย่างใดที่ไว้ต่อไปใน
มาตรานี้คือ

(๑) ฆ่าบิดามารดา หรือฆ่าญาติที่สายโลหิตโดยตรงขึ้นไปก็ดี

...”

^{๒๖} เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๐๕.

มาตรา ๒๕๕ “ผู้ใดกระทำความผิดฐานประทุษร้ายแก่ร่างกายบุคคลบางจำพวกคือบิดามารดาของมันเป็นต้นก็ดีหรือว่ากระทำด้วยความทารุณร้ายกาจเช่นใช้การทรมานคนที่มันประทุษร้ายเป็นต้นก็ดีตั้งได้จำแนกไว้ในมาตรา ๒๕๐ นั้น ข้อใดข้อหนึ่งไซ้ร้ท่านว่ามันต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินกว่า ๓ ปีและปรับไม่เกินกว่า ๕๐๐ บาทด้วยอีกโสดหนึ่ง”

กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ บัญญัติให้การกระทำความผิดต่อชีวิตและร่างกายที่ได้กระทำต่อ บิดามารดา และญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปนั้น เป็นเหตุฉกรรจ์ที่ผู้กระทำนั้นต้องได้รับโทษหนักขึ้น โดยคำว่า “บิดามารดา หรือญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไป” หมายถึงเฉพาะบิดามารดา หรือญาติสืบสายโลหิตตามความเป็นจริงเท่านั้น^{๒๗} ซึ่งการฆ่าบิดามารดาของตน เรียกว่า บิดุฆาต มาตุฆาต เป็นความผิดร้ายแรง โดยถือว่า บิดามารดามีคุณแก่บุตรธิดาโดยธรรมชาติ ถึงแม้จะมีได้อุปถัมภ์บำรุงก็ถือว่าเป็นผู้มีคุณโดยการให้กำเนิด^{๒๘} การคุ้มครองตามหลักความเป็นจริงที่ถือตามสายโลหิตของบทบัญญัติมาตรา ๒๕๐ และมาตรา ๒๕๕ สอดคล้องกับข้อคิดทางพุทธศาสนา ซึ่งผู้ศึกษาจะได้กล่าวต่อไปในหัวข้อที่ ๔.๓.๓.๑.

๔.๓. ความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาในประมวลกฎหมายอาญา

๔.๓.๑. มูลเหตุแห่งการจัดทำประมวลกฎหมายอาญา พุทธศักราช ๒๔๙๙

ต่อมาเกิดเหตุการณ์อันเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของอำนาจการเมืองการปกครอง คือ การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย โดยการเข้ายึดอำนาจของคณะราษฎร และทูลเชิญให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรับตำแหน่งประมุขของรัฐ ซึ่งพระองค์ทรงรับและต่อมาได้พระราชทานพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๕ เป็นกติกการปกครองบ้านเมืองชั่วคราว^{๒๙} อย่างไรก็ตาม กฎหมายอาญาที่ใช้บังคับยังคงเป็นกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และเนื่องจาก

^{๒๗} ขวัญธิดา สุวรรณบัตร, "เหตุฉกรรจ์ในความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา : ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ" (นิติศาสตรมหาบัณฑิต, นิติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๔๒.

^{๒๘} พระอินทรปรีชา, กฎหมายลักษณะอาญา ภาค ๒ (พระนคร: โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๖๙), หน้า ๑๑๙๐.

^{๒๙} สติธร ธนานิธิโชติ, "การเข้าสู่อำนาจทางการเมืองการปกครองไทย," ใน เอกสารการสอบคุณวิชา หลักพื้นฐานการเมืองการปกครองไทย, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๖๐), หน้า ๘-๒๘.

กฎหมายดังกล่าวมีบทบัญญัติที่สมบูรณ์ เป็นเหตุให้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานถึง ๕๐ ปี แม้จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมในภายหลัง แต่ก็ยังเป็นเพียงการแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมเท่านั้น แต่หลักการที่เป็นสาระสำคัญยังคงเดิม^{๓๐}

จนกระทั่งสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม พิจารณาแล้วเห็นว่าเมื่อสถานการณ์ของบ้านเมืองได้มีความเปลี่ยนแปลงไปมาก จึงมีความจำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะอาญาเสียใหม่ให้เหมาะสมกับยุคสมัย จอมพล ป. พิบูลสงครามได้แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจแก้ประมวลกฎหมายอาญาขึ้นเมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๒ แต่เดิมคณะกรรมการพิจารณาแล้วเห็นว่าควรดำเนินการตรวจแก้ไขกฎหมายลักษณะอาญาโดยใช้วิธีแก้ไขเพิ่มเติมเท่านั้น ต่อมาคณะกรรมการเห็นว่าควรจะยกร่างขึ้นใหม่จึงจะเหมาะสมกว่า และผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการยกร่างครั้งนี้คือ ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย^{๓๑} โดยได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับการจัดทำประมวลกฎหมายอาญาไว้ว่า

“...ถ้าจะแก้ไขเพิ่มเติมเป็นมาตราตราไปก็จะต้องรักษาคุณค่าของกฎหมายลักษณะอาญาเดิม ซึ่งยากที่จะแก้ไขให้ดีขึ้น เปรียบก็เหมือนเอาผ้ามาปะรูขาดของมุ้งเก่า ๆ ซึ่งสู้ซื้อผ้ามาตัดเป็นมุ้งใหม่ทั้งมุ้งไม่ได้ เพราะถ้าตัดเป็นมุ้งชิ้นใหม่ก็สามารถกำหนดรูปลักษณะของมุ้งได้อย่างตามชอบใจ...อนึ่งการยกร่างขึ้นใหม่ทั้งฉบับในเมื่อมีของเดิมอยู่แล้ว ความเร่งร้อนที่จะออกกฎหมายพอที่จะให้มีกฎหมายขึ้นก็ย่อมไม่มี เพราะของเดิมใช้ได้อยู่แล้วนอกจากนี้ ถ้าจะแก้ไขใหม่ก็ต้องพิจารณาว่าบทบัญญัติเดิมมีข้อขาดตกบกพร่องอย่างไร บทบัญญัติที่จะนำมาใช้ใหม่มีประโยชน์อย่างไร เพราะไม่ใช่ว่าจะอะไรที่เป็นของใหม่และปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายอาญาต่างประเทศจะเป็นประโยชน์หรือเหมาะสมกับประเทศไทยเสมอไป เพราะสภาวะการณ์ไม่เหมือนกัน...”^{๓๒}

นอกจากนี้ คำอธิบายตามหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พุทธศักราช ๒๔๙๙ ได้กล่าวถึงเหตุผลในการร่างไว้ที่น่าสนใจ ความว่า

^{๓๐} แสง บุญเฉลิมวิภาส, "คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา โดยศาสตราจารย์ ดร. หยุด แสงอุทัย หนังสือนำที่ทรงคุณค่าทางวิชาการ," ใน คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗, หน้า ๑๔.

^{๓๑} คณพล จันทน์หอม, รากฐานกฎหมายอาญา, หน้า ๑๐๗ - ๑๐๘.

^{๓๒} หยุด แสงอุทัย, คำบรรยายประมวลกฎหมายอาญา (พระนคร: ดวงดาว, ๒๕๐๐), หน้า ๑๔๔ - ๑๔๕.

“เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ได้ประกาศใช้มานานแล้วและได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมอยู่หลายแห่งกระจายกันอยู่ จึงเป็นการสมควรที่จะได้ชำระสะสาง และนำเข้าสู่เป็นประมวลกฎหมายอาญาเสียในฉบับเดียวกัน

อนึ่ง ปรากฏว่าหลักการบางอย่างและวิธีการลงโทษบางอย่างควรจะได้รับการปรับปรุงให้สมกับกาลสมัยและแนวโน้มของนานาประเทศ ในสมัยปัจจุบันหลักเดิมบางประการจึงล้าสมัย สมควรจะได้ปรับปรุงเสียให้สอดคล้องกับหลักการปกครองในระบบประชาธิปไตย”

เมื่อพิจารณาหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมาย ในทัศนะของผู้ศึกษาสามารถจำแนกเหตุแห่งการตราประมวลกฎหมายอาญาใหม่ได้เป็น ๒ ประการ ดังนี้

(๑) เมื่อประเทศไทยเลือกใช้ระบบกฎหมายแบบภาคพื้นยุโรป (ระบบซีวิลลอว์) หรือระบบประมวลกฎหมายเป็นหลัก จึงจำเป็นต้องมีประมวลกฎหมายเป็นสำคัญ แม้แต่เดิมกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ จะมีลักษณะรูปแบบเป็นประมวลกฎหมายอยู่แล้ว แต่กฎหมายลักษณะอาญาไม่ได้ใช้ชื่อเป็นประมวลกฎหมาย ดังนั้น เพื่อความชัดเจน จึงกำหนดให้กฎหมายอาญาฉบับใหม่ มีชื่อว่า “ประมวลกฎหมายอาญา”

(๒) ด้วยสถานการณ์บ้านเมืองทั้งระบอบการปกครองและสภาพสังคมอื่น ๆ เปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ได้ประกาศใช้มาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว ดังนั้น จึงสมควรแก้ไข เพิ่มเติมบทบัญญัติต่าง ๆ ให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น

(๓) ที่ผ่านมามีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะอาญาหลายครั้ง และมีการบัญญัติกฎหมายลักษณะต่าง ๆ อันเป็นความผิดทางอาญาหลายแห่งกระจายกันอยู่ ดังนั้น จึงเป็นการสมควรที่จะชำระสะสางกฎหมายอาญา และนำเข้าสู่เป็นประมวลกฎหมายอาญาในฉบับเดียวกันให้สมบูรณ์

๔.๓.๒. อิทธิพลของความคิดทางศาสนาต่อการกำหนดฐานความผิดในประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติบทบัญญัติเกี่ยวกับศาสนาไว้ทั้งสิ้น ๓ มาตรา โดยมาตรา ๒๐๖ และมาตรา ๒๐๗ เป็นการนำบทบัญญัติมาตรา ๑๗๒ และมาตรา ๑๗๓ แห่งกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ มาแก้ไขถ้อยคำบางประการแต่ยังคงหลักกฎหมายเดิมไว้ ดังนี้

มาตรา ๒๐๖ “ผู้ใดกระทำความผิดใด ๆ แก้วัตถุหรือสถานอันเป็นที่เคารพในทางศาสนาของหมู่ชนใด อันเป็นการเหยียดหยามศาสนานั้น ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงเจ็ดปี หรือปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงหนึ่งแสนสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

ประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๒๐๖ มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองความสงบสาธารณะ^{๓๓}เป็นหลัก ซึ่งในการประชุมอนุกรรมการตรวจพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา ครั้งที่ ๓๕,๑๑๓/๒๕๘๒ ณ วันที่ ๑๖ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๘๒ มติของที่ประชุมเห็นว่า ความผิดต่อศาสนานี้มีหลักอยู่ ๒ หลัก คือ ประการแรก คุ้มครองศาสนาของรัฐ และอีกประการหนึ่ง คือ คุ้มครองความสงบเรียบร้อยของสาธารณชน ส่วนของหลักคุ้มครองศาสนาของรัฐนั้น เป็นหลักที่ใช้กับประเทศที่ปรากฏศาสนาของรัฐอย่างชัดเจน ยกตัวอย่างเช่น ประเทศทางทวีปยุโรป อาทิ ประเทศอิตาลี และประเทศสเปน(ในสมัยนั้น)มีการบัญญัติให้การอภิปรายถึงศาสนาเป็นความผิดอาญา แต่ประเทศไทยมิได้ถือหลักการดังกล่าว เนื่องจากประเทศไทยไม่มีศาสนาประจำรัฐ ทั้งนี้เพราะพุทธศาสนาไม่ได้บังคับบุคคลนับถือ คุณธรรมทางกฎหมายของมาตรานี้จึงจำกัดเฉพาะเพื่อคุ้มครองความสงบเรียบร้อยของสาธารณชน และไม่ได้คุ้มครองเฉพาะศาสนาพุทธเท่านั้น แต่คุ้มครองศาสนาอื่น ๆ ด้วย

การใช้ถ้อยคำในบทบัญญัติมาตรา ๒๐๖ แห่งประมวลกฎหมายอาญา แตกต่างจากมาตรา ๑๗๒ แห่งกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ซึ่งกฎหมายเดิมใช้คำว่า “ผู้ใดทำลาย...ทำให้วัตถุหรือสถานเช่นว่ามานั้นชำรุดทรุดโทรมเสียหายก็ดี...” เปลี่ยนเป็นคำว่า “...กระทำความผิดใด ๆ” หมายถึง กระทำการไม่ว่าทางกายหรือวาจา^{๓๔} ซึ่งความหมายตามประมวลกฎหมายอาญามีความหมายที่กว้างกว่าการทำลายและทำให้วัตถุหรือสถานที่ชำรุดทรุดโทรม ยกตัวอย่างเช่น คำ

^{๓๓} คณิต ฒ นคร, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๖ (กรุงเทพฯ: วิทยุชน, ๒๕๖๐), หน้า ๑๘๗.

^{๓๔} คณพล จันทน์หอม, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคความผิด เล่ม ๓ : ลักษณะ ๑ ถึงลักษณะ ๙, หน้า ๓๑๕.

พิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๘๐๗/๑๕๕๐ “ จำเลยแต่งกายเป็นภิกษุแล้วใช้เท้าข้างหนึ่งยืนอยู่บนฐานพระพุทธรูปปางห้ามญาติ โดยเท้าจำเลยอยู่บนส่วนหนึ่งของพระบาทพระพุทธรูปยกมือขวาขึ้นเลียนแบบพระพุทธรูป แสดงท่าทางล้อเลียนถลึงตาอ้าปาก นอกจากจะเป็นการไม่เคารพต่อพระพุทธรูปแล้ว จำเลยยังได้แสดงตนเสมอกับพระพุทธรูป จึงเป็นการกระทำความไม่สมควรและเป็นการดูหมิ่นเหยียดหยามพุทธศาสนา จำเลยจึงมีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๖”

วัตถุประสงค์การกระทำตามมาตรานี้ ได้แก่ วัตถุประสงค์และสถานที่ทางศาสนาที่เป็นที่เคารพในทางศาสนา^{๓๕} เท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น พระพุทธรูป รูปปั้นเทพเจ้าตามศาสนาอื่น โบสถ์ มัสยิด หากการกระทำการใดอันเป็นการดูหมิ่นเหยียดหยามศาสนาได้กระทำต่อวัตถุหรือสถานที่ทางศาสนา การกระทำนั้นย่อมไม่เป็นความผิดตามมาตรานี้

การกระทำด้วยประการใด ๆ วัตถุประสงค์และสถานที่ทางศาสนาที่เป็นที่เคารพในทางศาสนานั้นต้องมีพฤติการณ์ประกอบการกระทำที่มีลักษณะเป็นการดูหมิ่นเหยียดหยามศาสนาด้วย เช่น ทำป้ายที่มีข้อความว่า “ทองเหลืองหล่อนี้ ไม่ใช่พระพุทธเจ้าแน่ ไม่ต้องกราบมัน” ติดที่ฐานองค์พระพุทธรูป^{๓๖} เป็นต้น

มาตรา ๒๐๗ “ผู้ใดก่อให้เกิดการวุ่นวายขึ้นในที่ประชุมศาสนิกชนเวลาประชุมกัน นมัสการ หรือกระทำพิธีกรรมตามศาสนาใด ๆ โดยชอบด้วยกฎหมาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

ส่วนประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๗ เป็นบทบัญญัติที่มุ่งคุ้มครองเสรีภาพในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ^{๓๗} มิได้กำหนดจำกัดไว้เฉพาะศาสนาพุทธเท่านั้น มีองค์ประกอบความผิดและหลักกฎหมายเช่นเดียวกับกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ มาตรา ๑๗๓ ดังนี้

การกระทำการใดอันก่อให้เกิดความวุ่นวาย หมายถึง การกระทำใด ๆ ที่ก่อให้เกิดความไม่สงบขึ้น^{๓๘} ยกตัวอย่างเช่น ชาวบ้านประชุมกันนมัสการถวายต้นดอกไม้และปราสาทผึ้งต่อ

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

^{๓๖} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๘๔/๒๕๕๗

^{๓๗} คณิต ฒ นคร, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, หน้า ๑๘๘.

^{๓๘} คณพล จันทน์หอม, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคความผิด เล่ม ๓ : ลักษณะ ๑ ถึงลักษณะ ๙, หน้า ๓๑๗.

พระภิกษุเจ้าอาวาส จำเลยเข้าไปตำพระภิกษุ และเอาปราสาทผึ้งไปเตะเล่น^{๓๙} แม้ว่าจะไม่มีความวุ่นวายเกิดขึ้น ก็เป็นความผิดตามมาตรานี้ได้ เช่น ส่งเสียงเอะอะขณะพระสงฆ์กำลังสวดมนต์^{๔๐} เป็นต้น หากการกระทำดังกล่าวกระทำขึ้น ณ ขณะการประชุมนมัสการหรือกระทำพิธีกรรมตามศาสนาที่ชอบด้วยกฎหมาย ย่อมเป็นความผิดตามมาตรา

ส่วนที่ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๗ แตกต่างจากกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ มาตรา ๑๗๓ คือ กฎหมายใหม่ไม่คุ้มครอง “ลัทธิ” ดังเช่นกฎหมายเดิม กล่าวคือ การนมัสการหรือประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อใดที่ไม่ได้รับการยอมรับว่าเป็นศาสนา^{๔๑} ย่อมไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายใหม่ ทั้งการตัดถ้อยคำดังกล่าวทิ้งเพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติมาตรา ๒๐๖^{๔๒} ที่ไม่ได้บัญญัติครอบคลุมถึงลัทธิความเชื่ออื่นนอกจากศาสนาด้วย

นอกจากนี้ในการประชุมอนุกรรมการตรวจพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา ครั้งที่ ๓๕,๑๑๓/๒๕๘๒ ณ วันที่ ๑๖ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๘๒ มีการยกประเด็นว่า หากเป็นการก่อให้เกิดความวุ่นวายในที่ประชุมพิธีกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาควรจะเอาผิดด้วยหรือไม่ ที่ประชุมมีมติเห็นว่า ควรเอาผิดเฉพาะการประชุมหรือกระทำพิธีกรรมตามศาสนาเท่านั้น เพราะต้องแยกเรื่องความเชื่อซึ่งมาจากความเชื่อทางศาสนา กฎหมายไม่ควรสนับสนุนและคุ้มครองความเชื่อซึ่งมาจาก

มาตรา ๒๐๘ “ผู้ใดแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายที่แสดงว่าเป็นภิกษุ สามเณร นักพรตหรือนักบวชในศาสนาใดโดยมิชอบ เพื่อให้บุคคลอื่นเชื่อว่าตนเป็นบุคคลเช่นนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

มาตราสุดท้ายในหมวดความผิดเกี่ยวกับศาสนาเป็นมาตราที่บัญญัติเพิ่มในภายหลัง ไม่ปรากฏในกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ความผิดฐานนี้ประสงค์เอาผิดกับบุคคลที่แต่งกายหรือ

^{๓๙} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๙๒/๒๕๐๐

^{๔๐} จิตติ ดิงศภัทย์, กฎหมายอาญา ภาค ๒ ตอน ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๘ (กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๔๕๖.

^{๔๑} คณพล จันทน์หอม, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคความผิด เล่ม ๓ : ลักษณะ ๑ ถึงลักษณะ ๙, หน้า ๓๑๖.

^{๔๒} โปรดดูการประชุมอนุกรรมการตรวจพิจารณาแก้ไขประมวลกฎหมายอาญา ครั้งที่ ๓๕,๑๑๓/๒๕๘๒ ณ วันที่ ๑๖ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๘๒

ใช้เครื่องหมายอย่างไรให้บุคคลอื่นเชื่อว่าตนเป็นบุคคลเช่นนั้น ยกตัวอย่างเช่น แต่งกายเป็น พระภิกษุ บาทหลวง หรือ ถี้อตาลปัตร เป็นต้น ซึ่งการแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายนี้ทำไปโดยมิชอบ กล่าวคือ ไม่มีสิทธิที่จะแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายเช่นนั้นเพื่อให้บุคคลอื่นเชื่อว่าตนเป็นบุคคลเช่นนั้น หากการแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายใด ๆ มิได้มีเจตนาเพื่อให้บุคคลอื่นหลงเชื่อ ผู้นั้นย่อมไม่ต้องรับผิดชอบตามมาตรา นี้ เช่น การแต่งกายเพื่อแสดงละคร เล่นบทบาทสมมติ เป็นต้น เนื่องจากบทบัญญัติ ตามมาตราดังกล่าวมุ่งคุ้มครองความบริสุทธิ์ของศาสนา^๓เป็นสำคัญ อีกทั้งคุ้มครองมิให้บุคคลอื่นต้อง หลงผิดเชื่อถือนอนอาจเกิดความเสียหายได้

๔.๓.๓. อิทธิพลของความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดฐานความผิดในประมวล กฎหมายอาญา

นอกจากบทบัญญัติในหมวดเกี่ยวกับศาสนาทั้ง ๓ มาตรา ยังปรากฏบทบัญญัติที่ ได้รับอิทธิพลความคิดทางพุทธศาสนาอยู่บ้าง โดยผู้ศึกษาใช้การพิจารณาหลักธรรมที่มีเฉพาะในพุทธ ศาสนาในลักษณะศีลธรรมศรัทธา บทบัญญัติกฎหมายที่กล่าวถึงพุทธศาสนาเป็นเหตุในการบัญญัติ หรือ บทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นการคุ้มครองพุทธศาสนาเป็นสำคัญ เป็นเครื่องมือในการจำแนกว่า บทบัญญัติใดได้รับอิทธิพลจากความคิดทางพุทธศาสนา เช่นเดียวกับหัวข้อเรื่องอิทธิพลของความคิด ทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดฐานความผิดในกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ มีบทบัญญัติที่ เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๔.๓.๓.๑. เหตุฉกรรจ์ความผิดฐานฆ่าบุพการี ตามมาตรา ๒๘๙ (๑)

ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๙ (๑) บัญญัติว่า

“มาตรา ๒๘๙ ผู้ใด

(๑) ฆ่าบุพการี

...”

และประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๒๙๖ บัญญัติว่า

^๓ คณิต ฒ นคร, กฎหมายอาญาภาคทั่วไป, หน้า ๑๘๘.

“ผู้ใดกระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ถ้าความผิดนั้น มีลักษณะประการหนึ่งประการใดดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๒๘๙ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

บทบัญญัติข้างต้นมีลักษณะเช่นเดียวกับกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ มาตรา ๒๕๐ แตกต่างเพียงประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๙(๑) ใช้คำว่า “บุพการี” แต่บทบัญญัติตามกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ มาตรา ๒๕๐ ใช้คำว่า “บิดามารดา หรือ ญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไป” อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า บุพการี ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน บุพการีมีความหมายครอบคลุมถึงบิดามารดาและญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไป ดังนั้น บทบัญญัติทั้งสองดังกล่าวจึงมีความหมายเช่นเดียวกัน

เมื่อพิจารณาถึงประเด็นอิทธิพลทางพุทธศาสนา ศาสตราจารย์คณิต ฒนนคร ได้กล่าวว่าเหตุอุกฉกรรจ์ในเรื่องการฆ่าบุพการีได้รับอิทธิพลทางศาสนาและลัทธิต่าง ๆ ตามคติความเชื่อของแต่ละประเทศ^{๔๔} แม้การฆ่าหรือทำร้ายบุพการีจะเป็นการกระทำที่ผิดศีลธรรมวิพากษ์กล่าวคือ ไม่ว่าจะบุคคลในศาสนาใดก็ย่อมมองว่าการกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งผิด แต่จากความคิดเห็นของศาสตราจารย์คณิต ฒนนคร ข้างต้น ในส่วนของประเทศไทยแต่ดั้งเดิม ประชาชนไทยส่วนมากยอมรับและนับถือความคิดทางพุทธศาสนาเป็นสำคัญ อีกทั้งผู้ศึกษาจะขอยกบทบัญญัติเกี่ยวกับการฆ่าหรือทำร้ายบุพการีของประเทศอื่นขึ้นเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง ดังต่อไปนี้

ความผิดฐานฆ่าบุพการี เป็นลักษณะความผิดที่ปรากฏในประเทศแถบเอเชีย ได้แก่ ประเทศฟิลิปปินส์ มาตรา ๒๔๖

“ Any person who shall kill his father, mother, or child, whether legitimate or illegitimate, or any of his ascendants or descendants, or his spouse, shall be guilty of parricide and shall be punished by the penalty of reclusion perpetua to death ”^{๔๕}

^{๔๔} คณิต ฒนนคร, กฎหมายอาญาภาคความผิด (กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, ๒๕๕๙), หน้า ๑๑๗.

^{๔๕} "The Revised Penal Code of the Philippines," [Online] Accessed: 25 May 2020. Available from: https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/PHL_revised_penal_code.pdf

บทบัญญัติข้างต้นกำหนดให้การฆ่าบิดา มารดา หรือบุตรทั้งที่ชอบด้วยกฎหมายและไม่ชอบด้วยกฎหมาย รวมถึงบรรพบุรุษที่สืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปและญาติสืบสายโลหิตโดยตรงลงมา ต้องรับโทษประหารชีวิต

ส่วนบทบัญญัติเรื่องการฆ่าบุพการียังปรากฏในประเทศตะวันตก ดังเช่น บทบัญญัติมาตรา ๒๒๑-๔ ข้อ ๒ แห่งประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส บัญญัติว่า

“Murder is punished by criminal imprisonment for life where it is committed: ...

2 against a natural or legitimate ascendant or the adoptive father or mother;...”^{๔๖}

กล่าวคือ การกระทำความผิดที่เกี่ยวกับการฆ่าบุพการีตามประมวลกฎหมายอาญาฝรั่งเศส บัญญัติครอบคลุมถึงบุพการีทั้งโดยข้อเท็จจริงและโดยชอบด้วยกฎหมาย ตลอดจนบิดา มารดาบุญธรรมของบุตรบุญธรรมด้วย

เมื่อพิจารณาความผิดเกี่ยวกับการฆ่าบุพการีในกฎหมายต่างชาติ เปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๙(๑) แล้วพบว่า กฎหมายต่างประเทศแตกต่างจากกฎหมายไทย โดยบัญญัติความผิดคุ้มครองผู้ถูกกระทำไว้กว้างกว่ากรณีตามประมวลกฎหมายอาญาไทย ดังเช่น กฎหมายฟิลิปปินส์บัญญัติถึงผู้สืบสายโลหิตโดยตรงลงมา และกฎหมายฝรั่งเศส บัญญัติถึงบิดามารดาบุญธรรมด้วย แต่เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบบทบัญญัติดังกล่าวกับกฎหมายไทย เดิม บทบัญญัติดังกล่าวกลับมีความคล้ายคลึงกับบทบัญญัติในกฎหมายลักษณะวิवाद่าดี บทที่ ๓๒ มากกว่า ฉะนั้น ผู้ศึกษาจึงเห็นว่า บทบัญญัติจากทั้งในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญาแนวโน้มที่จะได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนาเช่นเดียวกับกฎหมายลักษณะวิवाद่าดี

^{๔๖} รายละเอียดปรากฏตามกฎหมายอาญาฝรั่งเศส ฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษ

**๔.๓.๓.๒. เหตุการณ์ของความผิดฐานลักทรัพย์ตามมาตรา ๓๓๕(๙) และ
มาตรา ๓๓๕ ทวิ เหตุการณ์ของความผิดฐานชิงทรัพย์ตามมาตรา
๓๓๙ ทวิ และเหตุการณ์ของความผิดฐานปล้นทรัพย์ตามมาตรา
๓๔๐ ทวิ**

เหตุการณ์ความผิดฐานลักทรัพย์ตามมาตรา ๓๓๕(๙) บัญญัติว่า “ผู้ใดลัก
ทรัพย์ (๙) ในสถานที่บูชาสาธารณะ” มีเนื้อความคล้ายคลึงกับกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗
มาตรา ๒๙๔(๒) กล่าวคือหากผู้ใดลักทรัพย์ในสถานที่บูชาสาธารณะ ย่อมต้องรับโทษหนักขึ้น อย่างไร
ก็ตาม บทบัญญัติประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๓๕(๙) มีข้อแตกต่างจากกฎหมายลักษณะอาญา ร.
ศ.๑๒๗ มาตรา ๒๙๔(๒) โดยเปลี่ยนแปลงจากคำว่า “สถานที่บูชาทางศาสนา” เป็นคำว่า “สถานที่
บูชาสาธารณะ”

คำว่า สถานที่บูชาสาธารณะ หมายถึง สถานที่ซึ่งประชาชนเข้าไปกราบไหว้
หรือเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนนับถือตามความเชื่อหรือความศรัทธาของตน^{๙๗} กล่าวคือ ต้องเป็นสถานที่
ที่ประชาชนมีความชอบธรรมจะเข้าไปได้ สอดคล้องกับคำว่า สาธารณสถาน ตามประมวลกฎหมาย
อาญามาตรา ๑ (๓) ซึ่งคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๔๕๖/๒๕๕๓ ได้อธิบายไว้ว่า “โจทก์บรรยายฟ้องว่า
จำเลยลักเหรียญกษาปณ์รวมเป็นเงิน ๘๔๒ บาท ของวัดผู้เสียหายโดยเหรียญกษาปณ์ดังกล่าวอยู่ใน
พานและบาตรวางอยู่บนชั้นสามของอาคารเจษฎาภินันท์ ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเพื่อให้
ประชาชนมากราบไหว้สักการะบูชาภายในวัดผู้เสียหาย สถานที่เกิดเหตุลักทรัพย์จึงเป็นสถานที่ซึ่ง
ประชาชนทั่วไปมีความชอบธรรมที่จะเข้าไปได้ ตรงกับคำนิยามคำว่า “สาธารณสถาน” ตาม ป.อ.
มาตรา ๑ (๓) ทั้งนี้เพื่อการสักการะบูชาพระพุทธรูปซึ่งประดิษฐานไว้ให้ประชาชนกราบไหว้
สักการะบูชา จึงเป็นการลักทรัพย์ในสถานที่บูชาสาธารณะดังที่โจทก์บรรยายฟ้องไว้แล้ว”

อย่างไรก็ดี ขอบเขตของการเป็นที่บูชาสาธารณะถูกจำกัดเฉพาะพื้นที่ที่มี
การบูชากันจริง ไม่รวมถึงพื้นที่บริเวณศาสนสถานอื่นที่ไม่ได้มีการบูชากัน^{๙๘} ยกตัวอย่างคำพิพากษา
ศาลฎีกาที่ ๒๐๑๔/๒๕๓๖ “คำว่า “กุฏิ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕
หมายความว่า “เรือนหรือตึกสำหรับพระภิกษุสามเณรอยู่” ดังนั้นกุฏิพระจึงเป็นเพียงที่อยู่อาศัยของ

^{๙๗} คณพล จันทน์หอม, คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคความผิด เล่ม ๓ : ลักษณะ ๑ ถึงลักษณะ ๙, หน้า ๑๑๒.

^{๙๘} เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

พระภิกษุสามเณรเท่านั้น จึงเป็น “เคหสถาน” ตามนัยมาตรา ๑(๔) แห่งประมวลกฎหมายอาญา และหาใช่สถานที่บูชาสาธารณะตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๓๕(๙) ด้วยไม่” เมื่อพิจารณาถึงขอบเขตความรับผิดของมาตรา ๓๓๕(๙) เฉพาะพื้นที่ที่มีการบูชากันจริง เห็นว่าวัตถุประสงค์ของการตรากฎหมายมิได้มุ่งหมายที่จะคุ้มครองสถานที่ทางศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่มีวัตถุประสงค์หลักคือ ป้องกันการก่ออาชญากรรมในพื้นที่ที่มีประชาชนเข้าถึงได้จำนวนมาก

ต่อมา เหตุการณ์ของความผิดฐานลักทรัพย์ตามมาตรา ๓๓๕ ทวิ เหตุการณ์ของความผิดฐานชิงทรัพย์ตามมาตรา ๓๓๙ ทวิ และเหตุการณ์ของความผิดฐานปล้นทรัพย์ตามมาตรา ๓๔๐ ทวิ เป็นบทบัญญัติที่ได้รับการเพิ่มเติมภายหลังประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญา พุทธศักราช ๒๔๙๙ โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๑๒ ความว่า

“มาตรา ๓ ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา ๓๓๕ ทวิ แห่งประมวลกฎหมายอาญา

“มาตรา ๓๓๕ ทวิ ผู้ใดลักทรัพย์ที่เป็นพระพุทธรูปหรือวัตถุในทางศาสนา ถ้าทรัพย์นั้นเป็นที่สักการะบูชาของประชาชนหรือเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพระพุทธรูปหรือวัตถุดังกล่าว ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงสิบปี และปรับตั้งแต่สองพันบาทถึงสองหมื่นบาท

ถ้าความผิดตามวรรคหนึ่งได้กระทำในวัด สำนักสงฆ์ สถานอันเป็นที่เคารพในทางศาสนา โบราณสถานอันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน สถานที่ราชการ หรือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงสิบห้าปี และปรับตั้งแต่หกพันบาทถึงสามหมื่นบาท”

มาตรา ๔ ให้เพิ่มความในมาตรา ๓๓๙ ทวิ เป็นเหตุการณ์ของความผิดฐานชิงทรัพย์ทำนองเดียวกับมาตรา ๓๓๕ ทวิ แห่งประมวลกฎหมายอาญา

มาตรา ๕ ให้เพิ่มความในมาตรา ๓๔๐ ทวิ เป็นเหตุการณ์ของความผิดฐานปล้นทรัพย์ทำนองเดียวกับมาตรา ๓๓๕ ทวิ แห่งประมวลกฎหมายอาญา”

จากบทบัญญัติอันเป็นเหตุฉกรรจ์ที่ได้เพิ่มเติมข้างต้นเห็นว่าเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาทั้งสิ้น โดยวรรคแรกได้กำหนดถึงตัวทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งการกระทำที่เป็นเหตุฉกรรจ์ให้ต้องรับโทษหนักขึ้น คือ พระพุทธรูป วัตถุทางศาสนา หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของพระพุทธรูปหรือวัตถุทางศาสนานั้น

คำว่า พระพุทธรูป หมายถึง รูปที่สร้างขึ้นเป็นองค์สมมติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า^{๔๙}

คำว่า วัตถุในทางศาสนา หมายถึง สิ่งอื่นนอกจากพระพุทธรูปซึ่งไว้สำหรับเป็นที่สักการบูชาและไม่ว่าจะเป็วัตถุของศาสนาใดก็ตาม^{๕๐} ยกตัวอย่างเช่น รูปปั้นหรือรูปสลักเทพเจ้า เป็นต้น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๒๒๖/๒๕๓๑ วินิจฉัยไว้ว่า เงินในตู้บริจาคของศาลเจ้าและเงินของผู้ดูแลศาลเจ้า แม้จะเก็บรักษาไว้ในศาลเจ้า ก็มีใช้วัตถุในทางศาสนา การที่จำเลยกับพวกปล้นทรัพย์ดังกล่าวจึงมิได้กระทำต่อทรัพย์ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๓๕ ทวิ วรรคแรกและไม่อาจเป็นความผิดตามมาตรา ๓๓๕ ทวิ วรรคสองได้ ดังนั้น การกระทำของจำเลยจึงไม่เป็นความผิดตามมาตรา ๓๔๐ ทวิ

คำว่า ส่วนหนึ่งส่วนใด หมายถึง ส่วนประกอบของพระพุทธรูปหรือวัตถุทางศาสนานั้น^{๕๑} ซึ่งคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๔๕/๒๕๒๐ ได้วินิจฉัยถึงความหมายของคำว่า ส่วนหนึ่งส่วนใดของพระพุทธรูปหรือวัตถุทางศาสนาไว้อย่างน่าสนใจว่า “ผงดินของคลังที่บรรจุในฐานองค์พระพุทธรูปได้มาจากแหล่งสำคัญในทางพุทธศาสนาที่ประชาชนเคารพนับถือ โดยสภาพเป็นผงดินธรรมดา การนำมาบรรจุในฐานองค์พระพุทธรูปเพื่อให้ประชาชนเลื่อมใสศรัทธาในองค์พระพุทธรูปยิ่งขึ้นนั้นไม่ใช่วัตถุทางศาสนาซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของประชาชน และคำว่า “ส่วนหนึ่งส่วนใดของพระพุทธรูป” ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๓๓๕ ทวิ หมายถึงส่วนที่ประกอบขึ้นเป็นรูปร่างพระพุทธรูป เช่น พระเศียร พระหัตถ์ พระกร และพระบาท ฯลฯ ซึ่งถ้าหากส่วนหนึ่งส่วนใดถูกตัด

^{๔๙} คณพล จันทน์หอม, คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคความผิด เล่ม ๒ (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๕๙), หน้า ๑๒๕.

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

หรือถูกทำลายย่อมทำให้พระพุทธรูปขาดความสมบูรณ์ผงดินของขลั่งที่บรรจุอยู่ในฐานองค์พระพุทธรูป แม้จะถูกนำออกไปก็หาทำให้พระพุทธรูปขาดความสมบูรณ์ไปไม่ รูปลักษณะของพระพุทธรูปยังคงอยู่ในสภาพเดิม ผงดินของขลั่งจึงไม่เป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของพระพุทธรูปการที่จำเลยลักเอาผงดินของขลั่งไปจึงไม่เป็นการผิดตามบทกฎหมายดังกล่าว”

และต้องปรากฏข้อเท็จจริงด้วยว่าทรัพย์สินนั้นเป็นที่สักการะบูชาของประชาชนหรือเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ คำว่า เป็นที่สักการะบูชาของประชาชน หมายถึงทรัพย์สินที่ประชาชนนำเครื่องบูชามาสักการะ บูชา แสดงความเคารพเพราะความเลื่อมใสศรัทธา หรือมาเคารพด้วยวิธีอย่างอื่นตามความเชื่อ^{๕๒}

คำว่า เก็บรักษาไว้ หมายถึง ทรัพย์สินที่เอาไปเก็บไว้ในที่ซึ่งสามารถดูแลด้วยความระมัดระวัง ซึ่งอาจเก็บไว้ในที่เฉพาะหรือจะนำมาแสดงแก่ประชาชนทั่วไปก็ได้^{๕๓}

ส่วน สมบัติของชาติ คือ ทรัพย์สินที่มีคุณค่าต่อบ้านเมืองและส่วนรวมทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและประเพณี^{๕๔}

หากพระพุทธรูปที่ได้ลักไปมิได้เป็นทรัพย์สินอันเป็นที่สักการะบูชาของประชาชนหรือเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติ ศาลก็ไม่อาจเพิ่มโทษตามกรณีแห่งมาตรา ๓๓๕ ทวิ มาตรา ๓๓๙ ทวิ และมาตรา ๓๔๐ ทวิได้ ยกตัวอย่างเช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๘๑๒/๒๕๒๗ พระพุทธรูปบูชาตามห้องเป็นพระพุทธรูปขนาดหน้าตักกว้าง ๕ นิ้ว ตั้งไว้ที่มุมโต๊ะหมู่บูชาในห้องชั้นบนของหอสมุดมณฑล มีกรอบแก้วครอบไว้ จึงเป็นพระพุทธรูปธรรมดาเช่นพระพุทธรูปบูชาทั่วไป ถือไม่ได้ว่า เป็นทรัพย์สินอันเป็นที่สักการะของประชาชนตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๓๕ ทวิวรรคหนึ่ง เมื่อพระพุทธรูปบูชาตามห้องมิใช่ทรัพย์สินอันเป็นที่สักการะบูชาของประชาชนแล้วแม้จำเลยกับพวกจะลักพระพุทธรูปบูชาในวัด การกระทำของจำเลยก็ไม่เป็นความผิดตามมาตรา ๓๓๕ ทวิวรรคสอง

กรณีตามวรรคสอง กำหนดถึงสถานที่ที่เกิดการกระทำความผิดตามมาตรา ๓๓๕ ทวิ วรรคหนึ่ง ซึ่งได้แก่ วัด สำนักสงฆ์ สถานอันเป็นที่เคารพในทางศาสนา โบราณสถานอันเป็น

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๒๖.

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๒๗.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

ทรัพย์สินของแผ่นดิน สถานที่ราชการ หรือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เมื่อพิจารณาบทบัญญัติกฎหมายที่ว่า “ถ้าความผิดตามวรรคหนึ่งได้กระทำในวัด...” ศาสตราจารย์จิติ ดิงศภัทย์ ได้แสดงความเห็นต่อคำว่า “ใน” ตามมาตรา ๓๓๕ ทวิ วรรค ๒ ไว้ว่า “คำว่า ใน ตามบทบัญญัติมาตราดังกล่าว ควรหมายรวมถึงกรณีที่ร่างกายของผู้ลักทรัพย์ไม่ได้เข้าไปในสถานที่นั้น ๆ แต่อาจใช้ไม้สอยเอาทรัพย์นั้นออกมาก็ได้เพราะกฎหมายมิได้บัญญัติว่าตนต้องเข้าไป”

วัด ความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน คือ สถานที่ทางศาสนา โดยปรกติมีโบสถ์ วิหาร และที่อยู่ของสงฆ์หรือนักบวช เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ความหมายคำว่า วัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พุทธศักราช ๒๕๐๕ มาตรา ๓๑(๑) หมายถึง สถานที่ประกอบพิธีทางพุทธศาสนาที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา^{๕๕} ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นวัดหลวงหรือวัดราษฎร์และไม่ว่าจะเป็นวัดร้างหรือไม่ก็ตามก็ย่อมอยู่ในขอบเขตของคำว่า วัด ตามมาตรานี้ หากแต่คำดังกล่าวจำกัดอยู่เฉพาะที่วัดซึ่งเป็นที่ตั้งวัดตลอดจนเขตของวัดเท่านั้นไม่หมายความรวมถึง ที่ธรณีสงฆ์ ซึ่งเป็นที่อื่น ซึ่งเป็นสมบัติของวัด หรือที่กลบนาซึ่งเป็นที่อันผู้อุทิศแต่ผลประโยชน์ให้วัดหรือพระศาสนา^{๕๖}

สำนักสงฆ์ แม้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช ๒๕๐๕ มาตรา ๓๑(๒) กำหนดให้สำนักสงฆ์เป็นวัดด้วยก็ตาม^{๕๗} แต่บทบัญญัติกฎหมายได้บัญญัติแยกคำว่าวัดกับสำนักสงฆ์ออกจากกัน ดังนั้นจึงอาจพิจารณาได้ว่าเจตนารมณ์ของกฎหมายกำหนดนิยามคำว่าวัดกับสำนักสงฆ์ไว้แตกต่างกัน ซึ่งความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายไว้ว่า สำนักสงฆ์คือ วัดที่ยังไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา

คำว่า สถานที่อื่นในที่เคารพในทางศาสนา หมายถึง สถานที่อื่น ๆ ที่ไม่ใช่วัดหรือสำนักสงฆ์ทางพุทธศาสนา เช่น พระปรารค์ ทั้งนี้ยังรวมถึงสถานที่สำคัญในศาสนาอื่นด้วย^{๕๘} เช่น โบสถ์ของศาสนาคริสต์ และมัสยิดของศาสนาอิสลาม

^{๕๕} เขตที่พระราชทานแก่สงฆ์เพื่อใช้เป็นที่สร้างพระอุโบสถ

^{๕๖} คณพล จันทน์หอม, คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคความผิด เล่ม ๒, หน้า ๑๒๗.

^{๕๗} พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ มาตรา ๓๑ วัดมีสองอย่าง (๑) วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา (๒)

สำนักสงฆ์

^{๕๘} คณพล จันทน์หอม, คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคความผิด เล่ม ๒, หน้า ๑๒๗.

โบราณสถานอันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน คำว่า โบราณสถาน ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๐๔ มาตรา ๔ หมายถึง อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้น เป็นประโยชน์ในทางศิลป ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย นอกจากนี้โบราณสถานดังกล่าวจะต้องเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินด้วย กล่าวคือ เป็นโบราณสถานที่ถือกรรมสิทธิ์โดยรัฐ ซึ่งปัจจุบันกรมศิลปากรมีหน้าที่ดูแลรักษาจะขึ้นทะเบียนอยู่หรือไม่สำคัญ^{๕๙}

สถานที่ราชการ หมายถึง สถานที่ที่รัฐใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติราชการ

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หมายถึง ที่เก็บรักษาโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุอันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ พ้นสถานที่แห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๐๔ มาตรา ๒๕^{๖๐}

^{๕๙} จิตติ ดิงศักดิ์ย์, กฎหมายอาญา ภาค ๒ ตอน ๒ และภาค ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๗ (กรุงเทพฯ: เนติบัณฑิตยสภา, ๒๕๕๓), หน้า ๖๙๗. อ้างอิงใน เรื่องเดียวกัน หน้าเดียวกัน

^{๖๐} มาตรา ๒๕ “ให้มีพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเป็นที่เก็บรักษาโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุอันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติจะจัดตั้งขึ้น ณ ที่ใด หรือจะให้สถานที่ใดเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ตลอดถึงการถอนสภาพพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ให้รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ให้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่มีอยู่แล้วในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ เป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติตามพระราชบัญญัตินี้”

บทที่ ๕

วิเคราะห์อิทธิพลของความคิดทางพุทธศาสนากับการกำหนดฐานความผิดอาญา ในกฎหมายอาญาสมัยรัตนโกสินทร์

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับกฎหมายอาญาไทย พุทธศาสนาเป็นที่มาประการหนึ่งของกฎหมายอาญาไทย และพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการกำหนดฐานความผิดทางอาญาในกฎหมายยุครัตนโกสินทร์ ทั้งในกฎหมายตราสามดวง กฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งกฎหมายทั้งสามมีวิวัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงไป โดยมีจุดเปลี่ยนคือการปฏิรูปกฎหมายในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นเหตุให้กฎหมายในยุคก่อนและหลังการปฏิรูปแตกต่างกัน โดยผู้ศึกษาจะขอวิเคราะห์ใน ๒ ประเด็นหลักดังต่อไปนี้

๕.๑. บทวิเคราะห์ข้อแตกต่างเกี่ยวกับอิทธิพลของความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดฐานความผิดอาญาในกฎหมายอาญาสมัยรัตนโกสินทร์

ในหัวข้อนี้ผู้ศึกษาจะได้วิเคราะห์ความแตกต่างของอิทธิพลความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดฐานความผิดอาญาในสมัยรัตนโกสินทร์ อันได้แก่ กฎหมายตราสามดวง กฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญา ทั้งนี้ ผู้ศึกษาจำแนกหัวข้อการเปรียบเทียบโดยยึดถืออิทธิพลพุทธศาสนาที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวงเป็นหลัก ซึ่งจำแนกหัวข้อได้เป็นดังนี้

๕.๑.๑. อิทธิพลความคิดทางพุทธศาสนาต่อการจำแนกความผิดตามการกระทำ

พระอัยการลักษณะพรมศักดิ์ได้นำคตินิยมทางพุทธศาสนามาเป็นแนวคิดพื้นฐานเพื่อเป็นบรรทัดฐานในการคำนวณค่าปรับ โดยใช้หลักกรรมเรื่องกุศลกรรมบถ ๑๐ เป็นฐานในการคิดค่าปรับ และความหนักเบาของค่าปรับแตกต่างกันไปตามลักษณะ “กรรม” หรือ การกระทำความผิด แบ่งแยกเป็น ๓ ประการ ได้แก่

- ๑.) กายกรรม หรือ กายทุจริต คือการประพฤติดีทางกาย
- ๒.) มโนกรรม หรือ มโนทุจริต คือ การประพฤติดีทางใจ
- ๓.) วจีกรรม หรือ วจีทุจริต คือ การประพฤติดีทางวาจา

การแบ่งลักษณะของกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาแตกต่างจากกฎหมาย ภายหลังปฏิรูปประการหนึ่ง คือ อัยการลักษณะพรมศักดิ์กำหนดความรับผิดชอบเกิดขึ้นจาก “มโนกรรม” หรือ การประพฤติดิตใจ เช่น ความโลภ ความพยาบาท เป็นต้น แต่กฎหมาย ภายหลังปฏิรูปเอาผิดแค่เฉพาะความผิดที่เกิดขึ้นจาก “การกระทำ” เท่านั้น กล่าวคือ ต้องมีการ เคลื่อนไหวร่างกายโดยรู้สำนึก หรือ หากไม่เคลื่อนไหวร่างกายก็ต้องเป็นเป็นกรณีการกระทำโดยด เว้นหรือละเว้นเนื่องจากมีหน้าที่ต้องกระทำ^๑ ทั้งนี้ หากมีแต่การคิดและการตกลงใจยังไม่ถือว่ามี การกระทำ กฎหมายจึงไม่อาจลงโทษผู้ที่เพียงแต่คิดและตกลงใจที่จะกระทำได้

๕.๑.๒. อิทธิพลความคิดทางพุทธศาสนาต่อความผิดอาญาเกี่ยวกับสามีภรรยา

อิทธิพลของพุทธศาสนาต่อความผิดตามกฎหมายลักษณะฉ้อฉลมีข้อแตกต่างกับ กฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญา โดยผู้ศึกษาขอจำแนกประเด็นการ เปรียบเทียบเป็น ๒ ประเด็น ดังนี้

๕.๑.๒.๑. ประเด็นเปรียบเทียบความผิดทางอาญาเกี่ยวกับการร่วมประเวณี ระหว่างญาติพี่น้อง

บทบัญญัติตามกฎหมายลักษณะฉ้อฉล บทที่ ๓๖ กำหนดให้การร่วม ประเวณี(ทำชู้กัน)ระหว่างพ่อแม่กับลูก ระหว่างพี่น้อง หรือระหว่างญาติกันเองเป็นความผิดและ กำหนดโทษอย่างร้ายแรง คือ การนำไปลอยแพทะเล รวมทั้งกล่าวถึงการกระทำชู้กันระหว่างญาติ พี่น้องกันภายในบ้านเมือง ถือเป็นเสนียดจัญไรอย่างร้ายแรง ต้องมีพิธีกรรมทางพุทธศาสนา มาปัดเป่า ความชั่วร้ายนี้ เมื่อพิจารณาคติทางพุทธศาสนาเรื่องการร่วมประเวณีกันระหว่างมารดาหรือญาติใน พระไตรปิฎก กล่าวว่า การร่วมประเวณีโดยไม่คำนึงถึงสถานะหรือความสัมพันธ์ถือเป็นเรื่องผิด ศีลธรรมทางพุทธศาสนา ในศีลข้อ ๓ คือ “กาเมสุ มิจฉาจาร” เป็นข้อห้ามเกี่ยวกับการประพฤติดิตใจ ใน กาม คือ เจตนาที่จะก้าวล่วงฐานะวัตถุที่ไม่ควรถึง ซึ่งญาติสืบสายโลหิต ถือเป็น วัตถุที่ไม่ควรอย่าง หนึ่ง ดังนั้นการก้าวล่วงถึงญาติสืบสายโลหิตถือว่าประพฤติดิตใจในกาม ผิดศีลข้อ ๓

นอกจากนี้ บทบัญญัติดังกล่าวสะท้อนถึงคติความเชื่อของสังคมโบราณว่า พุทธศาสนาสามารถปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายได้ การบัญญัติกฎหมายลักษณะฉ้อฉลจึงหยิบยกพิธีกรรมทาง

^๑ ความหมายการกระทำตามกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ.๑๒๗ มาตรา ๔๓ และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา

พุทธศาสนาขึ้นเนื่องจากพลเมืองสังคมในยุคเดิมนั้นเชื่อว่าพิธีกรรมทางพุทธศาสนาสามารถป้องกันสิ่งชั่วร้ายและรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมได้

ทั้งนี้ การวินิจฉัยบทบัญญัติดังกล่าวว่าได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนาหรือไม่ นั้น ยังคงมีข้อสังเกตบางประการที่ควรพิจารณา ดังต่อไปนี้

๑. พระสูตรในพระไตรปิฎกกล่าวถึงเพียงว่า หากล่วงละเมิดศีลข้อ ๓ ถือว่าผู้นั้นทำบาป ต้องรับโทษตามพระศาสนา แต่ในพระสูตรมิได้กล่าวถึงว่าการร่วมประเวณีระหว่างบิดามารดากับบุตรหรือระหว่างญาติพี่น้องนั้นเป็นเสนียดจัญไรหรือต้องมีพิธีกรรมอย่างไรเพื่อมาปิดเป่า

๒. กรณีที่ถือว่าเป็นวัตถุที่ไม่ควรถึงหรืออคมเนยยวัตถุ อันเป็นเหตุให้ผิดศีลข้อ ๓ มีเฉพาะหญิงหรือชายที่เป็นวงศ์วานเหล้ากอกของตน คำว่า วงศ์วานเหล้ากอก หมายถึง ญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมา ไม่รวมถึงพี่น้อง ลุงน้าหลาน

๓. กรณีนำหลานปรากฏในพระสุตตันตปิฎกว่า “...ในโลกนี้จะไม่พึงบัญญัติว่ามารดา ว่าน้า ว่าป้า ว่าภรรยาของอาจารย์ หรือว่าภรรยาของครู โลกจักถึงความส่ำสอนกัน เหมือนกับพวกแพะ พวกแกะ พวกไก่ พวกหมูพวกสุนัขบ้าน และพวกสุนัขจิ้งจอก ฉะนั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะธรรมฝ่ายขาว ๒ อย่างนี้ ยังคุ้มครองโลกอยู่ ฉะนั้น โลกจึงบัญญัติคำว่ามารดา ว่าน้า ว่าป้า ว่าภรรยาของอาจารย์ หรือว่าภรรยาของครูอยู่ ฯ” บทดังกล่าวเพียงอธิบายว่าการกำหนดสถานะของบุคคลเพื่อป้องกันความส่ำสอน แต่มิได้กล่าวว่าหากเกิดการกระทำใด ๆ ที่ส่ำสอนขึ้น จะถือว่าผู้นั้นผิดศีลแต่อย่างไร

๔. อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติบทที่ ๓๖ กล่าวถึงการทำพิธีทางพุทธศาสนาว่า “...ให้พระสงฆ์พราหมณาจารย์สวดมนต์ทำพิธีการระงับอุบาทว์จัญไร...” และปรากฏการกล่าวถึง พิธีตามคติความเชื่อเรื่องข้อห้าม คือ “...ให้เจ้าพ่อแม่พี่น้องเมืองท่านทั้ง ๔ ประตู่ ไก่ ๘ ตัว...” และพิธีทางศาสนาพราหมณ์โดยให้พราหมณาจารย์ทำพิธีการระงับอุบาทว์จัญไรด้วยเช่นกัน แสดงว่าการบัญญัติดังกล่าวประกอบด้วยคติความเชื่อหลากหลายผสมผสานกัน ทั้งคติตามพุทธศาสนา คติตามศาสนาพราหมณ์ และคติเรื่องข้อห้าม

จากข้อสังเกตข้างต้น แม่ว่ายังพบข้อสงสัยบางประการ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าเมื่อพิจารณาบทบัญญัติดังกล่าวมีลักษณะสอดคล้องกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาเช่นเดียวกันว่าการร่วมประเวณีระหว่างญาติสืบสายโลหิตถือว่าผิดศีลข้อ ๓ และยังปรากฏหลักฐานอื่นในพระ

สุดต้นตอปัญหาประกอบว่า การร่วมประเวณีระหว่างมารดากับบุตรหรือน้ำกับหลานไม่อาจกระทำได้อีก ทั้งการทำพิธีกรรมดังกล่าวต้องผ่านการประกอบพิธีโดยพระสงฆ์ซึ่งเป็นสาวกทางพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวจึงได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาเช่นกัน

แม้บทบัญญัติดังกล่าวจะมีความคล้ายคลึงกับบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๕๐ ปัจจุบันความว่า “ชายหญิงซึ่งเป็นญาติสืบสายโลหิต โดยตรงขึ้นไปหรือลงมาก็ดี เป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดาก็ดี จะทำการสมรสกันไม่ได้ ความเป็นญาติดังกล่าวมานี้ให้ถือตามสายโลหิต โดยไม่คำนึงว่าจะเป็ญาติโดยชอบด้วยกฎหมายหรือไม่” หากบุคคลทั้งสองซึ่งเป็นญาติสืบสายโลหิตกันนั้นทำการสมรสกัน การสมรสย่อมตกเป็นโมฆะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๙๕ แต่วัตถุประสงค์ในการบัญญัติกฎหมายแตกต่างจากกฎหมายลักษณะผัวเมีย บทที่ ๓๖ อย่างสิ้นเชิง พิจารณาจากคำตามกฎหมายลักษณะผัวเมียที่ว่า “...ให้เจ้าพ่อแม่พี่น้องพลเมืองท่านทั้ง ๔ ประตุ ไก่ ๘ ตัว ให้พระสงฆ์พราหมณาจารย์สวดมนต์ทำพิธีการระงับอุบาทว์จัญไร น้ำฟ้าน้ำฝนจึงจะตกเป็นประโยชน์แก่คนทั้งหลาย...” แสดงให้เห็นว่าหากมีการกระทำชู้กันระหว่างญาติพี่น้องกันภายในบ้านเมือง ถือเป็เสนียดจัญไรอย่างร้ายแรงถึงขั้นต้องลงอาญา

บทบัญญัติบทที่ ๓๖ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกฎหมายอาญากล่าวคือ พิธีกรรมทางศาสนาเปรียบเสมือน “เครื่องมือ” ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ขณะเดียวกันเมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายอาญาที่เกิดขึ้นภายหลังปฏิรูปกฎหมายนั้น เครื่องมือในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม คือ โทษทางอาญา เมื่อเกิดการกระทำความผิด กฎหมายยอมบัญญัติโทษที่จะลงกับผู้กระทำความผิด แต่ไม่ได้กล่าวถึงการนำพิธีกรรมทางพุทธศาสนามาใช้หรือบัญญัติเป็นโทษในกฎหมาย ไม่ว่าจะกฎหมายอาญา หรือกฎหมายอื่น ๆ โดยเฉพาะการบัญญัติกฎหมายอาญาปัจจุบัน ดังนั้นบทบัญญัติในกฎหมายตราสามดวงข้างต้นที่กล่าวถึงพิธีกรรมทางศาสนาจึงแตกต่างจากการกำหนดโทษเช่นกฎหมายปัจจุบันอย่างสิ้นเชิง

เมื่อเปรียบเทียบบทบัญญัติกฎหมายลักษณะผัวเมียกับกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗ นั้น กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ มาตรา ๒๔๗ ได้กำหนดให้ภริยาใดกระทำชำเราขึ้นใจหญิงซึ่งมิให้ภริยาตน หรือกระทำชำเราเด็กหญิง หรือบุคคลใดกระทำการอนาจารเด็กหรือบุคคลอื่นใด หากบุคคลนั้นเป็นบิดามารดาหรือปู่ย่า หรือครูบาอาจารย์ที่รับเลี้ยงผู้ถูกระทำ หรือเจ้าพนักงานผู้มีตำแหน่งหน้าที่ปกครองรักษาผู้ถูกระทำ ต้องรับโทษหนักขึ้น ซึ่งบิดาหมายถึงเฉพาะบิดา

โดยชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น^๒ ทั้งนี้ เจตนารมณ์กฎหมายตามบทบัญญัติดังกล่าวเมื่อศึกษาจากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๖/๒๔๘๕ วินิจฉัยถึงบทบัญญัติมาตรา ๒๔๗ ว่า “...มาตรา ๒๔๗ นี้ได้บัญญัติขึ้นเป็นบทหนึ่งต่างหากมิใช่เป็นอุปกรณ์ของมาตราอื่น โดยมีเหตุผลอันเกี่ยวกับศีลธรรม จรรยาและสถานะของบุคคลเป็นเหตุพิเศษ...” สรุปได้ว่าเหตุผลเบื้องหลังบทบัญญัติดังกล่าวที่ศาลฎีกาอ้างถึงมี ๒ ประการ ได้แก่

๑. เหตุผลอันเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยา และ

๒. สถานะของบุคคลที่เป็นเหตุพิเศษ

ข้อที่ควรพิจารณาตามเจตนารมณ์การตรากฎหมายข้างต้น คือ เหตุผลเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยา ซึ่งคำว่า ศีลธรรม ตามนัยของคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้นเป็นความหมายอย่างกว้าง โดยหมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ว่าการกระทำอย่างไรเป็นการกระทำที่ชอบ การกระทำอย่างไรเป็นการกระทำที่ผิด^๓ และจรรยา หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติในหมู่ในคณะ^๔ ซึ่งบุคคลส่วนใหญ่มักเข้าใจผิดว่าศีลธรรมนั้นหมายถึงศีลธรรมทางพุทธศาสนาเท่านั้น แต่แท้จริงแล้วคำว่า “ศีลธรรม” ตามเจตนารมณ์กฎหมายไม่ได้หมายความถึงเพียงศีลธรรมทางพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงกรณีความรู้สึกนึกคิดทั่วไปว่าสิ่งใดถูก สิ่งใดผิด ซึ่งอาจจะไม่ใช่เฉพาะกรณีตามพุทธศาสนาเพียงกรณีเดียว คำดังกล่าวจึงน่าจะหมายความถึง ศีลธรรมแบบวิพากษ์ ซึ่งไม่รวมถึงศีลธรรมศรัทธาที่ระบุเฉพาะเจาะจงเป็นศีลธรรมทางพุทธศาสนา^๕ เช่นเดียวกับกรณีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๕ ก่อนแก้ไขเพิ่มเติมปี ๒๕๖๒ ซึ่งแก้ไขบทบัญญัติเดิมตามกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗ จากคำว่า “...ถ้าผู้กระทำเป็นบิดามารดาหรือปู่ย่าตายาย...” เป็น “ถ้าการกระทำความผิด...เป็นการกระทำแก่ผู้สืบสันดาน...” ซึ่งมีแนวคำพิพากษาศาลฎีการับรองว่ากรณีที่กระทำแก่ผู้สืบสันดาน หมายความรวมถึงบิดาตามความเป็นจริงด้วย ดังนั้น จึงไม่อาจสรุปได้ว่าบทบัญญัติกฎหมายลักษณะอาญา มาตรา ๒๔๗ และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๕ ก่อนการแก้ไขเพิ่มเติมในปี ๒๕๖๒ ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา

^๒ หุตุ แสงอุทัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา, หน้า ๓๖๓.

^๓ หุตุ แสงอุทัย, แก้ไขปรับปรุงโดย สมยศ เชื้อไทย, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, หน้า ๓๙.

^๔ ราชบัณฑิตยสถาน, [ออนไลน์].

^๕ โปรดศึกษาต่อในหัวข้อ ๒.๑.๑.

ต่อมามีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๕ ตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๒๗) พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยเพิ่มเติมกรณีการกระทำต่อบุพการี พี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา ญาติสืบสายโลหิต ตามบทบัญญัติดังนี้

“ถ้าการกระทำความผิดตามมาตรา ๒๗๖ มาตรา ๒๗๗ มาตรา ๒๗๗ ทวิ มาตรา ๒๗๗ ตริ มาตรา ๒๗๘ มาตรา ๒๗๙ มาตรา ๒๘๐ มาตรา ๒๘๒ หรือมาตรา ๒๘๓ เป็นการกระทำต่อบุพการี ผู้สืบสันดาน พี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา ญาติสืบสายโลหิต ศิษย์ซึ่งอยู่ในความดูแล ผู้อยู่ในความควบคุมตามหน้าที่ราชการ ผู้อยู่ในความปกครอง ในความพิทักษ์หรือในความอนุบาล หรือผู้อยู่ภายใต้อำนาจด้วยประการอื่นใด ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษหนักกว่าที่บัญญัติไว้ในมาตรานั้น ๆ หนึ่งในสาม”

โดยมีเหตุผลในการแก้ไขเพิ่มเติมตามเอกสารประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมาย (ความผิดเกี่ยวกับเพศ) ซึ่งเสนอขึ้นเพื่อให้สภานิติบัญญัติพิจารณาทั้งสิ้น ๒ ฉบับ คือ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมที่เสนอโดยคณะรัฐมนตรี และฉบับแก้ไขเพิ่มเติมที่เสนอโดยนางสุวรรณณี สิริเวชชะพันธ์ สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติกับคณะ ซึ่งได้ให้เหตุผลในการแก้ไขเพิ่มเติมไว้ ดังนี้

๑. บันทึกวิเคราะห์สรุปสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่..) พ.ศ. .... (ความผิดเกี่ยวกับเพศ) ฉบับคณะรัฐมนตรีเสนอต่อสภานิติบัญญัติ กล่าวถึงสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๒๘๕ ไว้ในข้อ ๒.๙ ความตอนหนึ่งว่า “...การกระทำความผิดเกี่ยวกับเพศแก่บุคคลดังกล่าว (บุพการี และผู้อยู่ภายใต้อำนาจด้วยประการอื่นใด) เป็นเรื่องที่น่าตำหนิติเตียนและขัดต่อศีลธรรม โดยคำว่า “ผู้อยู่ภายใต้อำนาจด้วยประการอื่นใด” มีความหมายครอบคลุมผู้อยู่ภายใต้อำนาจบุคคลอื่นทั้งในทางกฎหมายและตามความเป็นจริง เช่นกรณีพ่อเลี้ยงกระทำกับลูกเลี้ยง กรณีพ่อแม่ฝากบุตรหลานให้อยู่ในความดูแลของญาติซึ่งไม่มีอำนาจปกครองตามกฎหมาย เป็นต้น”^๖

^๖ รายละเอียดปรากฏตามบันทึกวิเคราะห์สรุปสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่..) พ.ศ. .... (ความผิดเกี่ยวกับเพศ) ฉบับคณะรัฐมนตรีเสนอ

๒. บันทึกวิเคราะห์สรุปสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่...) พ.ศ. .... (ความผิดเกี่ยวกับเพศ) ฉบับนางสุวรรณณี สิริเวชชะพันธ์ และคณะยื่นเสนอต่อสภานิติบัญญัติ กล่าวถึงเหตุผลเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมไว้มีความสำคัญว่า เพื่อคุ้มครองและป้องกันบุคคลที่ถูกกระทำโดย เป็นบุคคลที่ถือว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดด้วยและ เพื่อให้การกระทำความผิดต่อบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดอันมีความไว้วางใจและไม่ระแวงสงสัย หรือระมัดระวังตัว^๗

จากเหตุผลที่คณะรัฐมนตรี และคณะสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้เสนอร่างแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา เรื่องความผิดเกี่ยวกับเพศ สามารถสรุปเหตุผลในการเสนอแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในแต่ละด้านได้ ดังนี้

๑. เหตุผลด้านความสัมพันธ์ เพื่อคุ้มครองและป้องกันบุคคลที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดทำให้ผู้ถูกกระทำมีความไว้วางใจและไม่ระแวงสงสัยหรือระมัดระวังตัว

๒. เหตุผลเกี่ยวกับอำนาจปกครอง เพื่อคุ้มครองและป้องกันบุคคลที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจปกครองของบุคคลอื่นไม่ว่าด้วยประการใดก็ตาม ไม่ให้ถูกล่วงละเมิดทางเพศ

๓. เหตุผลทางด้านศีลธรรม เนื่องจากการกระทำดังกล่าวเป็นเรื่องที่น่าตำหนิติเตียนและขัดต่อศีลธรรม

แม้ว่าการแก้ไขเพิ่มเติมในปี ๒๕๖๒ นี้ยังคงเกิดขึ้นด้วยเหตุทางด้านศีลธรรม เช่นเดียวกับเหตุผลการตรากฎหมายลักษณะอาญา มาตรา ๒๔๗ และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๕ เดิม ซึ่งไม่อาจอนุมานได้ว่าการแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวเกิดจากอิทธิพลทางพุทธศาสนา เนื่องจากคำว่า ศีลธรรม มีความหมายที่กว้างกว่าศีลธรรมทางพุทธศาสนา แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาตั้งข้อสังเกตว่าการแก้ไขเพิ่มเติมความรับผิดชอบบุคคลที่เป็นผู้ถูกกระทำ รวมถึงเพิ่มเติมกรณีบุพการี พี่น้องร่วมบิดามารดาหรือพี่น้องร่วมบิดาหรือมารดานั้น มีความคล้ายคลึงกับบทบัญญัติตามกฎหมายตราสามดวง กฎหมายลักษณะผัวเมีย บทที่ ๓๖ ที่ได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนาในการตรากฎหมาย

^๗ รายละเอียดปรากฏตามบันทึกหลักการและเหตุผลประกอบร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา ฉบับนางสุวรรณณี สิริเวชชะพันธ์ และคณะ เป็นผู้เสนอ

๕.๑.๒.๒. ประเด็นเปรียบเทียบความผิดทางอาญาเกี่ยวกับการทำชู้อันเนื่อง กับการบรรพชา

บทบัญญัติกฎหมายลักษณะผัวเมีย บทที่ ๓๗-๓๙ เป็นบทกฎหมายว่าด้วย สิทธิหน้าที่ระหว่างสามีภริยาเมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งออกบวช เมื่อสามีหรือภริยาออกบวชแล้ว ให้ถือว่า ความเป็นสามีภริยานั้นขาดกัน หากภายหลังจากสึกฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีสามีหรือภริยาใหม่ ก็ไม่อาจถือว่าเป็น ความผิดฐานทำชู้ได้ ในขณะเดียวกันหากสึกออกมาแล้วทั้งสองฝ่ายยินยอมจะกลับมาอยู่กินกันฉัน สามีภริยา สถานะความเป็นสามีภริยาย่อมกลับมาเป็นดังเดิม ซึ่งความรับผิดทางอาญากรณีตาม บทบัญญัติจะเกิดขึ้นเมื่อ

๑. ภายหลังชายสึกออกมา ชายหญิงตกลงอยู่กินกันเป็นสามีภริยา ดังเดิม ต่อมาหญิงมีชู้
๒. ภายหลังชายสึกออกมา หญิงไม่เต็มใจจะอยู่กินกันเป็นสามีภริยา อีกต่อไป และชายนั้นข่มขืนหญิง
๓. สามีไม่ยินยอมให้ภริยาลาบวช ต่อมาเมื่อหญิงสึกมาและมีสามี ใหม่

ผู้ศึกษามีข้อสังเกตตามบทบัญญัติดังกล่าว คือ หากสามีประสงค์จะออก บวช ไม่จำเป็นต้องขออนุญาตภริยา แตกต่างจากฝ่ายภริยา หากภริยาต้องการบวชต้องได้รับความยินยอม จากสามีตามความในบทที่ ๓๙ ว่า “ภริยาลาสามีจะไปบวช สามีก็ยอมให้ภริยาไปบวช...”^๘ ทั้ง เนื้อความตามบทที่ ๓๗-๓๘ ปรากฏคำว่า “...สละภริยาแลทรัพย์สิน...”^๙ แสดงถึงทัศนคติเกี่ยวกับคติ ความเชื่อว่าชายมีสิทธิมากกว่าหญิง กล่าวคือ หญิงนั้นตกอยู่ภายใต้อำนาจและการครอบครองของ ชาย

นอกจากนี้ บทบัญญัติกฎหมายลักษณะผัวเมีย บทที่ ๔๐ และ ๔๑ ยัง กล่าวถึงกรณีที่หากภิกษุกระทำชำเราหรือทำทุราจารหญิงนั้น ได้ชื่อว่าภิกษุนั้นปาราชิก และต้องได้รับ โทษทางอาญา ซึ่งความดังกล่าวตรงตามที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก ปาราชิกกัณฑ์ คือ การเสพเมถุน

^๘ ร. แลงการ์ด, ประวัติศาสตร์กฎหมาย กฎหมายตราสามดวง (บางลักษณะเฉพาะที่ศึกษาในมหาวิทยาลัย รามคำแหง), หน้า ๖๒.

^๙ เรื่องเดียวกัน หน้า ๖๑-๖๒.

ถือว่าผิดวินัยร้ายแรง ต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุ ดังนั้นบทบัญญัติทั้งสองดังกล่าวจึงได้รับอิทธิพลจากหลักธรรมทางพุทธศาสนาโดยตรง

ทั้งนี้ ความคิดทางพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อบทบัญญัติทั้งห้า คือ ข้อห้ามของภิกษุ ตามคัมภีร์มหาวิภังค์ ได้แก่ ปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ สังฆาติเสสสิกขาบทที่ ๒ ถึง ๔ อนินยตทั้ง ๒ สิกขาบท ปาจิตตยักณห์ วรรคที่ ๑ สิกขาบทที่ ๖ และข้อห้ามภิกษุณีตามคัมภีร์ภิกษุณีวิภังค์ ได้แก่ ปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ และ ๔ รวมถึงปาจิตตยักขาบทที่ ๑๔ จากหลักธรรมที่กล่าวทั้งหมดนี้สรุปได้ว่า เมื่อชายบรรพชาเป็นภิกษุยอมไม่อาจเข้าเกี่ยวข้องกับหญิงได้ ในขณะที่หากหญิงบรรพชาเป็นภิกษุณีก็ไม่อาจเข้ายุ่งเกี่ยวกับชายเช่นกัน

เมื่อเปรียบเทียบความรับผิดตามกฎหมายลักษณะผิดวินัย บพที่ ๓๗-๓๙ กับกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญา เบื้องต้นไม่พบความรับผิดเกี่ยวกับการทำชู้หรือสถานะของชายหญิงภายหลังการบรรพชาแต่อย่างใด ด้วยเหตุที่สถานะของการเป็นสามีภริยา รวมถึงสิทธิหน้าที่ระหว่างสามีภริยาตามกฎหมายใหม่บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ อีกทั้งการที่ชายหรือหญิงไปบรรพชาไม่ถือเป็นเหตุทำให้การสมรสสิ้นสุดลง แม้ชายหรือหญิงบรรพชาเป็นภิกษุหรือภิกษุณีระหว่างสมรส สถานะการสมรสยังคงอยู่

นอกจากการบรรพชาในกฎหมายภายหลังปฏิรูปจะไม่เกี่ยวข้องกับการสิ้นสุดของสถานะการสมรส ความผิดฐานทำชู้หรือมีชู้นั้นไม่ปรากฏทั้งในกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ กับประมวลกฎหมายอาญาเช่นกัน ดังนั้นแม้ว่าสามีหรือภริยาออกบรรพชา สถานะสามีภริยานั้นยังคงอยู่ หากสามีหรือภริยามีชู้ การกระทำได้กล่าวก็ไม่เป็นความผิดตามกฎหมายอาญา อย่างไรก็ตาม สามีหรือภริยายังคงมีสิทธิตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในการฟ้องเรียกค่าทดแทนจากชายหรือหญิงชู้ กล่าวโดยสรุปคือ ทั้งการสิ้นสุดสถานะการสมรส และการฟ้องเรียกค่าทดแทนจากชายหรือหญิงชู้เป็นเรื่องทางประมวลกฎหมายแพ่งพาณิชย์ทั้งสิ้น กฎหมายอาญาไม่อาจเอาผิดแก่กรณีดังกล่าวได้

ในประเด็นความรับผิดของภิกษุสงฆ์ที่กระทำความผิดเกี่ยวกับเพศ ตามกฎหมายลักษณะผิดวินัย บพที่ ๔๐ และ ๔๑ เมื่อเปรียบเทียบความผิดของภิกษุกับกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญาแล้ว ไม่ปรากฏบทบัญญัติใด ๆ ที่กำหนดกรณีภิกษุเสพเมถุนซึ่งผิดตามพระธรรมวินัยว่าเป็นความผิดตามกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ.๑๒๗ หรือประมวลกฎหมายอาญา ให้ภิกษุปาราชิกและต้องรับโทษทางอาญาแต่อย่างใด เว้นแต่หากภิกษุกระทำความผิดทางเพศตาม

กฎหมายอาญา เช่น ช่มชู้กระทำชำเราหญิงหรือเด็กหญิง ทำอนาจารโดยหญิงไม่ยินยอม ภิกษุยังต้องได้รับโทษทางอาญาแก่เช่นคนธรรมดา

ทั้งนี้ ไม่ว่าจะกรณีที่ยินยอมหรือไม่ก็ตาม การสละสมณเพศเมื่อทำผิดพระธรรมวินัยและกฎหมายอาญานั้นย่อมเป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ไม่ใช่กรณีตามกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญา ตามขอบเขตวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แต่อย่างใด

๕.๑.๓. อิทธิพลความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาเกี่ยวกับศาสนา

กฎหมายลักษณะอาญาหลวงมีหลักฐานการตราขึ้นครั้งแรกตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ยุคนั้นชาติตะวันตกเริ่มเข้ามาค้าขายและเผยแผ่ศาสนาในอาณาจักรสยาม ชาวต่างชาติที่เข้ามาในดินแดนนั้นค้าขายจนมีฐานะร่ำรวย ทำให้ชายไทยบางส่วนที่เห็นแก่เงิน ทอง ของมีค่า ประสงค์จะยกลูกสาวของตนให้เป็นภริยาของชาวต่างชาติ อันอาจเป็นภัยต่อพุทธศาสนาได้เนื่องจากเมื่อหญิงสยามสมรสกับชายต่างชาติแล้ว อาจไปเข้ารับกับศาสนาอื่น รวมทั้งคนที่ยกลูกสาวให้ต่างชาติ นั้นอาจคิดทรยศเอากิจการในบ้านเมืองไปบอกกล่าว เป็นเหตุให้พุทธศาสนาจะพลอยเศร้าหมอง

เมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบความผิดจากกฎหมายลักษณะอาญาหลวง บทที่ ๑๓ นอกจากการที่ชายโดยลูกสาวตนให้แก่ชาวต่างชาติต่างศาสนา การกระทำที่จะเป็นความผิดต้องประกอบด้วยเจตนาที่บุคคลนั้นยกลูกสาวเพราะเห็นแก่ทรัพย์สินเงินทองของชาวต่างชาติต่างศาสนา นั้น การเข้าแต่งงานหรือเข้ารับกับชาวต่างชาติต่างศาสนาเพียงอย่างเดียว ไม่ถือว่าเป็นความผิด กล่าวคือ กฎหมายไม่ห้ามกรณีที่ชาวไทยจะเข้ารับกับศาสนาอื่นหรือเปลี่ยนแปลงศาสนาที่นับถือ แต่บทบัญญัติดังกล่าวห้ามถึงกรณีชายที่ยกลูกสาวให้เข้ารับเพราะเห็นแก่ทรัพย์สินเงินทอง การกระทำเช่นนี้ย่อมเป็นภัยต่อพุทธศาสนา ดังนั้นกฎหมายลักษณะอาญาหลวง บทที่ ๑๓ จึงตราขึ้นเพื่อปกป้องพุทธศาสนา รวมถึงป้องกันการสูญเสียพลเมืองและอำนาจการปกครอง

จากความข้างต้นกฎหมายก่อนการปฏิรูปแสดงให้เห็นถึงทัศนะทางสังคมช่วงยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นว่า ชาวสยามให้การต้อนรับและมีสัมพันธไมตรีที่ดี ไม่ได้รังเกียจหรือปฏิเสธชาวต่างชาติแต่อย่างใด แต่อาณาจักรสยามยังคงยกย่องพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ หากบุคคลใด ไม่ว่าจะเป็นชาวต่างชาติต่างศาสนา หรือ ชาวสยาม คิดกระทำการใดให้พุทธศาสนาเสื่อมลงหรือมีความสำคัญด้อยลงไปกว่าศาสนาอื่น ย่อมไม่อาจกระทำได้

ต่อมาในยุคแห่งการปฏิรูปกฎหมาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปรับปรุงระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้สอดคล้องกับหลักมนุษยธรรม เป็นสากลตามมาตรฐานที่ประเทศตะวันตกได้ตั้งไว้เพื่อลบคำสบประมาทของชาวต่างชาติ การแก้ไขปรับปรุงกฎหมายอาญาจึงต้องปรับปรุงไปในทางทันสมัย เป็นสากลขึ้น ซึ่งข้อสังเกตประการสำคัญเกี่ยวกับบทบัญญัติอาญาว่าด้วยศาสนา คือ ไม่ปรากฏบทบัญญัติใดกล่าวถึงกรณีการกระทำที่ถือเป็นภัยคุกคามต่อพุทธศาสนาหรือกรณีอื่นใดอันมีวัตถุประสงค์เป็นการคุ้มครองพุทธศาสนาเพียงศาสนาเดียวในทางกลับกัน กลับมีบทบัญญัติเพิ่มเติมที่ให้การคุ้มครองศาสนาอื่นทุกศาสนา ได้แก่

(๑) กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ส่วนที่ ๔ ว่าด้วยความผิดต่อศาสนา ทั้งสิ้น ๒ มาตรา คือ มาตรา ๑๗๒ บัญญัติความรับผิดกรณีทำลายวัตถุหรือสถานที่ไม่ว่าของศาสนาใดด้วยเจตนาหมิ่นประมาทศาสนานั้น และมาตรา ๑๗๓ บัญญัติความรับผิดกรณีก่อความวุ่นวายระหว่างประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ไม่ว่าศาสนาใด

(๒) ประมวลกฎหมายอาญาปัจจุบันมีบทบัญญัติคุ้มครองศาสนาในลักษณะ ๔ ว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับศาสนา ทั้งสิ้น ๓ มาตรา ได้แก่ มาตรา ๒๐๖ ถึง มาตรา ๒๐๘ โดยการแก้ไขเพิ่มเติมเล็กน้อยจากกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ๒ มาตรา เดิม และบัญญัติเพิ่มเติมมาตราหนึ่งกรณีการแต่งกายหรือใช้เครื่องหมายที่แสดงว่าเป็นนิกบวชในศาสนาใดโดยมิชอบเพื่อให้บุคคลอื่นหลงเชื่อ

เมื่อเปรียบเทียบกฎหมายก่อนการปฏิรูปกฎหมาย คือ กฎหมายลักษณะอาญาหลวง บทที่ ๑๓ กับกฎหมายภายหลังการปฏิรูปกฎหมายทั้งสอง มีแนวคิดเบื้องหลังการตรากฎหมายที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง โดยเฉพาะแนวคิดทางพุทธศาสนา เดิมในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น พุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการตรากฎหมายเหนือศาสนาอื่นทั้งสิ้น แตกต่างจากกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญาซึ่งบัญญัติคุ้มครองทุกศาสนาอย่างเท่าเทียมกัน จากการศึกษาเปรียบเทียบอาจสรุปได้ว่า อิทธิพลทางพุทธศาสนาต่อการตราความผิดเกี่ยวกับศาสนานั้นถูกลดทอนลง

๕.๑.๔. อิทธิพลความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาเกี่ยวกับ ทรัพย์

กฎหมายลักษณะโจรเป็นบทบัญญัติความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ โดยในตัวบทกฎหมาย ลักษณะทรัพย์ บทที่ ๔๗ ถึง ๕๒ ได้ระบุไว้ถึงการกระทำความผิดต่อพระพุทธรูป พระสฎูป พระเจดีย์ วิหารพระศรีมหาโพธิ์ หรือสถานที่อื่นใดที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนวัตถุหรือศาสนสถาน ทางพุทธศาสนาทั้งสิ้น โดยกำหนดบทลงโทษต่อบุคคลผู้ละเมิดบทบัญญัติไว้อย่างรุนแรง ยกตัวอย่าง เช่น ฆ่าเสีย ตัดมือ ตัดนิ้ว ทวนด้วยลวดหนั่ง หรือเผาทั้งเป็น การลงโทษสถานหนักแสดงให้เห็นว่า กฎหมายให้ความสำคัญกับศาสนวัตถุและศาสนสถานทางพุทธศาสนา อีกทั้งตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการ กฎหมายลักษณะโจรกำหนดให้ผู้เสียหายที่ถูกโจรปล้นจะต้องสาบานต่อพระรัตนตรัยก่อนแจ้งความ แก่ นายบ้านนายเมืองให้บันทึกคำตราสินไว้^{๑๐} หากความที่นำมาแจ้งเป็นเท็จผู้นั้นย่อมต้องรับโทษ ด้วย เหตุที่กล่าวมาทั้งหมดจึงกล่าวได้ว่ากฎหมายลักษณะโจรได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาและมุ่งคุ้มครอง พุทธศาสนาเป็นหลัก

เมื่อเปรียบเทียบกับความผิดเกี่ยวกับทรัพย์ภายหลังปฏิรูปกฎหมาย ในกฎหมาย ลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗ กรณีความผิดต่อทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนานั้น ปรากฏเพียงกรณีความผิด ฐานลักทรัพย์และหากการลักทรัพย์นั้นเกิดขึ้นในสถานที่บูชาทางศาสนา ไม่ว่าศาสนาใด ๆ ไม่จำกัด เฉพาะสถานที่ทางพุทธศาสนา บทบัญญัติมาตรา ๒๙๔ (๒) กำหนดให้กรณีเช่นนี้ผู้กระทำความผิด โทษหนักขึ้น เป็นการคุ้มครองสถานที่บูชาทางศาสนาของทุกศาสนา

ขณะที่บทบัญญัติที่มีเนื้อความคล้ายคลึงกับกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗ มาตรา ๒๙๔(๒) ปรากฏในประมวลกฎหมายอาญาฉบับประกาศใช้ พุทธศักราช ๒๔๙๙ คือ มาตรา ๓๓๕(๙) โดยเปลี่ยนแปลงจากคำว่า “สถานที่บูชาทางศาสนา” เป็นคำว่า “สถานที่บูชาสาธารณะ” ซึ่งแตกต่าง ระหว่างการตีความขอบเขตของสถานที่ตามแนวคำพิพากษาศาลฎีกาเล็กน้อย กล่าวคือ การแก้ไข ดังกล่าวทำให้การตีความขอบเขตของสถานที่ที่เกิดการกระทำความผิดชัดเจนขึ้น ไม่ใช่การ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากอิทธิพลทางพุทธศาสนาแต่อย่างใด

^{๑๐} รายละเอียดปรากฏตามกฎหมายลักษณะโจร บทที่ ๑๗

ต่อมามีการแก้ไขเพิ่มเติมตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา ฉบับที่ ๒ พุทธศักราช ๒๕๑๒ กำหนดให้แก้ไขเพิ่มเติมบัญญัติเหตุฉกรรจ์ความผิดฐานทรัพย์ที่เกี่ยวกับทรัพย์สินทางพุทธศาสนาหรือที่กระทำในสถานที่ทางพุทธศาสนาเฉพาะทั้งสิ้น ๕ มาตรา ดังนี้

๑. มาตรา ๓๓๕ ทวิ เกี่ยวกับเรื่องการกำหนดโทษผู้ที่ลักทรัพย์ ที่เป็น พระพุทธรูปหรือวัตถุในทางศาสนา ถ้าทรัพย์นั้นเป็นที่สักการบูชาของ ประชาชนหรือเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติ ของชาติ หรือส่วนหนึ่งส่วนใดของ พระพุทธรูปหรือวัตถุดังกล่าว หรือกระทำความผิดในวัด สำนักสงฆ์ สถาน อันเป็น ที่เคารพในทางศาสนา โบราณสถานอันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน สถานที่ราชการ หรือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
๒. มาตรา ๓๓๙ ทวิ เกี่ยวกับเรื่องการกำหนดโทษ การชิงทรัพย์ที่ได้กระทำต่อ ทรัพย์ที่เป็นพระพุทธรูปหรือวัตถุในทางศาสนา และการชิงทรัพย์นั้นเป็น การกระทำในวัดสำนักสงฆ์ สถานอันเป็นที่เคารพในทางศาสนา โบราณสถานอันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน สถานที่ราชการ หรือ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
๓. มาตรา ๓๔๐ ทวิ แห่งประมวลกฎหมายอาญา เกี่ยวกับเรื่องการกำหนด โทษ การปล้นทรัพย์ที่ได้กระทำต่อทรัพย์ที่เป็นพระพุทธรูปหรือวัตถุในทาง ศาสนา และการชิงทรัพย์นั้นเป็นการกระทำในวัดสำนักสงฆ์ สถานอันเป็นที่ เคารพในทางศาสนา โบราณสถานอันเป็นทรัพย์สินของแผ่นดิน สถานที่ ราชการ หรือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ
๔. เพิ่มความเป็นวรรคสามของมาตรา ๓๕๗ แห่งประมวลกฎหมายอาญา เกี่ยวกับเรื่องการกำหนดโทษ การกระทำความผิดฐานรับของโจรนั้น ได้ กระทำต่อทรัพย์อันได้มาโดยการลักทรัพย์ที่เป็นพระพุทธรูปหรือ วัตถุ ในทางศาสนา การชิงทรัพย์ที่เป็นพระพุทธรูปหรือวัตถุในทางศาสนา หรือ การปล้นทรัพย์ที่เป็นพระพุทธรูป หรือวัตถุในทางศาสนา
๕. มาตรา ๓๖๐ ทวิ แห่งประมวลกฎหมายอาญา เกี่ยวกับเรื่องการกำหนด โทษ ผู้ที่ทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่า หรือทำให้ไร้ประโยชน์ ซึ่ง ทรัพย์ที่เป็นพระพุทธรูปหรือวัตถุในทางศาสนา ที่ประดิษฐานอยู่ในในวัด

สำนักสงฆ์ สถานอันเป็นที่เคารพในทางศาสนา โบราณสถานอันเป็น
ทรัพย์สินของแผ่นดิน สถานที่ราชการ หรือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

เมื่อพิจารณาคำอธิบายหลักกฎหมาย เหตุฉกรรจ์ตามมาตรา ๓๓๕ ทวิ มุ่งคุ้มครอง
วัตถุทางศาสนาอันเป็นที่สักการบูชาของประชาชนหรือเก็บรักษาไว้เป็นสมบัติของชาติเป็นหลัก
ข้อสังเกตประการหนึ่งที่น่าสนใจ คือ บทบัญญัติเพิ่มโทษดังกล่าวมิได้มีการบัญญัติไว้ในกฎหมาย
ลักษณะอาญา.ศ. ๑๒๗ แต่อย่างใด ซึ่งเมื่อพิจารณาเหตุแห่งการแก้ไขเพิ่มเติมเหตุฉกรรจ์ตามหมาย
เหตุทำพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๑๒ ความว่า

“เนื่องจากปรากฏว่าขณะนี้มีผู้ร้ายลอบลักเอาพระพุทธรูปอันล้ำค่าซึ่งเป็นที่
เคารพบูชาของพุทธศาสนิกชนและมีคุณค่าในทางประวัติศาสตร์ ตามวัดวาอาราม
และพิพิธภัณฑสถานไปเป็นจำนวนมาก บางแห่งเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของ
แต่ละจังหวัดซึ่งทำให้ประชาชนในถิ่นนั้นเศร้าสลดใจต่อการขาดวัตถุซึ่งเป็นสิ่งที่
เคารพบูชาในทางพุทธศาสนาไปอย่างมาก ยิ่งกว่านั้นบางแห่งการลอบลัก
พระพุทธรูปนั้นได้กระทำการแสดงถึงความโหดร้ายทารุณไร้ศีลธรรมอย่างหนัก เช่น
ตัดเอาเศียรพระพุทธรูปไปคงเหลือแต่องค์พระ นับว่าเป็นการเสื่อมเสียแก่ชาติ
บ้านเมืองและเป็นผลเสียหายแก่พุทธศาสนาโดยไม่นึกถึงศาสนสมบัติของชาติ บุคคล
ประเภทนี้สมควรจะได้รับโทษหนักกว่าการกระทำต่อทรัพย์สินธรรมดาของส่วน
บุคคลรวมทั้งผู้รับของโจร และผู้ส่งออกต่างประเทศด้วย จะอาศัยความผิดตาม
ประมวลกฎหมายอาญาเดิมโทษก็เบามาก ไม่เป็นการป้องกันได้เพียงพอ โดยเหตุนี้
จึงเป็นการสมควรแก้ไขประมวลกฎหมายอาญาเกี่ยวกับเรื่องนี้ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น
เพื่อป้องกันและรักษาไว้ซึ่งทรัพย์สินอันล้ำค่าของชาตินี้มิให้มีการลอบลักเอาไป
ต่างประเทศเสียหมดก่อนที่จะสายเกินไป”

อาจกล่าวได้ว่า เหตุการณ์ที่มีคนร้ายเป็นจำนวนมากมาลักลอบเอาพระพุทธรูปอันล้ำ
ค่าซึ่งเป็นโบราณวัตถุที่สำคัญของชาติและเป็นที่เคารพบูชาของพุทธศาสนิกชนทั้งที่อยู่ในวัดและ
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไปทำให้ประชาชนในถิ่นนั้นเศร้าสลดใจต่อการขาดวัตถุซึ่งเป็นสิ่งที่เคารพบูชา
ในทางพุทธศาสนาไปอย่างมาก บ้างก็ตัดเอาเศียรพระพุทธรูปไปขายโดยเฉพาะเพื่อส่งออกไปขาย
ยังต่างประเทศ บ้างก็นำไปจำหน่ายให้ผู้ที่สนใจเก็บสะสมโดยค่านึงแต่ผลประโยชน์ทางการเงินที่ตนจะ

ได้รับ ไม่คำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ที่ศรัทธาในพุทธศาสนา นับว่าเป็นการเสื่อมเสียแก่ชาติบ้านเมืองและเป็นผลเสียหายแก่พุทธศาสนาโดยไม่มีนิกถึงศาสนสมบัติของชาติ

ต่อมา รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๒๕ ซึ่งได้แก้ไขโดยเพิ่มโทษตามมาตรา ๓๓๕ ทวิ ๓๓๙ ทวิ และ ๓๔๐ ทวิ ให้เพิ่มขึ้น และได้ให้เหตุผลในการเพิ่มเติมโทษไว้ท้ายพระราชบัญญัติแก้ไขฉบับดังกล่าวว่า

“โดยที่ในปัจจุบันอาชญากรรมบางประเภทโดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชญากรรมที่เป็น...ความผิดฐานลักทรัพย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพย์ที่เป็นพระพุทธรูป...มีเพิ่มมากขึ้น...ในการนี้สมควรเพิ่มอัตราโทษสำหรับผู้กระทำความผิดให้สูงขึ้น เพื่อป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดดังกล่าว จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้”

กล่าวโดยสรุป เนื่องด้วยอาชญากรรมที่เป็นการลักทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธรูปนั้นมีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด รัฐจึงได้บัญญัติเหตุเพิ่มโทษเพื่อเป็นวัตถุประสงค์ในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดดังกล่าว แม้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวจะบัญญัติคุ้มครองการกระทำความผิดต่อทรัพย์อันเป็นที่สักการบูชาของทุกศาสนา แต่การกำหนดฐานความผิดดังกล่าวก็อาศัยอิทธิพลความเชื่อทางพุทธศาสนาเป็นหลักเบื้องหลังกำหนดเหตุเพิ่มโทษ เนื่องจากความผิดดังกล่าวก่อให้เกิดความเสื่อมเสียแก่ชาติบ้านเมืองและเป็นผลเสียหายแก่พุทธศาสนาโดยตรง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เมื่อพิจารณาเหตุแห่งการเพิ่มเติมตามเหตุท้ายพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมแล้ว การเพิ่มเติมบทบัญญัติมีขึ้นเพื่อเอาผิดบุคคลที่ไม่คำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ที่ศรัทธาในพุทธศาสนา การกระทำความผิดดังกล่าว นับว่าเป็นการเสื่อมเสียแก่ชาติบ้านเมืองและเป็นผลเสียหายแก่พุทธศาสนาโดยไม่มีนิกถึงศาสนสมบัติของชาติ การเพิ่มเติมบทบัญญัติทั้ง ๕ มาตราในประมวลกฎหมายอาญาเป็นเรื่องเกี่ยวกับทรัพย์ทางพุทธศาสนาหรือเกิดขึ้นในสถานที่ทางพุทธศาสนาทั้งสิ้น ดังนั้น บุคคลที่กระทำต่อวัตถุทางพุทธศาสนาควรได้รับโทษหนักกว่าการกระทำต่อทรัพย์สินธรรมดา เพื่อป้องกันและรักษาไว้ซึ่งทรัพย์อันล้ำค่าของชาติต่อไป

จากข้อเปรียบเทียบข้างต้น สรุปว่า แนวคิดเบื้องหลังการตรากฎหมายลักษณะโจรได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา พิจารณาจากการลงโทษสถานหนักกับบุคคลผู้กระทำการใดที่ก่อให้เกิด

ความเสียหายต่อวัตถุทางพุทธศาสนา แตกต่างจากกฎหมายภายหลังการปฏิรูปกฎหมายทั้งสอง ก่อนแก้ไขเพิ่มเติมในพุทธศักราช ๒๕๑๒ โดยเฉพาะบทบัญญัติกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗ มาตรา ๒๙๔(๒) และประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๓๓๕(๙) แม้จะบัญญัติคุ้มครองสถานที่บูชาทางศาสนา แต่ก็ไม่ได้จำกัดแต่พุทธศาสนาเท่านั้น อีกทั้งวัตถุประสงค์การตรา ก็เพื่อคุ้มครองสถานที่ที่มีประชาชนจำนวนมาก มิได้มีแนวคิดทางคุ้มครองศาสนาเป็นหลัก ดังนั้นก่อนการเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญาในพุทธศักราช ๒๕๑๒ จึงไม่ปรากฏอิทธิพลทางพุทธศาสนาว่ามีผลต่อการกำหนดเหตุฉกรรจ์กรณีความผิดเกี่ยวกับทรัพย์แต่อย่างใด

อย่างไรก็ดี การเพิ่มเติมบทบัญญัติเหตุฉกรรจ์ ๕ มาตราในภายหลัง เป็นกรณีการกระทำความผิดต่อทรัพย์ทางพุทธศาสนาหรือเกิดขึ้นในสถานที่ทางพุทธศาสนา การเพิ่มเติมบทบัญญัติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า รัฐให้ความสำคัญต่อพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่คนส่วนใหญ่นับถือ พุทธศาสนาจึงยังมีอิทธิพลต่อการตรากฎหมายดังกล่าว

๕.๑.๕. อิทธิพลความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย

ความคิดทางพุทธศาสนาที่ปรากฏในกฎหมายลักษณะวิवाद่าดี ได้แก่ บทที่ ๑๙ และบทที่ ๓๒ ซึ่งมีทั้งความแตกต่างและคล้ายคลึงกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญา โดยจะขอจำแนกเป็นหัวข้อดังนี้

๕.๑.๕.๑. กรณีหากมีการทำร้ายร่างกายกันจนถึงเลือดตกยางออกบนเรือนของท่าน

บทบัญญัติแห่งกฎหมายลักษณะวิवाद่าดี บทที่ ๑๙ บัญญัติกรณีหากมีการทำร้ายร่างกายกันจนถึงเลือดตกยางออกบนเรือนของท่าน กำหนดให้ผู้ตบตีนั้นพลีเรือนท่านและนิมนต์พระสงฆ์มาปิดเป่าอัมงคล เป็นการแก้ไขไม่ให้สิ่งชั่วร้ายยังคงอยู่ กล่าวคือ กฎหมายให้ความสำคัญกับพิธีกรรมทางพุทธศาสนา โดยเชื่อว่าพระสงฆ์จะเป็นผู้ปิดเป่าสิ่งชั่วร้าย

ข้อสังเกตประการหนึ่ง คือ การพลีเรือนหรือการทำขวัญเรือนของท่าน และนิมนต์พระสงฆ์มาปิดเป่าโดยการทำบัตพลี ไม่ถือเป็นการทำพิธีกรรมทางพุทธศาสนาโดยแท้ การพลีเรือน หรือการทำบัตพลีนั้นเป็นคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเป็นไปตามพระธรรมศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลความคิดมาจากศาสนาพุทธผสมผสานกับความคิดศาสนาพราหมณ์

หากแต่การทำพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ดังกล่าวต้องผ่านการประกอบพิธีโดยพระสงฆ์ซึ่งเป็นสาวกทางพุทธศาสนา จึงอนุมานได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาเช่นกัน

พิธีกรรมทางศาสนาตามบทบัญญัติดังกล่าวเปรียบเสมือน “เครื่องมือ” ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ขณะเดียวกันเมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายอาญาที่เกิดขึ้นภายหลังปฏิรูปกฎหมายนั้น เครื่องมือในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม คือ โทษทางอาญา เมื่อเกิดการกระทำความผิด กฎหมายยอมบัญญัติโทษที่จะลงกับผู้กระทำความผิด แต่ไม่ได้กล่าวถึงการนำพิธีกรรมทางศาสนามาใช้หรือบัญญัติเป็นโทษในกฎหมาย ไม่ว่าจะกฎหมายอาญา หรือกฎหมายอื่น ๆ โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบการบัญญัติถึงพิธีกรรมในบัญญัติดังกล่าวกับกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญา กฎหมายทั้งสองยอมบัญญัติโทษไว้โดยชัดเจนว่ามีที่สถานและสถานใดบ้าง และการบัญญัติกฎหมายอาญาต้องอยู่ในขอบเขตโทษตามที่กฎหมายกำหนด แต่บทบัญญัติลักษณะวิวาหตาตีกล่าวถึงพิธีกรรมเพื่อปิดเป่าความชั่วร้าย ซึ่งมีได้เกี่ยวข้องกับ การลงโทษผู้กระทำความผิดตามกฎหมายแต่อย่างใด ดังนั้นบทบัญญัติในกฎหมายตราสามดวงข้างต้นที่ได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนาจึงแตกต่างจากการกำหนดโทษเช่นกฎหมายภายหลังการปฏิรูปอย่างสิ้นเชิง

๕.๑.๕.๒. กรณีทำร้ายหรือฆ่าบุคคลที่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมาย

กฎหมายลักษณะวิวาหตาตี บทที่ ๓๒ กล่าวถึงกรณีที่หากผู้ใดวิวาห ทำร้าย ต่ำ หรือฆ่าพระสงฆ์หรือบิดามารดา และญาติสืบสายโลหิต จนได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิตนั้น ต้องได้รับโทษสถานหนัก กรณีดังกล่าว ผู้ศึกษาขอจำแนกออกเป็น ๒ ประเด็น ดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก การทำร้ายหรือฆ่าพระสงฆ์ ในกฎหมายลักษณะวิวาหตาตี กล่าวถึงกรณีที่หากผู้ใดวิวาห ต่ำ ทำร้าย หรือฆ่าพระสงฆ์ ต้องได้รับโทษสถานหนัก แสดงให้ว่ากฎหมายได้คุ้มครองสถานะของพระสงฆ์ให้สูงมากกว่าบุคคลธรรมดา ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับบทบัญญัติดังกล่าวกับกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญาแล้ว พบว่ามีความแตกต่างกัน กล่าวคือ กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญามิได้บัญญัติเพิ่มโทษกรณีทำร้ายหรือต่ำทอพระสงฆ์เช่นเดียวกับกฎหมายตราสามดวง กรณีหากผู้ใดล่วงละเมิดพระสงฆ์ ไม่ว่าจะวิวาห ทำร้าย หรือ ต่ำทอ พระสงฆ์ ก็ต้องรับผิดเช่นเดียวกับการกระทำต่อบุคคลธรรมดา ไม่ต้องรับโทษหนักขึ้นแต่อย่างใด เห็นได้ว่า กฎหมายอาญาภายหลังการปฏิรูปไม่ได้มุ่งคุ้มครองพระสงฆ์เหนือไปกว่าบุคคลธรรมดาเช่นเดียวกับกฎหมายตราสามดวง

ประเด็นที่สอง กรณีการทำร้ายหรือฆ่าบิดามารดา หรือ ญาติสืบสายโลหิต โดยตรงขึ้นไป กฎหมายลักษณะวิวาท่าดีบัญญัติให้การวิวาท่าดี ทำร้าย หรือฆ่าบิดามารดา ปู่ ย่า ตา ยายของตน ต้องได้รับโทษสถานหนัก ทั้งนี้ การกระทำความผิดดังกล่าวถูกบัญญัติอยู่ในบทบัญญัติเกี่ยวกับการวิวาท่า ดี ทำร้าย หรือฆ่าพระสงฆ์ ประกอบกับเมื่อพิจารณาประเด็นเรื่องอิทธิพลทางพุทธศาสนาพบว่า การฆ่าบิดามารดาของตนถือเป็น อนันตริยกรรม เป็นกรรมที่บาปหนักที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับกฎหมายลักษณะวิวาท่าดีได้กำหนดโทษหนักกับบุคคลที่ได้กระทำต่อบิดามารดา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากบิดามารดาถึงแก่ความตาย ก็ให้ฆ่าผู้กระทำความผิดให้ตายตกไปตามกัน ด้วยเหตุสองประการประกอบกันนี้แสดงให้เห็นว่ากฎหมายมุ่งคุ้มครองบิดามารดาทำนองเดียวกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา

ในส่วนบทบัญญัติกฎหมายยุคภายหลังการปฏิรูปกฎหมายนั้น แม้กฎหมายต่างประเทศจะปรากฏบทบัญญัติเกี่ยวกับความผิดฐานฆ่าบุพการีด้วย แต่กฎหมายลักษณอาญา มาตรา ๒๕๐ และมาตรา ๒๕๕ กับประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๙(๑) และมาตรา ๒๙๖ มีเนื้อความที่แตกต่างจากกฎหมายเหล่านั้น กล่าวคือ กฎหมายต่างประเทศมีทั้งบัญญัติครอบคลุมถึงกรณีการฆ่าบุตรหรือผู้สืบสันดาน และบางประเทศบัญญัติครอบคลุมถึงผู้รับบุตรบุญธรรมด้วย ในขณะที่เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายตราสามดวงหรือกฎหมายเดิมที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาแล้วพบว่า กฎหมายลักษณอาญา มาตรา ๒๕๐ และมาตรา ๒๕๕ กับประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๒๘๙ (๑) และมาตรา ๒๙๖ กลับมีเนื้อหาที่ใกล้เคียงกับกฎหมายลักษณะวิวาท่าดี บทที่ ๓๒ มากกว่า โดยกล่าวถึงบุพการีตามความเป็นจริงเป็นสำคัญ ฉะนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความคิดเห็นว่า กฎหมายเดิมยังคงมีอิทธิพลต่อการตรากฎหมายภายหลังการปฏิรูป กฎหมายภายหลังการปฏิรูปกฎหมายดังกล่าวจึงได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนาไปด้วยเช่นกัน

๕.๑.๖. อิทธิพลความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาเกี่ยวกับภภุ

กฎหมายลักษณะภภุศีกสืบเนื่องจากมูลคดีวิวาทที่ ๑๕ คือ ภภุต่อแผ่นดิน โดยกฎหมายดังกล่าวบัญญัติถึงการกระทำความผิดที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาไว้ ไม่ว่าจะเป็นการทำร้าย ฆ่าพระสงฆ์ หรือเผาพระอุโบสถ วัดวาอาราม ถือเป็นภภุศีกทั้งสิ้น ซึ่งปรากฏในบทปรารภของกฎหมายลักษณะภภุศีก แม้ความผิดต่าง ๆ เหล่านี้จะไม่ปรากฏในบทมาตราใดของกฎหมายลักษณะภภุศีก แต่บทบัญญัติเกี่ยวกับความผิดที่ได้กล่าวมาเหล่านี้มีปรากฏอยู่ในกฎหมายลักษณะ

โจร ซึ่งต้องได้รับอุกฤษฏ์โทษ^{๑๑} และกฎหมายลักษณะวิवाद่าตี บทที่ ๓๒ เป็นต้น ทั้งนี้ การกระทำ อันเป็บบการกบฏนั้น ผู้กระทำได้รับโทษรุนแรง โดยกำหนดโทษรุนแรงไว้ทั้งสิ้น ๓๒ สถานซึ่งมีความ คล้ายคลึงกับกรรมกรณ ๒๗ ประการที่ถูกเขียนไว้ในคาถาบาลีคำสอนเรื่องพาลบัณฑิตสูตรและเทวทูต สูตรในพระไตรปิฎก ทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้เปรียบเทียบความเหมือนไว้แล้วในบทที่ ๓^{๑๒}

หากเปรียบเทียบความผิดตามคำปรารภในกฎหมายลักษณะกบฏศึกกับความผิดฐาน กบฏในกฎหมายภายหลังการปฏิรูป สามารถจำแนกข้อเปรียบเทียบออกเป็น ๒ ประเด็นดังนี้

๑. ขอบเขตความผิดฐานกบฏ

ความหมายของคำว่า กบฏศึก ตามกฎหมายลักษณะกบฏศึกกรวมถึงกรณี ความผิดต่อพุทธศาสนา ได้แก่ การทำร้าย ฆ่าพระสงฆ์และสามเณร เฆพาพระอุโบสถ วัดวาอาราม หรือ ลักเอาองค์พระพุทธรูป แตกต่างจากความผิดฐานกบฏในกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ.๑๒๗ มาตรา ๑๐๑^{๑๓} และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๑๓^{๑๔} ซึ่งกฎหมายทั้งสองไม่ได้บัญญัติความผิดถึง กรณีการกระทำการใดที่เป็นภัยหรือเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ทั้งนี้ เจตนารมณ์การตราความผิดฐาน กบฏตามกฎหมายภายหลังการปฏิรูปทั้งสองฉบับคือเพื่อปกป้องรัฐจากการล้มล้างรัฐธรรมนูญ อำนาจอธิปไตย หรือระบอบการปกครอง แตกต่างจากกฎหมายลักษณะกบฏศึกที่มีเจตนารมณ์เอาผิดกับการ

^{๑๑} กฤษฏา บุญสมิต, "พระสงฆ์และสถาบันพระพุทธานอกกฎหมายสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวง," ใน พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, หน้า ๒๐๓.

^{๑๒} โปรดดูตารางเปรียบเทียบกรรมกรณทั้ง ๒๗ ประการที่ปรากฏในคาถาบาลีคำสอนเรื่องพาลบัณฑิตสูตรและ เทวทูตสูตรในพระไตรปิฎกกับโทษที่กำหนดในกฎหมายลักษณะกบฏศึก ในบทที่ ๓

^{๑๓} กฎหมายลักษณอาญา ร.ศ.๑๒๗ มาตรา ๑๐๑ ผู้ใดทงนงองอาจ กระทำการประทุษร้ายอย่างใดใด เพื่อจะ ทำลายรัฐบาลเสียก็ตี เพื่อจะเปลี่ยนแปลงราชประเพณีการปกครองพระราชาอาณาจักรก็ตี เพื่อจะแย่งชิงเอาพระราชาอาณาจักร แม้แต่ ส่วนหนึ่งส่วนใดก็ตี ท่านว่ามั่นเป็นกบฏ ให้เอาตัวมั่นไปประหารชีวิตเสีย หรือมิฉะนั้นให้จำคุกมั่นไว้จนตลอดชีวิต

^{๑๔} มาตรา ๑๑๓ ผู้ใดใช้กำลังประทุษร้าย หรือขู่เข็ญว่าจะใช้กำลังประทุษร้าย เพื่อ

(๑) ล้มล้างหรือเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญ

(๒) ล้มล้างอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร หรืออำนาจตุลาการแห่งรัฐธรรมนูญ หรือให้ใช้อำนาจดังกล่าวแล้ว ไม่ได้ หรือ

(๓) แบ่งแยกราชอาณาจักรหรือยึดอำนาจปกครองในส่วนหนึ่งส่วนใดแห่งราชอาณาจักร

ผู้นั้นกระทำความผิดฐานเป็นกบฏ ต้องระวางโทษประหารชีวิต หรือจำคุกตลอดชีวิต

กระทำความผิดคิดประทุษร้ายต่อองค์พระมหากษัตริย์ การกระทำที่เป็นภัยต่อแผ่นดิน รวมทั้งการกระทำอันเป็นภัยต่อศาสนา

๒. โทษของความผิดฐานกบฏ

เมื่อเปรียบเทียบการกำหนดโทษของกฎหมายเดิมกับกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ.๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญา การบัญญัติโทษในกฎหมายลักษณอาญาบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๒^{๑๕} และโทษในประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติโทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดไว้ในมาตรา ๑๘^{๑๖} ในลักษณะปรับเปลี่ยนหลักการลงโทษของประเทศไทยให้เข้าสู่หลักสากล^{๑๗} และมีความเป็นกฎหมายสมัยใหม่ (Modern Law)^{๑๘} มิได้อ้างอิงจากทางพุทธศาสนาแต่อย่างใด แตกต่างจากกฎหมายลักษณะกบฏศึกซึ่งบัญญัติโดยนำกรรมกรณที่ ๒๗ ประการที่ปรากฏในคาถาบาลีคำสอนเรื่องพาลบัณฑิตสูตรและเทวทูตสูตรในพระไตรปิฎกมาบัญญัติเป็นโทษ

จากข้อเปรียบเทียบทั้งสองประการข้างต้น พบว่า กฎหมายลักษณะกบฏศึกได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ทั้งขอบเขตความผิดที่กำหนดให้การกระทำที่เป็นภัยต่อพุทธศาสนาเป็นความผิด และโทษที่ลงต่อผู้กระทำความผิดนำมาจากคาถาบาลีในพระไตรปิฎก ในขณะที่กฎหมายลักษณอาญา ร.ศ.๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญาไม่ได้กำหนดขอบเขตความรับผิดชอบฐานกบฏไปถึงกรณีภัยคุกคามต่อพุทธศาสนา อีกทั้งไม่ได้นำหลักคิดทางพุทธศาสนามาบัญญัติโทษ ดังนั้นจึงไม่พบอิทธิพลทางพุทธศาสนาต่อกฎหมายภายหลังการปฏิรูปดังเช่นที่พุทธศาสนามีอิทธิพลต่อกฎหมายเดิม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

^{๑๕} โทษตามกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ.๑๒๗ ตามมาตรา ๑๒ ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก ปรับ ให้อยู่ภายในเขตที่อันมีกำหนด ให้บริษัทรพย์ ให้เรียกประกันทัณฑ์บน

^{๑๖} โทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๘ ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน

^{๑๗} แสวง บุญเฉลิมวิภาส และ อติรุจ ตันบุญเจริญ, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, หน้า ๒๕๒-๒๕๓.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๕๘.

ตาราง ๓ ตารางสรุปข้อแตกต่างเกี่ยวกับอิทธิพลของข้อคิดทางพุทธศาสนากับการกำหนดความผิดอาญาสมัยรัตนโกสินทร์

ประเด็นข้อแตกต่างที่พิจารณา	กฎหมายตราสามดวง	กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗	ประมวลกฎหมายอาญา
<p>๑. ขอบเขตการกระทำ</p>	<p>ปรากฏกรณีความผิดต่อจิตใจ “มโนกรรม”</p>	<p>“การกระทำ” ตามกฎหมายอาญาทั้งสอง หมายถึงเฉพาะการเคลื่อนไหวร่างกายโดยรู้สำนึก หรือ หากไม่เคลื่อนไหวร่างกายก็ต้องเป็นเป็นการกระทำโดยดั่งวันหรือดั่งเวณเืองจากหน้าที่ต้องกระทำ ทั้งนี้ หากมีแต่การคิดและการตกลงใจยังไม่ถือว่ามี การกระทำ กฎหมายจึงไม่เอาลงโทษผู้ที่เพียงแต่คิดและตกลงใจที่จะกระทำได้</p>	
<p>๒. ความผิดเกี่ยวกับสามภริยา</p>	<p>กฎหมายลักษณะผัวเมีย บทที่ ๓๖ กำหนดให้การร่วมประเวณี(ทำชู้กัน) ระหว่างพ่อแม่กับลูก ระหว่างพี่น้อง หรือ ระหว่างญาติกันเองเป็นความผิดและ กำหนดโทษอย่างร้ายแรง</p>	<p>ไม่สามารถสรุปได้แน่ชัดว่า บทบัญญัติ มาตรา ๑๔๗ ได้รับอิทธิพลจากพุทธ ศาสนาเพียงประการเดียวหรือไม่ เนื่องจากแนวคำพิพากษาศาลฎีกา อธิบายเพียงว่า บทบัญญัตินี้เป็นเหตุผลทางศีลธรรม</p>	<p>ประมวลกฎหมายอาญาสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ช่วง ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> • ก่อนการแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๖๒ ไม่สามารถสรุปได้แน่ชัดว่า บทบัญญัติ มาตรา ๒๘๕ ได้รับอิทธิพลจากพุทธ ศาสนาเพียงประการเดียวหรือไม่ เนื่องจากแนวคำพิพากษาศาลฎีกาอธิบาย เพียงว่า บทบัญญัตินี้เป็นเหตุผลทาง ศีลธรรม • ภายหลังการแก้ไขเพิ่มเติมประมวล กฎหมายอาญา มาตรา ๒๘๕ พ.ศ.

ประเด็นข้อแตกต่างที่พิจารณา	กฎหมายตราสามดวง	กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗	ประมวลกฎหมายอาญา
			<p>๒๕๖๒ เพิ่มเติมกรณีการกระทำต่อบุพการี พี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา ญาติสืบสายโลหิต ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับกฎหมายตราสามดวง แต่ยังไม่อาจอนุมานได้แน่ชัดว่า บทบัญญัติดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา</p>
<p>๓. ความผิดเกี่ยวกับศาสนา</p>	<p>กฎหมายให้ความสำคัญกับพุทธศาสนาเป็นหลัก ในฐานะศาสนาประจำชาติ โดยกฎหมายลักษณะอาญาหลวง บทที่ ๑๓ กำหนดความรับผิดชอบกรณีที่ชายโดยลูกสาวตนให้แก่ชาวต่างชาติต่างศาสนา เนื่องจากเห็นแก่ทรัพย์สินเงินทองของชาวต่างชาติต่างศาสนา</p>	<p>กฎหมายภายหลังการปฏิรูป ไม่ได้คุ้มครองเฉพาะพุทธศาสนา แต่คุ้มครองทุกศาสนา ตามบทบัญญัติดังต่อไปนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> • กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ส่วนที่ ๔ ว่าด้วยความผิดต่อศาสนา ทั้งสิ้น ๒ มาตรา คือ มาตรา ๑๗๒ และมาตรา ๑๗๓ • ส่วนประมวลกฎหมายอาญาลักษณะ ๔ ว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับศาสนา ทั้งสิ้น ๓ มาตรา ได้แก่ มาตรา ๒๐๖ ถึง มาตรา ๒๐๘ 	
<p>๔. ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน</p>	<p>กฎหมายลักษณะโจร มุ่งคุ้มครองทรัพย์สินหรือวัตถุทางพุทธศาสนาเป็นหลัก รายละเอียดปรากฏตามกฎหมายบัญญัติ</p>	<p>กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ มุ่งคุ้มครองสถานที่บูชาทุกศาสนา ไม่จำกัดเฉพาะสถานที่ทางพุทธศาสนาตาม</p>	<p>ประมวลกฎหมายอาญาสามารถแบ่งออกเป็น ๒ ช่วง ดังนี้</p>

ประเด็นข้อแตกต่างที่พิจารณา	กฎหมายตราสามดวง	กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗	ประมวลกฎหมายอาญา
<p>ดังต่อไปนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> • บทที่ ๔๗ ผู้ใดทุจริตลักเอาองค์พระพุทธรูป • บทที่ ๔๘ ผู้ใดนำเอาพระพุทธรูปไปเผาเพื่อเอาทอง หรือเอาพระคัมภีร์ไปสำรอกแซ่หน้าหรือเอาไปเผาเพื่อเอาไฟไป • บทที่ ๔๙ ผู้ใดลอกทองพระพุทธรูป หรือ ผู้ใดขุดล้างพระพุทธรูป พระสถูป พระเจดีย์ หรือวิหารพระศรีมหาโพธิ์ • บทที่ ๕๐ ผู้ใดลักสิ่งของที่มีผู้นอนอุทิศไว้ให้เป็นของพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ และเอาไปขายหรือลักเอา พระธรรมคัมภีร์ไปขาย • บทที่ ๕๑ หากพี่น้องประสบพบเจอ ผู้ใดกระทำความผิดฐานทรัพย์อันเกี่ยวกับศาสนวัตถุหรือศาสนสถาน ไม่นำเอาตัวผู้นั้นมาถวายแก่ 	<p>บทบัญญัติมาตรา ๒๙๔ (๒)</p> 	<ul style="list-style-type: none"> • ประมวลกฎหมายอาญาฉบับที่ประกาศใช้ พุทธศักราช ๒๔๙๙ มาตรา ๓๓๕(๙) ยังคงเดิม แต่เปลี่ยนแปลงคำว่า “สถานที่บูชาทางศาสนา” เป็นคำว่า “สถานที่บูชาสาธารณะ” แต่ยังคงแนวคิดการคุ้มครองสถานที่บูชาของทุกศาสนาเช่นเดิม • ต่อมา เมื่อพ.ศ. ๒๕๑๒ มีประกาศพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา ฉบับที่ ๒ พุทธศักราช ๒๕๑๒ โดยเพิ่มเติมบทบัญญัติอันได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้ <ul style="list-style-type: none"> (๑) มาตรา ๓๓๕ ทวิ (๒) มาตรา ๓๓๙ ทวิ (๓) มาตรา ๓๔๐ ทวิ (๔) เพิ่มความเป็นวรรคสามของ มาตรา ๓๕๗ แห่งประมวลกฎหมาย 	

ประเด็นข้อแตกต่างที่พิจารณา	กฎหมายตราสามดวง	กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗	ประมวลกฎหมายอาญา
	พระมหากษัตริย์ และไม่นำความมา แจ่งแก่กรมพระนครบาล • บทที่ ๕๒ ผู้ใดทำลายล้าง ภูมิจ สะพาน ศาลา		อาญา (๕) มาตรา ๓๖๐ ทวิ แห่งประมวล กฎหมายอาญา
๕. ความผิดเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย	ประเด็น : กรณีหากมีการทำร้ายร่างกาย กันจนถึงเลือดตกยางออกบนเรือนของ ท่าน • กฎหมายลักษณวิอาทอาตี บทที่ ๑๕ กำหนดให้ผู้ตีผู้อื่นจน เลือดตกยางออกบนเรือนท่าน พลี เรือนท่านและนิมนต์พระสงฆ์มาปิด เป่าอัมมงคล	ประเด็น : กรณีหากมีการทำร้ายร่างกาย กันจนถึงเลือดตกยางออกบนเรือนของ ท่าน • ไม่ปรากฏบทบัญญัติ	ประเด็น : กรณีหากมีการทำร้ายร่างกาย กันจนถึงเลือดตกยางออกบนเรือนของ ท่าน • ไม่ปรากฏบทบัญญัติ

ประเด็นข้อแตกต่างที่พิจารณา	กฎหมายตราสามดวง	กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗	ประมวลกฎหมายอาญา
	<p>ประเด็น : กรณีทำร้ายหรือฆ่าบุคคลที่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมาย ในกฎหมายตราสามดวง เป็นไปตามบทบัญญัติกฎหมายลักษณะวิवाद่าดี บทที่ ๓๒ ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> • กรณีพระสงฆ์ กฎหมายเดิมมุ่งคุ้มครองพระสงฆ์เหนือกว่าบุคคลธรรมดา หากผู้ใดวิวาท่าดี ทำร้าย หรือฆ่าพระสงฆ์ ต้องได้รับโทษสถานหนัก • กรณีการทำร้ายหรือฆ่าบิดามารดา หรือ ญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไป ต้องได้รับโทษสถานหนัก 	<p>ประเด็น : กรณีทำร้ายหรือฆ่าบุคคลที่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมาย ในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ เป็นไปตามบทบัญญัติ ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> • กรณีพระสงฆ์ ไม่ปรากฏบทบัญญัติคุ้มครองพระสงฆ์เหนือกว่าบุคคลธรรมดา • กรณีการทำร้ายหรือฆ่าบิดามารดา หรือ ญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไป มาตรา ๒๕๐ และมาตรา ๒๕๕ 	<p>ประเด็น : กรณีทำร้ายหรือฆ่าบุคคลที่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมาย ในประมวลกฎหมายอาญา เป็นไปตามบทบัญญัติ ดังนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> • กรณีพระสงฆ์ ไม่ปรากฏบทบัญญัติคุ้มครองพระสงฆ์เหนือกว่าบุคคลธรรมดา • กรณีการทำร้ายหรือฆ่าบิดามารดา หรือ ญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไป โดยเปลี่ยนคำในบทบัญญัติจากเดิมเป็นคำว่า “บุพการี” ตามมาตรา ๒๘๙(๑) และ มาตรา ๒๙๖

ประเด็นข้อแตกต่างที่พิจารณา	กฎหมายตราสามดวง	กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗	ประมวลกฎหมายอาญา
<p>๖. ความผิดเกี่ยวกับกบฏ</p>	<ul style="list-style-type: none"> กฎหมายลักษณะกบฏ ศึกษามีเจตนารมณ์เอาผิดกับการกระทำความผิดคิดประทุษร้ายต่อองค์พระมหากษัตริย์ การกระทำที่เป็นภัยต่อแผ่นดิน รวมทั้งการกระทำอันเป็นภัยต่อศาสนาด้วย บทปรารภของกฎหมายลักษณะกบฏ ศึกษีกำหนดให้การทำร้าย ขู่พาพระสงฆ์ และสามเณร เผาพระอุโบสถ วิดวาอาวราม หรือลักเอาองค์พระพุทธรูป เป็นความผิด (สอดคล้องกับกฎหมายลักษณะโจร) 	<ul style="list-style-type: none"> เจตนารมณ์การตราความผิดตามกฎหมายหลังการปฏิรูปทั้งสองฉบับคือเพื่อปกป้องรัฐจากการล้มล้างรัฐธรรมนูญ อันอาจเกิดขึ้นได้ หรือระบอบการปกครอง ความผิดฐานกบฏในกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗ มาตรา ๑๐๑ และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๓๓ ไม่ได้บัญญัติความผิดฐานกบฏในกรณีการกระทำการใดที่เป็นภัยหรือเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา 	

๕.๒. บทวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพุทธศาสนากับกฎหมายอาญาไทย ระหว่างกฎหมายก่อนการปฏิรูปและหลังการปฏิรูป

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนาและกฎหมายอาญาไทยในยุครัตนโกสินทร์ พบว่า อิทธิพลของความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดฐานความผิดอาญาในยุครัตนโกสินทร์ ระหว่างกฎหมายก่อนและหลังการปฏิรูปมีความแตกต่างกันไปตามข้อแตกต่างที่ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์เปรียบเทียบไว้ในหัวข้อ ๕.๑ ต่อมาผู้ศึกษาจึงวิเคราะห์เปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับกฎหมายอาญาในยุครัตนโกสินทร์กับพัฒนาการความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและกฎหมายทั้ง ๓ ยุค ที่ผู้ศึกษาได้ศึกษาไว้ในหัวข้อที่ ๒.๑.๓. พบข้อสังเกตที่น่าสนใจ ดังนี้

ช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชจนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พุทธศาสนาถือเป็นหัวใจสำคัญ เป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมในสังคม พุทธศาสนามีบทบาทในทุกแง่มุมของสังคม ทั้งในแง่การเมือง การปกครอง รวมถึงกฎหมาย โดยมีบทบัญญัติจำนวนมากที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา มาก ทั้งได้รับอิทธิพลจากหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาและจากการมุ่งคุ้มครองพุทธศาสนาในฐานะศาสนาของชาติ ทั้งนี้ เพื่อจัดระเบียบสังคม และเป็นหลักการในการดำเนินชีวิตตามที่ประชาชนเชื่อถือศรัทธา โดยมีลักษณะคล้ายคลึงกับความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและกฎหมายในยุคที่ ๒ ที่แนวคิดทางศาสนาเจริญรุ่งเรือง ผู้ปกครองอาณาจักรจึงนำศาสนามาใช้ในกฎหมาย เพื่อให้ประชาชนเชื่อถือและปฏิบัติตาม^๑

แต่ต่อมา ด้วยพระราโชบายการปฏิรูปกฎหมายโดยการนำกฎหมายชาติตะวันตกมาเป็นต้นแบบในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายไทย รวมถึงการนำแนวคิดชาติตะวันตกมาปรับใช้กับระบบกฎหมายไทย ซึ่งแนวคิดหนึ่งที่ส่งผลต่อการกำหนดความผิดอาญาไทย คือ แนวคิดการแยกกฎหมายออกจากกฎหมายทางศาสนา หรือแนวคิดทางเสรีนิยมที่ปรากฏในยุคที่ ๓ ซึ่งต่อต้านอำนาจของรัฐศาสนาที่ล้นพ้น ส่งผลให้เกิดแนวคิดการแยกรัฐฆราวาสออกจากรัฐศาสนาในชาติตะวันตก โดยกฎหมายทางศาสนาจะถูกแยกออกไปเป็นกฎหมายเฉพาะ แนวคิดดังกล่าวเป็นเหตุให้การบัญญัติกฎหมายอาญาภายหลังการปฏิรูปกฎหมายปรากฏบทบัญญัติที่ได้รับอิทธิพลหรือที่เกี่ยวข้องกับพุทธ

^๑ โปรดศึกษาเพิ่มเติมในหัวข้อ ๒.๑.๓.

ศาสนาลดลงจากเดิม และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาถูกแยกออกเป็นกฎหมายเฉพาะในภายหลัง อาทิ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ผู้ศึกษาตั้งข้อสังเกตประการหนึ่งเกี่ยวกับการนำแนวคิดเรื่องการแยก รัฐฆราวาสออกจากรัฐศาสนาในชาติตะวันตกมาปรับใช้กับกฎหมายไทย แม้ว่ากฎหมายอาญาไทย ภายหลังการปฏิรูปจะได้รับอิทธิพลแนวคิดดังกล่าว และบัญญัติกฎหมายคุ้มครองศาสนาทุกศาสนา แต่ประเทศไทยยังมีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ปราบกฏตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ จนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน บัญญัติให้ “พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก” และปรากฏบทบัญญัติเกี่ยวกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ เป็นต้นมา บัญญัติให้รัฐพึงอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือมาช้านาน จากบทบัญญัติดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า รัฐยังคงให้ความสำคัญกับพุทธศาสนา มากกว่าศาสนาอื่น

จากพัฒนาการความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับกฎหมายอาญาในยุครัตนโกสินทร์ดังกล่าว ในหัวข้อต่อไป ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ถึงสภาพสังคมอันเป็นเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างกฎหมายทั้งสองยุคสมัย ในประเด็นเกี่ยวกับอิทธิพลทางพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑. ปัจจัยด้านที่มาทางประวัติศาสตร์กฎหมาย

เนื่องจากความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของกฎหมายแต่ละฉบับมีความสำคัญต่อการตรากฎหมาย ประวัติศาสตร์ความเป็นมาถือได้ว่าเป็นเหตุประการหนึ่งที่ส่งผลให้กฎหมายแต่ละฉบับมีเนื้อหาแตกต่างกันไป รวมถึงกฎหมายอาญาก่อนและหลังปฏิรูปกฎหมาย ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

ยุคก่อนการปฏิรูปกฎหมาย

กฎหมายก่อนการปฏิรูป หรือ กฎหมายตราสามดวง เกิดจากการรวบรวมและชำระสะสางกฎหมายที่มีมาแต่โบราณให้ถูกต้องและเป็นระบบโดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ด้วยเหตุที่พระองค์มีพระราชดำริว่าต้องบูรณะฟื้นฟูบ้านเมืองให้กลับมาเหมือนในสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงเจริญรุ่งเรือง และมีพระราชประสงค์ให้เมืองรัตนโกสินทร์ราชธานีใหม่เจริญรุ่งเรืองและกลับสู่ธรรมเนียมประเพณีเดิม โดยกฎหมายลักษณะต่าง ๆ ที่นำมาชำระสะสางมี

ที่มาจากพระธรรมศาสตร์อันเป็นแม่บทและบทกฎหมายศักดิ์สิทธิ์อันผู้ใดจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขมิได้ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงจำต้องกล่าวถึงความเป็นมาทางประวัติศาสตร์เบื้องหลังพระธรรมศาสตร์ประกอบการพิจารณา

แต่เดิมพระธรรมศาสตร์ฉบับที่ใช้ในประเทศไทยได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์มานวธรรมศาสตร์ของอินเดีย โดยผ่านทางการค้าขายและการเผยแพร่ศาสนาทั่วอาณาจักรโบราณต่าง ๆ เหนือดินแดนเอเชียอาคเนย์แต่เดิม ดินแดนบริเวณเอเชียอาคเนย์ครอบคลุมถึงแผ่นดินอันเป็นที่ตั้งของอาณาจักรไทยปัจจุบัน ต่อมาเมื่อพุทธศักราช ๒๒๗ ชาวอินเดียตอนใต้เกิดพ่ายแพ้สงครามทำให้ต้องอพยพหนีตายมาตั้งถิ่นฐานอยู่เหนืออาณาบริเวณเอเชียอาคเนย์ซึ่งเดิมเป็นที่อยู่ของคนสองชาติ คือขอมกับลาว แต่ชาวอินเดียเป็นชาติที่เจริญกว่าคนพื้นเมืองดั้งเดิม ดังนั้น ชาวอินเดียที่อพยพเข้ามาอยู่ในแผ่นดินนี้จึงมีอำนาจขึ้นโดยรวดเร็ว ความเชื่อทางศาสนาของอินเดียจึงได้รับการถ่ายทอดมาเหนืออาณาจักรต่าง ๆ เหล่านี้ โดยแต่ละอาณาจักรได้นำเนื้อหาของคัมภีร์ดังกล่าวมาดัดแปลงแก้ไขปรับใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมของแต่ละอาณาจักรที่แตกต่างกันไป กล่าวคือ แม้ว่าพระธรรมศาสตร์ของอินเดียเป็นคัมภีร์ที่มีแนวคิดทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แต่พระธรรมศาสตร์ของไทยตั้งแต่ดั้งเดิมที่ได้รับอิทธิพลดังกล่าวมานั้น ก็ต้องนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคม^๒

จากที่ได้กล่าวมาแล้วว่า หลักฐานทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยอาณาจักรสุโขทัยได้มีการกล่าวถึงพระธรรมศาสตร์ซึ่งได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนาเป็นหลัก จนถึงสมัยอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาเจริญรุ่งเรืองก็ยิ่งปรากฏการนำพระธรรมศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนานั้นมาบังคับใช้ให้ชัดเจนขึ้นในฐานะแม่บทของกฎหมายทั้งปวง จนถึงยุคแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ที่ได้นำเอากฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยามารวบรวมชำระสะสาง ก็มีได้แก้ไขเพิ่มเติมเนื้อความแห่งพระธรรมศาสตร์แต่อย่างใด ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่ปรากฏพระธรรมศาสตร์ขึ้นจนถึงสมัยแห่งการบังคับใช้กฎหมายตราสามดวง พุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการตรากฎหมายมาก เนื่องจากพุทธศาสนาถือเป็นหลักสำคัญที่ปรากฏในกฎหมายแม่บทอย่างพระธรรมศาสตร์ ดังนั้นกฎหมายลักษณะต่าง ๆ ที่ตราขึ้นโดยอาศัยอำนาจของพระธรรมศาสตร์ก็ย่อมได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน

^๒ โปรดดูเพิ่มเติมในหัวข้อ ๓.๒.๒.

ยุคการปฏิรูปกฎหมาย

ต่อมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๓ เป็นต้นไป เกิดเหตุการณ์การค้าอาณานิคมของชาติตะวันตกโดยเฉพาะอังกฤษและฝรั่งเศสเริ่มรุกรานเข้ามาบริเวณเอเชียอาคเนย์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกลับราบรื่นขึ้น เนื่องด้วยพระองค์ทรงคุ้นเคยและคบค้าสมาคมกับชาวตะวันตกทั้งหลายตั้งแต่ก่อนขึ้นครองราชสมบัติ ซึ่งการเจริญทางพระราชไมตรีกับต่างชาติที่สำคัญยิ่งในยุคดังกล่าว คือ การทำสนธิสัญญาเบาว์ริง

หลังจากนั้นเมื่อครั้งที่ไทยเกิดข้อพิพาทกับฝรั่งเศสในร.ศ. ๑๑๒ ฝรั่งเศสเข้ามาเจรจาต่อรองข้อพิพาทการเข้ามาครอบครองเหนือดินแดนของไทย เมื่อการเจรจาต่อรองไม่เป็นผล ฝรั่งเศสจึงกดดันประเทศไทยจนไทยต้องยอมสละอธิปไตยเหนือดินแดนบางส่วนให้ฝรั่งเศสไป เนื่องด้วยเหตุการณ์การสูญเสียนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีแนวคิดริเริ่มดำเนินการปรับปรุงประเทศให้ก้าวหน้าตามแบบตะวันตกนิยมเพื่อไม่ให้ชาติตะวันตกทั้งฝรั่งเศสหรือประเทศอื่นใดเหยียบยงเหตุผลความลำสมัยเป็นข้ออ้างในการรุกรานประเทศไทย ดังนั้นการปฏิรูปด้านกฎหมาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงริเริ่มมีพระราชโองบายปรับปรุงระบบกฎหมายไทยโดยการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมให้สอดคล้องกับหลักมนุษยธรรม เป็นสากลตามมาตรฐานที่ประเทศตะวันตกได้ตั้งไว้ และจัดทำประมวลกฎหมายขึ้นใหม่ ซึ่งกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายซึ่งเกี่ยวกับการกำหนดความผิดและโทษอันเป็นการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงตัดสินพระราชหฤทัยเลือกจัดทำประมวลกฎหมายอาญาเป็นลำดับแรก แล้วเสร็จเป็นกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗

ภายหลังจากกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗ บังคับใช้มาช่วงระยะเวลาหนึ่ง ด้วยเหตุที่สถานการณ์และสภาพบ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลง จึงมีการจัดทำประมวลกฎหมายอาญาขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป อย่างไรก็ตาม ประมวลกฎหมายใหม่นี้ยังคงรากฐานเดียวกับกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ โดยนำมาแก้ไข เปลี่ยนแปลง เพิ่มเติมบางประการ แต่การแก้ไขบางประการนี้ ไม่ใช่เนื่องจากอิทธิพลทางพุทธศาสนาเป็นหลัก

๕.๒.๒. ปัจจัยด้านผู้มีอำนาจตรากฎหมาย

เมื่อพิจารณาความแตกต่างในมิติของผู้มีอำนาจในการตรากฎหมายของกฎหมายทั้งก่อนและหลังการปฏิรูปกฎหมายแล้ว ผู้มีอำนาจในการตรากฎหมายในยุคก่อนและหลังปฏิรูป

กฎหมายนั้นแตกต่างกัน ส่งผลต่อเนื้อหากฎหมายที่แตกต่างกัน เช่นเดียวกับอิทธิพลของพุทธศาสนา ต่อกฎหมายที่แตกต่างกัน

ยุคก่อนการปฏิรูปกฎหมาย

ด้วยเหตุที่ระบอบการปกครองในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คือ การปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ กล่าวคือ กษัตริย์เป็นผู้ปกครอง เป็นใหญ่ในแผ่นดิน มีสิทธิเด็ดขาดในการบริหารประเทศ ฉะนั้น ที่มาของกฎหมายทั้งปวงจึงมาจากกษัตริย์ ประกอบกับตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา กษัตริย์ไทยนับถือและเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา ดังที่ปรากฏในเอกสารหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงตั้งแต่ก่อตั้งกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ ๑) ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ทรงประกาศฐานะและบทบาทของพระองค์ว่าจะทรงเป็นอัครมหาศาสนาอุปถัมภ์พุทธศาสนาไว้ในพระราชปรารภกฎหมายพระสงฆ์ว่า “...ทรงเป็นอัครมหาศาสนาอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ให้ง่วงเรื่องไปเป็นที่เลื่อมใสมีสการบูชาแก่เทพยดานุชย์ทั้งปวง...”^๓ ต่อมาช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยจนถึงช่วงพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ก็ต่างทรงพยายามทำนุบำรุงพุทธศาสนาเรื่อยมา จนถึงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเน้นย้ำว่า “พระนครนี้เป็นถิ่นที่ของคณนัถือพุทธศาสนามาแต่เดิม...”^๔ โดยกล่าวอีกว่า พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ก่อน ๆ ทรงสรรเสริญพุทธศาสนามาโดยตลอด อีกทั้งยังทรงยกย่องว่าพุทธศาสนานั้นประเสริฐยิ่งกว่าศาสนาอื่น ๆ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา เมื่อพระมหากษัตริย์ไทยผู้มีพระราชอำนาจในการตรากฎหมายนับถือและศรัทธาในหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา ฉะนั้น การตรากฎหมายในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น จึงเป็นธรรมดาที่จะได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนามาใช้เป็นพื้นฐานในการจัดระเบียบสังคมกฎหมายอาญาในกฎหมายตราสามดวงจึงปรากฏทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

ยุคการปฏิรูปกฎหมาย

สำหรับกฎหมายยุคภายหลังปฏิรูป แม้ในช่วงแรก ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ระบอบการปกครองยังคงเป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อยู่ แต่

^๓ ชาญณรงค์ บุญหนุน, "กฎหมายสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวง," ใน พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย, หน้า ๒๖.

^๔ รายละเอียดปรากฏตามประกาศสมัยรัชกาลที่ ๔ ฉบับที่ ๔๙ ที่กล่าวไว้ในหัวข้อที่ ๓.๑.๓.

ด้วยเหตุการณ์การรุกรานสยามโดยชาติตะวันตก อ้างว่ากฎหมายไทยมีเนื้อหาล้าสมัยและโทษป่าเถื่อนรุนแรง เป็นเหตุให้กษัตริย์ไทยจำต้องปรับปรุงแก้ไขให้กฎหมายมีความสากลเป็นไปตามชาติตะวันตก เพื่อป้องกันไม่ให้อาณาจักรตกเป็นอาณานิคม จึงต้องปฏิรูปกฎหมายให้เป็นไปตามชาติตะวันตก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดตั้งคณะกรรมการในการร่างกฎหมายอาญาฉบับใหม่^๕ โดยมีชาวต่างชาติมาร่วมเป็นคณะกรรมการร่างด้วย อาทิ เจ้าพระยาอภัยราชา (Rolin Jaequemyns), โทคิชิ มาซาโอะ (Tokichi Masao), ยอร์ช ปาดู (George Padoux) เป็นต้น ฉะนั้น บทบัญญัติกฎหมายจึงได้รับอิทธิพลทางความคิดจากนักกฎหมายชาติตะวันตกมาเช่นกัน

แนวคิดประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพุทธศาสนา คือ กฎหมายนั้นคือเป็นข้อบังคับของผู้ซึ่งมีอำนาจในบ้านเมือง กฎหมายเป็นคนละเรื่องกับศีลธรรมหรือความยุติธรรมแยกออกจากกัน เต็ดขาดไม่เกี่ยวข้องกัน ประกอบกับแนวคิดในการแยกรัฐฆราวาสออกจากรัฐศาสนาที่ว่า กฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ที่แยกจากกฎเกณฑ์ทางศาสนาอย่างสิ้นเชิง และรัฐจะต้องไม่ออกกฎหมายที่มีที่มาจากหลักความเชื่อทางศาสนาใด ๆ หรือกฎหมายที่คุ้มครองศาสนาใดศาสนาหนึ่งโดยเฉพาะ เนื่องจากรัฐต้องมีความเป็นกลาง แนวคิดดังกล่าวจึงส่งผลต่อวงการกฎหมายในช่วงภายหลังการปฏิรูปกฎหมายมาก ด้วยเหตุนี้การบัญญัติกฎหมาย รวมถึงกฎหมายอาญาในยุคภายหลังการปฏิรูปกฎหมายจึงปรากฏหลักกฎหมายที่มีศาสนาเป็นอิทธิพลลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด

ภายหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าว ประเทศไทยก็ยังได้รับอิทธิพลแนวคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง รวมถึงกฎหมาย จากชาติตะวันตกอยู่ และด้วยเหตุที่ชาติตะวันตกส่วนมากทยอยเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้ในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเกิดการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตยเช่นเดียวกัน โดยกลุ่มปัญญาชนและนักเรียนไทยที่ไปเรียนเมืองนอกเริ่มนำแนวคิดการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง เนื่องจากตระหนักถึงความเสื่อมโทรมของสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในเมืองไทย และรับรู้ถึงความเจริญก้าวหน้าของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย^๕ ฉะนั้น นักเรียนกฎหมายที่มีบทบาทในการปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติมกฎหมาย จึงได้รับอิทธิพลจากแนวคิดชาติตะวันตก

^๕ วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร, "คณะราษฎรเผยสาเหตุ 'ปฏิวัติ 2475' ปฐมบทจากความเสื่อมโทรมของระบอบสมบูรณาญาฯ" [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔. แหล่งที่มา: https://www.silpa-mag.com/history/article_49539

๕.๒.๓. ปัจจัยด้านที่มาในเชิงเนื้อหาของกฎหมาย

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับกฎหมาย มีเหตุปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ก่อให้เกิดกฎหมายในแต่ละยุคสมัยมีความแตกต่างกัน คือ ปัจจัยในแง่ของที่มาเชิงเนื้อหาของกฎหมาย ได้แก่ กฎหมายแม่บท กฎหมายที่มีลำดับศักดิ์สูงกว่าที่ให้อำนาจในการตรากฎหมาย หรือกฎหมายที่เป็นต้นแบบในการตรากฎหมายนั้น ๆ เนื่องจากกฎหมายอันเป็นที่มาเหล่านั้นนั้นจะเป็นตัวอย่างหรือเป็นกฎหมายที่กำหนดขอบเขตของเนื้อหาและรูปแบบในการตรากฎหมายไว้ ซึ่งในกฎหมายในยุคก่อนและหลังการปฏิรูปกฎหมายอันเป็นที่มาเชิงเนื้อหาที่แตกต่างกัน จึงส่งผลให้อิทธิพลทางพุทธศาสนาต่อการตรากฎหมายนั้น มีความแตกต่างกัน ดังต่อไปนี้

ยุคก่อนการปฏิรูปกฎหมาย

กฎหมายตราสามดวงเป็นการรวบรวมกฎหมายหรือพระอัยการลักษณะต่าง ๆ อันเป็นกฎหมายเดิมที่ตราขึ้นมาแต่โบราณ ส่วนใหญ่ถูกตราขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงพระราชดำริว่าต้องบูรณะฟื้นฟูบ้านเมืองให้กลับมา มีสภาพเสมือนในสมัยกรุงศรีอยุธยา และมีพระราชดำริตามที่ปรากฏในพระราชปรารภกฎหมายตราสามดวงเป็นแนวทางว่า เหตุที่ทรงรวบรวมและชำระสะสางกฎหมายตราสามดวงไม่ใช่ด้วยเหตุที่กฎหมายในสมัยอยุธยาไม่ถูกต้องหรือไม่ยุติธรรมแต่อย่างใด แต่ทรงพระราชประสงค์ให้เมืองรัตนโกสินทร์ราชธานีใหม่เจริญรุ่งเรืองและกลับสู่ธรรมนิยมประเพณีเดิม ดังนั้นการจัดการแก้ไขกฎหมายแก่นี้พระองค์ทรงพระราชประสงค์เพื่อรื้อฟื้นให้ตัวบทกฎหมายคงเดิมดำรงอยู่ในสถานะดั้งเดิมอันแท้จริงสืบไปเท่านั้น

ด้วยเหตุข้างต้น การแก้ไขกฎหมายช่วงต้นยุครัตนโกสินทร์จึงเป็นเพียงการชำระสะสาง แก้ไขเล็ก ๆ น้อย ๆ ในส่วนย่อยให้กฎหมายที่มีอยู่เดิมนั้นถูกต้อง ยุติธรรม ไม่ได้ตัดทอนเนื้อหาของเดิมแต่อย่างใดแล้วนำกฎหมายทั้งหลายนั้นมารวบรวมประมวลขึ้นเป็นกฎหมายตราสามดวง หลักกฎหมายช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นจึงยังคงดำเนินต่อมาตามหลักที่มีอยู่ในกฎหมายเดิม และหลักสำคัญอันเป็นที่มาของกฎหมายเดิมทั้งปวงย่อมถูกถ่ายทอดมายังกฎหมายในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นเช่นกัน ซึ่งกฎหมายอันเป็นแม่บทของกฎหมายทั้งปวงนั้น คือ “พระธรรมศาสตร์” จึงกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าพระธรรมศาสตร์ฉบับที่ใช้ในกฎหมายตราสามดวงเป็นพระธรรมศาสตร์ฉบับเดียวกับพระธรรมศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยาที่ได้รับอิทธิพลแนวคิดทางพุทธศาสนาเป็นหลัก

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งหลายล้วนกล่าวถึงพระธรรมศาสตร์ในฐานะแม่บทของบทกฎหมายทั้งปวงตั้งแต่สมัยอาณาจักรสุโขทัยเป็นต้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งยุคที่อาณาจักรกรุงศรีอยุธยารุ่งเรืองยิ่งปรากฏการนำพระธรรมศาสตร์มาบังคับใช้ชัดเจนขึ้นในฐานะแม่บทของกฎหมายลักษณะต่าง ๆ ที่ตราขึ้นโดยพระมหากษัตริย์ หรือเรียกว่า “พระราชศาสตร์” แม้พระราชศาสตร์ในยุคพระเจ้าแผ่นดินแต่ละพระองค์จะมีเนื้อหาต่อบทกฎหมายที่แตกต่างกันไป แต่การตราหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงพระราชศาสตร์นั้นย่อมต้องอยู่ภายใต้หลักการและขอบเขตของพระธรรมศาสตร์อันเป็นแม่บทและบทกฎหมายศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใดจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขพระธรรมศาสตร์มิได้ การกำหนดพระราชศาสตร์จำต้องอยู่ภายใต้ “มูลคดี” อันถือเป็นที่มาของกฎหมายลักษณะต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น มูลคดีที่ ๘ “โจร” เป็นที่มาของกฎหมายลักษณะโจร มูลคดีที่ ๑๒ “ตบตีค่าและสบประมาท” เป็นที่มาของกฎหมายลักษณะวิวาทค่าตี หรือมูลคดีที่ ๑๓ “อริกรรมพัวเมีย” เป็นที่มาของกฎหมายลักษณะพัวเมีย เป็นต้น อีกทั้งคำปรารภขึ้นต้นบทบัญญัติกฎหมายที่เป็นพระราชศาสตร์มักมีการท้าวความถึงพระธรรมศาสตร์ว่ามีการกล่าวถึงมูลคดีนั้น ๆ ไว้ว่าอย่างไร แล้วจึงกล่าวถึงกษัตริย์ผู้สร้างบทบัญญัติกฎหมายนั้นขึ้นต่อไป ดังนั้นพระธรรมศาสตร์จึงเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจพระมหากษัตริย์ในการตราพระราชศาสตร์หรือกฎหมายลักษณะต่าง ๆ

แม้ว่าพระธรรมศาสตร์ฉบับที่ใช้ในไทยแต่ดั้งเดิมจะได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์มานวธรรมศาสตร์ของอินเดียที่มีแนวคิดทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แต่พระธรรมศาสตร์ดังกล่าวได้นำอิทธิพลดังกล่าวมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมของไทยเดิมที่มีพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ดังนั้นลักษณะของพระธรรมศาสตร์ฉบับที่บังคับใช้ในไทย จึงประกอบด้วยเนื้อหาทางพุทธศาสนาปะปนกับหลักการดั้งเดิมตามศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ยกตัวอย่างเช่น การกล่าวถึงบทบูชาพระรัตนตรัยในตอนต้นและกล่าวถึงคุณพระศรีรัตนตรัยเป็นบทส่งท้าย หรือการกล่าวถึงหลักธรรมทางพุทธ เช่น อกติ๔ สังคหัตถุ๔ จักรวรรดิวัตร เป็นต้น

ฉะนั้น ด้วยเหตุที่กฎหมายตราสามดวงเป็นการรวบรวมกฎหมายลักษณะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา อีกทั้งพระธรรมศาสตร์อันเป็นกฎหมายแม่บทของกฎหมายทั้งปวงมีรากฐานทางความคิดมาจากพุทธศาสนา เสมือนเป็นคัมภีร์ทางพุทธศาสนาฉบับหนึ่ง ดังนั้นกฎหมายต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นโดยการอิงอำนาจของพระธรรมศาสตร์จึงต้องถูกตราภายใต้แนวคิดทางพุทธศาสนาเป็นหลัก ทั้งแนวคิดในการกำหนดฐานความผิดและแนวคิดในการกำหนดโทษ

ยุคการปฏิรูปกฎหมาย

ในขณะที่อิทธิพลทางพุทธศาสนาที่มีผลต่อกฎหมายอาญาภายหลังการปฏิรูปมีความแตกต่างจากกฎหมายอาญาในยุคก่อน แม้ว่ากฎหมายอาญาภายหลังการปฏิรูปฉบับแรก หรือกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ.๑๒๗ จะออกบังคับใช้ในช่วงเวลาที่กฎหมายตราสามดวงและพระธรรมนูญยังคงใช้บังคับอยู่นั้น แต่กฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ก็ไม่ได้อ้างอิงอำนาจกฎหมายเก่าและพระธรรมนูญแต่อย่างใด เนื่องจากกฎหมายดังกล่าวเป็นประมวลกฎหมายฉบับแรก ภายหลังจากเหตุการณ์การรุกรานของชาติตะวันตก ถือเป็นกฎหมายฉบับแรกที่ใช้แนวคิดการตรากฎหมายแบบชาติตะวันตก เพื่อให้กฎหมายไทยทัดเทียมกฎหมายต่างประเทศ เป็นที่ยอมรับของนานาอารยประเทศ และไม่ให้ยกกฎหมายเป็นข้ออ้างของชาติตะวันตกในการเข้ายึดดินแดนไทย ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพิจารณานำกฎหมายอาญาจากประเทศต่าง ๆ หลายประเทศ อาทิเช่น อินเดีย อิตาลี ญี่ปุ่น เบลเยียม ฝรั่งเศส เยอรมนี เป็นต้น มาใช้เป็นต้นแบบในการร่างกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ทั้งนี้ การร่างกฎหมายลักษณอาญาก็ได้ยึดถือกฎหมายประเทศใดประเทศหนึ่งเป็นสำคัญ และมีได้ลอกกฎหมายต่างประเทศมาทั้งหมด แต่ใช้วิธีเลือกสรรกฎหมายเก่าของไทยมาบัญญัติร่วมกับกฎหมายที่ดีที่สุดของตะวันตกในลักษณะผสมผสานเป็นเนื้อหาเดียวกัน^๖ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในยุคนั้นและมีความทันสมัยในขณะเดียวกัน ซึ่งการนำกฎหมายต่างประเทศมาเป็นต้นร่างกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ส่งผลให้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาถูกลดทอนลง เนื่องจากกฎหมายของประเทศที่นำมาเป็นต้นร่างส่วนใหญ่เป็นประเทศที่ไม่ได้นับถือพุทธศาสนาเป็นหลัก ดังนั้นพุทธศาสนาจึงไม่มีอิทธิพลต่อการตรากฎหมายอาญาของประเทศนั้น ๆ สักเท่าใด

ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับแรก ฉบับเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ปรากฏบทบัญญัติเกี่ยวกับการรับรองเสรีภาพในการนับถือศาสนาไว้ในมาตรา ๑๓ ความเป็นว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธิใด ๆ และย่อมมีเสรีภาพ ในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความนับถือของตน เมื่อไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน” ซึ่งต่อมารัฐธรรมนูญทุกฉบับก็บัญญัติรับรองเสรีภาพในการนับถือศาสนาอย่างชัดเจนเรื่อยมา ฉะนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับเสรีภาพดังกล่าว

^๖ คณพล จันทน์หอม, "เหตุใดหลักการในกฎหมายลักษณอาญารัตนโกสินทรศก ๑๒๗ จึงทันสมัยข้ามทศวรรษ," ใน *กฎหมายลักษณอาญา รัตนโกสินทรศก ๑๒๗*, หน้า ๓.

ประมวลกฎหมายอาญา พุทธศักราช ๒๔๙๙ จึงยังคงบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองศาสนาทุกศาสนาอย่างเท่าเทียมกัน คือ บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๐๖ - ๒๐๘ ส่งผลให้อิทธิพลของพุทธศาสนาถูกลดทอนลงไปด้วยเช่นกัน

๕.๒.๔. ปัจจัยด้านศีลธรรมของสังคมในฐานะที่มาของกฎหมาย

จากที่ได้ศึกษาเปรียบเทียบอิทธิพลทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดฐานความผิดในแต่ละยุคสมัย พบว่า ศีลธรรมเป็นแหล่งที่มาสำคัญของกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายอาญา ซึ่งศีลธรรมสามารถจำแนกออกเป็นสองรูปแบบ คือ “ศีลธรรมแบบศรัทธา” (Positive Morality) และ “ศีลธรรมแบบวิพากษ์” (Critical Morality)^๗ โดยศีลธรรมแบบวิพากษ์เป็นศีลธรรมพื้นฐานของกฎหมาย ไม่ว่าจะกฎหมายอาญาของดินแดนใด ในยุคสมัยใดก็ตามย่อมปรากฏศีลธรรมรูปแบบดังกล่าวเสมอ แต่สิ่งที่แตกต่างกันระหว่างกฎหมายทั้งสองยุค คือ ศีลธรรมแบบศรัทธา ซึ่งเป็นศีลธรรมเฉพาะของศาสนา กล่าวคือ เป็นสิ่งที่ศาสนิกชนที่นับถือศาสนานั้น ๆ ยอมรับ โดยเป็นการยอมรับภายใต้มิติของศาสนาเฉพาะของแต่ละศาสนา ฉะนั้น ด้วยเหตุที่สภาพสังคมในยุคก่อนและหลังการปฏิรูปกฎหมายไม่เหมือนกัน สังคมในแต่ละยุคสมัยจึงให้คุณค่ากับศีลธรรมแบบศรัทธาแตกต่างกันไปดังต่อไปนี้

ยุคก่อนการปฏิรูปกฎหมาย

เมื่อก้าวถึงกฎหมายยุคก่อนการปฏิรูป ซึ่งมีกฎหมายแม่บท คือ พระธรรมศาสตร์ คำว่าพระธรรมศาสตร์ หมายถึง ศาสตร์แห่งธรรมะ พระธรรมศาสตร์จึงเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมธรรมะทางพุทธศาสนาไว้ จากความหมายดังกล่าวจึงพิจารณาได้ว่า ผู้ตรากฎหมายและสังคมในยุคดังกล่าวมองว่า ธรรม คือ กฎหมาย ประกอบกับบริบททางสังคมในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นช่วงที่บังคับใช้กฎหมายตราสามดวง มีลักษณะทางสังคมที่คล้ายคลึงกับสภาพสังคมก่อนกรุงรัตนโกสินทร์ กล่าวคือ สังคมในยุคสมัยดังกล่าวให้ความสำคัญกับพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นศาสนาประจำชาติ และปรากฏอยู่ในทุก ๆ ส่วนของสังคม ทั้งในการเมืองการปกครอง การดำเนินชีวิตของประชาชน และในเนื้อหาของกฎหมาย เช่นเดียวกับกฎหมายในยุคโบราณก่อนกรุงรัตนโกสินทร์ ฉะนั้น ศีลธรรมของสังคมในยุคก่อนการปฏิรูปกฎหมายก็คือศีลธรรมทางพุทธศาสนา ดังเช่นกฎหมายตราสามดวง ในกฎหมายลักษณะต่าง ๆ ปรากฏข้อคิดทางพุทธศาสนาหลายประการ อาทิเช่น กฎหมายลักษณะพัวเมีย

^๗ โปรดศึกษาเพิ่มเติมในหัวข้อที่ ๒.๑.๓.

กำหนดการร่วมประเวณีโดยไม่คำนึงถึงสถานะหรือความสัมพันธ์ถือเป็นเรื่องผิดศีลธรรมทางพุทธศาสนา ในศีลข้อ ๓ คือ “กาเมสุ มิจฉาจาร” เป็นต้น ซึ่งตัวอย่างข้อคิดทางพุทธศาสนาที่ถูกกล่าวถึงข้างต้นเป็นศีลธรรมแบบศรัทธา จึงอาจกล่าวได้ว่า เมื่อยังพบศีลธรรมแบบศรัทธาในบทบัญญัติกฎหมาย แสดงว่ากฎหมายยุคก่อนการปฏิรูปให้คุณค่ากับศีลธรรมแบบศรัทธาเช่นเดียวกัน

ยุคการปฏิรูปกฎหมาย

ในขณะที่กฎหมายอาญาภายหลังการปฏิรูปกฎหมายทั้งสองฉบับ คือ กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญา กลับไม่ปรากฏข้อคิดทางพุทธศาสนาในรูปแบบของศีลธรรมแบบศรัทธา แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากกฎหมายในยุคสมัยดังกล่าวมีกฎหมายต่างประเทศเป็นต้นแบบในการร่างและตราขึ้นเป็นบทบัญญัติบังคับใช้ ซึ่งกฎหมายในแต่ละประเทศที่นำมาเป็นแม่แบบในการร่างก็ไม่ใช่ประเทศที่นับถือพุทธศาสนา รวมถึงประเทศเหล่านั้นย่อมมีศีลธรรมเบื้องหลังกฎหมายที่แตกต่างกันไปตามสภาพสังคมของตน และศีลธรรมเบื้องหลังกฎหมายเหล่านั้น อาจไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมของประเทศไทย

สาเหตุอีกประการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อปัจจัยเรื่องศีลธรรม คือ แนวคิดเกี่ยวกับการแยกรัฐฆราวาสกับรัฐศาสนา และคำสอนของอาจารย์ทางด้านกฎหมายในช่วงหลังการปฏิรูปกฎหมายที่ได้รับแนวคิดจากสำนักกฎหมายบ้านเมืองว่า กฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ที่แยกจากกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม จารีตประเพณี และศาสนาอย่างสิ้นเชิง อย่างไรก็ตาม นักกฎหมายสำนักกฎหมายบ้านเมืองสมัยใหม่อย่าง เอช แอล ฮาร์ท กลับกล่าวไว้ภายหลังว่า ศีลธรรมที่สามารถนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการออกกฎหมายได้ คือ ศีลธรรมแบบวิพากษ์ เนื่องจากเป็นศีลธรรมที่มีพื้นฐานมาจากการใช้เหตุผล ไม่ว่าจะศาสนาใดก็ต่างยอมรับศีลธรรมวิพากษ์นี้ได้ แนวคิดดังกล่าวจึงส่งผลให้กฎหมายอาญาภายหลังการปฏิรูปถูกปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปในแนวทางที่พิจารณาถึงศีลธรรมวิพากษ์เป็นหลัก

ด้วยเหตุทั้งสองประการข้างต้นสรุปได้ว่า ศีลธรรมยังคงเป็นที่มาของบทบัญญัติกฎหมายภายหลังการปฏิรูป โดยปรากฏบทบัญญัติที่มาจากศีลธรรมแบบวิพากษ์ แต่บทบัญญัติกฎหมายกลับได้รับอิทธิพลจากศีลธรรมทางพุทธศาสนาหรือศีลธรรมแบบศรัทธาน้อยลง แตกต่างจากกฎหมายก่อนการปฏิรูปกฎหมายที่มีบทบัญญัติที่มาจากศีลธรรมแบบวิพากษ์และศีลธรรมแบบศรัทธา

๕.๒.๕. ปัจจัยด้านมุมมองต่อพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นภาพลักษณ์แห่งความสงบเรียบร้อยของสังคม

ด้วยเหตุที่ศาสนามีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย ศาสนาจึงเป็นที่มาของกฎหมาย ในขณะที่เดียวกัน เมื่อศาสนามีความสำคัญต่อกฎหมายและมีความสำคัญต่อสังคมในหลายด้าน ศาสนาจึงควรได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายในฐานะที่ศาสนาถือเป็นความสงบเรียบร้อยของสังคมด้วยเช่นกัน ดังนั้น หากจะพิจารณาว่าศาสนาใดมีความสำคัญต่อสังคมใด จำต้องพิจารณาจากบทบัญญัติกฎหมายว่ากฎหมายให้ความคุ้มครองศาสนาใดเป็นสำคัญ ในส่วนของพุทธศาสนานั้น สังคมแต่ละยุคสมัยให้ความสำคัญต่อพุทธศาสนาแตกต่างกันไป ดังต่อไปนี้

ยุคก่อนการปฏิรูปกฎหมาย

ด้วยสภาพสังคมและวิถีชีวิตของคนไทยเดิมตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงสิ้นสมัยกรุงศรีอยุธยา มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนามาโดยตลอด พุทธศาสนาจึงถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่สำคัญของสังคมไทย และถือเป็นความสงบเรียบร้อยในสังคมอย่างหนึ่ง แนวคิดดังกล่าวต่อเนื่องมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่สภาพบ้านเมืองยังคงเดิมเช่นเดียวกับยุคก่อนหน้า ดังนั้น กฎหมายจึงให้การคุ้มครองพุทธศาสนาโดยการกำหนดเป็นกฎหมายอาญาลงโทษผู้ที่คิดจะทำลายหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อพุทธศาสนา

จากที่ได้วิเคราะห์ถึงอิทธิพลของความคิดทางพุทธศาสนาต่อการตราความผิดในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พบบทบัญญัติที่ตราขึ้นเพื่อคุ้มครองพุทธศาสนาในกฎหมายลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. กฎหมายลักษณะอาญาหลวง บทที่ ๑๓ เป็นการปกป้องพุทธศาสนา โดยบัญญัติความรับผิดชอบของชายไทยที่ประสงค์ที่จะยกลูกสาวของตนให้เป็นภริยาของชาวต่างชาติต่างศาสนาที่มีฐานะร่ำรวยเข้ามาค้าขายในเมืองไทย เนื่องจากเห็นแก่เงินทอง ซึ่งคนที่ยกลูกสาวให้ต่างชาตินั้นอาจคิดทรยศเอากิจการในบ้านเมืองไปบอกกล่าว และอาจทำให้พุทธศาสนาจะพลอยเศร้าหมองเนื่องจากหญิงสยามอาจไปเข้ารีตกับศาสนาอื่น

๒. กฎหมายลักษณะโจรบทที่ ๔๗ ถึง ๕๒ เป็นบทบัญญัติที่เอาผิดกับบุคคลผู้กระทำการใดต่อพุทธศาสนสถานและวัตถุทางพุทธศาสนา ยกตัวอย่างเช่น การลักเอาหรือทำลายองค์พระพุทธรูป การทำลายหรือสร้างความเสียหายให้กับพระสถูป เจดีย์ วิหารพระศรีมหาโพธิ์ เป็นต้น

๓. บทปรารภแห่งกฎหมายลักษณะกบฏศึก กำหนดให้การทำร้าย ฆ่าพระสงฆ์ หรือ เฆพาพระอุโบสถ วัตวาอารามถือว่าเป็นการกบฏศึก

๔. กฎหมายลักษณะวิเวทาคาตี บทที่ ๓๒ บัญญัติถึงกรณีที่ทำร้ายผู้ใดวิเวท ทำร้าย ต่ำ พระสงฆ์จนได้รับบาดเจ็บให้ลงโทษสถานหนัก

บทบัญญัติกฎหมายลักษณะต่าง ๆ ข้างต้นเป็นการคุ้มครองสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนาในทุกแง่มุม ทั้งศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และบุคคลผู้เป็นสาวกของศาสดา หากผู้ใดกระทำการใดอันก่อให้เกิดความเสียหายต่อทั้งศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และพระภิกษุที่ถือเป็นตัวแทนของพุทธศาสนา บุคคลนั้นต้องได้รับโทษสถานหนัก การที่บทบัญญัติกฎหมายอาญามุ่งคุ้มครองพุทธศาสนา และกำหนดโทษสถานหนักไว้ แสดงให้เห็นว่าสังคมในยุคกฎหมายตราสามดวง ช่วงรัตนโกสินทร์ ตอนต้นนั้น ให้ความสำคัญกับพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นภาพลักษณ์แห่งความสงบเรียบร้อยที่สำคัญของสังคม

ยุคการปฏิรูปกฎหมาย

กฎหมายอาญาภายหลังการปฏิรูปเป็นต้นมา เปลี่ยนแปลงไปจากกฎหมายยุคก่อนหน้า เนื่องจากอิทธิพลของลัทธิจักรวรรดินิยม เป็นเหตุให้กษัตริย์ไทยจำต้องปรับปรุงแก้ไขให้กฎหมายมีความสากลเป็นไปตามชาติตะวันตก อีกทั้งต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย หลักการเกี่ยวกับเสรีภาพในการนับถือศาสนาถูกกล่าวถึงครั้งแรกในรัฐธรรมนูญฉบับแรก คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ มาตรา ๑๓ ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธิใดๆ และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน” ดังนั้น การที่จะเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับศาสนาให้มีความสากลและสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญไทย กฎหมายอาญาจำต้องยอมรับและให้ความสำคัญกับศาสนาอื่นด้วย กฎหมายภายหลังปฏิรูปทั้งสองฉบับ คือ กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญา จึงกำหนดบทบัญญัติเพิ่มเติมที่ให้การคุ้มครองศาสนาอื่นทุกศาสนา ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายก่อนการปฏิรูปกฎหมายที่พุทธศาสนามีอิทธิพลเหนือศาสนาอื่นทั้งสิ้น

อย่างไรก็ดี แม้อิทธิพลทางพุทธศาสนาต่อการตรากฎหมายช่วงภายหลังการปฏิรูป จะมีแนวโน้มลดลงอย่างเห็นได้ชัด แต่ต่อมาภายหลังจากการประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญาแล้ว ยังคงมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติบางประการเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทย เป็นการแก้ไข

กฎหมายโดยคำนึงถึงความสำคัญของพุทธศาสนา ได้แก่ กรณีเหตุการณ์ของความผิดฐานทรัพย์
มาตรา ๓๓๕ ทวิ มาตรา ๓๓๙ ทวิ และมาตรา ๓๔๐ ทวิ

กรณีเหตุการณ์ของความผิดฐานลักทรัพย์มาตรา ๓๓๕ ทวิ เหตุการณ์ของความผิด
ฐานชิงทรัพย์ตามมาตรา ๓๓๙ ทวิ และเหตุการณ์ของความผิดฐานปล้นทรัพย์ตามมาตรา ๓๔๐ ทวิ
แม้เหตุการณ์ทั้งสามกรณีข้างต้นจะคุ้มครองถึงวัตถุทางศาสนาอื่นด้วย แต่ผู้ศึกษามีข้อสังเกตเกี่ยวกับ
ความสำคัญของพุทธศาสนาต่อการกำหนดเหตุการณ์ทั้งสามกรณี ดังนี้

(๑.) ในการบัญญัติเหตุการณ์ตามบทบัญญัติมาตรา ๓๓๕ ทวิ ผู้ร่างกฎหมาย
เลือกใช้คำว่า “พระพุทธรูป” อันหมายถึง รูปที่สร้างขึ้นเป็นวัตถุสมมติของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธ
เจ้าผู้เป็นศาสดาของพุทธศาสนาโดยเฉพาะ แยกต่างหากออกจากคำว่า “วัตถุในทางศาสนา” และใน
วรรคสองของบทบัญญัติดังกล่าวเลือกใช้คำว่า “วัด” และ “สำนักสงฆ์” แยกต่างหากจากคำว่า
“สถานที่อันเป็นที่เคารพในทางศาสนา” โดยที่พระพุทธรูปถือเป็นวัตถุในทางพุทธศาสนา อยู่ใน
ความหมายของคำว่าวัตถุในทางศาสนา อีกทั้งวัดและสำนักสงฆ์ก็อยู่ในขอบเขตของคำว่าสถานที่อัน
เป็นที่เคารพในทางศาสนาแล้ว เหตุใดผู้ร่างกฎหมายจึงเลือกใช้คำดังกล่าวข้างต้นในการบัญญัติ

(๒.) จากที่ได้อธิบายไว้ข้อ ๕.๑. เหตุแห่งการแก้ไขเพิ่มเติมเหตุการณ์ตามหมาย
เหตุท้ายพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๑๒ อ้างถึง
เหตุการณ์ที่มีการลักลอบเอาพระพุทธรูปอันล้ำค่าซึ่งเป็นโบราณวัตถุที่สำคัญของชาติและเป็นที่เคารพ
บูชาของพุทธศาสนิกชน อีกทั้งต่อมารัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวล
กฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๒๕ แก้ไขเพิ่มเติมโทษตามมาตรา ๓๓๕ ทวิ ๓๓๙ ทวิ และ ๓๔๐
ทวิ ให้เพิ่มขึ้น อาจกล่าวได้ว่า การกำหนดเหตุการณ์ดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองพุทธ
ศาสนาเป็นสำคัญ กล่าวคือ เหตุการณ์ดังกล่าวกระทบพุทธศาสนาเป็นเหตุให้เกิดความเสียหาย ความ
ไม่สงบเรียบร้อยในบ้านเมือง จนต้องกำหนดบทบัญญัติเพิ่มโทษเอาผิดผู้กระทำความผิด

จากข้อสังเกตทั้ง ๒ ประการข้างต้น แม้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวจะบัญญัติคุ้มครองการ
กระทำความผิดต่อวัตถุทางศาสนาในทุกศาสนา แต่การเลือกใช้คำของผู้ร่างกฎหมายในการกำหนด
เหตุการณ์ ระบุถึงพระพุทธรูป วัด และสำนักสงฆ์ ซึ่งเป็นวัตถุและสถานที่ทางพุทธศาสนาไว้เป็น
สำคัญ โดยแยกจากคำว่า วัตถุในทางศาสนากับสถานที่อันเป็นที่เคารพในทางศาสนา อีกทั้งการ
เพิ่มเติมบทบัญญัติดังกล่าวก็เนื่องมาจากเหตุการณ์การลักลอบเอาวัตถุทางพุทธศาสนาในวัดซึ่งเป็นพุทธ
ศาสนสถาน แสดงให้เห็นว่า การเพิ่มเติมบทบัญญัติดังกล่าวให้ความสำคัญกับพุทธศาสนา โดยมองว่า

การกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำอันก่อให้เกิดความเสียหายต่อทั้งศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ที่ถือเป็นสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา เป็นการกระทบต่อพุทธศาสนา ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม ฉะนั้น การเพิ่มเติมเหตุการณ์ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการเพิ่มเติมกฎหมายโดยคำนึงถึงปัจจัยเกี่ยวกับมุมมองต่อพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นภาพลักษณ์แห่งความสงบเรียบร้อยของสังคม เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่แท้จริง

บทที่ ๖

สรุปและเสนอแนะ

จากสมมติฐานของวิทยานิพนธ์ที่ว่า “ศาสนาเป็นที่มาของกฎหมายอาญา ด้วยเหตุที่พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีอิทธิพลสำคัญต่อสังคมไทยในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ พุทธศาสนาจึงมีฐานะเป็นที่มาของกฎหมายอาญาในยุคก่อนการปฏิรูปกฎหมายในหลายมิติ อย่างไรก็ตาม ผลจากการปฏิรูปกฎหมายในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ทำให้ความคิดทางพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดความผิดอาญาลดลง แต่ภายหลังกลับมีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่กำหนดความผิดอาญาอันแสดงถึงการนำอิทธิพลของความคิดทางพุทธศาสนามาใช้ ดังนั้น การศึกษาถึงสภาพสังคมอันเป็นเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความแตกต่าง ย่อมสามารถสร้างแนวทางในการพิจารณาสภาพสังคมเพื่อประโยชน์ในการกำหนดความผิดอาญาให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยต่อไปได้ในอนาคต” เมื่อได้ศึกษาวิจัยแล้วได้ข้อสรุปและข้อเสนอนแนะของประเด็นดังกล่าว ดังนี้

๖.๑. บทสรุป

ด้วยหลักการที่ว่า ศาสนามีอิทธิพลต่อการตรากฎหมายเพื่อกำหนดรูปแบบความประพฤติของมนุษย์ในสังคมให้อยู่ในบรรทัดฐานเดียวกัน จากการศึกษาพัฒนาการแนวคิดเกี่ยวกับการกำหนดฐานความผิดในกฎหมายอาญาพบว่า ความเชื่อของมนุษย์แต่ละยุคสมัยย่อมมีความแตกต่างกันไป เป็นเหตุให้กฎหมายแต่ละยุคสมัยต้องเปลี่ยนแปลงตามความเชื่อของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อมนุษย์ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักของสังคมเปลี่ยนแปลงความเชื่อที่มีผลต่อการจัดระเบียบสังคมกฎหมายซึ่งเป็นบรรทัดฐานอย่างหนึ่งของสังคม ย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามวิวัฒนาการของสภาพสังคม

เมื่อศึกษาถึงวิวัฒนาการของความผิดทางอาญาในกฎหมายยุคโบราณไทยในยุคก่อนกรุงรัตนโกสินทร์ พบว่ากฎหมายโบราณดังกล่าวได้แก่ กฎหมายโคสธาราษฎร์ของอาณาจักรล้านช้าง มังรายศาสตร์ของพระยามังรายแห่งล้านนา กฎหมายในสมัยสุโขทัย อาทิ ศิลาจารึกและกฎหมายสมัยพระธรรมราชาลิไท และกฎหมายสมัยอยุธยา ได้นำแนวคิดทางพุทธศาสนามาบัญญัติเป็นกฎหมาย ซึ่งกฎหมายทั้งหลายนั้นสะท้อนให้เห็นสภาพสังคมในอาณาจักรทั้งหลายที่ตั้งอยู่เหนือดินแดนประเทศไทยปัจจุบันว่าสังคมดินแดนเหล่านั้นได้รับอิทธิพลความเชื่อจากพุทธศาสนาในหลายมิติ และพุทธศาสนายังเป็นที่มาของกฎหมายในมิติต่าง ๆ ดังนี้

๑. ที่มาในมิติของผู้มีอำนาจตรากฎหมาย เมื่อผู้มีอำนาจตรากฎหมาย คือ กษัตริย์หรือเจ้าผู้ปกครองเมืองซึ่งเป็นใหญ่และมีอำนาจเด็ดขาดในการตรากฎหมายเหนือดินแดนไทย ล้วนเป็นพุทธมามกะผู้ศรัทธาในหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา ฉะนั้น การตรากฎหมายในยุคสมัยนั้น จะได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนามาใช้เป็นพื้นฐานในการจัดระเบียบสังคม

๒. ที่มาจากกฎหมายแม่บทที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาให้อำนาจ กล่าวคือ เมื่อพระธรรมศาสตร์อันเป็นกฎหมายแม่บทของกฎหมายอื่นได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา ดังนั้นกฎหมายที่อยู่ภายใต้บังคับของพระธรรมศาสตร์จึงได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาไปด้วยเช่นกัน ยกตัวอย่างเช่น ในมิ่งรายศาสตร์มีการกำหนดให้การกระทำความผิดต่อพุทธศาสนาต้องรับโทษสถานหนักและปรากฏบทบัญญัติบางประการที่มีลักษณะเหมือนหลักธรรมทางพุทธศาสนา เป็นต้น

๓. ที่มาในฐานะที่พุทธศาสนาเป็นศีลธรรมของสังคม เมื่อศีลธรรมทางศาสนาเป็นแหล่งที่มาสำคัญของกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายอาญา เมื่อพิจารณาถึงบริบทสังคมไทยในยุคโบราณ ศีลธรรมของสังคม ได้แก่ ศีลธรรมทางพุทธศาสนา กล่าวคือ ข้อบัญญัติกฎหมายส่วนมากในยุคโบราณล้วนมีที่มาจากศีลธรรมหรือข้อบัญญัติทางพุทธศาสนาที่กำหนดการปฏิบัติกายและวาจา ฉะนั้น ศีลธรรมทางพุทธศาสนาจึงส่งผลต่อการกำหนดกฎหมายอาญาด้วย

๔. ที่มาในฐานะที่พุทธศาสนาเป็นภาพลักษณ์แห่งความสงบเรียบร้อยของสังคม เนื่องจาก พุทธศาสนาถือเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนไทยโบราณ ประกอบกับเมื่อพิจารณาบทบัญญัติกฎหมายสมัยโบราณมีลักษณะเป็นการคุ้มครอง “สัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา” แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจที่สำคัญของสังคมไทย จึงถือเป็นภาพลักษณ์ความสงบเรียบร้อยในสังคมอย่างหนึ่งซึ่งกฎหมายต้องให้การคุ้มครอง

ต่อมา เมื่อเข้าสู่ยุคกรุงรัตนโกสินทร์ สืบเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ผู้สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ มีพระราชดำริว่าต้องบูรณะฟื้นฟูบ้านเมืองภายหลังจากที่บ้านเมืองผ่านสภาวะสงคราม ให้กลับมามีสภาพเสมือนในสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงริเริ่มเรื่อง ทั้งในแง่ของการเมืองการปกครอง สภาพสังคม รวมถึงการศาสนาด้วย ในการฟื้นฟูพุทธศาสนาถือเป็นหัวใจสำคัญ เนื่องจากพุทธศาสนาเป็นบ่อเกิดของวัฒนธรรมทั้งหลาย จึงพยายามสร้างราชอาณาจักรใหม่ของพระองค์เป็น “รัฐพุทธ” ในอุดมคติอย่างแท้จริง ด้วยเหตุนี้ พุทธศาสนาจึงมีความสำคัญต่อสังคมไทยเรื่อยมา นอกจากนี้ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูพุทธศาสนาและการจัดระเบียบสภาพสังคมให้มีสภาพเฉกเช่นบ้านเมืองใน

สมัยกรุงศรีอยุธยา การจัดระเบียบสังคมก็ต้องให้สอดคล้องกับสภาพสังคม ฉะนั้น ในแง่ของการพัฒนากฎหมายบ้านเมืองนั้น เมื่อเห็นว่ากฎหมายในสมัยกรุงศรีอยุธยายังคงเหมาะสมกับสภาพสังคมไทย พระองค์จึงนำกฎหมายเดิมในสมัยกรุงศรีอยุธยามาแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย โดยการรวบรวมและชำระสะสางเสียใหม่เป็น กฎหมายตราสามดวง

กฎหมายตราสามดวงถือเป็นการประมวลรวบรวมกฎหมายให้เป็นระบบระเบียบครั้งแรกในไทย และเป็นกฎหมายฉบับแรกในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ กฎหมายตราสามดวงประกอบไปด้วย พระธรรมศาสตร์ และ พระราชศาสตร์ พระธรรมศาสตร์ที่ปรากฏในกฎหมายตราสามดวงเป็นฉบับเดียวกับพระธรรมศาสตร์ในยุคสุโขทัย และกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นฉบับที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาเป็นหลักผสมผสานกับความเชื่อตามศาสนาฮินดู พระธรรมศาสตร์ถือเป็นแม่บทของพระราชศาสตร์ทั้งปวง โดยกำหนดมูลคดีมูลคดีวิวาททั้งสิ้น ๒๙ ประการ เป็นขอบเขตพระราชอำนาจให้พระมหากษัตริย์ใช้มูลคดีเพื่อกำหนดพระราชศาสตร์ต่อไป ส่วนพระราชศาสตร์เป็นเรื่องของบรรดากฎหมาย อรรถคดี พระราชวินิจฉัยของพระมหากษัตริย์ที่ใช้ในการสร้างกฎเกณฑ์ ภายใต้มูลคดีตามพระธรรมศาสตร์ เมื่อพระมหากษัตริย์สามารถกำหนด เปลี่ยนแปลง แก้ไขพระราชศาสตร์ได้ ฉะนั้นพระราชศาสตร์จึงมีลักษณะที่เคลื่อนไหวผันแปรไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ในขณะเดียวกันการศึกษาเนื้อความกฎหมายเหล่านั้นสามารถสะท้อนถึงสภาพสังคมที่เป็นไปในยุคสังคมที่มีการตรากฎหมาย

เมื่อพิจารณากฎหมายลักษณะต่าง ๆ ในกฎหมายตราสามดวง ผู้ศึกษาพบว่ากฎหมายอาญาในกฎหมายตราสามดวงมีบทบัญญัติที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาหลายประการ ได้แก่

๑. กฎหมายลักษณะกรรมศักดิ์หรือพรมศักดิ์ ปรากฏ การจำแนกประเภทความผิดตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อกำหนดค่าปรับลงโทษผู้กระทำ

๒. กฎหมายลักษณะพัวเมีย ปรากฏ ความรับผิดชอบเกี่ยวกับการทำชู้ภายหลังจากพัวเมียสีกจากการเป็นออกบวช ความรับผิดชอบของภิกษุสงฆ์ในการทำชำเราหญิง และการทำชู้ระหว่างญาติสืบสายโลหิตด้วยกัน

๓. กฎหมายลักษณะอาญาหลวง ปรากฏ ความรับผิดชอบของชายที่ประสังข์จะยกลูกสาวของตนให้เป็นภริยาของชาวต่างชาติ เนื่องจากเห็นแก่ทรัพย์สินเงินทอง

๔. กฎหมายลักษณะโจร ปรากฏ ความรับผิดชอบของบุคคลที่ทำลาย ทำให้เสียหาย ซึ่งศาสนวัตถุ ศาสนสถาน หรือสถานที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

๕. กฎหมายลักษณะวิวาทคดี ปรากฏ ความรับผิดชอบของบุคคลที่กระทำต่อพระภิกษุ สามเณร ผู้เป็นสาวกพุทธศาสนา รวมถึงการทำร้ายหรือฆ่าบิดามารดา ญาติสืบสายโลหิต และการกำหนดโทษให้บุคคลตบตีฆ่าโทลูกเมีย เป็นเหตุให้เลือดตกลงบนเรือนท่าน ต้องนิมนต์พระสงฆ์มาปิด เป่าบนเรือนท่าน และ

๖. กฎหมายลักษณะกบฏศึก ในบทปรารภกล่าวถึงการทำร้าย ฆ่าพระสงฆ์ หรือเผา พระอุโบสถ วัดวาอาราม ถือเป็นกบฏบ้านเมือง อีกทั้งยังกำหนดโทษของบุคคลผู้กระทำการดังกล่าว ให้ต้องรับโทษกรรมกร ๒๑ สถาน ซึ่งต้องตรงกันกับกรรมกรรมในคำสอนทางพุทธศาสนา

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้างต้นพบว่า หลักธรรมทางพุทธศาสนาและคติความเชื่ออื่น ๆ ทางพุทธศาสนาล้วนมีความสำคัญต่อการกำหนดความผิดทางอาญาในยุครัตนโกสินทร์ ตอนต้นทั้งสิ้น นอกจากนี้ กฎหมายยังมุ่งคุ้มครองพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ และมุ่งคุ้มครองสัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา สะท้อนให้เห็นว่า พุทธศาสนามีความสำคัญต่อสังคมในยุคดังกล่าวมาก

ต่อมา ในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การแผ่ขยายอิทธิพลของมหาอำนาจของชาติตะวันตกโดยเฉพาะอังกฤษและฝรั่งเศสเริ่มรุกรานเข้ามาบริเวณเอเชียอาคเนย์รวมทั้งดินแดนไทย แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงดำเนินพระบรมราโชบายด้วยความระมัดระวัง ทั้งการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงกับอังกฤษ รวมถึงการประกาศกฎหมายใหม่หลายฉบับ เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์การรุกรานของชาติตะวันตก แต่ปัญหาการรุกรานดังกล่าวก็ไม่ได้หมดไป ภายหลังจากนั้น ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงดำเนินกุศโลบายทางการเมืองระหว่างประเทศโดยมุ่งปรับปรุงประเทศให้ก้าวหน้าตามแบบตะวันตกนิยม สิ่งสำคัญประการหนึ่ง คือ ต้องปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเพื่อไม่ให้ประเทศตะวันตกอ้างเหตุผลที่ว่ากฎหมายไทยเดิมขาดหลักประกันทางยุติธรรม มีบทกำหนดโทษที่รุนแรง และมีกระบวนการศาลที่ล่าช้า เพื่อเข้าครอบครองดินแดนไทย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงริเริ่มมีพระราโชบายปรับปรุงระบบกฎหมายไทยโดยการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม และจัดทำประมวลกฎหมายขึ้น

ด้วยเหตุที่กฎหมายอาญาไทยถูกสับประมาทจากชาติตะวันตกว่า โทษที่บังคับใช้รุนแรงป่าเถื่อน ฉะนั้น ประมวลกฎหมายที่ถูกจัดทำขึ้นเป็นฉบับแรก คือ กฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ โดยพิจารณานำเอากฎหมายต่างประเทศหลายประเทศมาใช้เป็นต้นแบบในการร่าง โดยเลือกสรรกฎหมายเก่าของไทยมาบัญญัติร่วมกับกฎหมายที่ดีที่สุดของตะวันตกในลักษณะผสมผสานเป็นเนื้อหาเดียวกันเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในยุคนั้นและมีความทันสมัยในขณะเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การนำเอากฎหมายต่างประเทศมาเป็นต้นร่างของกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ย่อมส่งผลให้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาถูกลดทอนลง เนื่องจากกฎหมายของประเทศที่นำมาเป็นต้นร่างส่วนใหญ่เป็นประเทศที่ไม่ได้นับถือพุทธศาสนาเป็นหลัก รวมถึงแนวคิดเกี่ยวกับการแยกรัฐฆราวาสออกจากรัฐศาสนาประกอบกับแนวคิดที่ว่า กฎหมายเป็นคนละเรื่องกับศีลธรรมแยกออกจากกันเด็ดขาดไม่เกี่ยวข้องกัน และกฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ที่แยกจากกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม จารีตประเพณี ศาสนาอย่างสิ้นเชิง ดังนั้น การบัญญัติกฎหมายภายหลังการปฏิรูปกฎหมาย จึงปรากฏหลักกฎหมายที่มีพุทธศาสนาเป็นอิทธิพลเบื้องหลังลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด โดยมีประเด็นที่ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ไว้ ดังต่อไปนี้

๑. การบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับศาสนามีลักษณะเปลี่ยนแปลงไป ในกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ มีบทบัญญัติที่ได้รับอิทธิพลคติความเชื่อเรื่องศาสนา โดยมุ่งคุ้มครองและคำนึงถึงประโยชน์ของทุกศาสนาอย่างเท่าเทียมกัน มิได้จำกัดเฉพาะพุทธศาสนาเพียงเท่านั้น

๒. ส่วนบทบัญญัติที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา ได้แก่ เหตุฉกรรจ์กรณีกระทำความบุพการีในความผิดฐานฆ่าผู้อื่น และความผิดฐานประทุษร้ายต่อผู้อื่น มาตรา ๒๕๐ และมาตรา ๒๕๕ รวมถึงความผิดเกี่ยวกับการบนบานศาลกล่าวเพื่อให้ผู้หนึ่งผู้ใดกระทำความผิด ตามมาตรา ๑๗๕ วรรค ๑ และเหตุเพิ่มโทษของความผิดฐานฉ้อโกง ตามมาตรา ๓๐๖

ภายหลังจากกฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ บังคับใช้มาเป็นเวลากว่า ๕๐ ปี ผ่านการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย อีกทั้งภายหลังจากการประกาศใช้กฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ มีการบัญญัติกฎหมายอาญาเป็นพระราชบัญญัติและพระราชกำหนดเพิ่มเติมความผิดทางอาญาเรื่อยมา และเนื่องจากไม่มีเหตุจำเป็นที่จะต้องเร่งรีบประกาศใช้ประมวลกฎหมายใหม่ ฉะนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและสถานการณ์ของบ้านเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป และเพื่อรวบรวมกฎหมายที่บัญญัติขึ้นแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงริเริ่มการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลักษณอาญาเสียใหม่ให้เหมาะสม

กัญยุคสมัย โดยนำกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และกฎหมายใหม่ที่กระจัดกระจายอยู่มาชำระ สะสางและรวบรวมเป็นประมวลกฎหมายอาญา ดังนั้น บทบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญายังคง หลักการเดิมจากกฎหมายเดิมอยู่ เพียงแต่แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายบางประการเท่านั้น ในส่วนข้อ กฎหมายที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาและได้รับการแก้ไข ตัดทอน และเพิ่มเติม ได้แก่บทบัญญัติ ดังต่อไปนี้

๑. ประมวลกฎหมายอาญาได้บัญญัติบทบัญญัติเกี่ยวกับศาสนาไว้ทั้งสิ้น ๓ มาตรา โดยมาตรา ๒๐๖ และมาตรา ๒๐๗ เป็นการนำบทบัญญัติมาตรา ๑๗๒ และมาตรา ๑๗๓ แห่ง กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ มาแก้ไขถ้อยคำบางประการแต่ยังคงหลักกฎหมายเดิมไว้ และ เพิ่มเติมความผิดกรณีแต่งกายหรือใช้เครื่องมืออย่างใดให้บุคคลอื่นเชื่อว่าตนเป็นนักบวชศาสนา โดยไม่ได้บัญญัติคุ้มครองเฉพาะพุทธศาสนาเท่านั้น

๒. ส่วนบทบัญญัติที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนามีข้อแตกต่างจากบทบัญญัติตาม กฎหมายลักษณะอาญา ได้แก่ กรณีเหตุฉกรรจ์ความผิดฐานฆ่าบุพการี ตามมาตรา ๒๘๙ (๑) ตัดทอน ข้อความเดิมของประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ ที่กำหนดเหตุฉกรรจ์ความผิดกรณีผู้ใดฆ่า ญาติสืบสายโลหิต และต่อมา พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๑๒ ให้เพิ่มเติมเหตุฉกรรจ์ของความผิดฐานลักทรัพย์ตามมาตรา ๓๓๕ ทวิ เหตุฉกรรจ์ของความผิด ฐานชิงทรัพย์ตามมาตรา ๓๓๙ ทวิ และเหตุฉกรรจ์ของความผิดฐานปล้นทรัพย์ตามมาตรา ๓๔๐ ทวิ โดยเพิ่มเติมกรณีการกระทำต่อทรัพย์สิ่งทางพุทธศาสนาหรือที่กระทำในสถานที่ทางพุทธศาสนา

เมื่อผู้ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบอิทธิพลของพุทธศาสนาต่อการกำหนดฐาน ความผิดอาญาในสมัยรัตนโกสินทร์ อันได้แก่ กฎหมายตราสามดวง กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญา การปฏิรูปกฎหมายถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญต่ออิทธิพลของพุทธศาสนาที่ มีต่อกฎหมาย ฉะนั้น ผู้ศึกษาจึงได้วิเคราะห์โดยแบ่งแยกกฎหมายออกเป็น ๒ ยุคสมัยหลัก ๆ ได้แก่ กฎหมายก่อนการปฏิรูป คือ กฎหมายตราสามดวง และกฎหมายภายหลังการปฏิรูป คือ กฎหมาย ลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญา พบว่า ความคิดทางพุทธศาสนาในกฎหมาย อาญาสมัยรัตนโกสินทร์ มีความแตกต่างกันในประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

ความแตกต่างประการที่หนึ่ง อิทธิพลทางพุทธศาสนาต่อการจำแนกความผิดตาม การกระทำ กฎหมายก่อนการปฏิรูปกำหนดการคิดค่าปรับ และความหนักเบาของค่าปรับแตกต่างกัน ไปตามลักษณะ “กรรม” หรือ การกระทำความผิดโดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเรื่องกุศลกรรมบถ

๑๐ มาเป็นแนวคิดพื้นฐานเพื่อเป็นบรรทัดฐานในการคำนวณค่าปรับ โดยแบ่งแยกการกระทำความผิดออกเป็น กายกรรม คือการประพฤติดิตทางกาย มโนกรรม คือ การประพฤติดิตทางใจ และวจีกรรม คือ การประพฤติดิตทางวาจา ในขณะที่กฎหมายภายหลังการปฏิรูปไม่ได้บัญญัติครอบคลุมถึงการกระทำความผิดทางใจ มีเพียงความผิดที่เกิดขึ้นจาก “การกระทำ” ในความหมายของกายกรรม และวจีกรรมเท่านั้น หากมีแต่การคิดและการตกลงใจยังไม่ถือว่ามี การกระทำ กฎหมายภายหลังการปฏิรูปไม่อาจลงโทษผู้ที่เพียงแต่คิดและตกลงใจที่จะกระทำได้

ความแตกต่างประการที่สอง อิทธิพลทางพุทธศาสนาต่อความผิดอาญาเกี่ยวกับ สามีภรรยา จำแนกออกเป็น ๒ ประเด็น ดังนี้

ประเด็นแรก ความผิดทางอาญาเกี่ยวกับการร่วมประเวณีระหว่างญาติพี่น้อง ตามกฎหมายลักษณะผัวเมีย บทที่ ๓๖ มีลักษณะสอดคล้องกับหลักธรรมทางพุทธศาสนาและยังปรากฏข้อกำหนดเกี่ยวกับการทำพิธีกรรมโดยพระสงฆ์ซึ่งเป็นสาวกทางพุทธศาสนา ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า บทบัญญัติดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา ส่วนกฎหมายอาญาภายหลังการปฏิรูปกฎหมายก็ปรากฏบทบัญญัติในลักษณะเช่นเดียวกัน แต่เมื่อพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายแล้วพบว่า เหตุผลเบื้องหลังความผิดฐานดังกล่าว คือ เหตุผลอันเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยา และสถานะของบุคคลที่เป็นเหตุพิเศษ ซึ่งไม่อาจตีความได้ว่าเป็นเหตุผลโดยอ้างอิงจากความคิดทางพุทธศาสนา อยากรู้ดี ผู้ศึกษาตั้งข้อสังเกตว่าการแก้ไขเพิ่มเติมข้อความใหม่ในปี ๒๕๖๒ มีความคล้ายคลึงกับบทบัญญัติตามกฎหมายตราสามดวง กฎหมายลักษณะผัวเมีย บทที่ ๓๖ ที่ได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนา

ประเด็นที่สอง ความผิดทางอาญาเกี่ยวกับการทำชู้อันเกี่ยวเนื่องกับการบรรพชา โดยที่กฎหมายก่อนการปฏิรูปบัญญัติความรับผิดทางอาญาเมื่อภายหลังชายสึกออกมา ชายหญิงตกลงอยู่กินกันเป็นสามีภริยาดังเดิม ต่อมาหญิงมีชู้ รวมถึงกรณีภายหลังชายสึกออกมา หญิงไม่เต็มใจจะอยู่กินกันเป็นสามีภริยาอีกต่อไป และชายนั้นข่มขืนหญิง และกรณีสามีไม่ยินยอมให้ภริยาลาบวช ต่อมาเมื่อหญิงสึกมาและมีสามีใหม่ ตลอดจนกรณีที่หากภิกษุกระทำชำเราหรือทำทุลาจารหญิงนั้น ได้ชื่อว่า ภิกษุนั้นปาราชิก และต้องได้รับโทษทางอาญา ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบความรับผิดทั้งหลายนี้กับกฎหมายภายหลังการปฏิรูป กลับไม่พบความรับผิดเกี่ยวกับสถานะของชายหญิงภายหลังการบรรพชาหรือการทำชู้กับภิกษุสงฆ์แต่อย่างใด

ความแตกต่างประการที่สาม อิทธิพลทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาเกี่ยวกับศาสนา แต่เดิมกฎหมายก่อนการปฏิรูปกฎหมายที่บัญญัติให้ชายใดที่ยกลูกสาวตนให้แก่

ชาวต่างชาติต่างศาสนาเพราะเห็นแก่ทรัพย์สินเงินทองของชาวต่างชาติต่างศาสนา ต้องรับผิดตามกฎหมายลักษณะอาญาหลวง บทที่ ๑๓ บทบัญญัติดังกล่าวให้ความสำคัญกับพุทธศาสนาเหนือศาสนาอื่น โดยบัญญัติขึ้นเพื่อปกป้องพุทธศาสนาเป็นหลัก ต่อมากฎหมายภายหลังการปฏิรูปได้เปลี่ยนแปลงไปโดยบัญญัติคุ้มครองทุกศาสนาอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ได้ให้ความสำคัญศาสนาใดศาสนาหนึ่งโดยเฉพาะ

ความแตกต่างประการที่สี่ อิทธิพลทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาเกี่ยวกับทรัพย์สิน กฎหมายก่อนการปฏิรูปกำหนดการความรับผิดชอบกรณีการกระทำต่อพระพุทธรูป พระสกลุ พระเจดีย์ วิหารพระศรีมหาโพธิ์ หรือสถานที่อื่นใดที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการกระทำต่อศาสนวัตถุหรือศาสนสถานทางพุทธศาสนาให้เสียหายหรือถูกทำลาย ไม่รวมถึงศาสนวัตถุและศาสนสถานของศาสนาอื่น โดยกำหนดบทลงโทษต่อบุคคลผู้ละเมิดบทบัญญัติไว้อย่างรุนแรงแตกต่างจากกฎหมายภายหลังการปฏิรูปก่อนแก้ไขเพิ่มเติมในพุทธศักราช ๒๕๑๒ ซึ่งบัญญัติคุ้มครองศาสนาทุกศาสนาอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ได้ให้ความสำคัญพุทธศาสนาเหนือไปกว่าศาสนาใด

อย่างไรก็ดี ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๒ กลับมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติเหตุฉกรรจ์ ๕ มาตรา เป็นกรณีการกระทำความผิดต่อทรัพย์สินทางพุทธศาสนาหรือเกิดขึ้นในสถานที่ทางพุทธศาสนา การกำหนดฐานความผิดดังกล่าวจึงอาศัยอิทธิพลความเชื่อทางพุทธศาสนาเป็นหลักในการกำหนดเหตุเพิ่มโทษ ด้วยเหตุผลที่ว่าอาชญากรรมที่เป็นการลักทรัพย์ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธรูปนั้นมีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด และการเพิ่มเติมบทบัญญัติมิขึ้นเพื่อเอาผิดบุคคลที่ไม่คำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ที่ศรัทธาในพุทธศาสนา การกระทำดังกล่าวเป็นการเสื่อมเสียแก่ชาติบ้านเมืองและเป็นผลเสียหายแก่พุทธศาสนาโดยไม่มีถึงศาสนสมบัติของชาติ

ความแตกต่างประการที่ห้า อิทธิพลทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทางอาญาเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย จำแนกออกเป็น ๓ ประเด็น ดังนี้

ประเด็นแรก กรณีหากมีการทำร้ายร่างกายกันจนถึงเลือดตกยางออกบนเรือนของท่าน กฎหมายตราสามดวงกำหนดให้ผู้ตบตีผู้อื่นจนเลือดตกยางออกนั้น พลเรือนท่านและนิมนต์พระสงฆ์มาปิดเป่าอัมมงคล เป็นการแก้ไขไม่ให้สิ่งชั่วร้ายยังคงอยู่ กล่าวคือ กฎหมายได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาโดยนำพิธีกรรมทางพุทธศาสนามาเป็นเครื่องมือในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายอาญาที่เกิดขึ้นภายหลังปฏิรูปกฎหมายนั้น เครื่องมือในการรักษาความ

สงบเรียบร้อยในสังคม คือ โทษทางอาญา ซึ่งไม่ได้กล่าวถึงการนำพิธีกรรมทางพุทธศาสนามาปรับใช้ หรือบัญญัติเป็นโทษในกฎหมายดังเช่นกฎหมายก่อนการปฏิรูปแต่อย่างใด

ประเด็นที่สอง กรณีทำร้ายหรือฆ่าบุคคลที่ได้รับการคุ้มครองจากกฎหมาย หากผู้ใด วิวาท ทำร้าย ต่ำพระสงฆ์จนได้รับบาดเจ็บ กฎหมายก่อนการปฏิรูปกำหนดให้บุคคลนั้นต้องได้รับโทษ สถานหนัก แต่กฎหมายภายหลังการปฏิรูปมิได้บัญญัติเพิ่มโทษกรณีทำร้ายหรือต่ำทอพระสงฆ์ เช่นเดียวกับกฎหมายตราสามดวง กรณีหากผู้ใดล่วงละเมิดพระสงฆ์ ไม่ว่าจะวิวาททำร้าย หรือ ต่ำทอ พระสงฆ์ ก็ต้องรับผิดเช่นเดียวกับการกระทำต่อบุคคลธรรมดา

ความแตกต่างประการสุดท้าย อิทธิพลทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดทาง อาญาเกี่ยวกับกบฏ กฎหมายในยุคก่อนการปฏิรูปกฎหมายได้บัญญัติว่า การกระทำที่เป็นกบฏต่อ แผ่นดินให้หมายรวมถึงการทำร้าย ฆ่าพระสงฆ์ หรือเผาพระอุโบสถ วัดวาอาราม ซึ่งการกระทำ อันเป็บบการกบฏนั้น ผู้กระทำต้องรับโทษรุนแรง มีทั้งสิ้น ๓๒ สถาน ซึ่งโทษสถานต่าง ๆ มีความ คล้ายคลึงกับกรรมกรรม ๒๗ ประการ ปรากฏในพระไตรปิฎก โดยมีเจตนารมณ์เอาผิดกับการกระทำที่ เป็นภัยต่อแผ่นดินและต่อพุทธศาสนา ในขณะเดียวกัน เมื่อพิจารณากฎหมายภายหลังการปฏิรูปแล้ว ความผิดฐานกบฏตามกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ.๑๒๗ มาตรา ๑๐๑ และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๑๑๓ ไม่ได้บัญญัติความผิดรวมถึงกรณีการกระทำการใดที่เป็นภัยหรือเกี่ยวข้องกับพุทธ ศาสนา เนื่องจากบัญญัติขึ้นเพื่อปกป้องรัฐจากการล้มล้างรัฐธรรมนูญ อำนาจอธิปไตย หรือระบอบ การปกครองเท่านั้น ไม่รวมรวมถึงการกระทำที่กระทบต่อพุทธศาสนาแต่อย่างใด

จากการศึกษาข้างต้นพบว่า กฎหมายก่อนการปฏิรูปปรากฏจำนวนบทบัญญัติที่มี ความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนามากกว่ากฎหมายในยุคหลังการปฏิรูปกฎหมาย เมื่อผู้ศึกษาวินิจฉัยถึง เหตุปัจจัยอันก่อให้เกิดความแตกต่างพบว่า การเปลี่ยนแปลงระหว่างกฎหมายสองยุคสมัยเกิดขึ้นจาก สภาพสังคมอันเป็นเหตุปัจจัยต่อ ดังต่อไปนี้

ปัจจัยประการแรก คือ ปัจจัยด้านที่มาทางประวัติศาสตร์กฎหมาย กฎหมายก่อน การปฏิรูปเกิดจากการรวบรวมและชำระสะสางกฎหมายที่มีมาแต่โบราณให้ถูกต้องและเป็นระบบ เมื่อกฎหมายเดิมที่ถูกนำมารวบรวมและชำระสะสางได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาต่อการตรากฎหมาย มาก ดังนั้น กฎหมายในยุคก่อนการปฏิรูปก็ย่อมได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน ส่วน กฎหมายภายหลังการปฏิรูปกฎหมายเกิดขึ้นเนื่องจากสถานการณ์ที่ถูกบีบบังคับจากการล่าอาณานิคม

ของชาติตะวันตก จึงต้องปฏิรูปกฎหมายอาญาให้ทันสมัยเป็นไปตามมาตรฐานชาติตะวันตก ดังนั้นกฎหมายภายหลังการปฏิรูปกฎหมายจึงปรากฏบทบัญญัติที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาลดน้อยลง

ปัจจัยประการที่สอง คือ ปัจจัยด้านผู้มีอำนาจตรากฎหมาย ด้วยเหตุที่ผู้มีอำนาจตรากฎหมายในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นกล่าว คือ กษัตริย์ ประกอบกับตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา กษัตริย์ไทยนับถือและเลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา ฉะนั้น กฎหมายก่อนการปฏิรูปกฎหมายจึงได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานในการจัดระเบียบสังคม กฎหมายตราสามดวงจึงปรากฏบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา แม้ต่อมาภายหลังจากการปฏิรูปกฎหมายโดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กษัตริย์จะยังมีพระราชอำนาจโดยเด็ดขาดในการตรากฎหมาย แต่ด้วยเหตุการณ์การรุกรานสยามโดยชาติตะวันตก อ้างว่ากฎหมายไทยมีเนื้อหาล้าสมัยและโทษป่าเถื่อนรุนแรง เป็นเหตุให้กษัตริย์ไทยจำต้องปรับปรุงแก้ไขให้กฎหมายมีความสากลเป็นไปตามชาติตะวันตก เพื่อป้องกันไม่ให้สยามตกเป็นอาณานิคม ประกอบกับต่อมาอิทธิพลแนวคิดกฎหมายแบบชาติตะวันตกยังคงมีอิทธิพลต่อการกฎหมายในช่วงภายหลังปฏิรูปกฎหมายมาก ด้วยเหตุนี้การบัญญัติกฎหมาย รวมถึงกฎหมายอาญาในยุคภายหลังการปฏิรูปกฎหมายจึงปรากฏหลักกฎหมายที่มีศาสนาเป็นอิทธิพลลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด

ปัจจัยประการที่สาม คือ ปัจจัยด้านที่มาในเชิงเนื้อหาของกฎหมาย อันได้แก่กฎหมายแม่บท กฎหมายที่มีลำดับศักดิ์สูงกว่าที่ให้อำนาจในการตรากฎหมาย หรือกฎหมายที่เป็นต้นแบบในการตรากฎหมายนั้น ๆ โดยกฎหมายก่อนการปฏิรูปกฎหมายเป็นการชำระสะสางและรวบรวมกฎหมายหรือพระอัยการลักษณะต่าง ๆ อันเป็นกฎหมายเดิมที่ตราขึ้นมาแต่โบราณ และมีที่มาจากพระธรรมศาสตร์ในฐานะกฎหมายแม่บท ซึ่งพระธรรมศาสตร์ฉบับที่บังคับใช้แต่ดั้งเดิมมีรากฐานทางความคิดมาจากพุทธศาสนา เสมือนเป็นคัมภีร์ทางพุทธศาสนาฉบับหนึ่ง ดังนั้นกฎหมายต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นโดยการอิงอำนาจของพระธรรมศาสตร์จึงต้องถูกตราภายใต้แนวคิดทางพุทธศาสนาเป็นหลัก ในขณะที่กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ เกิดจากการนำแนวคิดกฎหมายอาญาต่างประเทศ มาใช้เป็นต้นแบบในการร่าง ต่อมาเมื่อมีการจัดทำประมวลกฎหมายอาญา พุทธศักราช ๒๔๙๙ ขึ้น ก็เพียงการปรับปรุงประมวลกฎหมายฉบับเดิมให้เหมาะสมต่อสถานการณ์ของบ้านเมืองในระบอบประชาธิปไตยเท่านั้น ฉะนั้น พุทธศาสนาจึงไม่มีอิทธิพลต่อการตรากฎหมายอาญาภายหลังการปฏิรูปกฎหมายเท่าใด เนื่องจากกฎหมายของประเทศที่นำมาเป็นต้นร่างส่วนใหญ่เป็นประเทศที่ไม่ได้นับถือพุทธศาสนาเป็นหลัก

ปัจจัยประการที่สี่ คือ ปัจจัยด้านศีลธรรมของสังคมในฐานะที่มาของกฎหมาย กฎหมายแม่บทของกฎหมายยุคก่อนปฏิรูป คือ พระธรรมศาสตร์ คำว่าพระธรรมศาสตร์ หมายถึง ศาสตร์แห่งธรรมะ พระธรรมศาสตร์จึงเป็นคัมภีร์ที่รวบรวมธรรมะทางพุทธศาสนาไว้ จากความหมายดังกล่าวจึงพิจารณาได้ว่า ผู้ตรากฎหมายและสังคมในยุคดังกล่าวมองว่า ธรรมะ คือ กฎหมาย ประกอบกับเมื่อพิจารณาบริบททางสังคมในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นช่วงที่บังคับใช้กฎหมายตราสามดวง สังคมในยุคสมัยดังกล่าวให้ความสำคัญกับพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นศาสนาประจำชาติ และปรากฏอยู่ในทุก ๆ ส่วนของสังคม ทั้งในการเมืองการปกครอง การดำเนินชีวิตของประชาชน และในเนื้อหาของกฎหมาย ฉะนั้น ศีลธรรมของสังคมในยุคก่อนการปฏิรูปกฎหมายก็คือศีลธรรมทางพุทธศาสนา ส่วนกฎหมายอาญาภายหลังการปฏิรูปกฎหมายทั้งสองฉบับมีกฎหมายต่างประเทศเป็นต้นแบบในการร่างและตราขึ้นเป็นบทบัญญัติบังคับใช้ ซึ่งกฎหมายในแต่ละประเทศที่นำมาเป็นแม่แบบในการร่างก็ไม่ใช่ประเทศที่นับถือพุทธศาสนา รวมถึงประเทศเหล่านั้นย่อมมีศีลธรรมเบื้องหลังกฎหมายที่แตกต่างกันไปตามสภาพสังคมของตน ประกอบกับแนวคิดคำสอนของอาจารย์ทางด้านกฎหมาย ในช่วงหลังการปฏิรูปกฎหมายที่ได้รับแนวคิดจากสำนักกฎหมายบ้านเมืองว่า กฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ที่แยกจากกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม จารีตประเพณี และศาสนาอย่างสิ้นเชิง โดยศีลธรรมที่สามารถนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการออกกฎหมายได้มีเฉพาะศีลธรรมแบบวิพากษ์เท่านั้น กฎหมายในยุคภายหลังการปฏิรูปจึงได้รับอิทธิพลจากศีลธรรมทางพุทธศาสนาหรือศีลธรรมแบบศรัทธาอันน้อยลง แตกต่างจากกฎหมายก่อนการปฏิรูปกฎหมายที่มีบทบัญญัติที่มาจากศีลธรรมแบบวิพากษ์และศีลธรรมแบบศรัทธา

ปัจจัยประการสุดท้าย ปัจจัยด้านมุมมองต่อพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นภาพลักษณ์แห่งความสงบเรียบร้อยของสังคม ด้วยสภาพสังคมและวิถีชีวิตของคนไทยเดิมตั้งแต่สมัยโบราณเรื่อยมาจนถึงยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาโดยตลอด พุทธศาสนาจึงถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่สำคัญของสังคมไทย และถือเป็นความสงบเรียบร้อยในสังคมอย่างหนึ่ง ดังนั้น กฎหมายก่อนการปฏิรูปกฎหมายจึงให้ความสำคัญกับพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นภาพลักษณ์และความสงบเรียบร้อยที่สำคัญของสังคม ส่วนกฎหมายอาญาภายหลังการปฏิรูปเป็นต้นมาเกิดเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย หลักการเกี่ยวกับเสรีภาพในการนับถือศาสนาถูกกล่าวถึงครั้งแรกในรัฐธรรมนูญฉบับแรก ฉะนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการดังกล่าว กฎหมายอาญาจึงจำเป็นต้องยอมรับและให้ความสำคัญกับศาสนาอื่นนอกเหนือจากพุทธศาสนาด้วย

ด้วยเหตุปัจจัยทั้ง ๕ ประการข้างต้นส่งผลให้อิทธิพลพุทธศาสนาต่อการกำหนดความผิดอาญาในสมัยรัตนโกสินทร์แตกต่างกันไป แต่เดิมกฎหมายตราสามดวงซึ่งเกิดขึ้นก่อนการปฏิรูประบัตินั้นปรากฏบทบัญญัติที่เกี่ยวกับหรือที่ได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนาไว้หลายประการ ต่อมาเมื่อเกิดเหตุการณ์การรุกรานของชาติตะวันตก จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปฏิรูปกฎหมายให้ทัดเทียมกฎหมายต่างประเทศ เป็นที่ยอมรับของนานาอารยประเทศ ดังนั้น กฎหมายที่เกิดขึ้นภายหลังการปฏิรูปจึงต้องปรับเปลี่ยนโดยนำกฎหมายต่างประเทศมาเป็นต้นแบบในการจัดทำ ส่งผลให้บทกฎหมายเดิมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาถูกลดทอนลงไป

อย่างไรก็ดี แม้อิทธิพลทางพุทธศาสนาต่อการตรากฎหมายช่วงภายหลังการปฏิรูปจะมีแนวโน้มลดลงอย่างเห็นได้ชัด แต่ต่อมาภายหลังจากการประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญาแล้วยังคงมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติบางประการเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทย ได้แก่ กรณีเหตุการณ์รกร้างของความผิดฐานลักทรัพย์มาตรา ๓๓๕ ทวิ เหตุฉกรรจ์ของความผิดฐานชิงทรัพย์ตามมาตรา ๓๓๙ ทวิ และเหตุฉกรรจ์ของความผิดฐานปล้นทรัพย์ตามมาตรา ๓๔๐ ทวิ โดยอ้างเหตุในการเพิ่มเติมบทบัญญัติดังกล่าว ด้วยเหตุการณ์ที่มีการลักลอบเอาพระพุทธรูปอันล้ำค่าซึ่งเป็นโบราณวัตถุที่สำคัญของชาติและเป็นที่เคารพบูชาของพุทธศาสนิกชน อีกทั้งบทบัญญัติดังกล่าวยังเลือกใช้คำโดยระบุวัตถุหรือสถานที่ทางพุทธศาสนาแยกต่างหากจากวัตถุหรือสถานที่ทางศาสนาของศาสนาอื่น กล่าวคือ บทบัญญัติดังกล่าวเพิ่มเติมโดยพิจารณาถึงปัจจัยด้านมุมมองต่อพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นภาพลักษณ์แห่งความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นหลัก แสดงให้เห็นว่า ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับพุทธศาสนายังคงมีความสำคัญต่อสังคมไทยมากเพียงพอให้นำมาบัญญัติเพิ่มเติมกฎหมายเพื่อปกป้องพุทธศาสนา

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ฉะนั้น หากจะพิจารณาประเด็นอิทธิพลทางพุทธศาสนาต่อกฎหมายอาญาที่จะตราขึ้นใหม่ ปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติม หรือยกเลิกในอนาคตให้สอดคล้องกับสภาพสังคมขณะตรากฎหมาย และ จะต้องพิจารณาถึงความเป็นมาและสภาพสังคมในมิติต่าง ๆ ๔ ประการ ได้แก่ มิติของผู้มีบทบาทสำคัญในการตรากฎหมาย มิติของที่มาเชิงเนื้อหา มิติศีลธรรมของสังคมเบื้องหลังกฎหมาย และมุมมองของสังคมต่อพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นภาพลักษณ์แห่งความสงบเรียบร้อยของสังคม

๖.๒. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพัฒนาการในเรื่องการกำหนดฐานความผิดทางอาญาประกอบกับการวิเคราะห์อิทธิพลความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดฐานความผิดดังกล่าวพบว่า การเพิ่มเติมหรือแก้ไขกฎหมายให้เป็นไปตามสภาพสังคมโดยคำนึงถึงบทบาทและคุณค่าของศาสนาที่ดำรงในสังคมนั้นจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น เพื่อให้กฎหมายมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการจัดระเบียบสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยอิทธิพลของข้อคิดทางพุทธศาสนาจะส่งผลต่อการกำหนดฐานความผิดอาญามากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับ “ความเป็นมาและสภาพสังคมขณะตรากฎหมาย”

เมื่อพิจารณาถึงความเป็นมาและสภาพสังคมของกฎหมายก่อนการปฏิรูป หรือกฎหมายตราสามดวง เกิดจากการรวบรวมและชำระสะสางกฎหมายที่มีมาแต่โบราณให้ถูกต้องและเป็นระบบโดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ด้วยมีพระราชประสงค์ให้บ้านเมืองกลับมาีสภาพเสมือนในสมัยกรุงศรีอยุธยาซึ่งเจริญรุ่งเรือง กฎหมายเดิมในสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงถูกรวบรวมและเรียบเรียงขึ้นเป็นกฎหมายตราสามดวงประกอบด้วยพระธรรมศาสตร์ และพระราชศาสตร์ หรือกฎหมายลักษณะต่าง ๆ โดยมีได้แก้ไขเพิ่มเติมเนื้อความแห่งพระธรรมศาสตร์แต่อย่างใด เมื่อกฎหมายเดิมที่ถูกนำมารวบรวมสะสางมีรากฐานจากพุทธศาสนาเป็นหลัก ดังนั้นกฎหมายตราสามดวงที่ชำระสะสางจากกฎหมายเดิมจึงได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน

เมื่อมีการจัดทำประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ นั้น เป็นผลจากสภาพสังคมของไทยในสายตาดูวันตอมองว่ามีความล้าสมัย ป่าเถื่อน ส่งผลให้ไทยถูกกดดันหลายประการ เช่น ด้านเอกราช ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ดังนั้น จึงต้องมีรับเอาแนวคิดทางตะวันตกเข้ามาปรับกับสภาพสังคมของไทย การรับเอาแนวคิดดังกล่าวเข้ามาเป็นเหตุให้ความสำคัญของพุทธศาสนาลดน้อยลง ทั้งนี้ เพื่อรักษาความมั่นคงปลอดภัยของบ้านเมือง ดังนั้น กฎหมายดังกล่าวจึงมีศรัทธาสอดคล้องกับสภาพสังคมอย่างตะวันตกมากขึ้น ลักษณะเช่นนี้ยังคงปรากฏเป็นหลักเรื่อยมาต่อประมวลกฎหมายอาญาที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน แม้จะมีแก้ไขเพิ่มเติมบทความผิดอันแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลความคิดพุทธศาสนาเป็นการเฉพาะ ดังที่ผู้ศึกษาได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อก่อน

ภายหลังจากการประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญา ยังคงมีการแก้ไขเพิ่มเติมฐานความผิดที่มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาบางประการเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทย แสดงให้เห็นว่า ในประเด็นเกี่ยวกับพุทธศาสนา กฎหมายอาญาเดิมที่มีรากฐานมาจากการนำกฎหมายต่างชาติมาเป็นแม่แบบในการร่างกฎหมายนั้น ยังไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมเพียงพอ จนเป็นเหตุให้ต้องมี

การแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย ดังนั้น เพื่อให้กฎหมายมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการจัดระเบียบสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม กฎหมายอาญาที่จะตราขึ้นใหม่ ปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติม หรือยกเลิกในอนาคตก็น่าจะเกี่ยวข้องกับประเด็นทางพุทธศาสนา จะต้องพิจารณาถึงกรอบความคิดเรื่องความเป็นมาและสภาพสังคม โดยผู้ศึกษามีข้อเสนอการพิจารณาโดยผ่านมติต่าง ๆ ๔ ประการ ดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง มติของผู้มีบทบาทสำคัญในการตรากฎหมาย

เมื่อพิจารณาสภาพสังคมในยุคก่อนการปฏิรูปกฎหมาย ซึ่งมีระบอบการปกครองเป็นระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ผู้ใช้อำนาจตรากฎหมายนั้นคือพระมหากษัตริย์ และพระมหากษัตริย์ในยุคดังกล่าวนับถือและศรัทธาในหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา ฉะนั้น การตรากฎหมายในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นโดยกษัตริย์นั้น จึงได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนามาใช้เป็นพื้นฐานในการจัดระเบียบสังคม ส่งผลให้กฎหมายอาญาในกฎหมายตราสามดวงปรากฏบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ในขณะที่ กฎหมายในยุคการปฏิรูปกฎหมายจำเป็นต้องมีการปรับปรุงกฎหมายให้เป็นที่ยอมรับจากชาติตะวันตก ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องนำแนวคิดอันไม่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา มาใช้เป็นหลักสำคัญในการตรากฎหมายด้วย อีกทั้ง บุคคลผู้มีอำนาจตรากฎหมายได้รับการศึกษาและอิทธิพลแนวคิดจากชาติตะวันตกเป็นสำคัญ กฎหมายอาญาในยุคภายหลังการปฏิรูปกฎหมายจึงปรากฏหลักกฎหมายที่มีศาสนาเป็นอิทธิพลลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด

จากพัฒนาการเกี่ยวกับผู้มีบทบาทสำคัญในการตรากฎหมาย แสดงให้เห็นว่าความคิดและความเชื่อของบุคคลผู้มีบทบาทสำคัญในการตรากฎหมาย ย่อมส่งผลต่อกฎหมายนั้น ๆ กล่าวคือ หากบุคคลนั้นให้ความสำคัญกับความคิดทางพุทธศาสนา ย่อมมีโอกาสปรากฏข้อคิดทางพุทธศาสนาในกฎหมายที่ตราขึ้น แต่ถ้าผู้มีบทบาทสำคัญในการตรากฎหมายเชื่อถือในหลักการและแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อกฎหมายอย่างอื่นมากกว่าแนวความคิดทางพุทธศาสนา ย่อมมีโอกาสที่บทบาทของพุทธศาสนาต่อการกำหนดกฎหมายอาญาก็จะลดน้อยลง

ประการที่สอง มติของที่มาเชิงเนื้อหา

ที่มาในเชิงเนื้อหาในยุคก่อนปฏิรูปกฎหมาย คือ การที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงนำเอากฎหมายเดิมตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยามาชำระสะสางและรวบรวมเป็นกฎหมายฉบับเดียว คือ กฎหมายตราสามดวง อีกทั้ง พระธรรมศาสตร์ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บทของกฎหมายทั้งปวงมีรากฐานทางความคิดมาจากพุทธศาสนา เสมือนเป็นคัมภีร์ทางพุทธศาสนาฉบับหนึ่ง

ดังนั้นกฎหมายต่าง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นโดยการอิงอำนาจของพระธรรมศาสตร์จึงต้องถูกตราภายใต้แนวคิดทางพุทธศาสนาเป็นหลัก

ต่อมา การปฏิรูปกฎหมายเกิดจากเหตุที่ชาติตะวันตกเข้ามารุกรานโดยอ้างความไม่ทันสมัยของสังคม รวมถึงกฎหมายไทยเดิม ดังนั้น เพื่อให้กฎหมายมีความทันสมัยทัดเทียมกับชาติตะวันตก จึงต้องพิจารณานำกฎหมายอาญาจากต่างประเทศมาเป็นต้นแบบในการบัญญัติกฎหมาย ส่งผลให้กฎหมายอาญาในยุคปฏิรูปกฎหมายได้รับอิทธิพลทางเนื้อหาจากกฎหมายของชาติอื่น ๆ ซึ่งมีความคิด ความเชื่อต่อการกำหนดกฎหมายที่แตกต่างและอาจไม่ปรากฏข้อคิดทางพุทธศาสนา อิทธิพลทางพุทธศาสนาจึงถูกลดทอนลงไป

จากพัฒนาการที่ได้ศึกษาและวิเคราะห์มาจะเห็นว่าที่มาเชิงเนื้อหาของกฎหมายมีอิทธิพลอย่างมากต่อการกำหนดฐานความผิด กล่าวคือ เมื่อกฎหมายตราสามดวงมาจากการรวบรวมสังสางกฎหมายในสมัยกรุงศรีอยุธยาซึ่งปรากฏข้อคิดทางพุทธศาสนา กฎหมายตราสามดวงก็ยังคงได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนามาเป็นข้อกฎหมายใช้บังคับต่อไป ในขณะเดียวกัน เมื่อกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ เกิดจากการนำกฎหมายต่างประเทศมาเป็นต้นแบบในการตรา และประมวลกฎหมายอาญาเป็นการนำกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ มาปรับปรุงเพิ่มเติมบทบัญญัติต่าง ๆ โดยไม่ได้แก้ไขเพิ่มเติมข้อคิดทางพุทธศาสนา แต่อย่างใด จึงส่งผลให้บทบาทของพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อกฎหมายยุคการปฏิรูปลดลงอย่างเห็นได้ชัด ฉะนั้น หากจะตรา ปรับปรุง หรือแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายอาญาในอนาคต จะต้องพิจารณาถึงการเลือกใช้กฎหมายที่มาเป็นต้นแบบว่ามีลักษณะสอดคล้องกับบริบทสภาพสังคมหรือไม่

ประการที่สาม มิติศีลธรรมของสังคมเบื้องหลังกฎหมาย

การพิจารณาในมิติศีลธรรมของสังคมถือเป็นสิ่งสำคัญในการตรากฎหมาย เนื่องจากศีลธรรมของสังคมเป็นเสมือนบรรทัดฐานที่สังคมมองว่าการกระทำใดคือการกระทำที่ดีที่ชอบ ในช่วงยุคก่อนการปฏิรูปกฎหมายให้ความสำคัญกับพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นศาสนาแห่งรัฐ พุทธศาสนาจึงเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย ทั้งในแง่การเมืองการปกครอง การดำเนินชีวิตของประชาชน และในเนื้อหาของกฎหมาย อีกทั้ง ประชาชนมองว่า ธรรม คือ กฎหมาย เห็นได้จากการยึดถือพระธรรมศาสตร์เป็นกฎหมายสูงสุด ดังนั้น ศีลธรรมของสังคมในยุคก่อนการปฏิรูปกฎหมายก็คือศีลธรรมทางพุทธศาสนา เนื่องจากประชาชนเชื่อถือในข้อคิดทางพุทธศาสนาเป็นบรรทัดฐานกำหนดความ

ประพจน์ของสังคม กฎหมายในยุคก่อนการปฏิรูปจึงให้คุณค่ากับศีลธรรมแบบศรัทธามาก ดังที่ปรากฏอยู่ในรูปแบบของกฎหมายต่าง ๆ ที่ใช้บังคับในช่วงเวลานั้น

ต่อมาในยุคปฏิรูปกฎหมาย เนื่องจากกฎหมายที่เป็นต้นแบบในการร่างประมวลกฎหมายลักษณะ ร.ศ. ๑๒๗ ขึ้นใช้บังคับ คือ กฎหมายต่างประเทศ ซึ่งประเทศที่กฎหมายเหล่านั้นใช้บังคับมีสภาพสังคมที่หลากหลาย ไม่ใช่ทุกประเทศที่จะนับถือพุทธศาสนาในลักษณะเดียวกับไทย ตลอดจนมีศีลธรรมสำคัญในสังคมของประเทศดังกล่าวที่แตกต่างไปจากศีลธรรมของสังคมไทย นอกจากนี้ การศึกษากฎหมายของไทยในช่วงเวลาที่มีการปฏิรูปกฎหมายยังปรากฏแนวความคิดซึ่งได้รับอิทธิพลจากสำนักกฎหมายบ้านเมือง อันเป็นแนวความคิดที่ให้ความสำคัญว่า กฎหมายเป็นกฎเกณฑ์ที่แยกจากกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม จารีตประเพณี และศาสนาอย่างสิ้นเชิง ฉะนั้น ผลจากสถานการณ์ต่าง ๆ ในช่วงเวลานี้ต่างสนับสนุนกันและส่งผลให้กฎหมายที่ตราขึ้น (กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗) ปรากฏศีลธรรมแบบศรัทธาลดลง

เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบกฎหมายในยุครัตนโกสินทร์ พบว่าศีลธรรมยังคงเป็นที่มาของบทบัญญัติกฎหมายภายหลังการปฏิรูปกฎหมาย โดยบทบัญญัติส่วนมากเป็นบทบัญญัติที่มาจากศีลธรรมแบบวิพากษ์ ส่วนศีลธรรมทางพุทธศาสนาหรือศีลธรรมแบบศรัทธากลับลดน้อยลง แตกต่างจากกฎหมายก่อนการปฏิรูปกฎหมายที่มีบทบัญญัติที่มาจากศีลธรรมแบบวิพากษ์และศีลธรรมแบบศรัทธา

จากการศึกษาและวิเคราะห์วิวัฒนาการของกฎหมายอาจกล่าวได้ว่า การพิจารณาถึงมิติทางศีลธรรมของสังคมก็เป็นอีกประการที่สำคัญ การตรา ปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติม หรือยกเลิกกฎหมายที่กำหนดฐานความผิดอาญาในอนาคตจะต้องพิจารณาศีลธรรมของสังคมให้สอดคล้องกับสภาพสังคม ขนบธรรมเนียม ความเชื่อของประชาชนเป็นหลัก สำหรับกรณีศีลธรรมแบบวิพากษ์นั้นย่อมกลายเป็นปัจจัยพื้นฐานในการตรา ปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติม หรือยกเลิกที่จำเป็นต้องคำนึงถึง แต่ที่ต้องพิจารณาเป็นพิเศษ คือ การคำนึงถึงศีลธรรมแบบศรัทธาเพิ่มเติมว่า ศีลธรรมดังกล่าวยังคงอยู่หรือปรากฏในสังคมมากน้อยเพียงใด เพราะศีลธรรมแบบศรัทธาย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามวิวัฒนาการของสภาพสังคมทั้งในมิติของเวลาและสถานที่

อย่างไรก็ตาม ความข้างต้นนี้มีคุณค่าในฐานะที่จะทำให้กฎหมายนั้นสอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม ได้รับการยอมรับจากคนในสังคม และใช้บังคับได้อย่างยุติธรรมอย่างยาวนาน

ประการที่สี่ มุมมองต่อพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นภาพลักษณ์แห่งความสงบเรียบร้อยของสังคม

สภาพสังคมและวิถีชีวิตของคนไทยเดิมตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงสิ้นสมัยกรุงศรีอยุธยา มีความเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาโดยตลอดในฐานะที่เป็นศาสนาประจำชาติ พุทธศาสนาจึงถือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่สำคัญของสังคมไทย ย่อมกลายเป็นความสงบเรียบร้อยในสังคมอย่างหนึ่ง แนวคิดดังกล่าวยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ที่ผู้ปกครองยังมีความประสงค์ให้สภาพบ้านเมืองยังคงเดิมเช่นเดียวกับยุคก่อนหน้า ดังนั้น กฎหมายจึงให้การคุ้มครองโดยการกำหนดเป็นกฎหมายอาญาลงโทษผู้ที่คิดจะทำลายหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อพุทธศาสนา โดยมุ่งคุ้มครอง “สัญลักษณ์ทางพุทธศาสนา” เป็นหลัก ทั้งศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และบุคคลผู้เป็นตัวแทนของพุทธศาสนา

ภายหลังเหตุการณ์การรุกรานของชาติตะวันตก จำเป็นต้องปรับปรุงแก้ไขให้กฎหมายมีความสอดคล้องกับสิ่งที่ชาติตะวันตกให้ความสำคัญ ตลอดจนเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย หลักการเกี่ยวกับเสรีภาพในการนับถือศาสนาถูกกล่าวถึงครั้งแรกในรัฐธรรมนูญฉบับแรก ดังนั้น การที่จะเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับศาสนาให้มีความสากลและสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญไทย กฎหมายอาญาจำต้องยอมรับและให้ความสำคัญกับศาสนาอื่นด้วย กฎหมายภายหลังปฏิรูปทั้งสองฉบับ คือ กฎหมายลักษณอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญา จึงกำหนดบทบัญญัติเพิ่มเติมที่ให้การคุ้มครองศาสนาอื่นทุกศาสนา ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายก่อนการปฏิรูปกฎหมายที่พุทธศาสนามีอิทธิพลเหนือศาสนาอื่นทั้งสิ้น

เมื่อการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ศาสนามีวัตถุประสงค์เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ศาสนาจึงเป็นที่มาของกฎหมาย และในขณะเดียวกันศาสนาก็มีความสำคัญต่อกฎหมายและมีความสำคัญต่อสังคมด้วย ศาสนาจึงควรได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายในฐานะที่เป็นภาพลักษณ์แห่งความสงบเรียบร้อยของสังคมประการหนึ่งด้วยเช่นกัน ดังนั้น การพิจารณาว่าศาสนาใดมีความสำคัญต่อสังคมหนึ่ง ๆ มากน้อยเพียงใด จำต้องพิจารณาจากบทบัญญัติกฎหมายว่า กฎหมายให้การคุ้มครองศาสนาใดเป็นสำคัญ

ในอีกแง่มุมหนึ่ง การที่สังคมยังให้ความสำคัญต่อพุทธศาสนาเพียงใด การกระทำที่กระทบต่อความสำคัญดังกล่าวนี้ จะส่งผลต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมมากขึ้น ดังนั้น การตรากฎหมายอาญาขึ้นใหม่ การปรับปรุง การแก้ไขเพิ่มเติม หรือการยกเลิกกฎหมายอาญาที่มี

อิทธิพลของพุทธศาสนานั้น จะต้องพิจารณาความสำคัญของพุทธศาสนาในสังคมให้รอบคอบว่า ความสำคัญดังกล่าวนั้นยังอยู่ในระดับที่เป็นความสงบเรียบร้อยของสังคมอยู่หรือไม่

ผู้ศึกษาเห็นว่าข้อเสนอการพิจารณาอิทธิพลความคิดทางพุทธศาสนาต่อการกำหนดกฎหมายอาญาในอนาคตในแต่ละมิติมิใช่หลักเกณฑ์ในการพิจารณากำหนด การปรับปรุง การแก้ไข เพิ่มเติม หรือการยกเลิกกฎหมายที่กำหนดความผิดทางอาญาเป็นเอกเทศโดยลำพัง หากเป็นข้อที่ต้องพิจารณาร่วมกัน เพราะในเรื่องหนึ่ง พุทธศาสนาอาจมีระดับของอิทธิพลที่แตกต่างกัน หรือกล่าวได้ว่า อาจมีคุณค่ามากน้อยแตกต่างกันที่จะส่งผลต่อกฎหมาย

ท้ายที่สุดแล้ว ผู้ศึกษาเห็นว่า นอกจากความคิดทางพุทธศาสนาที่ผู้ศึกษาได้ หยิบยกขึ้นพิจารณาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ยังคงมีความคิดทางพุทธศาสนาบางประการที่ยังไม่ถูกนำมา บัญญัติเป็นความผิดในประมวลกฎหมายอาญาหรือในกฎหมายฉบับอื่น อาทิ อิทธิพลทาง หลักธรรมทางพุทธศาสนา เช่น ศีล ๕ ในประเด็นของการดื่มสุราหรือเสพของมีนเมาจนเป็นเหตุให้ บุคคลขาดสติ หรือ อิทธิพลทางพุทธศาสนาที่มีลักษณะเป็นการคุ้มครองพุทธศาสนาเชิงสัญลักษณ์ โดยบัญญัติเพิ่มเติมเหตุฉกรรจ์กรณีการกระทำต่าง ๆ ต่อสัญลักษณ์หรือตัวแทนทางพุทธศาสนา เช่น การทำร้ายหรือฆ่าพระสงฆ์ เป็นต้น ซึ่งควรค่าแก่การศึกษาต่อไป

อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่การศึกษาครั้งนี้มุ่งพิจารณาเพียงวิวัฒนาการของอิทธิพล ความคิดทางพุทธศาสนา จากหลักธรรมที่มีเฉพาะในพุทธศาสนาในลักษณะศีลธรรมศรัทธา บทบัญญัติกฎหมายที่กล่าวถึงพุทธศาสนาเป็นเหตุในการบัญญัติ หรือ บทบัญญัติที่มีลักษณะเป็น การคุ้มครองพุทธศาสนาเชิงสัญลักษณ์ที่มีผลต่อการกำหนดความผิดทางอาญา โดยจำกัดแต่เฉพาะ กฎหมายตราสามดวง กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ และประมวลกฎหมายอาญาเท่านั้น ดังนั้น ภายใต้อขอบเขตของการวิจัยดังกล่าว เมื่อประกอบกับการศึกษาที่ผ่านมา ผู้ศึกษาเห็นว่ายังมีประเด็น ต่าง ๆ ที่สมควรพิจารณาเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

๑. อิทธิพลความคิดทางพุทธศาสนาที่มีต่อกฎหมายอาญาอื่นนอกเหนือจากกฎหมาย ทั้งสามฉบับ อาทิ พระราชบัญญัติสงฆ์ เป็นต้น

๒. ประเด็นที่ควรศึกษาต่อ อาทิเช่น ประเด็นอิทธิพลทางศาสนาคริสต์ ศาสนา อิสลาม และศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ต่อการกำหนดความผิดอาญา ซึ่งควรค่าแก่การศึกษาต่อไป

บรรณานุกรม

หนังสือ

- เกริกฤทธิ์ ไทคุนธนภพ. เรื่องอื้อฉาวและคดีความในอดีต. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บางกอกบุ๊ก, ๒๕๕๕.
- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. ความรู้พื้นฐานกฎหมายมหาชน. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๕๕.
- เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๓๘.
- เสนีย์ ปราโมช. กฎหมายสมัยอยุธยา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๕๙.
- เสนีย์ ปราโมช หม่อมราชวงศ์. กฎหมายสมัยอยุธยา. พระนคร: ศิวพร, ๒๕๑๐.
- . คิงมกฏ ในฐานะทรงเป็นนักนิติศาสตร์. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๕๘.
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส และ อติรุจ ตันบุญเจริญ. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๑๙. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๖๓.
- โยส เซาเต็น. ประชุมพงศาวดาร ภาค 76 จดหมายเหตุของโยส เซาเต็น พ่อค้าชาวฮอลันดาในสมัยพระเจ้าทรงธรรม และพระเจ้าปราสาททอง. แปลโดย สุขพานิช, แ. โ. แ. โ. ข. พระนคร: ชุมชนมุขช่าง, ๒๕๐๔. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรี เจียรณ พิชัยสนธิ ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร 14 มีนาคม 2504).
- กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, ๒๕๔๘.
- กรมศิลปากร. จารึกสมัยสุโขทัย. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๒๗.
- กำธร กำประเสริฐ. ประวัติศาสตร์กฎหมาย. กรุงเทพฯ: สมพรกิจการพิมพ์, ๒๕๑๘.
- กิตติศักดิ์ ปรกิติ. การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๕๖.
- . ความเป็นมาและหลักการใช้นิติวิธีในระบบซีวิลลอว์และคอมมอนลอว์. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๖๐.
- คณพล จันทน์หอม. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาคความผิด เล่ม ๓ : ลักษณะ ๑ ถึงลักษณะ ๙. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๖๑.
- . คำอธิบายกฎหมายอาญาภาคความผิด เล่ม ๒. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๕๙.
- . รากฐานกฎหมายอาญา. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๕๘.
- คณะสงฆ์วัดอนงคาราม ในความอุปถัมภ์ของนายชำนาญ และคุณหญิงวาลี ยูวบูรณ์. ประชุมประกาศรัชกาลที่ ๔ พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๐๔. กรุงเทพฯ: ดำรงธรรม, ๒๕๑๑.

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อารยธรรม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. พระวินัยปิฎก. ดร. ณิชชา มุลยาพอ, ส. น., บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๑.

คณิต ณ นคร. กฎหมายอาญาภาคความผิด. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน, ๒๕๕๙.

———. กฎหมายอาญาภาคทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๖๐.

จรูญ สมน้อย. เบญจศีลเบญจธรรมและอุโบสถศีล. กรุงเทพฯ: มณฑลการพิมพ์, ๒๕๔๐.

จิตติ ติงศภัทย์. กฎหมายอาญา ภาค ๒ ตอน ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมาย แห่งเนติบัณฑิตยสภา, ๒๕๔๘.

ชัชพล ไชยพร. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย ภาคก่อนปฏิรูป. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๖๑.

ชาคริต อานันทรวาน. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ชาญชัย แสวงศักดิ์. อิทธิพลของฝรั่งเศสในการปฏิรูปกฎหมายไทย. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๕๘.

ธงทอง จันทรางศุ. การปฏิรูปภาษากฎหมายไทยในรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๓๕.

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. กฎหมายมหาชน เล่ม ๑ วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชน ยุคต่าง ๆ. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

———. คำอธิบายกฎหมายมหาชน เล่ม ๓ ที่มาและนิติวิธี. สำนักพิมพ์นิติธรรม: ๒๕๓๘.

ประเสริฐ ณ นคร. มังรายศาสตร์ พิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ หลวงไทรกิตยานุพัทธ์ (อาสา ไทรกิตย) ณ เมรุวัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน วันอาทิตย์ที่ ๔ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๑๔. พระนคร: เลียงเชียงจงเจริญ, ๒๕๑๔.

ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑ จุลศักราช ๑๑๖๖ พิมพ์ตามฉบับหลวง ตรา ๓ ดวง เล่ม ๒.

กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๒๙.

ปรีดี เกษมทรัพย์. นิติปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๕.

———. นิติปรัชญา แก้ไขเพิ่มเติมโดย กิตติศักดิ์ ปรกติ. กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสาร ประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๖๐.

ปลื้ม โชติขจรูญการ. คำบรรยายกฎหมายคณะสงฆ์. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ์ราช วิทยาลัย, ๒๕๕๓.

ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์. อาชญาวิทยา : สหวิทยาการว่าด้วยปัญหาอาชญากรรม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑.

พระยานิติศาสตร์ไพศาลย์. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย คำสอนชั้นปริญญาตรี. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์

ภักดีประดิษฐ์, ๒๕๐๒.

พระยาพาลงกูรพิชัย. กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัวและมรดก คำสอนปริญญาดรี.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรนิติ, ๒๔๘๐.

พระวรภักดีพิบูลย์. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๒.

พระอินทรปรีชา. กฎหมายลักษณะอาญา ภาค ๒. พระนคร: โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๖๙.

พิธินัย ไชยแสงสุขกุล. กฎหมายครอบครัวเปรียบเทียบกับกฎหมายมั่งรายศาสตร์กับกฎหมายตรา ๓ ดวง.

กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๘.

พิพัฒน์ พสุธารชาติ. รัฐกับศาสนา : บทความว่าด้วยอาณาจักร ศาสนจักร และเสรีภาพ. ม.ป.พ., ม.ป.ป.

พุทธวจน ฉบับ ๑๑. ภพภูมิ. ปทุมธานี: มูลนิธิพุทธโฆษาจารย์, ๒๕๕๖.

ยันต์ วินิจฉัยภาค. ศาสนาเป็นที่มาของกฎหมาย พิมพ์แจกในงานศพนางเนย วินิจฉัยภาค. พระนคร:

โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๔๙๐.

ยูวัล โนอาห์ แอรารี. เซเปียนส์ ประวัติย่อมนุษยชาติ. แปลโดย ชิววิวรรธน์, น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
ยิปซีกรุ๊ป, ๒๕๖๑.

ร. แลงการ์ด. ประวัติศาสตร์กฎหมาย กฎหมายตราสามดวง (บางลักษณะเฉพาะที่ศึกษาในมหาวิทยาลัย
รามคำแหง). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๑๗.

———. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. พงศ์พินิตานนท์, ช. เ. แ. ว., บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓.

———. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนา พานิช, ๒๕๒๖.

วิชญ์ เครื่องงาม. กฎหมายรัฐธรรมนูญ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ, ๒๕๓๐.

ศันนกรณ โสถลิพันธุ์. คำอธิบายความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายเอกชนโรมัน. กรุงเทพฯ: วิญญูชน,
๒๕๕๙.

ศรีศักร วัลลิโภดม. กฎหมายตราสามดวงกับความเชื่อของไทย. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, ๒๕๔๕.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. ตำนานกฎหมายเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร:
บริษัทสุขุมวิทการพิมพ์, ๒๕๕๘.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. เบญจศีล-เบญจธรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาม
กุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๒๐.

สมบูรณ สุขสำราญ. พุทธศาสนากับการเมืองไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช,
๒๕๕๙.

หยุด แสงอุทัย. คำบรรยายประมวลกฎหมายอาญา. พระนคร: ดวงดาว, ๒๕๐๐.

———. คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๖๑.

หยุด แสงอุทัย. แก้ไขปรับปรุงโดย สมยศ เชื้อไทย. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่

๒๐. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙.

หลวงสุทธิวาทนฤพุมิ. คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมาย พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์, ๒๕๑๗.

———. คำบรรยายประวัติศาสตร์กฎหมาย ชั้นปริญญาโท พุทธศักราช ๒๕๑๒ - ๒๕๑๓. กรุงเทพฯ:

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์.

อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. ทฤษฎีอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๕๖.

อรัญ สุวรรณบุบผา. หลักอาชญาวิทยา. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘.

อัจฉริยา ชูตินันท์. อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๖๑.

อุกฤษ มงคลนาวิน. ประวัติศาสตร์กฎหมายต่างประเทศ (สากล). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔.

บทความ

แสวง บุญเฉลิมวิภาส. คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา โดยศาสตราจารย์ ดร. หยุด แสงอุทัย หนังสือ
ที่ทรงคุณค่าทางวิชาการ. ใน แสงอุทัย, ห. (บรรณาธิการ), คำอธิบายกฎหมายลักษณะอาญา
ร.ศ. ๑๒๗. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๖๑.

———. ทฤษฎีกฎหมายสามชั้นมองในแง่กฎหมายอาญา. ใน รวมบทความในโอกาสครบรอบ ๖๐ ปี
ดร.ปรีดี เภษมทรัพย์. กรุงเทพฯ: พี.เค.พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๑.

กฤษฏา บุญยสมิต. พระสงฆ์และสถาบันพระพุทธศาสนานอกกฎหมายพระสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวง. ใน
งามสันติกุล, ว. พ. (บรรณาธิการ), พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย. ๒๕๔๙.

กุลพล พลวัน. พุทธศาสนากับกฎหมาย. ใน ธรรมกับกฎหมาย. กรุงเทพมหานคร: กรมอัยการ,
๒๕๒๔.

คนพล จันทน์หอม. เหตุใดหลักการในกฎหมายลักษณะอาญารัตนโกสินทรศก ๑๒๗ จึงทันสมัยข้าม
ทศวรรษ. ใน กฎหมายลักษณะอาญารัตนโกสินทรศก ๑๒๗. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

———. กฎหมายสำคัญบางฉบับในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. ใน กฎหมายใน
รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

ชัชพล ไชยพร. ยิ่งพระเกียรติพระผู้สร้าง สถิตไว้ในสยาม. ใน กฎหมายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

ชาญณรงค์ บุญหนุน. กฎพระสงฆ์ในกฎหมายตราสามดวง. ใน วินัย พงศ์ศรีเพียร และวีรวัลย์ งาม

สันติกุล (บรรณาธิการ), พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา, ๒๕๔๙.

———. พระธรรมสาตร. ใน นิติปรัชญาไทย ประกาศพระราชปราวรณ หลักอินทภาษ พระธรรม ศาสตร์ และ On the Laws of Mu'ung Thai or Siam. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย, ๒๕๔๙.

พระเทพรัตนสุธี. การดูแลบิดามารดาตามแนวทางพระพุทธศาสนา. ใน ศิริพันธ์, ศ. (บรรณาธิการ), วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๗. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ๒๕๕๗.

พิมพ์พรรณ ไพบุลย์ห้วงเจริญ. กฎหมายตราสามดวง: การศึกษาด้านฉบับตัวเขียนและฉบับตัวพิมพ์. ใน พงศ์ศรีเพียร, ว. (บรรณาธิการ), กฎหมายตราสามดวง: แฉ่งส่องสังคมไทย ผลงานวิจัยฉบับ สมบูรณ์ ลำดับที่ ๑ "สถานภาพการกฎหมายตราสามดวง". กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้า, ๒๕๔๗.

วรพร ภู่งศ์พันธ์. กฎหมายโคสาราษฎร์กับภาพสะท้อนตัวตนของสังคมอีสาน. ใน งามสันติกุล, ว. (บรรณาธิการ), ศุภวิทย์-ศุภวาร จุลพิจารณา. กรุงเทพมหานคร: เฟื่องฟ้า, ๒๕๔๗.

วศิน อินทสระ. ผลกรรมวาระสุดท้ายของพระโมคคัลลานะ. ใน อนุสรณ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินในการพระราชทานเพลิงศพ นางสุนัน ลาวัญศิริ บ.ม. ณ เมรุวัดราชสิทธาราม กรุงเทพมหานคร วันพุธที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๒ เวลา ๑๗.๐๐ น. กรุงเทพฯ: อุกาการพิมพ์, ๒๕๕๒.

วิชา มหาคุณ. วิวัฒนาการของกฎหมายไทยสมัยชุมชนบุพกาล – สมัยกรุงศรีอยุธยา. ใน วารสาร กฎหมาย. ม.ป.ท.: ๒๕๒๐.

วินัย พงศ์ศรีเพียร. การพระศาสนาและการจัดระเบียบสังคมไทยตั้งแต่รัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธ ยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. ใน พงศ์ศรีเพียร, ว. (บรรณาธิการ), พระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์กับสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สามลดา, ๒๕๔๙.

ศิราพร ฐิตะฐาน. แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย. ใน เอกสารการสอน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ชุดวิชาความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒๐. นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๙.

ศิริพร ดาบเพชร. พระไอยการพรมศักดิ์: "ค่าของคน" และบทปรับเมื่อกระทำความผิด. ใน พงศ์ศรี เพียร, ว. (บรรณาธิการ), เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง กฎหมายตรา สามดวง: แฉ่งส่องสังคมไทย ครั้งที่ ๓. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ๒๕๔๗.

สตีร ธนานิธิโชติ. การเข้าสู่อำนาจทางการเมืองการปกครองไทย. ใน เอกสารการสอนชุดวิชา หลัก พื้นฐานการเมืองการปกครองไทย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๖๐.

สมยศ เชื้อไทย. ทฤษฎีกฎหมายสามชั้นของดร.ปรีดี. ใน รวมบทความในโอกาสครบรอบ ๖๐ ปี ดร.

ปรีดี เกษมทรัพย์. กรุงเทพฯ: พี.เค.พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๑.

หลวงสกลสัตยาทร. ความรู้เบื้องต้นในวิชาอาชญาวิทยา. นิติสารณ แผนกสามัญ ๗(๒๔๗๗).

วิทยานิพนธ์

เจษฎาวุธ ปลงใจ. การศึกษาวิเคราะห์การล่วงละเมิดศีลข้อสามในพระพุทธศาสนาเถรวาท. หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. ๒๕๕๔.

ขวัญธิดา สุวรรณบัตร. เหตุการณ์ในความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา : ศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ. นิติศาสตรมหาบัณฑิต, นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๕.

คณพล จันทน์หอม. วิเคราะห์กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. ๑๒๗ : ศึกษากระบวนการร่างกฎหมายและประเด็นความรับผิดชอบในทางอาญา. นิติศาสตรมหาบัณฑิต, นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๕.

ฐปกาญจน์ ฐลี. วิวัฒนาการของโทษปรับในประเทศไทย และปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลง. นิติศาสตรมหาบัณฑิต, นิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๕๗.

ธนิต ภูริเวทย์. หลักเกณฑ์ในการตราพระราชกำหนด และทางปฏิบัติของฝ่ายบริหารในประเทศไทย. นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๓๔.

ปภัสสร เจริญปัญญา. จักรวาลวิทยาสยาม : การศึกษาที่มาของอำนาจทางการเมืองและกฎหมายในกฎหมายตราสามดวง. ปรัชญาดุสิตบัณฑิต, สหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระชาญวิทย์ ธมมทีโป (พลชัย). การประยุกต์ใช้หลักศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนอำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู. หลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. ๒๕๖๐.

สุวรรณมา สัจจวีรวรรณ. เปรียบเทียบการดำรงรักษาเอกราชของประเทศไทย โดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ของพม่าโดยเจ้ามินดงและของญวนโดยจักรพรรดิคือตึก. อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๑๙.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://vajirayana.org/>ประชุมประกาศรัชกาลที่-๔-ภาค-๔/๑๕๑-ประกาศการถือศาสนาและผู้ถือผิด [เข้าถึงเมื่อ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๔]

ปฏิรูปพุทธไทย เดินหน้าสู่รัฐธรรมาวาส คุยกับสุรพศ ทวีศักดิ์ เมื่อศาสนาเกี่ยวพันกับศักดิ์นา. [ออนไลน์]. ๒๕๖๓. แหล่งที่มา: <https://thematter.co/social/politics/interview-secular-state->

[surapot-taweesak/129029](https://www.surapot-taweesak.com/129029) [เข้าถึงเมื่อ 18 กรกฎาคม 2564]

มูลนิธิอุทยานธรรม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://uttayarndham.org/node/5823> [เข้าถึงเมื่อ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔]

ราชบัณฑิตยสถาน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://dictionary.orst.go.th/>

วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์. คณะราษฎรเผยสาเหตุ ‘ปฏิวัติ 2475’ ปฐมบทจากความเสื่อมโทรมของระบอบสมบูรณาญา? [ออนไลน์]. ๒๕๖๐. แหล่งที่มา: https://www.silpa-mag.com/history/article_49539 [เข้าถึงเมื่อ ๑๗ เมษายน ๒๕๖๔]

Books

Bodenheimer, E. Jurisprudence the Philosophy and Method of the Law. 3rd ed.: Harvard University Press, 1981.

Calhoun., G. M. The Growth of Criminal Law in Ancient Greece. Union, NJ: Lawbook Exchange, 2008.

Clifford, G. Religious as a Cultural System. In The Interpretation of Cultures. New York: Free Press, 1915.

H.L.A. Hart. Law Liberty and Morality. Stanford California: Stanford University Press, 1963.

John T. S. Madeley, Z. E. Church and State in Contemporary Europe: The Chimera of Neutrality. Psychology Press, 2003.

Websites

Fife, S. The Roman Funeral [Online]. Available from: <https://www.ancient.eu/article/96/the-roman-funeral> [23 December 2018. 18 January 2012]

Jarus, O. Code of Hammurabi: Ancient Babylonian Laws [Online]. 2013. Available from: <https://www.livescience.com/39393-code-of-hammurabi.html> [13 November 2018.

Mark, J. J. Ur-Nammu [Online]. 2014. Available from: <https://www.ancient.eu/Ur-Nammu> [12 November 2018. 16 June 2014]

The Revised Penal Code of the Philippines. [Online]. Available from:

https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/PHL_revised_penal_code.pdf [25 May 2020].

Walter, C. H. Babylonian Law--the Code of Hammurabi [Online]. Available from: <http://avalon.law.yale.edu/ancient/hammpre.asp> [13 November 2018].

What Is Secularism? [Online]. Available from: <https://www.secularism.org.uk/what-is-secularism.html> [18 July 2021].

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	พริยา กุลทอง
วัน เดือน ปี เกิด	13 ตุลาคม 2537
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	ปริญญานิติศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประกาศนียบัตรวิชาว่าความ จากสภาทนายความ เนติบัณฑิตไทย จากสำนักอบรมกฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
ที่อยู่ปัจจุบัน	19/58 ซอยชินเขต 1/37 ถนนงามวงศ์วาน แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY